

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

Tarihte Büyük Devrimciler

DİYALEKTİK YAYINLARI

Dr. Hikmet KIVILCIMLI

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER

■ SPARTAKÜS ■ İBNİ HALDUN

■ ŞEYH BEDRETTİN ■ JEAN HUSS ■ JOHN BALL

■ THOMAS MÜNZER ■ MARKS-ENGELS ■ LENİN
VE TÜRKİYE ■ LENİNİZM NEDİR?

■ DR. HİKMET KIVILCIMLI'NIN KENDİ
KALEMİNDEN YAŞAMI ■ HO Şİ MINH

■ İNKILAPÇI MÜNEVVER NEDİR? HANRI BARBUS

DİYALEKTİK YAYINLARI - 18

DİYALEKTİK YAYINLARI - 18

Birinci Basım.

Çeylan Matbaacılık Nisan 1995

Sıraselviler Cad. Havyar Sok. 28/1

TAKSİM/ İSTANBUL

TEL: (0212) 245 78 04-252 15 55

Bu Kitap SENTEZ Basım/Yayın/Tanıtım Kooperatifi tarafından dizilerek yayıma hazırlanmıştır.

Kapak Fotoğraf: Şeyh Bedrettin'in Topkapı Müzesi Kütüphanesi'inde bulunan Taşköprü Zade'nin Şakayık Numaniye adlı eserinde olan minyatür.Devrimci Mücadele 2. sayısından alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

"Deha" ve "Dahi" Sözcükleri Hakkında _____	5
Spartaküs _____	7
Şeyh Bedrettin _____	9
İbni Haldun _____	29
Jean Huss _____	66
John Ball _____	68
Thomas Münzer _____	70
Marks-Engels _____	73
Leninizm Nedir? _____	109
Lenin ve Türkiye _____	131
Kendi Kaleminden Dr. Hikmet Kıvılcımlı _____	139
Ho Amca'nın Düşündürdükleri _____	145
İnkılapçı Münevver Kimdir? Henri Barbüs _____	155

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

GÖKYÜZÜNÜ FETHE ÇIKAN: " TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER "

Sosyal devrimlerin itici gücüne kapılan hepimizin bir zamanlar inançlı parolası **"devrimciler ölür, devrimler yaşar"**dı... Günümüz koşullarında bunu **"devrimler ölse de devrimciler yaşar "** biçiminde anlamak gerekiyor. Gerçekte **" Tarihte Büyük Devrimciler"** devrimler var oldukları içindeğil onu varetmek için **"gökyüzünü fethe "** çıkmışlardır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 1937 - 1970 dönemi arasında yazılan ve değişik tarihlerde Sosyalist Gazetesi ve diğer yayınlarda yer alan **"Tarihte Büyük Devrimciler "** kapsamındaki yazılarını yoğun varetmek yaratıcılığına hizmet etmek amacıyla yayınlıyoruz.

DİYALEKTİK YAYINLARI

Önsöz Yerine

"DEHA" ve "DAHİ" SÖZCÜKLERİ HAKKINDA

Türkçesi bulunmayan, bir Arapça sözcük var: "DEHA!" Bu sözcük neden Öztürkçe 'de yokken, Arapça'da olmuş? Türklerin Ortaasya göçebe toplumunda yaşadıkları sürece içlerinde "dahi" yetişmediğinden, Araplarınsa "dahiler" yetiştirdikleri için "deha" sözcüğünü yaratmak zorunda kaldıklarından mı? Meseleyi böyle dar ırk ve ulus açısından koymak bile gülünçtür. Ancak, deha sözcüğünün Türkçe 'de bulunmayıp, Arapça'dan alınması kuru tesadüf de değildir, en kesin determinizm icabıdır. Sosyal açıdan problem konursa şöyle bir paradoks da yapılabilir: Türklerde herkes az-çok "dahi" olduğu için, ayrıca ulus içinde sivrilmiş şu veya bu kişiye "deha" yakıştırmaya yer kalmamıştır. Araplarda "dahi" kıtlığı "deha" gösterenleri parmakla göstermeyi gerektirmiştir... Doğru mu? Bu ikinci paradoks da en az birincisi kadar gülünç olurdu. Ama her iki paradoksta da gerçeğin sosyal payı vardır. O nedir?

"Deha" sözcüğü içi boş bir sabun köpüğü müdür? O kadar çok kolayca, şuna buna "dahilik" yüklenir ki, insan en sonunda "deha" denince bulantı ve tiksinti geçirir. Her normal zekalı insan neden "dahi" değildir? Zeka her normal insanın en tabii davranış hakkı iken, neden zekanın hakkı olan "deha" seyrek kişilerin tekelinde kalsın? Bu soruya verilecek doğru karşılık: "Deha" sözcüğünün anlamını açıklayabilir. Medeniyetle birlikte insan düşüncesi, kendi normal işleyişinde hür bırakılmadı. "Özel menfaat", yahut "kişi çıkarı" denilen sınıf körlüğü, bizde kimi keskin "devrimci"lerin deyişleriyle: "düşünceyi kelepçelemek"

marifetini gösterdi. Bu insan zekasının bütün orjinal yaratıcılığını, yani "deha" köklerini kazıyordu. İnsanın öteki hayvanlardan tek üstünlüğünü maddesine aşıl原因 düşünce yeterliliği, düşünce yasakları ile boğuldu. Toplumun intihar kertesine vardırılmış düşünce düşmanı kör kurallarına karşı, dayanamayıp isyan etmeyi göze alabilmiş bir kişi çıkıp da normal zekasını olduğu gibi, gerçeği bozup düzmeden kullanma yiğitliğini gerekince ölümü göze alarak kullandı mıydı, düşüncesine "deha" denildi.

Araplarda ve bütün medeni toplumlarda "deha" sözcüğü onun için vardır. Sınıflı topluma girmemiş uluslar bile, göçebe Türklerin dilinde "deha" sözcüğünün bulunmayışı da gene on-dandır. Medeniyetle birlikte "dahi" kişiler, düşünce yasakları altında ezilmeyecek kadar yiğitliğini yitirmemiş olan kişilerdir. Bu bakımdan "deha": Öteki insanlardan, söz yerindeyse ve zekaca üstün olmak değil, yürekçe üstün olmak gücüdür. Ana karnında iken etkisi altında bunaldığı sosyal baskılara karşı toptan ayaklanabilmenin güçlüğü imkansızlık derecesine varır. Şeyh Bedrettin'ler, Galile'ler o bakımdan milyonda bir değil, milyarda bir yetişirler. Böylelerine artık, bütün öteki zekilerden ayırtlı bir ad konulur: "Dahi" denir. Marks Kapital'e girerken "büyük floransalı'nın şu sözünü andı: "Segui il tuo corso, e lascia dir le gent!" (Sen yoluna git de bırak elalem söylensin).

Şura sayı : I 15

Ocak 1989

SPARTAKÜS

İlk insan topluluklarında sınıflar yoktu. Bu sınıfsız topluluklara "İlkel Sosyalist Toplum" denir. Fakat insan toplulukları bir müddet sonra "sömüren ve ezen" ile "sömürülen ve ezilen" diye başlıca iki sınıfa ayrıldılar. Sömürenler daima küçük bir azınlık, Sömürülenler ise her devrede (bugün de olduğu gibi) büyük çoğunluğu teşkil ediyorlardı. Hz. İsa'dan önceki devirlerde Roma İmparatorluğu'nda insanlar başlıca iki sınıf idiler.

1 — Patriçiler (zengin efendiler)

2 — Plepler (fakir köleler)

Patriçiler devleti yönetenlerdi. Elleri geniş toprakları vardı. Köle olan plepleri kendi menfaatları için çalıştırıyorlardı. Devleti yönetenler, bu kölelere en ağır işleri gördürür, köşk ve saraylar inşa ettirir ve kendileri için muhteşem mezarlar yaptırırlardı. Bütün bu işler karşılığında, bu köleleri horlarlar, öldüresiye döverler, çeşitli işkencelere tabi tutarlardı.

Bu yüzden köleler de efendilere müthiş bir kin besliyorlar, her an isyan etmek için hazırlanıyorlardı. Bazan orada burada dağınık olarak ayaklandılarsa da başarı kazanamadılar. Fakat, kölelerin arasından Spartaküs adında bir kahraman çıktı. Köleleri etrafında topladı. Romalı efendilere karşı çok başarılı savaşlar verdi.

Spartaküs Trakya'da doğmuştu. Savaş esiri olarak Roma'ya getirilmiş ve köle olarak bir efendiye satılmıştı. Satıldığı yerde kendisi gibi 200 kadar köle vardı. Hep beraber kaçmayı denediler. Ancak 70 kişi kaçabildiler. Bir çok köleler Spartaküs'ün etrafında toplandılar. Mülk sahipleri ve efendilere karşı ayaklanarak çarpışmaya başladılar. İlk defa; Roma yöneticileri tarafından üzerlerine gönderilen 3 bin kişilik orduyu yendiler ve pek çok ganimet kazandılar.

Çiftçiler tarlalarını, çobanlar sürülerini, bütün köleler efendilerini bıraktılar. Mahpuslar zincirlerini kırarak zindanlardan kaçtılar. Hepsi Spartaküs'ün etrafında birleşerek kurtuluş için savaşıma başladılar... Spartaküs bu köleleri teşkilâtlandırdı. Düzenli bir ordu kurdu. Üzerlerine saldıran 10 bin kişilik bir Roma ordusunu yendiler. Spartaküs; Roma tarafından tekrar gönderilen 30 bin kişilik orduyu da bozguna uğrattı.

Son derece güçlü, zeki ve uzak görüşlü olan Spartaküs Roma devletini yöneten zengin efendileri ortadan kaldırıp, yönetimi fakir kölelerin eline vermek istiyordu. Bunu temin etmek için ortaya insanca kanunlar koydu. Altın ve gümüşü kaldırdı. Sade bir yaşayışa ve askerlik talimlerine önem verdi. Herkesin birlikte yaşamasını, çalışmasını ve birlikte yeyip eğlenmesini sağladı. Kurduğu düzenle efendi ve köle sistemini tamamen ortadan kaldırdı. Herkesten çok çalıştı, herkesle beraber yedi ve kendisinde bir üstünlük görmedi. Bu onun başarısının temeli oldu.

Bu sırada, Spartaküs'ün ordusuna Goluva ve Cermen halkından katılanlar oldu. Bunların başında Crixius vardı. Spartaküs doğrudan doğruya Roma'ya hücum etmeden önce güçlerini toplayarak birlik sağlamak istiyordu. Crixius ise doğrudan doğruya Roma'ya karşı koymak fikrindeydi. Bu konuda anlaşamadılar... Spartaküs'ün haklı görüşüne Crixius katılmadı. Böylece aralarında anlaşmazlık başladı. Crixius Roma'ya ansızın saldırdı. Başarı kazanamadı. Savaş meydanında öldü. Ordusu dağıldı. Kaçanlar tekrar Spartaküs'e katıldılar. Romalılar yeniden saldırınca, ordu içinde anlaşmazlık çıktı. Goluvalılar disiplinli ve birlik içinde hareket etmediler. Spartaküs'ün birlik ve beraberlik fikirlerine karşı çıktılar. Bozgunculuk ettikleri için Spartaküs'ün ordusu yenildi. Spartaküs savaş meydanında yaralandı, binlerce esirle beraber çarınha gerilerek öldürüldü.

İşçi kardeş;

Spartaküs olayından bir ders çıkaralım. Bizi sömüren emperyalizmin ve kapitalizmin zulmünden kurtulabilmemiz için önce birleşmemiz gerekir. Birlikten kuvvet doğar.

Sosyalist Gazetesi Sayı:9

15 Aralık 1970

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

KADI İSRAİİOĞLU SIMAVNALI ŞEYH BEDREDDİN

*"Olup Mansur, bu yolda verdi bâşın
"Hüdâ aşkında hiç çatmâdı kaaşın
"Münafıklar atarlar tain taaşın
"Bizim mürşidimiz Şeyh Bedreddindir."*

(Menâkıb, s. 138)

Molla Hafız Halil

(Şeyh Bedreddin'in torunu)

BEDREDDİN - HUS - İBNÎ HALDUN

Simavnalı Şeyh Bedreddin Mahmud Rumî (1359-1420), yalnız Türkiye devrim tarihinin değil, bütün insanlık için sosyal devrim tarihinin en ilgi çekici büyük kahramanıdır. Şeyhin zamanına dek medeniyetler, dıştan gelme barbar akınlarının tarihsel devrimi ile yıkılırlardı. Şeyhin zamanındaki Aksak Timur akını o çeşit dıştan yıkıcı tarihsel devrimlerin en sonuncusuydu. Sosyal devrim imkânsız olduğu için muazzam bir medeniyetin yıkılışı antika destanlarda "tufan", dinlerde "kıyamet" adını alıyordu. Şeyh Bedrettin bu şuarsuz medeniyet yıkılışları yerine, insanlığın biricik ve sürekli gelişimini sağlayacak şuurlu devrimi, başka deyimle: Tarihsel devrim yerine sosyal devrimi geçiren en şuurlu ve en orijinal büyük devrimcidir. O bakımdan, sosyal devrimler çağı demek olan modern çağın ilk en önemli müjdecisidir.

Şeyh Bedreddin, kendi çağdaşları sayılabilecek olan İslâm medeniyetinin Aristoteles'i İbnî Haldun (1332-1406) dan da, Batı dünyasında Wicleften sonra ilk din reformcusu Çek papazı Jean Huss'ten de önemli kişidir. Gerçi İbnî Haldun : Aksak Timur gibi uykuda gezer "Cihangir"lere metelik vermeyecek değerde moral taşır. Aynı metelik vermeyişi Şeyh'te de buluruz. İbnî Haldun toplum ve tarih kanunlarını Marks-Engels'lere müjdeci olurca izlemiştir. Bu dahiyane buluşları, yaşadığı büyük pratik olaylardan sezmiştir. Ama, bulduğu prensipleri, içinde yaşadığı tarihsel ve sosyal şartlar yüzünden, pratiğe uygulamayı düşünememiştir. Şeyh Bedrettin, teori ile pratiği en canlı, en insancıl yükseklikte sosyal sentezine ulaştırmıştır.

Jean Huss (1369-1415) yalnız hristiyanlar için İsa dininde reformu öngörmekle yetindi. Şeyh; müslüman, hristiyan, yahudi ayırdı yapmadı, bütün din ve ulus sınırlarının izafiliğini göstererek, her türlü insan ayrılıklarını "İptâl" etti. Tümüyle insanlığı yücelten bir kurtarıcı Humanitarisme yarattı. Batı'da ünlü "Reform" hareketi : Zengin papazların mülklerini müsadere etmekle kaldı. Bunun sonucu Almanya'da büyük derebeyilerin, Fransa ve İngiltere'de işveren burjuvaların ekmeklerine yağ sırdı. Şeyh; öyle dar bencil sınıf ve sınır çerçevelerinden üstün

uluslararası sosyalizmin gözünü budaktan esirgemez ülkücüsü idi. Hüss kancıkca yakıldı, Şeyh kancıkça asıldı. Hüss'çü hareket, kendisi öldükten sonra başladı. Şeyh onlarca yıl hazırlanmış Anadolu ve Rumeli hareketinin başına geçti. Hüss antika bezirgânlığın yerine modern bezirgânlığı tutmuş oldu. Şeyh her bezirgân çıkarıcılığına karşıydı.

İnsanın kişiliğini yaratan en yakın gelenekleri, "soy"unun başından geçenlerdir. Simavnalı Şeyh Bedrettin Mahmut Rûmî, çok ilgi çekici soydan gelir. Ona rağmen Osmanlı tarihçileri, Şeyhin adını unutturamadıkları zaman bile, hiç değilse soyunu anmamaya aşırıca uğraşmışlardır.

Cumhuriyetin doğuş günlerinde Şeyhin üzerine eğilen ilk (1925) ve 32 yıl için son bilgin "Darülfünun İlähiyat Fakültesi Tarih'i Kelâm müderrisi" sayın M. Şerafettin oldu. "Simavna kadısı oğlu Şeyh Sedrettin" (Evkaf matbaası, İstanbul, 1341) adlı eserinde Şeyhin yalnız İsrail adlı babasını anar. (S. 4.5) Elimizdeki "Menakıb"i bilmediği için, Şeyh üzerine yürüttüğü tek tük düşünceleri gibi Şeyhin derin soyu da askıda kalır.

Mehmet Süreyya bey : (Şeyhin) "Ecdadı Selçuk Devleti vezirlerinden idi." der. (M.S. : Sicilli Osmâni, cild II, s. 16. Matbaası Amire, İstanbul 1311). Şemsettin Sami bey : "Şeyh aslında Selçuk hükümdarları neslinden olup" (Kaamûs ül-âalâm, s. 1254) kaydını düşürür. Belgratlı Muhtesip zâde Hâki : (Şeyhin) "Ecdadı Selçuk Sülâlesinden Alâettin'in kardeşi oğluna vezir dahi olup (Hadikat-ür Reyhân, elyazması, Köprülü Ahmet Paşa kütüphanesi, n 230) yollu yanlış bir tercüme yapar. Tercümenin aslını Arapça yazmış olan Taşköprü zâde ise şunu söyler : "Söylendiğine göre (Şeyhin) dedeleri Selçuk oğullarının veziri ve kendisi Sultan Alâittin Selçukinin biraderi oğlu idi." (Şakaayik'ı Nûmâniyye, Arapça elyazması, Köprülü Ahmet P. Kütüphanesi, n. 1230. s. 27 - 30)...

Böylece, Osmanlı tarihçilerinin Şeyh soyu üzerinde niçin susuş konspirasyonu yaptıkları çıtlatılmış olur. Osmanlı padişahlığına karşı en modern anlamda halk devrimi uğruna ayaklanmış adamın - o zaman için pek önemli sayılan - bir hükümdar soyundan geldiği açıklanamazdı.

Cumhuriyetin 34 üncü yılı, candan savunduğu Şeyhin hayatını ve Şâheseri "**Vâridât**"ı temiz üslûbuyla veren sayın Bezmi Nusret Kaygusuz, basılı biçiminde ilk defa "**Menâkız**"ı ele almış olur (Şeyh Bedreddin Simaveni : İzmir, 1957). Ona göre, Hayrullah Efendi Tarihinde, Şeyhle akraba olan Selçuk Sultanı Ferâmürz oğlu III üncü Alaeddin'dir. Tarih'i âl'i Osman (Adil oğlu Oruç, 9 uncu yüzyıl) da : Osman Gaazi Karahisarı alırken, Sultan Alâeddin, kardeşi oğlu Aktimur eliyle Osman'a malzeme, veziri Abdül' Aziz eliyle de bağımsızlık buyrultusu ve Mısır hükümdarından Akbayrak, "tuğ ve âlem" göndermiştir. İşte bu, Osmanlı Devleti'ne bağımsızlık buyrultusu getiren Abdül' Aziz Şeyh Bedrettin'in öz dedesidir.

İslâm medeniyetinin o kargaşalı "Ulusların, Göçü" ve derebeyleşmeleri çağında en büyük derebeyi Cengiz Sülâlesinden Mahmut Gaazân han idi. Moğol imparatoru, "böl ve güt" prensibine göre, buyurduğu Rum Selçuk ülkesinde III üncü Alâeddin Keykubâdı Konya'ya, Amcası Mes'udu Doğu Anadolu'ya tâyin etmişti. Türk beylerinden Baltu, Mesud'u tek şah yapmak kaygusuyla Alâeddin'e karşı ayaklanınca, Gaazân, emrindeki Kutlup Şahı gönderip Mesud'u esir ettirdi. Bu yol Türk beyleri Alâeddin'i bağımsız hükümdar ilân ettiler. Anadolu'da bu altüstlükleri kıskırtan Mısır hükümdarı Melik Nâsır'ın üzerine yürüyen Gaazân Şam'da bozuldu. Halep 'ten Anadolu'ya geçti. Oradan Alaeddin'i aldı. İsfahan'a götürerek idam etti. Alâeddin'in oğlu Gıyasüddin'i de boğdurttu. Böylece artık Selçuk saltanatının gölgesi bile silinmişti.

O zaman Anadolu'da başıboş kalan iki derebeylik bağımsızlaştı. Onlardan birisi: Şerhad üzerindeki Söğüt beyi Osman Gaazi idi. Anlaşılan, Şeyh'in dedesi Abdülaziz, kardeşi Alaeddin trajedisinden sonra, vaktiyle bağımsızlık buyrultusu götürdüğü Osman Gaazi'nin yanına gelmiş ve sayılan bir gaazi olarak Bizansa karşı kutsal savaşa girişmiştir.

1937 yılı, "İnkılâb Müzesi"ndeki elyazmasından işlediğimiz "**Menâkız**" : Henüz küçük bir ilçe beylikceğizi olan Osmanlılığın bütün şaşırtıcı atılganlıklarında Şeyhin dedesi Abdülaziz'in oynadığı öncülüğü alçak gönüllüce destanlaştırarak söze başlar. Yazarı Molla Halil, Şeyh Bedreddin'in torunudur. Tarihi Fâtih Mehmet günlerine varan manzum el-

yazmasının adı : "**Hâzâ Menakıb'ı Şeyh, Bedreddin hin Kaadi İsrail**"dir.

A- Şeyhin Doğuşu

1935 yılına gelinceyedek, Şeyh Bedrettin 'in gerek dedeleri, gerekse doğduğu yer ve tarih üzerine açık hiçbir şey bilinmiyor gibiydi. O yıl "İnkılâp Müzesi'nde Şeyhin torunu hafız Molla Halil'in manzum elyazma "**MENAKİB**"'ı ansızın elimize geçti. (1) Orada olduğu gibi anlatılan Şeyhin kendisi kadar soyu da çok ilgi çekiciydi. Osmanlıların doğuşunda, Rumeli'ye geçişinde, İslâm öncüsü olarak büyük Haçlılar seferini bozuşunda , Şeyh'in soyu olağanüstü önemli, öncü rolünü oynamıştı. Bu rol aydınlanmadıkça, Osmanlılığın pek çok sırları karanlıkta kalırdı. 1939 yılı, Menâkıp esas tutularak Şeyhin hayatı yeni baştan yazıldı. Bu kitap, 27 yıl önce yazılmıştı, yalnız dilini az düzeltip temize çekerek yayınlıyoruz.

Kişi olarak Şeyhin soyu ve oluşu üç ayrımda toplandı :

- 1- Şeyhin dedesinin dedeleri;
- 2- Şeyhin yakın akrabaları;
- 3- Şeyhin dünyaya gelişi.

I- Şeyhin Dedesinin Dedeleri

"Simavna Kadısı İsrâil'in oğlu" diye ün alan Şeyh Bedrettin Mahmut Rûmî üzerine, 1939 yılına dek, Cumhuriyet Türkiye'si'nde Türkçe bir tek bilim eseri yayınlanmıştı. (2) Onda Şeyhin yalnız İsrail adlı babasından konu açılır. Kimi "Terâcü'm" yazarları. Şeyhin dedesinin Abdülaziz olduğunu bildiriyorlardı (3). Abdülaziz'in kim olduğu, ne yaptığı bilinmezdi.

Değerli düşünürümüz Bay Bezmi Nusret Kaygusuz Menâkıp'tan yararlandığı eserini yaymakta bizden çevik davrandı. Himmeti var olsun. Kendi açısından ve "**Vâridât**" tercümesiyle daha derinleşmiş olan eserinde (4) Şeyhin açık şeceresini koydu. Ona göre : "**Mevzuât'i Ulûm**" da Şeyh, Selçuk Sultanı Alâeddinin kardeşi oğlu, dedeleri Selçuk vezirleridir : "**Tâc'üt Tevârih**" te Şeyhin büyük dedesi Sultan Alâeddin'in yakın akrabası ve vezirlerindendir : "**Kıyası Enbiya**" da Şeyh, "Alâeddin'in amcası oğludur: "**Şakaayık**"ı

Nûmâniye" ve "Lûgat'ı Tarihiyye ve Coğrafiyye" de, Bedreddin, Sultan Alâeddin'in öz yeğenidir. (Üçüncü Alâeddin'in) : "Hayrullah Efendi" Tarihi ile "Vâridât" önsözünde, Şeyh Feramürz oğlu III Alâeddin oğlu Abdülaziz oğlu İsrail'in oğludur.

Bay Kaygusuz : "Bedreddin'in dedesi Abdülaziz, kardeşi III. Alâeddin Keykubâd'ın vezirliğinde bulunmuştur." (5) der. Abdülaziz'in atalarıyla uğraşmaz. Özetlemeye önem vermiştir. Oysa Menâkıb Şeyhin en canlı trajedisini verdiği gibi Abdülaziz'in dedeleri üzerine de açıklama yapar :

"Ceddi ânın Bağdat ilinde, ey said

"Oldu Cengiz hân elinde Şehid" (Me, 7) der. Cengiz 1224 (göç :621) yıllarında Batı'ya döndüğü vakit Bağdat Halifesiyle müttefikti. Yalnız Mogol tüccarlarını öldüren Hvarzim şahı Alâeddin'den öc almak üzere : Maverâünnehr, Hvarzim, Horasan, Kafkas ülkelerini hallaç pamuğuna çevirdi. Ama, Bağdat'a inmedi. Molla Halil'in durup dururken yalan söylemeyeceğine, belki tarih yanlışı yapmış olacağına göre : Abdülaziz'in dedesi Bağdat'a ne vakit gelmiştir ? Orada niçin öldürülmüştür ?

Herkesten daha yetkili olarak Menâkıb şunu anlatır :

Nesi idi Sultan Alâeddine bil

Şüphe yoktur bu söze ey zinde dil

"Şâh Alâeddin nesliydi özü..." (Me, 7)

Bu şah Selçuklardan hangi Alâeddin idi? Şeyhin ataları onunla nasıl kuşaklanıyordu ?

Al'i Selçûkilere neslen vezir

"Hem çü Al'i Bermeki Abbas mir." (Me, 7) deniliyor. Cengiz Kâşgarı 1219 yılı, Semerkand'ı 1220 yılı ele geçirmişti. O sıralar (G. 617, İS : 1220) Rum (Anadolu) Selçuk Sultanı Alâeddin Keykubad İbnî Gıyasüddin Keyhusrev (ölümü : 635, Kaamûs âlâma göre 636, İs. 1237) idi. Bu kişi Cengiz'le birlikte Hvarzim şahı Mehmed Alâeddin'e saldırmıştı. Menâkıb, hangi Selçukluları konu ettiğini belirtmiyorsa da, Rum Selçuklularını anlattığı besbellidir. Alâeddinadını taşıyan üç Selçuk Hânı yalnız Rum (Anadolu) ülkesinde saltanat sürdü. Bu Selçuklu Hânların dölünden gelen Şeyh'in ataları, o hânedana soyca "Neslen" vezir olmakta, tıpkı "Bermek" oğullarının Abbâsilere soyca vezir

oluşlarına benzermiş. Bir mecûsi ateşgede hizmetçisi olan Bermek acem bezirgân muhalefeti üzerine barbar kollektif aksiyon geleneğini temsil eden Horasanlı Ebâ Müslim ile birlikte Irak'ta küçük bir tarihsel devrim yapıp "Abbâsiye" halifeliğini kuranlardandı. Bermek oğulları 750 ilâ 788 (G. 132 ilâ 171) yıllarında, sıra ile babadan oğula geçmek üzere, 40 yıl Abbâsiler ister istemez "neslen vezir" olmuşlardı.

Bu kadar ayrıntılı anlatılan bir olay uydurma olamaz. Öyleyse işin aslı nedir ?

II- Şeyhin Dedesinin Dedesi Bağdat'ta

Şeyhin dedesinin dedesi Moğol saldırıları sırasında Bağdat'a niçin gitmiş ? Menâkıba göre :

Emmisi şah olduğu vakte anın

"Kaçup Abbâsilere gitmişti anın."

Eski Türkler'de, Babahânlı göçebe geleneğince, Hân'ın büyük oğlu, veziri "Beşe veya Paşa'sı) olurdu ⁽¹¹⁾. Abdülâziz'in dedesi, anlaşılan Selçuk Şahının hem büyük oğlu, hem veziri imiş. Hangi Şâhın ? Söylenmiyor. ⁽¹²⁾ Selçuk Şah ölünce yerine büyük oğlu geçmeliydi. Burada, çocuğun amcası açık göz davranıp tahta konmuş olacak. O zaman, baba mirası Şahlıktan yoksun kalan büyük oğlu, yâni Abdülâziz'in dedesi Bağdat'a kaçmış bulunabilir. Menâkıb'ın anlattığı böyle yorumlanabilir. Bu yoruma hak verdiren başka olaylar da eksik değil.

İlkin, Menâkıb dahi Şah Alaeddin'le soydaş olan Bedredindir, diyor. Cengiz ile, işbirliği yapan Alâeddin birincisidir. Abdülâziz'in dedesinin Bağdat'a kaçıışı beşbelli çok sonlara gelir. Cengiz hengâmesinden yüzyıl önce İran Selçukları devletinde Hasan Sabbab'ın "Haşisi, Partisi, Rum Selçukları devletinde "İsmâîlî" Partisi gibi tanrısız devrim örgütleri türemişti. Demek her iki Selçuk düzeni çıkmaz çağın kapısını çalıyorlardı. Halk içinde yaman etkiler yapan devrimci partiler kimi saray ve hanedan üyeleri arasında bile hoşnutsuz taraftarlar bulmuşlardı. ⁽¹³⁾. İlkel sosyalizm geleneklerini büsbütün yitirmemiş bulunan hanedan üyeleri halktan yana saray entrikalarına kapılanlar halk düşmanlığına dönünce, arada ister istemez çekişme ve çarpışmalar başgösterdi. Çarpışmalardan halkın kendisine pek

bir rahmet yağmazdı. Kimi Bizans İmparatorları, kimi onların karşı kutbu olan Bağdat halifeleri, entrika çevirip yararlanmaya çalıştılar." (14)

Böylece, birbirinden çıkma üç kördüğüm ilmeklendi :

1- İç kargaşalıklar, 2- Hanedan kavgaları, 3- Dış karıştırma ve karıştırmalar. Bu şartlar ortasında Bağdat'a kaçış olayı kendiliğinden anlaşılır. Abdülâziz'in dedesi Bağdat'a kaçarken, Selçuk Sarayında ve ülkesinde besbelli kargaşalıktan geçilmiyordu. Ancak bu kaçış hangi zamanda olmuş olabilir ? İlkın, Abdülâziz'in dedesi Cengiz zamanı Bağdat'a kaçmış olması gerektir. Menâkıb'ın verdiği başka konkret olaylar o tarihle bağdaşamaz: Alim etti Mu'tesim - billâh anı

"Şeyhülslâm eylemişti ey ganî" (Me, 7) deniyor. Bağdata gidip, Şehülslâmlık derecesine dek bilgin yetişmek için, önce kaçanın öğrenim çağında bir genç olması gerekir. Amcası zoruyla tahtı elinden alınmış gencin durumu buna uygundur. Sonra, aynı gencin, en az yirmi otuz yıl bilim alanında seçkinleşmesi gerekir, ki Şeyhülslâmlığa çıkabilsin. Şeyhülslâmın Bağdat Fethi'nde trajediye uğradığı, Bağdat'ın Mogollarca ele geçirilmesi ise 1258 yılına düştüğü düşünölsün. O tarihten 23 yıl öncesi 1215 yılı gerçekten Rum Selçukları sarayında bir başka trajedi oynanır. Bizans adamı Gıyasüddin Keyhusrev, savaş sırasında öldürölünce, tahta geçen İzzeddin Keykâvus, hem amcasını, hem küçük kardeşini boğdurup kumandanlarını yaktırır!

Abdülâzizin dedesi.(Şeyh Bedreddin'in dedesinin dedesi) her kim olursa olsun, Bizans yanlı olan o Sultan İzzeddin şerrinden yakasını kurtarıp, amcası elinden İslâm halifeliğine sığınabilir. Her zaman ve her yerde "Ruhanî" rol görünmez eliyle kaçanı kendine bağlar. Batı Ortaçağında barbar kralları dama taşı gibi kullanan Papalıktır; Doğu Ortaçağında, komşu devlet saraylarına parmağını sokan İslâm papalığı Abbasî Halifeliği, kendisine sığınan genci, bir gün yeri gelince kullanmak üzere yetiştirip, zekâsına göre en yüce bilginliğe çıkarmış olabilir. Menâkıbın sözleri birbirini tutar.

III- Şeyhin Dedesinin Dedesi Nasıl Öldüröldü?
Menâkıb, Abdülazizin dedesi için "Cengiz Han İLİNDE şehit

oldu" diyor; Cengiz zamanında demiyor. Sözünün anlamını aşağıda biraz daha açıyor. Öldürülme sebebi, tam Şeyh Bedrettin'in şânına uygun bir ülkü ve düşünce yığıtlığıdır :

"Nâsır'ı Tûsiye oldem arbede

"Eyliyen ol idi muhkem, ey dede

"İbn'î Hâcib'le ikisi, ey hümâm

"Idicek ilzâm ani beynel enâm

"Kaakıyıp ibn'î Hülâgû'yî lâiyn

"İtti anları şehid anda hemiyn." (Me, 7)

Burada anılan adlar, elyazmalarında çok görüldüğü gibi, Arapça harflerin kötü imlâ yanlışına kurban gitmiş görünüyorlar. Bedreddin'in babası "İsrail" iken, Câmiülfusûleyn ile Brockelmann'da "İsmail" olmuştu... Yanlışları ayıklamalıyız. Bir yol, anılan Abbas Halifesi Mu'tasanı olamaz : Müsta'sim olacak. Bağdat Moğollar eline geçtiği gün, Abbasi halifesi Mürta'sim- billâh idi. Ondan sonra, Abdülaziz'in dedesiyle "Arbede" (kapışma) yapan kişi de Nâsır Tûsi olamaz. Besbelli ünlü bilgin Nâsivrüddin'î Tûsi ile acem folklorcu ozanı Nâsır Tûsi birbirine karıştırılıyor. Hattâ, İbn'î Hâcib'in birlikte öldürülmüş olduğu bile epey şüphelidir. (15).

Abdülazizin dedesiyle Nasivrüddin neden kapıştılar ? Hülâgû oğlu niçin kızdı ?

Bağdat'ın Moğollarca ele geçirilmesi trajedisinde bütün tarihsel devrim trajedilerinde barbarların çağırılışına benzer büyük tarihsel ihanetlerden biri yatar. Halife Müsta'sım : Şiilere eğginlik gösteriyordu. Bir Şiî olan Müeyvedüd-din İbn'î Alkamî'yi kendisine vezir yapmıştı. Bu vezir ile, gene Müsta'sımın yakınlarından ve çağın bilgini sayılan Nasivrüddin Tûsi gizlice birleştiler. Cengiz oğullarından Hülâgû Hânı, gelerek Bağdat'ı alması için çağırdılar. Herşeyden habersiz Halife, Bağdat dışında Moğollara yenilince, dönüp kaleye kapandı. Kuşkulandığı veziri İbn'î Alkamî ile Nasivrüddin Tûsi, Halifelere, görünüşte haklı bir teklif yaptılar. Kaleden dışarıya çıkıp Hülâgû karşılanır ise, vaktiyle Selçuk, oğlu Tuğrul Bey için Doğu'da, Atillâ'ya karşı Papaca Batı'da yapıldığı gibi, kan dökülmeden gelenler elde edilmiş olacaktı.

Halife, kurulan tuzağa düştü : "Devlet adamlarını ve kent ileri gelenlerini yanına alıp, mağrur Hânı karşılamaya çıkan Halife,

bütün maiyyetiyle Tatarlar tarafından öldürüldü." (16). Menâkıb'ın anlattığı olay budur. Besbelli, Şeyh Bedrettin'in dedesinin dedesi de iki yüzlülüğe dayanamamıştı. Belki İbn'î Hâcib'le birlikte dönek Şii Nasıvrüddin Tûsi'yi Hanefilik veya Mâlikilik adına "ilzam" (hapt) etmişler. Buna içerleyen Hülâgû oğlu da, safi düşmanlarını kılıçtan geçirtmişti.

"Meyyitini ehl'i sünnet aldılar

"Ebu Hanife iline kaldırdılar

"İkisinden gayri hem, ey din eri

"Vardı bin mikdar âlim, key çeri

"Cümlesi maktû oluptur bigünah

"Oldular fenâ fülâtünde tebah" (Me. 7)

Binlerce bilgin ve asker ölüsü arasından, İbn'î Hâcib sağ kalmış olabilir.

IV- Fetret Ve Konya'ya Dönüş

Menâkıb bir şey daha söylüyor :

"Fetret' oldu ol arada ki, azim

"Cümle Rum'a nâzil oldular zebim" (Me. 7)

"Fetret" : Antika tarihte patlak veren her tarihsel devrimden sonraki devletsiz anarşi zamanlarına denir. Bu hangi fetretti ?

Uzak Doğunun Çin ve Hint medeniyetleriyle Yakın Doğunun Irak, Mısır ve Akdeniz medeniyetleri arasında en istikrarlı geçit İran yaylâsıdır. Çin ve Hintten kalkacak kervan, Akdeniz kıyılarına inmek için, İran yaylâsından aşip gelirdi. Bu tarihsel karayolunun en işlek kuzey kestirmeleri üstünde Horasan ve Hvarzim ülkeleri gelişmişti. İslâmlıktan az önce, bitmez tükenmez Bizanş - Acem savaşlarıyla tıkanmıştı. O zaman, Umman denizi üzerinden güney yolunu deneyen İslâmlık sahneyi tuttu. Tarihsel orta karayolunu açar açmaz, iç zıtlıklarla parçalandı. Bir sürü "Tavâlfü İmülûk" bin başlı müslüman derebeylikleri orta yolu gene tıkadı. Bu sefer, Ortaasya yollarının eski bekçileri ve kervancıları işe elkoymak zorunda kaldılar. Cengiz ve oğulları, Takakifül-mülûk devletçikleriyle yaptıkları ticaret andlaşmalarının para etmediğini görünce kılıca sarıldılar. Daha doğrusu gerek Çin, gerekse İslâm medeniyetlerince elaltından saldırmaya kışkırtıldılar. Cengiz, Hvarzime karşı Hağdat Halifeliği ile Rum Selçukluları tarafından çağırılır.

Hülâgû, bizzat Bağdat Halifesinin vezirleri tarafından çağırıldı.

Orta Barbarlığın tâze vurucu gücü, büyük Orta kervan yolunu kanla, demirle açtı. Zengin ticaret ve İslâmlık merkezleri : Buhara, Semerkand, Belli, Merv, Hcerat kentleri yakılıp yıkıldı. Çevrelerde ilişen yığınla kabile ve aşiretler, Batıya doğru ürkütüldüler. Cengiz zamanı 17 yıl süren Fetret çağında göçmen kuşlar gibi bilgin katarları akıntıyla Batıya sürüklendiler. Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin babası Buharalı Emir Sultan, Şemseddin Tebrizi, Sadreddin Konevî, Burkhaneddin Mehmet Tebrizi, Ermiyeli Hüssameddin, Şehabeddin Süherversi, İdrisi, Cenâbî ve ilk, ve ilh... bunlardandı. (17). Anlaşılan, Abdülazizin babası da, bilgin katliâmı yapan Hülâgû oğullarından, aynı mekanizma ile yakayı kurtarınca yeniden Batıya kaçıp Konya'ya sığınmıştır. Ve Abdülâziz :

"Geldi Konya'da vücuda kendüzi

"Salı Alâeddin nesliydi özi" (Me. 7)

Bir nokta kalıyor : Abdülâzizin dedesi Konya'dan kaçmışken, şimdi babası Konyaya dönebilir miydi ? Aradan yüz yıl geçmiş, kendisinden kaçılan İzzeddin Keykâvus çoktan ölmüştü. İzzeddin'in torunu II. Gıyasüddin'le birlikte Rum Selçuklar Moğol oyuncuğu olmuşlardı. II. İzzeddin Mısır'la andlaştığı için azledildi. Kırım'da öldü. Üç oğlundan Mesud'u Abaka kovar, Mahmut Gaazân, Doğuya hükümdar yapar. II. İzzeddin'in üçüncü oğlu Feramürz'ün de üç oğlu vardır. Konya hükümdarı II. Alâeddin, Şeyhin dedesi Abdülâziz ve Abdülmümin.

Bu kısa geçmiş Şeyhin alınyazısı olmuştur : 1-FETRET : Şeyhin soyunu yerinden oynatıyor. Dört kuşak yukarıdaki dede Cengiz akını sonuçlarıyla öldürülüyor. Aynı Uzak ve Yakın Doğular arası kervan yolunu, aynı ticaret amacıyla aynı Tatarlar 13. yüzyıl başında Cengiz, 14. yüzyıl sonunda Timur adı altında açıyorlar. Bu "Aziym Fetret" in ikincisinde Şeyh Timur "Afet" ini gözüyle görmek için Tebrize dek koşacaktır. 2- Devrimcilik : Şeyhin atalarını ve halkçı geleneği Selçuklularda kazıyan İzzeddin Keykâvus'un Sivas'taki mezarına şöyle yazılmıştır. "Saltanat tahtından mezar evine indi. Hazinesi, gücü kalmadı. Gezisini yaşayışıyla birlikte bitirdi. İşte her şey böyle zevâl bulur." (18). Demek Şeyhin soyu böyle kişilere karşı, halka

yakındı. Onun için, o sarayları titreten yaman İslâmiyye devrimciliği, Şeyhin ruhunda parlayacaktır. 3- Ülkücülük; Şeyhin ataları inançları yolunda ölmeyi bilmiş, büyük fikir şehidi olmanın yüceliğine ermişlerdir. Abdülâziz'in dedesi : Medeniyetin biricik ölmez değeri bilim uğruna ilk büyük bayrağı çekmiştir. Şeyh o bayrağı dedelerinin elinden alıp, dünya saltanatı peşinde insanları ezenlere karşı çıkacaktır.

B- Osmanlilik Ve Şeyhgil

Şeyhin ataları, Rum Selçukluları sarayından uzaklaşınca, Bağdat'ta bir çeşit bilim hânedanı kurmuş oldular. Ancak, zamanın yaman kargaşalıkları ortasında kılıç ve baş; kesin rolü oynuyordu. Her sahici müslüman, bilimi kılıç gibi kullanmak zorundaydı: Göçebe geleneğinin medeniyet ülkücülüğü kişileri ister istemez hem EVLİYA (Hâvâri, hem MÜCAHİD (kutsal asker) demek olan GAAZİ (Şövalye) yapıyordu. Şeyhgil de soyca yarı bilgin, yarı mücahit kesildiler.

I- Osmanli Kuruluşu Ve Şeyhgilin Gaazileri

Adil oğlu Oruç'un yazdığı "Tevârih'i Al'i Osman'a göre, Osman henüz adsız binlerce gaaziden biri iken, yeğeni Aktimur ile Selçuk Sultanı Alâeddinden (şeyhin dedesinin kardeşinden) silâh yardımı alarak Karahisarı ele geçirdi. Bunun üzerine Alâeddin, veziri Abdülazizle (şeyhin dedesi ile) Osman Gaazi'ye : "Mısır hükûmdarlarından gelmiş Hz. Peygamberin ak sancığı ile tuğ ve âlem ve değerli başka hediyeler gönderdi. Osman Gaazi:

Gönder üzerindeki hilâli çıkartıp, büyük bir saygı ile otağı üzerine koydurdu." Bay Kaygusuz : "Abdülaziz'in ve kimi hısımlarının sonradan Osmanlılara geçmesi, mutlaka bu ilk tanışmanın tesiriyledir" (Keza, 31) diyor. Demek Osman Gaazi'nin tarihe ilk girişi, Şeyhgilin eliyle olmuştur. Öyleyken, Şeyhgilin en ufak mevki hırsı gözetmediler. Din düşmanı saydıkları hristiyanlığa karşı savaşmak onlara yetiyordu. Saltanatın ne olduğunu öğrenmişlerdi. Batıya karşı Osman oğullarına kavga yoldaşı olmaktan başka amaç akıllarına gelmedi.

Osmanlılığın kuruluşu gibi, en cesur fetihlerinde de Şeyhgilin payı hiç bir tarihte yazılmadık kertede büyük oldu. Osmanlı akıncısı olarak Çanakkale önüne geldikleri vakit, Seyhin dedesi Abdülâziz yüz yaşını aşkın bir pirdi. Çoğu gaaziler gibi hem derviş, hem kılıç eriydi. Önce Mevlâna Celâ leddin Rumi'nin has haremine emin oldu.

"Pire hizmete itmiş idi ol emir

"Şâhlar halinden olmuştu habir

"Hazret'i Mevlâna'ya ermişti ol

"Eşiğine nice yıl olmuştu kul." (Me, 6)

Mevlânâ ölünce, Hüsameddin Rumî Çelebi'nin "Şamda" nına mum" olmakla yetindi. Saltanatı dervişlikle seve seve değişmiş, fukaralıkla kendisini hiçe saymaktan daha yücelik bulamamıştı: "İhtiyar etmiş idi fakr'ü fenâ-âna vird olmuş idi hamd'ü senâ" (Me, 6). Gaazinin anladığı "Fenâ : Yokolma" tekkede fodla öğütölüp, yasla da ölmek değildi. Olumlu işler görüp, yaratırken yitmekti. Hangi gün "Gazâ kapısı açılrsa", Abdülâziz "Fiy-sebil'il -lâh" (Tanrı yolunda) elde kılıç o kapıdan er meydanına ilk çıkan olurdu. Savaşta uğuru denenmişti. Beyoğulları (şehzadeler) Abdülâziz'siz kavgaya girmezlerdi. Yiğitliği yazılmakla tükenmezdi : "Önüne düşerler idi Gaaziler - Konsa dolardı oyalar, yazılar - Her gazâda bile olsa idi ol - Cümleye nusratla hak açardı yol" yüzyılı aşan tecrübesiyle hep ileriye görürdü. Her dediğinin çıktığı denenmişti: "Bir sözü söylerdi ol günde ayân - Ertesi vaaki olurdu ol heman" (Me, 6) -

Altay oymak öğütlerinden. beri, Osmanlı yiğitlik gele- neğinde: Üçler, Yediler, Kırklar vardır. Abdülâziz tayfası YEDİLERdendi: "Yedi kimse idi bunlar , ey civan -Heft encümveş yere taban olan." . (Me, 7) Yeryüzüne ışık saçan bu yedi yıldızın başı Abdülâzizden sonra, iki kardeşi gelir; biri Abdulmumin. Yürekli çeridir; ötekisi Fazıl beğ- yiğitler serve- ri- (başbuğu) dur. Bu ilk üçlerden sonra, dördüncü kişi Abdülâzizin bilgin oğlu (Şeyhin babası) İsrail (19) dir. Genç İsrail hem Şeriat hem Cenk yiğitiydi : "Buyruğunu tutardı Allahın tamam - Hük'mü Şer'a olmuş idi kalbi râm Dirler içli ana İsrail'i vakt - Cenge olduğu için Azrail'i vakt" (Me, 8).

Şeyhgilden tarih denizinin yüzeyine çıkan beşinci baş : Abdülâziz'in kızkardeşi oğlu Tülbentli İlyas'tır. O sıra, her çeri

"börk" denilen keçekülâhı giyerken o ak sarığı ile tanınırdı: "Kimse tülbent giymez idi ol zaman - Doğru börkler giyer idi her civan - Akamâme sarıyor ol gördüler Lâkabın Dülbendli İlyas verdiler."

En sonra gelmekle birlikte, adlarını güçleriyle Osmanlı tarihine sokmuş olan Şeyhgilin iki Türk şövalyesi: Hacı İlbeyi ile Gaazi Ece'dir. Bunlar Abdülâziz'in kızkardeşi kızının oğullarıdır. Babaları, hiç de Selçuk hanedanından gelmiyordu. Menâkıb'da yalan yok : "Lik, nesli Âl'i Selçûki değil Gürgen tohumu dürerlerdi, öyle bil" (Me, 8). Bu gürgen tohumu çocukların atları vardı (20). Kılıçları hakkına "Nâmdâr ve küfre lâyıkkimselerdi." Tarihte değme Osman oğullarıyla atbaşı birlik ün bırakacaklardı.

II- Rumeliye Geçiş

Osmanlının Rumeliye geçişi, doğrudan doğruya Şeyhgil "Yediler" inin eseridir. Bir gün "Beşe Süleyman ile bu yedi acar" deniz kıyısında buluştular. Nasıl etsek te : "Rumeli İslâm ile bayındır olsa diye düşündüler. O gece "Şeyh Süleyman" bir rüyâ gördü: Bütün erler toplaşmışken, görünmez eller :

*"Diktiler önüne bir kâfur mum
"Şûlesinde görünür aksây'î Rum
"Hoş minâreler yapılmış ol zaman
"Okunur savt'ı bülend ile ezan." (Me, 9).*

Görüyoruz, Rumelinin fethi Osmanoğullarının rüyalarına Şeyhgil Yedilerinin baskısıyla girmiştir. O altbilinç karanlığında enerji kazanan ülküyü, bomba gibi Osmanlı bilincine çıkaranlar da gene Yedilerin başı olur. "Beşe" liği, sonradan "Paşalığa" çevrilen Orhan Gaazi oğlu Süleyman "Kâfur mumu ışığıyla tüm Rum ilinde "Hoş minarelerden avaz avaz ezanlar okunur görsünü yoldaşı Gaaziye anlatır anlatmaz o : "Dedi bir fethi işarettir, tamam! - Himmet idiniz geçelüm cümlemiz - Din uğruna yeğdür anda ölmemüz Yediler'in dinamizmi zincirinden boşandı. Abdülâziz'in yorumu üzerine : Beşe Süleyman, Gaazi Ece, Gaazi İsrail, Gaazi Abdülmümin, Hacı İlbeği ve arkadaşları, gemi ile karşıya geçtiler. Beşe Süleyman : "Az zamanda

çok etti fütûh - Sonra attan düşüp teslim etti ruh." (Me, 9) Süleyman ı "Bolayırdı kodular". Türbesini yapıp, ertesi gün sağ kalanlarla gazâyâ çıktılar. Her davranış öylesine basitti. İş yapıldığı için, kişi tapıncı ile adam aldatmaya kimse kalkmıyordu.

Osmanlının Rumeliye geçişinde Şeyhgil'in oynadığı önemli rolü, resmî tarih de gizleyemez. Cihannümâ (21) daha çok ayrıntılar verir: Süleyman Beşe ilkin Ece Bey ve Gaazi Fazıl'la sözleşir. Bu adamlar Virancahisar denilen yerde Güğercinliğin aşağısından Çinihisar yanlarına geçerler. Orada canlı bir esir yakalarlar. Öldürmek şöyle dursun, esire "Hil'at" giydirirler. Gönlünü alarak, Hisar'a girilecek yeri öğrenirler. Onun üzerine, 80 kişi toplanıp, sallarla karşıya atlarlar. Hisar'ı ele geçirirler. Burada adigeçen Fâzıl bey Şeyhin amcası, Gaazi Ece halasının torunudur.

(*Kâtip Çelebi : Cihannümâ, Elyazması, No. 170, s. 682. Köprülü Meh. Pş. Kütüphanesi.*)

• ŞEYH BEDREDDİN

Simavnalı Şeyh Bedrettin, 1420 tarihinde doğmuştur. Gerek Türkiye Devrim tarihinin, gerekse bütün insanlığın Sosyal Devrim tarihinin en ilgi çekici, en büyük kahramanlarından biridir.

Bu büyük devrimcinin hayatı ve yaşadığı devrin olaylarına kısaca bir göz atacak olursak şunları görürüz.

Şeyh Bedrettin'in zamanına kadar medeniyetler dıştan gelen barbar akınlarıyla -tarihsel devrimle- yıkılırlardı. Aksak Timur'un Yıldırım Beyazıt üzerine yaptığı akın tarihsel devrimlerin en sonuncusuydu. Şuursuz medeniyet yıkılışları karşısında ilk sosyal devrimi yapmaya çalışan, Modern çağın müjdecisi Bedrettin, düşünce ile davranışlarını birleştiren büyük bir kişidir. Düşüncelerini "Varîdat" ve "Teshil" isimli kitaplarında söylemiştir.

Şeyh Bedrettin gençliğinde uzun seneler Mısır'da; fıkıh, kelâm... gibi zamanının ilimlerini tahsil etmiştir. O devirde halkın durumu yürekler acıydı. Osmanlı Devleti, Padişah tarafından yönetilir; padişahın soyca yakınları olanlar; sultan, han, hünkâr

ve hünkâr beyleri vb. adlarla ülkenin verimli topraklarını aralarında paylaşp, topraksız köylüleri köle gibi çalıştırırlardı. Bu köylüler savaşlarda da asker olurlardı.

Buna karşılık Şeyh Bedrettin ve müritleri; halkın arasına karışıyor, toprakların onu işleyen, ona alın terini karıştıranların olduğunu, insanların kardeşliğini öğütlüyorlardı. Şeyh Bedrettin bir ortaçağ köylü sosyalizmini ortaya koymuştu. Bu konudaki görüşleriyle, kendinden iki asır sonra gelecek olan ütöpik (hayalî) sosyalizmin kurucusu Thomes Moore'dan daha ileri görüşlü ve gerçekçiydi.

Yıldırım Beyazıt oğulları arasındaki taht kavgaları sonunda; Sultan Mehmet diğer kardeşlerini yenerek tahta çıkmıştı. İleri görüşlü bir kimse olan kardeşi Musa Çelebi ise Şeyh Bedrettin'den yanaydı. Sultan Mehmet; Musa Çelebiyi de yenerek Şeyh Bedrettin'i İznik kasabasına sürgün gönderdi.

Şeyh burada boş durmayıp, en sadık adamlarından Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'i halkı teşkilâtlandırmaları için Aydın ve Manisa dolaylarına yolladı... Aydın'a, oradan Karaburun dolaylarına giden Börklüce Mustafa, köylülerle ilişki kurdu ve görüşlerini kabul ettirdi. Bölgedeki Hristiyan halkla da dostluk kurdu. Ve bir kısım topraklardan ağa-bey takımını atarak, toprağı hep beraber işlemeye, sosyal adaleti uygulamaya, kardeşçe yaşamaya başladılar. Durumdan endişelenen Sultan Mehmet, Saruhan (şimdiki Manisa) valisini üzerlerine gönderdi. Teşkilâtlanmış köylüler Valinin kuvvetlerini Karaburun'un dar geçitlerinde tepelediler.

Bu sırada Şeyh Bedrettin İznik'ten kaçarak Bulgaristan'ın Deliorman bölgesine gitmişti. Börklüce Mustafa'nın çok güçlü olduğunu öğrenen Sultan Mehmet bu sefer de Sultan Murad'ı büyük bir kuvvetle üzerlerine gönderdi. Zaten bunu bekleyen Börklüce kuvvetleri "düşman ordusuna on bin balta gibi daldı."

Kahramanca çarpıştılar. 8 bini öldü. Diğerleri esir edildiler. Bu olayı, devrimci şairimiz Nâzım Hikmet; "Şeyh Bedrettin Destanı" kitabında şöyle destanlaştırır:

*"Hep bir ağızdan türkü söyleyip
hep beraber sulardan çekmek ağı,
demiri oya gibi işleyip hep beraber
hep beraber sürebilmek toprağı
ballı incirleri yiyebilmek hep beraber*

*yarın yanağından gayri her şeyde
her yerde
hep beraber*

*diyebilmek için
on binler verdi sekiz binini..."*

Yenilen bu devrimcileri, Ayasluğ şehrine götürüp boyunlarını vurdurdular. Börklüce Mustafa'yı da kollarından bir deveye bağlayarak çarşıya gerdiler. Bir çok şehirlerde gezdirerek teşhir ettiler. Manisa dolaylarındaki Torlak Kemal de aynı akıbete uğratıldı.

Bu sırada Deliormanda Bedrettin'in etrafında bir çok halk toplanmıştı. Teşkilâtlanmak üzereydiler. Bunun duyan Sultan Mehmet adamlarından bazılarını Bedrettin'in yanına göndererek, onun müritliğine geçmelerini söyledi. Aslında bunlar birer ajandı. Ve fırsatını kollayarak Bedrettin'i çadırında bastırıp bağladılar. Serez şehrindeki Sultan Mehmet'in yanına götürdüler. Öldürülmesine fetva çıkartıp Serez çarşısında bir ağaca astılar.

İşçi kardeş;

Şeyh Bedrettin'in eyleminden çıkaracağımız şudur:

Bizi sömüren emperyalist ve kapitalistler, kendilerine karşı birleştirmizi, teşkilâtlandığımızı görünce çeşitli oyunlar oynamaya çalışırlar. Kendi ajanlarını aramıza bizdenmiş gibi göstererek sokarlar ve çalışmalarımızı sabote etmeğe uğraşırlar. Böyle kötü maksatla aramıza girmiş kimseleri hareket içinde devamlı kontrolla meydana çıkarmalıyız.

(1) Molla Hafız Halil (Şeyhin torunu) : "Menakıb'ı Şeyh Bedreddin İbn'i Kadi İsrail", yazılışı Fatih çağına çıkan manzum elyazması. 1935 yılına gelinceye dek hiç bir yerde adını işitmediğimiz bu çok zengin eser başlıca kaynağımız olduğu için, oradan aldığımız pasajları yalnız parantez içinde rakam yazarak işaretleyeceğiz : Örneğin (Me, 7) : Menâkıbın yedinci sayfası demektir. Değerli düşünürümüz Bay Bezmi Nusret Kaygusuz.

(2) M. Şerafettin (Darülfünun İlahiyat Fakültesi Tarih'i Kelâm Müderrisi) "Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin", s. 4. 5. Evkaf Matbaası. 1341-1925. İstanbul. Yazar "Menâkıb"ı bilmediği için, Şeyh üzerine pek seyrek olarak ileriye sürdüğü kanılarında yanılır. Gene de Şeyhi ilk defa karanlıktan kurtardığı için emeğine teşekkür borçluyuz. Eseri için (M.Ş.) rumuzunu kullanacağız.

(11) Osman Gaazi'nin büyük oğlu Alâeddin, Orhan Gaazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşalar, vezir idiler. Türkçede Paşa sözcüğü, Padişahınoğlu anlamına gelir. (Hamîna c. I, Abdürrahman Şeref: "Tarih'i Osmâni", c. I, s. 103)

(12) Selçuk Alâeddin'lerinden birisi 10 uncu Selçuk Şahı "Gıyasüddin Keyhusrev'in oğlu Alâeddin Keykubat I : 1220 ilâ 1237 (D. 617-536) dir; ötekisi : "Alâeddin Keykubad oğlu Gıyasüddin Keyhusrev oğlu İzzeddin Keykâvus"un oğlu Alâeddin Keykubad II dir. Bu 1393 ilâ 1401 (D. 697-700) yıllarında saltanat süren 15 inci Selçuk hükümdarıdır. Anlatılan olaylara yakın olanı, birinci Alâeddin'dir.

(13) 1193 ilâ 1202 (D. 589-599) yılları Selçuk Şahlığı yapan "Rükneddin, gizlice, dinsiz İsmailiye Partisi'nin taraftarı idi. Bir gün bir filozof (Hakim), ile bir derviş, hükümdarın sarayında ve huzurunda çekişiyorlardı. Derviş Hakimin kıyaslarına yenilince, ona bir tokat atma kertesinedek içerledi. "Rükneddin ise bu çekişmeye hiç karışmadı. Derviş geri dönünce, Hakim, kendi huzurunda böyle kötü işlemlere uğradığından dolayı Rükneddine gıcundu." Hükümdar, ona şu karşılığı verdi; "Eğer ben filozofların doktrinini açıktan açığa savunacak olursam, halk hepimizi yokeder." Aynı Hükümdar bir yaşlı kadının yağurdunu çaldığı için. Nedimi güzel Ayaz'ın karnını değiştirmiştir. (Hammer : Osmanlı Devleti Tarihi" Tercüme'den Mehmet Atâ c. I. s. 71. Bedrosyan matbaası, İstanbul, 1329).

(14) Örnek; 1202 de Şah Rükneddin öldü. Yerine geçen oğlu İzzeddin Kılıçaslan Hammerce 5 ay Saltanat süremedi. Konstantiniyye (Bizans)tan gelme Gıyasüddin Keyhusrev tarafından yenildi (1203 G. 600) O da 7 yıl sonra Savaşta öldürüldü (1211 G. 607) ve ilh.

(15) Abbasî halifelerinden Mu'tasam adını alan 2 kişi vardır. Biri Zekeriyâ bin İbrahim; Cengiz 'den 200 yıl sonra Mısır'da görülmüştür. Ötekisi, Bağdat 'ta hüküm süren : Mu'tesim-billâh: Rum Selçuklularından 2 ve Cengiz olayından 4 yüz yıl önce yaşamıştır. Nâsır'ı Tûsi : Kadim Fars folklorunu 30 yıl uğraşıp 60 binden aşırı beyitle derleyerek "Şehname" anıt eserini yazan, büyük acem Homerosu sayılacak Firdevsî'dir. Firdevsî'nin Bağdat'la ilişkisi yoktur. Kendisi de Hûlagû'dan 2 yüzyıl önce yaşamıştır. İbn'i Hacib'e gelince : Babası, Emir İzzeddin Salâhi'nin "Hâcip"liğini (kapıcılığını) yapan bir kürttü. Kendisi, mâlikî fakihlerindendi. Mısır'ın Kons eyâleti, Esnâ .kasabasında 1175 (d. 570) yılı doğmuş, 1248 (D. 646) yılı İskenderiye'de ölmüştür. Menâkıb İbn'i Hacib'in Hûlagû oğlu elinde öldürüldüğünü yazıyor. Belki o sıra Bağdattaydı. Öldü sanılıp kaçmıştır.

(16) İbrahim Hakkı : "Tarih'i Umumi", c. II, s. 8 - 9 - Karabet matbaası, İstanbul 1305.

(17) Hammer : c. I. s. 76, I. 14, c. III, s. 83

(18) Hammer : Keza

(19) Şeyhin babasının İsrail adı, Selçuklularla ilişkisini gösterir. Osmanlı Türklerinde İsrail yoktur. Adlarını torunlarına vermek eski barbar gele-
neğidir. İlk Selçuk'un kardeşi İsrail idi. Hammer cl. s. 65, 70)

(20) Menâkıb yazarı, Şeyhi Selçuk hânedanına bağlamakla öğünmeye
düşseydi. Yediler arasına gürgen tohumu derlemekle geçinenleri katmazdı,
hiç değilse o noktada susardı. Menâkıb'ı olağanüstü gerçek belgeliği kuşku
götürmez. "Bu menâkıb içre ne kim söyledim - Şeyhten işitileri nakleyledim
- Niceler Şeyhe menâkıb yazdılar - Yazdılar amma, havada gezdiler, derken
Halil kurş "İddia" yapmaz.

Sosyalist Gazetesi Sayı: 1-2-3-4-5-6-7
20 Ocak 1966 - 22 Aralık 1970

İBNİ HALDUN

"İbni Haldun, toplum ve tarih kanunlarını Marks - Engels'lere müjdeci olurca izlemiştir. Bu dahiyane buluşları, yaşadığı büyük pratik olaylardan sezmiştir."

Hademut kabilelerine mensup olan İbni Haldun'un ailesi Yemen'lidir. Muhtemelen VIII. asrın sonlarına doğru İspanya'ya göçmüştür. Bu sülâlenin askeri müstemleke olan "Cünd"e mensup olduğu sanılmaktadır. Endülüs Emevilerinden Emir Abdullah El Mervani zamanında İşbiliye'de meydana gelen siyasi isyanda; Endülüs valilerinden Ümeyye B. Abdulgafir'in reislik ettiği Ebu Abdeh ailesi, Abdullah. B. Hacib'in başında bulunduğu Hacib ailesi, Küreyb'in idare ettiği Haldun ailesi büyük rol oynamıştır.

XIII. yüzyılda İspanya kralı III. Ferdinand İşbiliye'yi fethedince; İspanya müslümanlarından büyük bir kısmı ile İbni Haldun'un ailesi de Afrika'ya gitmek zorunda kaldı. Afrika'ya giden müslümanlarla birlikte İbni Haldun'un ailesi Tunus'a yerleşti. O devrelerde Tunus, ticarî ve kültürel merkez durumundaydı. Tefeci-bezirgânların uğrak yeri olan Tunus'un sosyal yapısı, İbni Haldun'u çok etkilemiş ve yetişmesinde büyük rol oynamıştır. İbni Haldun'un doğuşu ve ilk tahsilini aldığı dönemlerde Tunus'ta Beni Hafs hanedanlığının hâkimiyeti vardı. Bu hanedanlık 1228 yılından 1574 yılına kadar iktidarda kaldı.

İbni Haldun önce, Ebu Abdullah Muhammed B. Said'in kürsüsüne devam etti. Hocası Hadrem'in ikazıyla, dini bilgiler üzerine eğilmeye başladı. O devrin en ünlü hocalarının kitaplarını var gücüyle okudu. Malik B. Enes'in "El Muvaffa" ve "El Teshil", Abd-el Ber'in "El Tevassi" ve İbni Hacib'in "El Muhtasar" adlı kitaplarını; "Herkesin yaptığı gibi ezberlemedim, sadece okudum." diyor. Bu arada Arap edebiyatı ve Arap fizyolojisini inceleyebilmek için lisan öğrenen İbni Haldun'un 18 yaşındaki öğrenim durumu budur. Bu yaştan sonra, Tunus medreselerinde ders vermeye başladı.

1348-1350 yıllarında Fas hakimi Ebu-ı Hasan Tunus'u istilâ edince, Fas'lı âlimler de Tunus'a gelmişti. Haldun bu alimlerle görüşme imkânı buldu. İslâm hukuku, akli ve felsefi meseleler üzerine geniş bilgiler elde etti. Durumu kendisi şöyle anlatır: "Gençliğimden beri ilime iştiağım vardı. Her zaman ilim derneklerine koştum. Fas'tan Tunus'a gelmiş olan alimlerden Ebu Abdullah'ın derslerini üç yıl takibettim. O sıralarda Ebu-Ishak, Kostantin valisi Ebu - Zey'e karşı harekete geçti. 1353 yılında ordu ile beraber Tunus'tan çıktım. Yolda, Beni Merrin alimlerine

katılmak istedimse de, bana kardeşim Muhammed engel oldu. Ordu ile Übeyye geldim. Buranın en büyük alimlerinden Şeyh Abdurrahman el Aznafi ile görüşme imkânı buldum. Sonra Tellesse'ye, oradan da Kafesse'ye geçtim. Fas hakimi Ebu İnan'ın isteği üzerine kendisinin Hacibi oldum. Toplantılarda hâkim beni yanına alır ve mühim bir mevki verirdi. Fakat o sırada, Becaya Emiri Ebu Abdullah Muhammed, Fas'ta mahpus bulunuyordu. Beni onunla ilgili göstererek, iftirada bulundular. Bunun üzerine Ebu İnan beni tevkif etti. Ebu İnan'ın ölümüne kadar hapis yattım. Yazdığım bir kasideyi okuyan Ebu İnan; beni tahliye edeceğini söylemiş, fakat Fas'ta bulunmadığından bunu yapmadan ölmüştü. Sonradan beni vezir Hasan B. Ömertahliye etti. Eski görevim de iade edildi."

Ebu Salim Fas sultanı olunca, İbni Haldun başkatip oldu. Siyasi muhaberele onun elinden geçiyordu.

Bir görevi de halkın istek ve şikâyetlerini dinlemektir. Böylece halkla kaynaşma imkânı buldu. Ebu Salim'i ihtilâl ile devirerek, yerine geçen vezir Ömer B. Abdullah'tan Endülüs'e gitme izni aldı. Aldığı izinle Endülüs'e giden İbni Haldun, Gırtana emiri Beni Ahmer'in misafiri oldu. Vezir olan İbni el Hatib aynı zamanda şairlik de yapıyordu. İbni Haldun, vezirle birlikte felsefi bilgiler üzerine çalıştı. Emir tarafından Kastilya Krallığına elçi tayin edildi. Elçiliği sırasında Afrika'ya gitmeyi düşünüyordu. Ebu Abdullah'ın daveti üzerine Afrika'ya giderek, Becaye Emaretinin hacibliğine tayin edildi.

1375-1379 yıllarında bütün idari ve siyasi işlerini bırakarak "**Mukaddeme**"yi yazdı. Ailesi ve çocuklarının bir gemi ile batarak ölmesi üzerine, Mekke'ye, oradan Şam'a ve Timurlenk'in yanına gitti. Timurlenk'in yanında kitaplarını tamamlama imkânı buldu. Bir olay üzerine Mısır'a geldi. Mısır'da 26 ramazan H. 808 tarihinde öldü.

İbni Haldun'un derin ve dahiyane fikirlerini: "**Cihan Tarihi**" ve "**Mukaddeme**" adlı kitaplarında görmektediriz. Ayrıca, "*Bürde isminde dinî kasidenin şerhi İbni Rüşt hakkında bir hülâsa, mantık hakkında bir risale, şiire ait bir risale, Merekes Sultanına bir risale. Otobiyografi*" adlı eserleri de vardır. Özellikle, Cihan Tarihi ve Mukaddeme adlı eserlerinde, toplum ve tarih kanunlarını açıkça belirtmiştir. İbni Haldun tarih üzerine

şunları söyler: "*Tarih; hikâye anlatma tarzından ibaret olmamalı. Olayların iç yüzü aranılmalı, sebebler gösterilmelidir. Bu oluş ve bozuluş âleminde, olayların esasını aramak lâzımdır. Olayların nakledilmesi ile tarih olmaz. Yeryüzünde varolan her olayın kendine mahsus bir tabiatı bir durumu vardır. İlkel bir topluma ait bir durum, medenî bir topluma uydurulamaz. Uydurulursa, toplumun tabiat halleri ile çarpışan bir tarih hatasına düşülecektir.*"

"*Dünyanın gidişi tek ve değişmez değildir. İnsanların küçüklük ve büyüklüğünde görülen hal ve tavır özellikleri, aynı kavimler hayatında da vardır. Mevcut olan "Adetler", yeni unsurlarla birleşir, bir terkip meydana getirir. Bir müddet sonra, eskiler yeniyeye kaynaşır, ve unutulurlar Bu devamlılık esnasında bir takım gelişim ve değişimler olur. Bu oluş ve bozuluş âlemin esasını teşkil eder. Sezişle kavrayışı kendinde toplamış bulunan maymunun dahi, düşüncesi ve anlatması olan insana dönmeye elverişli oldukları gibi.. İnsan türü hayvan cinsinden olup, ancak yaratıcı yön onu ayırt eylemiştir. İnsanı hayvandan ayırdeden şey, geçim işini üretmesi ve kendi cinsinden olanlarla yardımlaşması ve bunun için gereken sosyal, insancıl topluluğu ve sonunu iyileştirmeye yararlı fikir olmakla belirlenir. Sanayi de bu fikirden çıkagelir."* diyen İbni Haldun bu dahiyane buluşları, yaşadığı büyük pratik olaylardan çıkarmıştır. Özellikle, Batı ile Doğu arasındaki farklılığın, iktisadî yapıdan geldiğini belirten fikirleri çok önemlidir. "*Bir kentte endüstrinin çokluğu, o kentteki bayındırlığın çokluğu ile belli olur... Şurası bilinmelidir ki; Batı toprağında İslâm Devletinin bozulmasından dolayı, genel olarak endüstriye eksilme ve yitme geldiğinden, bilimlerin ve tekniğin öğretim dayanağı dahi Batılılardan kopma kertesine gelmiştir. Düşman istilâsı nedeniyle günden güne Endülüs'te İslâm kentlerinin bayındırlıkları azalarak yalnız deniz kıyısındaki yerler kaldı. Onların ahalisi de idare ve geçim işinden baş kaldıramadıklarından, çokluk başka şey düşünemez oldular. Bayağı kimseler Batı - Doğu farkını görünce, bunu oluştan ve yaratılıştan bir şey sanırlar."* diyen İbni Haldun. "Marks - Engels'lere müjdeci olurca" TARİHE IŞIK TUTMUŞ büyük bir düşünürdür. **Sosyalist , (7) 26 Ocak 1971**

GÖÇEBELİKTEN MEDENİYETE GEÇİŞ (*)

İbn'i Haldun'un Gerçek Diyalektiği-Tarih Diyalektiğinde Şuur-Toplumsal Anatomi ve Fizyolojisi ve Kanunu -Barbarlıktan Medeniyete Geçiş -"Kan" yerine "Devlet"in Geçışı -Bezirgân Medeniyetinin Yükselişi-Bezirgân Medeniyetinin Çökmesi - Sonuç.

İbni Haldun'un Gerçek Diyalektiği

20'nci yüzyıl ortasında B. Toynbee, "hâdiselerin cereyan tarzlarını bilmekle beraber, onların gerisindeki sebepleri keşfetmenin faydalarını ortaya koymuştur." (Konferansları, A.T.) Hâdiselerin sebepleri kendi münasebetleri içindedir. Hâdiselerin "gerisinde" aranıp, bulunacak şey: "Tabiat üstü kuvvet," yani *"Allahın kudretidir."* *Toynbee'den biryüzyıl önceki meslektaş Gebineau, herşeyi Allaha havale etmenin "birinci derece bir hakikat olduğunu kabul eder. Ancak bu kanı, "yersel hakikatlerin araştırımını kösteklememelidir."* ¹

O iki hristiyan çok daha inançlı müslüman İbni Haldun, kendilerinden 500 yıl önce tarih gidişini, Hegelden daha lâik anlayışla bir "hak tecellisi" sayıp, hemen gerçekçi bilim yolunu tutar. *"Etvar'ı âlêm: Evren çağları"* ona göre *"âdât'ı ümem: Ulusların âdetleri"* olarak bir *"Vetire - Prose - Gidiş"* durumdadır.

"Cenabı hakkın şerefli hakkı böyle yürütölmektedir ki, görünüşler ve oluşlarda güzellik ve şân sıfatları birbiri ardından gelme yoluyla ortaya çıkma cilvesi gösterip dünyanın tavırları (davranışları: Çağları) ve halleri ve ulusların duruşları ve alışkanlıkları değişken ve devrimci (münkalip) olur." *"Bundan sonra bir devlet dahi zuhur edip, ikinci devlete üstün geldikte, ol devletin adamları dahi istilâ ettikleri devletin bâzı dav-*

(*) Bu bölüm Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın *"Tarih Devrim Sosyalizm"* adlı eserinden alınmıştır.

ranışlarını benimseyip sayarak, kendülere mahsus olan duruş ve davranışları dahi eski nehce (yöne) uygun olarak yürütüp açıklamalarıyla, saldırdıkları ikinci devletin bâzı âdetlerine uyararak, bâzılarına aykırı gelerek, lâkin önceki devletin davranışlarına uymayışları ve aykırılıkları aşırı olup, bunlardan sonra gene, her zuhur eden devletler dahi durum ve davranışlarında seleflerine (öncekilere) uyararak ve aykırı gelerek basamak basamak ve derece derece uzak tabakada bulunan devletlere haleflerin (arkada gelenlerin) uygunlukları tüm silinip gider ve tören ve şölenleri (resm ve âyinleri) toptan duralayıp yokolur ve unutulur." 2

Böylece tarih, bütün parçalılığını yitirir. Bütün medeniyetler zaman içinde birbirlerinden çıkarak ve birbirlerini inkâr ederek tam diyalektik gidişle bir iplik boyunca imiş gibi (filiation) halinde gelişir.

İbni Haldun, edinebildiği olumlu bilgilere dayanarak tarihi üç "Karn"a (boynuza: Çağa) ayırdı:

-İlk karnda: Sıryâni, Sıbt, Kıpt, İsrâil, Fers devletleri bulunur.

-İkinci karnda: İkinci Fers, Rum, Arap devletleri çıkıp batarlar.

-Üçüncü Karnda: İslâmlık.

"Doğup, birinci ve ikinci karnlarda yürürlükte olan âdetler ve davranışlar (tavırlar) tümüyle yokolur." 3

Vico ve Herder: Kendilerinden kaç yüz yıl önce yapılmış bu iliklerinedek gerçekçi tasniften haberleri olmadığı için, "kıyaslama" metodunu biraz da yerinde saymaya çeviren biçimde anlayacaklar. Toynbee çapındaki ısmarlama mistikler ise tarihin bütün canlı filyasyonunu gözden kaçırmak için aynı "kıyaslama" metodunu bir gözbağı gibi tarihi durdurucu ve öldürücü anlamda zorlayacaklardır.

İbni Haldun tarihi daha ele alırken, akıcı bir **gidiş** (prose: **Vetîre**) halinde koymuş, onun zaman içindeki filyasyonunu kanunlaştırmıştır. Bugün ilk bakışta çok basit, hattâ gelişi güzel söylenmiş benziyen İbni Haldun'un yukarıki üç boynuz (Karn) bölümleyişi, bugünkü tarih gelişimi ve malzemeleri açısından gözönüne getirilirse, dâhiyane denilebilecek bir seziş sayılır.

1- Birinci boynuz: B i t k i s e l tipte sübtropikal ırmak boyu medeniyetlerini içine alır: Fırat-Dicle boyu Irak, Nil boyu Mısır, Sind-Ganj boyu Hind, Sarı-Mavi ırmaklar boyu Çin medeniyetleri gibi...

Bu çağda, sübtropikal bitkisel **medeniyetler** arasındaki münasebetler, ancak, Semit geleneğinde anlatılan "Hazreti Âdem'in Serendip adasına gidişi" gibi, "Umman denizi" masallarına karışmış mitoloji olayları seviyesinde kalır. Neçelik (Kemmiyet)çe: Çok seyrek, çol gelgeç ve çok küçük (tam bir hammadde ve koloni araştırması gibi derin ekonomi köklerinin determinizminden gelmekle beraber) tesadüfmüş sayılabilecek nicelikte (keyfiyette) kalmıştır.

Onun için, birinci boynuzun **tarihsel devrimleri** de **lokal** ölçüleri aşamaz. Saydığımız sübtropikal ırmak boylarında, yahut (hemen hemen birbirlerinden hermetikman (su sızdırmazca) kapalı kaplarda ayrı bulunan) yakın bölge sübtropikal ırmakları arasında olur biterler: Fırat-Dicle ile Nil arasında Yakındoğu tarihsel devrimleri, Sind ile Ganj ırmakları arasında Hindistan tarihsel devrimleri, Sarı ırmakla Mavi ırmak arasında Çin tarihsel devrimleri gibi.. Bu devrimler üzerine, bize en akın, yazıyı en çok işlemiş bölge olarak Yakındoğuda, **medeniyetler** arası barbarlar örneği Semitlerin gelenek ve masalları duru ve belirli belgeler vermiş bulunuyor. Burada Mitoloji hâkimdir.

2 - İkinci Boynuz: Sübtropikal ırmak boylarından kopmuş, ırmak boyu medeniyetlerinin uzaklardan tedarikleme zoruunda kaldıkları üretici güçleri, az çok daha yerli yerinde sağlıyabilmiş **hayvansal** tipte daha hareketli medeniyetlerdir.

Bunların en iyi tanınan örnekleri: Greklerle başlayıp, Romalılarla biten Akdeniz medeniyetleridir.

Bu çağın tarihsel devrimleri, söz yerinde ise **kıtalararası** ölçülere kavuşur. Çünkü üç büyük bitkisel veya ırmaksal ana medeniyet'in (Yakındoğu - Hind - Çin) **ekonomik** ve özellikle ticaret münasebetleri gittikçe gelgeçliğini yitirir; daha sık, daha geniş imkânlarla gelişir.

Artık **anamedeniyetlerin** ülkeleri birbirleri için masal ülke değil, ilgi uyandıran, hırs kamçılayan birer gerçek dünyadır.

Onun için, Herodot'un anlattığı Cimmer, Scyth ve ilh. gibi **Orta Barbarlarla**, Libya'dan, Orta Asya içlerinedek yayılmış, (ana-medeniyetler sınırlarında kol gezen ve henüz **Anahanlık** yiğitliğinin inanılmaz gücünü Tomris başbuğda temsil eden) **Aşağı barbarlar**: Göçleri ve saldırılarıyla yalnız zemini hazırlarlar. O zemin üzerinde: Doğudan Batıya Med ve Persler, Batıdan Doğuya Grek ve Romalılar adını almış **Yukarı Barbarların** göç ve akınları kendi orijinal medeniyetlerini kurarlar. Bu çok hareketliliklerinden ötürü hayvansal medeniyet adını haketmiş antikaçağın Doğu ve Batı medeniyetleri, bütün ömürleri boyunca, hiç bir vakit tam şuura çıkaramamakla birlikte, şuuraltının alacakaranlığında hep bir uğurda çabalarla; üç ırmaksal ana medeniyet bölgesi arasındaki münasebetleri kendi monopolları altında sürekli bağlılık durumuna getirmek isterler.

Doğu-Batı çabaları, bir yanın kesin üstünlüğünü sağlayamayınca, cihan ticaret yollarını ele geçirme ve açma güçleri, **büsbütün** daha büyük bir tarihsel devrim zarureti ortaya çıkardı. **Kapitalizmin** 20'nci yüzyıldaki cihan harpleri gibi, Bezirgân medeniyetlerin İsâ doğumundan 300 yıl önceki ve sonraki tarihsel devrimleri de, yarattıkları biçim değiştirmelerle benzer sonuçlar verdiler. İki büyük orijinal Akdeniz medeniyetinin sonu, iki büyük tarihsel devrimle bitti:

1- Avrupa'nın Güney Makedonya uçunda kentleşmiş **Yukarı Barbarların** "çifte boynuzlu" İskender 'i, klasik Grek medeniyetini silip süpürdü. Yakındoğu medeniyetlerinin (ilk ana-medeniyetin) açtığı en büyük geleneksel ticaret yollarının en önemlisi olan **ORTA YOLu** temizlemekle Cihan medeniyetlerini birleştirmeye yeltendi. Vakit dolmamıştı.

2- Asya'nın kuzey-doğu steplerinden beriye doğru, üç ana-medeniyetin destanlar yaratmış bezirgân kara yolları üzerinde, **göçebelilikleri** yüzünden en tabî kervan aracılığı görevi Hünlere düşüyordu. Bu görevi en iyi teşkilâtlandırabilen kişi, Roma başkentinde çocukluğunu yarı rehine geçirerek: Medeniyetin içini de en az barbarlık kadar öğrenen Atılâ oldu. Yazık ki, seçtiği, daha doğrusu ister istemez düştüğü yol, bezirgân medeniyetlerin en uzun, en uzak, en az işlenmiş, en sarp yolu: Çin 'den Fransa'yadek uzanmış, vahşet çağının Neandertaller yolu: **KUZEY YOLU** idi.

Makedonya'nın Yukarı Barbarları gibi, Orta Asya'nın Orta Barbarları da, başardıkları büyük iki tarihseldevrime zemini hazırladılar. **Kapitalizmin Birinci ve İkinci Cihan Savaşları**, 20'nci yüzyılda, **S O S Y A L İ S T** adını alan düzenleri önce kışkırttı, sonra genişletti. İskender ile Atılâ'nın temsil ettikleri iki kıtalararası tarihsel devrim de, kıtalar ve medeniyetler arası **bezirgân** yollarının istikrarlı rejimini sağlayamadılar. Fakat, insanlığın ilerleyişinde yeni basamaklar açmaktan da geri kalmadılar. Atılâ'dan sonra Muhammed gelecekti. Bezirgân medeniyetin -paralel anlamda- sosyalizmi: **M. Ü S L Ü M A N- L I K** oldu.

3 -**Üçüncü Boynuz**: İslâmiyet çağı idi. İslâmlık, tarihte ilk defa, Uzak Doğu medeniyetleriyle Batı arasında cihan bezirgânlığının en sağlam, en sürekli ve en işlek, en büyük istikrarlı **Köprüsü** oldu. Yalnız, İslâmlık doğarken; gerek İskender'in denediği **Orta-yol**, gerek Atılâ'nın zorladığı **Kuzey-yolu** arap saçına dönmüş, derebeyileşmelerle tıkalı idi. Arabistan barbarları, hiç bir derebeyileşmenin tıkiyamayacağı, dinlerin ve

masalların destanlaştırdıkları **UMMAN** denizi üzerinden dünya bezirgânlığı için açık ve işlek kalabilmiş son **GÜNEY YOL**Unu seçtiler, yahut o yol Arapları cihanın beklediği kıtalar ve medeniyetler arası bezirgân yolunu, Âdem âlhs... yolunu açma görevine "atadı".

Bu bakımdan, İbni Haldun, İslâmlığa başlıbaşına bir (Karn: Boynuz: Çağ) ayırırken, kendi dini olduğu için kayırma yapmıyordu. Ne dediğini bütün gerçekçi şuuru ile iyice kavırıyordu. İslâm medeniyeti ile birlikte, gelmiş geçmiş medeniyetlerin **"yürürlükte olan âdetleri ve davranışları tümüyle yok oldu."** Ne bitkisel, ırmaksal bölge medeniyeti kapalılığı, ne kıtalar arası saman alevi gibi çubuk parlayıp çabuk sönen istikrarsız bezirgânlık münasebetleri kalmamıştı. O zaman için bilinen tek mil yeryüzü medeniyetleri arasında, İslâmlığın Allahı gibi bir tek, ayrışıklık bilmez **bezirgân münasebetler şahdamarı** işliyecekti. "Kureyş tanyerinden evreni aydınlatan İslâm güneşi doğup" sözü hatır için söylenmemiştir.

Fakat bu güneşte batacaktı. İbni Haldun onu Batıda, Doğuda gözleriyle görüyor, elleriyle tutuyordu. "Hüküm ve tasarruf, Arabın dışında Acemler eline girip, Doğuya Türkler ve Batıya Berberîler ve Kuzeye Efrenc istilâ eyledi." ⁴ diyordu.

Tarihin bütünlüğü ve gidiş diyalektiği, Hegel'deki gibi tepesi taklak değil, bütün gerçekliği ile konulmuştu. Ondan sonrası, sonra gelenlere bırakılıyordu.

TARİH DİYALEKTİĞİNDE ŞUUR

İbni Haldun'un öğrencileri de, tarihin ilerisini, "gerisini" değil, tâ kendisini gözönünde tuttular. İçinde yetiştikleri toplum olaylarının gidiş kanunlarını, hiç iddiasız, oldukları gibi ortaya koymayı denediler.

Kendisini Osmanlı yazarlarının en züğürdü (Efkârü hülefâ) sayan Hacı Halife lâkaplı Mustafa, ana kitabını yazdı. "Sivari mukabelesinde ömür tükettikten sonra, bu eseri yazma sebebiyle 1058 (İ. D. 1647) sonlarında ikinci halife olmuş" idi. İbni Haldun yoluyla tarihi canlı insanlara benzetti:

"Her şahsın tabîî ömrü 120 yıldır. Onun gibi, her ulusun toplanma (içtimâ) süresi de, denemeler (ahbar) dolayısıyla ol mikdardır. Buluşum (te'lif) ve bileşim (terkip) kuvveti veya zâfî sebebi ile fazlasına ve eksigine bakılmaz." "Her insanın büyüme (nemâ) yaşı, durma (vukuf) yaşı, ve çöküş (inhitat) yaşı gibi, her devletin ve toplumun da üç tavrı (davranışı, çağı) vardır."

5

HacıHalife 'nin toplum ömrüyle insan ömrünü bir tutması, bir yakıştırma değildir. Tevrat: "O zaman Ezelî dedi: "Ruhum insanın içinde daima kalmayacak, çünkü insan etten başka birşey değildir ve günleri 120 yıl olacaktır." ⁶ rakamını vermişti. İbni Haldun'dan beri görülmüş devletlerin ömürleri "120" yıl çevresinde dolaşmıştı. Buna İslâm tarihinden güzel örnek bulunamazdı. Mekke mütegalibesi Ebu Süfyan bezirgânlığının elçabukluğu ile avorte edilen "Hülefâyî Râşidiyn" (cennetle "müjdelenmiş", seçimle iktidara gelmiş peygamber vekilleri) ilk İslâm cumhurbaşkanları çağı genç öldürülmüştü: 39 yıl yaşadı. Ondan sonra, Emeviye: 91 yıl, Abbasiye (Türk oyuncağı olmadan önceki gerçek bağımsızlıkları zamanı): 111 yıl, daha Haruner Reşit devrinde: "Endülüs Emeviliği" ile İslâmlığın "Tavâifül Mülûk" (Prenslük ulusları) (Avrupa'daki "Derebeyi krallıklar") çağı açılmıştı. Mağrip (Batı) ülkelerinde: Beni Müdrar (Güney Fas): 145 yıl, İdrisiye (Fas): 135 yıl, Benu Rüstem (Cezayir): 159, Benu Ağlep (Tunus): 112 yıl. Mısır'da; ilk Fatımiyye: 165, Beni Tolon: 37, Memlukiler: 135, Çerakese: 138 yıl. Arabistan'da; Haremeynde Benu Ahzar: 99 yıl, Elcezirede Benu Hamdan (Musul): 99 yıl. Kürtmülükü (Diyarbakır): 105, Benu Mervas (Halep): 60, Beridiyun (Basra): 26 yıl... İran ve ötesinde, Mecusi (Celân): 97, Bâvendiye (Taberistân): 26

Mâzendrân: 115, Beni Tâhir (Horasân): 25, Beni Saffar: 141, Ben İsmâîn: 131, Âl'i Büveyh: 112, Gazneviye: 166 yıl. İlk Selçuklular: 53, Türkistan hâkanlığı (Âl'i Goruyan): 107, Harzemiler (Cengiz 'e kadar): 100 küsur yıl... En sürekli görünen Osmanlılık bile 100'üncü yılında Timur akınıyla düştü.

Bu manzara önünde Osmanlı tarihçileri tarihe ne bir şey katmış, ne bir şey eksiltmiş olmuyorlardı. Tarih görüşleri üzerine Osmanlı tarihçilerinden ikisini: Hacı Halife ile Naimâyî, karşılaştırmak öğretici olur. Genel hükümlerle Hacı Halife ustadır, Naimâ onu yüz yıl geriden saygı ile önde tutar.

"Hacı Halife: *"Âdem yüzyılından bu âne gelince (yedeğin), topluluklar ve uluslar arasında allahın âdeti gereği budur ki; insan nevinden her sınıfın ve toplumun durumunda (görülen): Davranış (Tavr: Çağ) ve bayındırlık basamakları (mertebeleri), fert olarak (tek kişi) insanın davranış ve bayındırlık basamaklarına uygun ola."*⁷

Naimâ: *"İnsanın topluluğu ferdin durumuna benzer ve çok kere işler birbirine denk ve uygun idiği..."*⁸

Hacı Halife: *"Her insanın büyüme yaşı, durma yaşı, ve çökme yaşı gibi, her devletin ve toplumun da üç tavrı vardır. Ve her birinin icapları, sonraki tavrın icaplarına aykırı idüğü, gözü görene açıkça belirir. Ve her insan küçük yaşta baba ve ana eğitimine muhtaç olduğu gibi, her devletin ayaklanması ve zuhuru, adamlarının kandaşlığı (taassubu) ve yardımlaşması (teâvünü) ile olup, ondan sonra herkese düşünce ve oy kullanma yoluyla geçim sebepleri sağlandığı gibi, her padişahın devleti dahi, adalet kanunu ile topladığı hazineler ve mallar ile düzenlenir. Her insanın büyümesi de nice, ilerlemekten geri kalmazsa (tıpkı öyle), devletin ilk günleri orta günlerine yaklaşıncayadeğin mal ve adamlar şevket ve ikbal cihetinde gündün büyümetedir. (Şevket: Diken ve batma anlamına gelir, Osmanlı devlet adamlarının sivrilmesine şevket demekle çok*

anlamalı bir deyim yapmıştır. H. K.) Ve her şahıs durma yaşında olgunluğunu bulup nice bir hal üzere durursa, (tıpkı öyle), her toplum orta (yaş)larında bir zaman kararlı olur. Ve bir "Hayrül umur evsatühâ: İşlerin iyisi ortasıdır" atasözü hükmünce hakka inanmış ve adalete eğgin padişahlar her devlette bu duruma (celâle) düşüp, kerametli âyetin dediği gibi: "Fe emma mâ yenfeun-nâse fimeksül fil arz: İnsan için yeryüzünde eğlenir bekler olmaktan yararlısı yoktur" fehvasınca başkalarından ömürlü olup, bu adalet ve dâd ile yeryüzünü bayındır ederler; ve her ülke ve iklim halkı ki, tanrı lütfuna lâayık ola, hükûmeti böylesine feyizli şehiryârın (hükümdarın) iktidarına tefviz olunur. Ve her insan durma yaşından geçip, çökme yaşına vardıkta, duyguları ve güçleri azalmaya başlayıp gittikçe yaşlılık zâfı nice üstün çıkarsa, (tıpkı öyle), her ulusun topluluk hali ortalarından sonralara varınca çökme de, tamamen bu minval üzere olur." 9

Naimâ: "Seleflerde bâzı toplumlar çok geçmeyip çökme zamanına vardı, ve sonucu âfete uğramış yiğitler gibi, kötü tedbir âfeti ile durma zamanına gitti. Ve bâzısı bu devleti Aliyye (Osmanlı) gibi temeli kuvvetli ve adamları anlayışlı (râsih) olmağla durma zamanı geç geldi." 10

(Böylece Naimâ aldığını satmakla kalmamış: Osmanlılığın neden 120 yıldan çok yaşadığını izah etmiş temel ve adam sağlamlığını sebep göstermiştir).

Hacı Halife: "Yâni duygu ve kuvvetlerin kaynağı olan grizi (fizyolojik) ısı ve neme (rutubete) eksiklik gelince beden beslenimi kusurlu olduğundan kuvvetlere fütur geldiği gibi, grizi ısı ve nem durumunda olan devlet vekilleri keyfiyet cihetinden eksikliğe yüz tutmakla oy kusurundan ve kötü tedbirden (ötürü), duygulara ve kuvvetlere benziyen asker ve halk (reâyâ) durumları devrik (muhtel: Aksak) olur. Ve bu alçaklık keyfiyeti aşırılaştıkça devrim (ihtilâl) dahi aşırılaşmış bulunur. Ve her şahsın, yaşlılık alâmetleri saç sakal akılığı olduğu gibi, her devlet adamlarının süse eğginlikleri de, çökkünlüğe işaretler. Durma zamanı bittikten sonra süse ve refaha kendini verme artar. Eski

duruş göçüp gider, herkes şân ve ünvan çenberini genişletmeye başlar ve gittikçe, orta halk barının ve giyiminde padişahlara ortaklık mertebesinde yaklaşmış olur. Zevk ve rahatlık görerek ve âdet olmakla, harp halinde barışın getirdiği huzuru seferin kederine tercih ederek, ülkenin yıkımını gerektiren çeşitli eziyetler güçlenip toplum saygısı geçip gider."

II

Hacı Halife buraya dek anlattıklarını, ansızın gene gözleri önünde geçen Osmanlı realitesi ile düzeltmek ister. Tarihin, mutlaka devrilme getireceğini fatalist bir kafayla benimsemeye kıyıyamaz. O zamanadek hiç şaşmamış medeniyet yıkılışları niçin önlenemesin "Allahın âdeti" yıkılmayı gerektirir, ama, insana da anlayış vermiştir. Hacı Halife üç, dört yüz yıldır süren Osmanlı gidişinden de cesaret alarak iyimserleşir. Asıl batışın sosyal adaletsizlikten geldiğini, en sonunda yıkılmamak isteniyorsa akılcı siyaset güdülmesi gerektiğini savunur:

"Gerçi kitabın "herşey ölür" deyişince, ezeliâzâl mahkemesinde her ortaya çıkış, sona eriş kazasıyle imza edilmiştir. Lâkin Kur'anın "Fehü'y'Allahü mâ yeşa ve yesbit" (Tanrı dilerse tespit eder) deyişine göre, askıda kalan kazâ dahi olağandır. Pes. Bu takdirce, her toplum için çökme zamanı sonuna varmak lâzım bir iş olmayıp, her şahıs, gerekli yılda iyi tedbir etmeyip, belki zehir yutmaya kalksa, eceli gelmeden önce geri geri eceli ile öldüğü gibi, seleflerde her devlet adamı ki: Adalet işlerinde kanunu ihmâl eyleyip zorbalık zanaatine (cevr mesleğine) gittiler, gider gitmez elbet şevketleri sönmeye yaklaştı ve her şahsın çöküş yaşı sonuna vardığında, selâmetle bekasına tanrı dileği ilgi gösterirse ol şahıs kendisine sağlık sebeplerini yol edinir, yahut bir hazakatli hekimin iyi tedbirine baş vurur; tıpkı bunun gibi, her devletin çökkünlüğe ermesine son verme dileğini gösteren belge dahi padişahlardaki olgunluktur, doğru yahut hazakatli hekim yerine geçen iyi tedbirli vekiller tayin edisidir. Her devletin bekasının şartı siyasettir. Bu dahi ya akıl ile, pratik

felsefeden (hikmet'i ameliyeden) bir kısım olan padişahların siyaseti gibi; yahut: Şer'î ola: Tanrı kitabı, peygamber sünneti gibi... Her padişah ki şeriat ve akılcı siyasetle iş gördü: (O padişah) tanrının teyidi ile yardımlanıp zafer kazanıp, dünya ve ahiret mutluluğunu buldu. Ve her padişah, ki, şeriat ölçüsüne saygı göstermeyip hava ve hevesine ve nefsinin dâvâlarına düştü; hiç şüphesiz tanrının gayreti ortaya çıkıp ol padişah acıklıca yatağa düştü. Ve bütün kâfir hükümdarlarının devletleri yararına destek olan şey, onların akıl siyasetine saygı göstermesinden ileri gelir. "Dünya küfr ile yıkılmaz, zulm ile yıkılır" dedikleri Türk ata sözü bundan kaynak almıştır." 12

Görüyoruz, Osmanlılığın en koyu gericilik ve kara cahillik günlerinde, bilim adamı, tarihi örnek göstererek: İnsan adaleti ve akıl siyasetile sosyal şuur çağını müjdelemek istemiştir. Onun için, Osmanlı tarih bilginlerinin anlayışları: İki yüzyıl sonra Batı bilginlerinin her kanunu ortaya konmuş modern toplum gidişini bulandırmak için uydurdukları "Organisizm" akımından bambaşkadır. İnsanı hayvanlaştırmak değil, toplumu şuurlandırmak için "kıyas" yapar.

TOPLUMUN ANATOMİ VE FİZYOLOJİSİ VE KANUNU

Naima, konuyu yeniden bütün ayrıntılarıyla geliştirmek ister. Henüz "devlet" ile "toplum" pek ayırt edilemez. Devletsiz olamayan sınıflı toplumu şöyle tarif eder. "*Mülk ve saltanat olan devlet, bir nevi törenler (âyin) üzerine (kurulmuş) insancıl toplaşmaktan ibarettir.*" Devleti canlı bir vücutta benzetip, bir takım çağlara ayırır: "İnsanın devletten ibaret olan içtimaî hali üç rütbe üzere: Tazelik (nev) zamanı, durma (vukuf) zamanı, çökme (inhitat) zamanı"dır.

Naima, tarihi tahrif etmek için değil, sırf en kaba düşünene dahi bir fikir vermek kaygısıyla sosyal sınıf ve zümreleri, insan

anatomi ile fizyolojisine kıyaslar. "İnsanın duyulur heykeli dört eleman mahiyetinde olan dört hıttan telif ve terkip olunur." "Sosyal insan heyeti" başlıca "dört parça"dır: "Dört erkân dediğimiz: Bilginler (ülemâ), askerler, tüccar ve reâyâdır." Bu tasnif, hemen bütün kadim medeniyet toplumlarının ana direkleri olarak, vücut fizyolojisinin o zaman bilinen dört bölümüne karşılık düşer:

1- **Bilginler:** Kalbdeki "dem" (kan) ve "ruh'u hayvani" (canlılık ruhu);

2- **Askerler:** "Balgam",

3- **Tüccarlar:** "Safra",

4- **Halk:** (Üretmen reâyâ) "sevdâ", "türâbî ve süflî" (topraksal ve aşağı)dır.

Bütün öteki bölükler ve görevler bu başlıca fizyolojik dört "erkân"a ircâ edilir:

Sultan: "Tedbir ve tasarruf dizgini olan bilinç (konuşur benlik: Nefs'i nâtuka)"dır. "Nefs: Bilinç" o zamanki bilimce, daha çok bugünkü "altşuur" ve "psikoloji" karşılığıdır. En büyük kadim bilgi bu "nefs"in ayrıldığı altı bölüm çevresinde toplanırdı: 1- Nefsi emmâre (pintilik - hırs cehil - kibir - kin - gazap); 2- Nefsi levvâme: (heves - hile - ucub (göreni çok şaşırtan: Taksak) - içkicilik - gnâ (menfaat ve baylık); 3- Nefsi mülhemme (cömertlik - kanaat - alçak gönüllülük - tövbe - sabır - bilim - iş: Amel); 4- Nefsi mutmeinne (bol cömertlik: Cûd - tevekkül - alçaklık gösterme: Tenezzül - ibadet - şükür - katlanmak: Rızâ); 5- Nefsi râziye (keramet: İyilik bağıışı - züht: Dünyadan eletmek çekmek - ihlâs: Temiz yüreklilik - vir: Haramdan kaçmak - riyazet - zikr); 6 - Nefsi marziyye (halk: Huvu bırakmak - telâtuf: Yumuşaklık - tekarrüp: Yaklaşıklık - tefekkür - safa: Yüzü ak ve hoş olmak)... Böylece Naimâ, Devlet başkanını, "nefs"e benzetmekle, bütün o psikolojik durumlara çivilemiş olur.

Vezir: (Bakan): "Âkile" (akıl eden)

Müftü: (Hukuk yorumcusu; adliye): "Müdrîke" (kavrayış melikesi),

Hazine: "Miğde", "Hazinedar": "Mâsike" (tutucu),

Sarraf, vezzan: (Ölçücü); "Zâika: Tad duyusu",

Muhsiller (mâliye): "Câzibe" (çekicilik)

"**Hazm gücü:** Defterdarlar, kâtiplerdir; öteki kuvvetler: Başka zabitlerdir." "Cümle esnaf dahi hazineden geçinirler."

Bütün bu bölümlerden hiç birisi ötekisinden aşağı sayılmaz:

"Eğer kemmiyet veya keyfiyet cihetinden birisi redâte (taş gibi ağır basma) peyda edip bozuk (fâsit) veya üstün (gâlip) olursa ihraç (çıkarıp atma) ve teskin ile tedarik lâzım gelir." ¹³ derken bugünkü anlamıyla "esnaf"ı değil, devlet zümre ve sınıflarını demek ister. Bu düzen; göçebe Türkün ilk kurduğu sosyal işbölümlü **DİRLİK DÜZENİ**dir. Her zümre görevi kadar ağır basar. Bu anlayış, açıkça toplumun ekonomik temeli ile tarih gidişi arasında bir paralellik yaratır. Nitekim, toplumun iki başlıca sınıfı üzerinde en çok durur: 1- **Bezîrgânlar**, 2- **Halk** "Reâyâ"... İkinci derecede: 3- **Asker** meselesini de kor.

1 - Çalışan Halk (reâyâ): Devletdenilen midneyi dolduran besidir:

"Yemekte mideye gıda gelmese... dalak biraz sevda döküp boş kalmasın" diye çalışır. "*Mide makamında olan kamu bayındırlığı hazinesine dahi gıdâ mesabesinde olan mal gelmeyip, boş kaldıkta, reâyâ fukarası mallar döküp habire hazineyi boş komayıp tedarik üzere olurlar. Ama, çalışan halk kahirlenip kırılıp işten ve kazançtan kaldıkta, hazine boş kalır.*" "*Reâyânın durumu ile refahındaki genişleme itidalden dışarı olsa, yer yer toplantıları, çekişme ve kavgaları zuhur edip vergi ödemede hâkimlere serkeşlik ederler. Lâkin, sevda rûknünün (üretmen*

halk parçasının) kendi tabiatinde bozukluk ve kokmuşluk nâdir ve çok kez başka hıltların bozuk yanılarından kaynak alıp, sevda hastalıkları değme halde öldürücü olduğu gibi, çalışan halktan memlekete zarar geleceği tasavvur edilemez. Arasına heyecanlanıp kabarmakla şafak atıp saçmalasalar bile defedilmeleri kolaydır." 14

Naimâ için asıl tehlike bezirgân sınıfı denilen "SAFRA" ile asker denilen "BALGAM"dan gelir. Halk, suçlandırılmamalıdır.

2-Bezirgân Sermaye Sınıfı:

"Kaçanki safra (bezirgânlık) alçak ve kokmuş veya itidalden aşkın ve üstün olsa, bedende insan safrasının red ve kötülük ateşleri ortaya çıkar. Kezâlik, tüccara ve zinginelere zarar ve kırıklık erişse, veyahut vurguncu ve tefeciler tamahkârlarla hakları saklamak ve aşırı mal kapatma ile dünyaya tapanlar ifrata kaçarak itidâlden yüz çevirseler, zügürtlük ve açlık ateşi ile yeryüzünün halkı düşkünleşir ve iflâs tasasıyla memleketin yüzü başka renk alır."

Bu, antika medeniyetleri bezirgân ve tefeci denilen sermayenin kasıp kavuruşudur.

3 - Askerler (Balgam):

"Kaçan insan durma yaşını aşsa soğukluk ve nemlilik ki balgam yaratılışı ve yaşlılık tabiatidir... Ve başka hıltlar dahi ona çevrilmiye meyildedir. Durma zamanında her devletin askeri ziyade ola gelmiştir." 15

Bu anlayış, bu gün bile düşündürücü bir sosyal denge anlayışı değil midir?

Naimâ da, Hacı Halifenin yolundan ve sözünden çıkmaz:

"Her devlet bekasının şartı siyasettir. Bu dahi ya aklı ola; pratik hikmetten bir kısım olan hükümdarların siyaset bilimi gibi;

yahut şer'î olan: Tanrı kitabı ve tanrı peygamberinin sünneti (söyleyip işledikleri) gibi..."

Şeriat ve adalet ayar ölçüsüne itibar etmeyip nefis (benlik) ile zulüm ve hava ve hevese uyanlara tanrının gayreti karşı çıkıp cezası verilegelmiştir. Kâfir hükümdarlarının devletlerindeki bekanın sebebi akıl siyasetine itibar etmeleridir. Dünya küfrle yıkılmaz, zulm ile yıkılır, dedikleri bundan neşet etmiştir."

"Şöyle ki, bir vaktin hali sonraki yüzyıla aykırı, ve bir tavrın gereği daha sonraki tavra karşı olur. Ve yüzyılın çocukları bulundukları tavrın hallerine alışık ve hal ve vakit icabı zemânelerindeki keyfiyet ile uzlaşık olagelmiştir. Zira, zamanın icabına uymak ve yolunca gitmek, ve devletin mizacını yüzyıla uygun ve saygı gösterir kılmak: Yaratıklarda gizli hükm üzerine kurulu bir yaratılıştan oluş (hilki cibilli)dir." 16

Naima burayadek, ana fikirlerini Hacı Halife 'den aldığını saklamıyacak kertede bilgin dürüstlüğü taşır:

"Bu mahalle gelince zikrolunan fâideler Hacı Halife sözlerinden seçilmiş kelimelerdir."der. Sonra, Hacı Halife 'nin: (Tazelik - Durma - Çökme) dediği üç çağı, kendisi gördükleri ile bildiklerinden çıkararak 5 "Tavr: Davranış: Çağ"a ayırır. Saydığı her tavr, Ortabarbarlıktan medeniyete geçişte her ulusun uğradığı konaklardır.

BARBARLIKTAN MEDENİYETE GEÇİŞ

1- "Tavrı evvel": Doğuş sıralarında bir devletin "sahib"i vardır. O, bizim bugün anladığımızdan apayrı bir "sahip"tir. Tam Arapça aslındaki anlamıyla devletin: "Yoldaş ve gözcü" 17 demek olan sahibidir. Sahip sözcüğünün ilk anlamından kayışı, gittikçe zıt anlama gelişi, toplumun özellikle toprak münasebetlerindeki soysuzlaşma, derebeyileşme gidişi ile geçirdiği değişikliklere ayna olur. Nitekim, Osmanlı dirlik

düzeninde ilk Tımar sahibi, çifçi topraklarının "gözcü yoldaşı" iken, derebeyileştikçe, bugün kanunlara kadar sokulan "top-rağın mülkiyet sahibi" kesilmiştir. Naimaya göre birinci tavrıda devletin "sahibi" gözcü yoldaşıdır:

"Devleti başkalarının ellerinden çekip almak (intizâ) ve mülke istilâ (ülkeyi kaplamak) için müdafileri kahr ile geri kalan iz (üstünlük) ve zafer vaktidir. Bu tavrda devlet sahibinin hali "öğülecek ahlâk" sahibi olmaktadır. "Yüzgeri etmekten sakındırmak ve bozulmaktan korumak onun sıfatıdır. Sözünden dönmekten, çalımdan ve büyüklenmeden çekinir. Geçimde ve giyimde kaba şeylerle yetinir, acılara ve meşakkatlere sabırlı, işinde sağlam olup yenmiye ve şevkete sebep olan asabiyete (kandaşlığa) riayet edip, hayır ve şerde ulusu ve askeri ile tek renk, ve zafer ve ganimetleri elde etmek ve paylaşmakta bütün yoldaşları ile ortak olup, faydaları nefesine kayırarak kendini yardımcılarından imtiyazlı etmemekle anlaşma ve uzlaşma yolunu tutar." 18

Tarihte yeni bir devlet tanyeri ağarıken karşımıza çıkan bütün Orta Barbar göçebe şefleri bundan güzel anlatılamaz. İşte Hindistan Fâtihî Babür, kendi cihangirlik yoluna çıkışını şöyle yazar:

"Muharrem ayında Horasa'na gitmek niyetiyle, Fergana vilâyetinden çıkıp, Hisar vilâyetinin yaylalarından olan İlek yaylasına indim. Burada ve yirmi üç yaşına girdiğim vakit, ilk defa traş oldum. Herhangi bir ümide kapılıp, benimle beraber gelenlerin sayısı büyük ve küçük, 200'den biraz fazla ve 300'den biraz azdı. Ekserisi yaya idi. Elllerinde sopa, ayaklarında çarık ve üstlerinde çuldan başka hiçbir şeyleri yoktu. Sefalet o derecede idi ki, bizim ancak iki çadırımız vardı. Benim çadırım valideme tahsis edilmişti. Bana ise, her gittiğimiz yerde, bir çergi yaparlar ve ben de bu çergide otururdum. Vakıa Horasa'na gitmek niyetiyle çıkmıştık; fakat bu vaziyette, bu vilâyetten ve Hüsrev Şahın adamlarından ümitleniyorduk. Bir kaç günde bir,

birisi gelip, vilâyet ve halktan haber getirir ve biz de ümide kapılırdık." ¹⁹

Bu durumda Kan kardeşliği iki şey üzerine kurulmuştu: 1-"Eşitlik," 2 -"Taassup". Buradaki "taassup" sözcüğü de, "sahip" sözcüğü gibi sonradan derebeyileştiği zaman aldığı kara kuvvet anlamına gelmez. Taassup: İlkel sosyalizmin birbiri uğruna öfümü seve seve göze alan kankardeşlerinin tesanüdü anlamına gelir. Doğrudan doğruya: "Kandaşlık" demektir. Herkes eşit olduğu gibi, savaşla elde edilen ganimetler de, — bir kısmı daha geniş toplum yararına ayrıldıktan sonra, — savaşanlar arasında eşitçe paylaşıldı:

"Ve bu tarafta Ertuğrul ikdamı belîğ edüp, hak tealâ fırsat virüp, kal'ayi fethedüp, Tekarünü tutup, kaleyi yağma idüp, humsun (beşte birisini) ihraç idüp, baki (kalan) mal'ı ganimeti gazilere kısmut (pay) etti." ²⁰

"Ve bu Osman Gazi gayet salih müslüman ve dindar kişiydi ve âdetiydikim, üç günde bir taam pişirdüp fukarayı ve sülehâyi cemedüp, beslerdi ve hem yalıncakları giyirip donadurdu ve dul avratlara dâim sadaka virürdü." ²¹

Bu tip toplum düzeni, Engels'in "Askerî Demokrasi" dediği rejimdir. Burada hâkimiyet şahıs veya döl zoruyla değil, eşit kandaşların seçimi ile alınır:

"Biliyoruz, teb'alar üzerine hâkimiyet kurmak, kan rejimiyle uzlaşamaz." "Gene de, her kan anayasasına has olan ilkel demokrasi karakterini muhafaza etti." ²²

Onun için Asker Şefliğine rağmen:

"İttifak, ol esnada Ertuğrul bey 93 yaşında ahirete intikal idüp, Söğüt 'te defnettiler. Göçer evler(den) bazı(sı) Osmanı, ve bazı(sı) Ertuğrul karındaşı Osman'ın amuca(sı) Tundarı bey kılmak istediler. Ama, kendi kabilesi Osmanı vech görüp, elaltından haber gönderip söyleştiler. Tunder dahi halk ortasına gelecek, halkın Osman 'a meyil ve inkıyadın görücek, beğlikten

vaz gelip, ol dahi Osman Gaziye biat etti." ²³

Bu demokratik teşkilâtli kollektif güce, doğru karakterli insan malzemesine dayanan ilk kuruluş, kısır boğuşmalarla çürümüş, bunalmış eski zâlim medeniyeti siler. İslâmlıkta: Hz. Muhammedle hülefâyı Râşidin devri, Selçuk ve Osmanlılarda "sultan" lâkabı takınıncıyadeğin ilk "İlb: Gaazi"ler devri, Avrupa'da, Hristiyan Klisesinin hegemonyası altında, sivriltilip krallaştırılan barbar şeflerin Tâc giydikleri günedek süren "şövalye"lik devri, antika tarihin bu konağında bize en yakın örnekleridir.

"Din taassubu" hep sonraki klâsik tarihçilerin yakıştırmasıdır.

"Ertuğrul Söğüt 'te sükût idüp mütekait olup, diarı yurt idinüp küffarile müdarâ idüp zindegânile meşgul oldu" ²⁴

Bütün başarının temeli, insanları din ayırdı gözetmeksizin biraz daha bayındır ve rahat yaşatmaktır. Nitekim Osmanlılığın kurucusu da, Hristiyan Bilecik tekfurı ile "Ayşi nuş" dostluğu güderken müslüman Kermiyen beğiyle can düşmanıydı. Herşeyden önce sosyal adalet gücüyle tutundu:

"Rivayet ederler ki, Çün Osman Gaazi Karacahisarı fet-hidüp Eskişehir malik oldu, karındaşı Gündüze eytti: "Ne tedbir idelüm, ne veçhile küffara huruç idelüm?" Gündüz eytti: "İmdi dairemizde olan nevâhi vilâyeti uñalım" dedi. Osman Gaazi eytti: "Bu rey savap değildir. Zira Karacahisar çevre vilâyetiyle mamurdur. Şimdi ilini urıcak, şehir harap olup, şehrin şenliği iliyle olur, kendi elimizle kendi şehrimizi yıkmak reva değildir. Belki savap olur ki, çevre komşularımızla müdara idevüz. Nitekim Bilecük tekfurile ideüz... Ve bilcümle çevre yanındağı kefere ile müdara iderdi. Amma Germiyan oğluyla muhkem adâvetleri vardı. Küffâr Osman Gaazinün, Germiyan oğluyla adavetinden safalar sürüp şükriderlerdi. Zira ol sebepten ki, kenduler emin olmuşlardı. Ve Osman Gaazi Eskişehir 'de ılıca yöresinde pazar

turgurup etrafun kâfirleri hafta pazarına gelüp maslahatların görüp giderlerdi. Gâh gâh Germiyan halkından dahi kimesneler gelürdü. İttifak, bir gün Bilecükten pazara kâfirler gelüp yükle bardak getürmüşlerdi. Ve hem Girmiyanlû dahi gelmişti. Ve bu Germiyan'ın birisi bunların bir bardağın alub, hakkını vir-meyüb, ol kâfir dahi gelüb, Osman 'a şikâyet etti. Osman Gaazi, ol Germiyan türkini getürdüp, muhkem let idüp kâfirlerin hakkını alıverdi. Ve dahi yasak idüb çağırttı kim, kimesne bilecük ke-feresine zulm itmiye. Şol kadar adl gösterdi ki, hattâ Bilecük keferesinin avretleri dahi pazara gelüp, pazarlığın kendüler idüp giderlerdi. Osman gaaziye itimad'ı külli itmeğin, emnü âman içinde olınışlardı." 25

Naimâ 'nın "Birinci Tavr"ı bu kadar gerçek bir geçit dönemidir.

"K A N" YERİNE "D E V L E T"İN GEÇİŞİ

2 - Tavr'ı Sâni": İlk barbarın ülkücü karakteri aşınmaya başlar. Toplumda o zamana kadarki Kan teşkilâtı yerine, sınıflar ve sınıf güreşi geçince: Artık, içerideki gerginliği denge-leştirerek, eski herşeyde (ortaklık: Müşareket) prensibi güden gelenek ve görenekler yasak edilecektir. Eski toplumca seçim ve karar âdeti kalkar. Hepsinin oylarıyla, davranışlarıyla ortaklaşa hareket edilen yakın ve kandaşları idareden uzak-laştırmak için devlet zarurileşir. Naimâ'ca:

"Mülk ve devlete zafer kolaylaştırıldıktan sonra, ulusunu müşareketten ve halk kalabalığı (avene) ile başarıda yardımcılarını (ensarını) işlere karışmaktan ve eşit davranışla karşılık vermek (muâraza etmek)ten günah işlemişçe vaz-geçirtmek (veri'idüp) tekbaşına (münferiden) mülki (mutlak kudret kullanışını) ele geçirmek (tasarruf) ile istiklâl vakti-dir."

Böylece, esas değişiklik, eski kandaş demokrasiyi yok

edip, müstebit tek kişiyi toplumun üzerinde sivriltmektir. Ama, kandaşlık toplumu için bir cinayet sayılacak olan bu davranışı, tarihçilerin haklı gösterebilecekleri izahta gerektir. Bundan kolayı yoktur. Dil her yana oynasın diye "kemiksiz" yaratılmıştır. İnsanoğlu, gücünü buldu mu, çıkarına gelen en aykırı düşünce ve davranışına en parlak mantık kürkünü giydirmeyi bilir. Hele bu "İkinci Tavr" sırası, barbar kendi başına kaldıkça belki o gerekçeleri aklına istese getiremez. Lâkin, içine girdiği fethe-dilmiş ülkeler, eski çökmüş medeniyetlerin en oynak mantık canbazlıklarına idmanlıdır. Başbuğun çevresini; medeniyet arttığı köle, uşak, azatlılar sarmakla kalmaz, medeniyeti yükselten de, çökerten de bütün o en hinoğluhin düşünce kumarbazlıkları da en meşru, hatta en kutsal kılıklarıyla sarmış bulunur.

Yukarı Barbarlar için, medeniyetin bilginleri hocalık etti. İskender'e babası, Aristo'yu öğretmen seçti. İskender:

"Başlangıçta en büyük hayranlığı Aristo 'ya karşı besli-yordu. Onun babasından az sevmediğini söylüyordu, çünkü babasının yalnız hayatını almıştı, Aristo ona iyi bir hayat sürmeyi öğretmişti."

26

Orta Barbarlar için yetiştiriciler: Hristiyan dünyasında keşiş havariler, İslâm dünyasında tarikat şeyhleri, ermişler oluyordu.

"Meğer Osman' ın halkı arasında bir şeyhi aziz varidi. Edebâlidirlerdi. Gayet sahibi kemâlâtta idi. Velâyeti (er-mişliği), kerâmeti zahir olmuş idi. Halkın mu'tekadı idi." 27

Halk Osman'ı başbuğ seçince (meşhur rüyâ ortaya çıktı).

"Şeyh eytti: "Ya Osman, müjdegâni olsun! Sana ve senün evlâduna kim hak tealâ saltanatı verdi... ve hem kızım mal hatun sana helâl oldu. "(Mürit Turgut ilerisi için mektup isteyince):" Osman eytti: "Ben yazı yazmak bilmezem. İşte bir maşraba ve bir kılıcım var, sana vireyim" dedi." 27

Bu üstyapı kanallarından başka, barbarı kendine çeken ekonomi temelinin dersleri büsbütün baskındı. Çalışan üretmeni haraca bağlamayı bilmiyen Osman gaazi, şöyle yola getirildi:

"Çünkü hutbe ve sikke OsmanGaazi adına muharrer olup kadı ve subaşı dikildi, Germiyan vilâyetinden bir kişi Osman Gaziye gelip eytti: "Bu bazarın bacını bana satın." Osman Gazi eytti: "Baç ne olur?" (öteki) eytti: "Bazara her kim getürse, andan akça alayın." OsmanGaazi eytti: "Bire kişi bu bazara gelenlerde alımın mu var ki bunlardan akça alursun?" O kişi eytti: "Bu âdettür. Her vilâyette vardır ki, padişah için her yükden akça olurlar." Osman eytti: "Bu tanrı buyruğu ve peygamber kavli midür, yoksa bunu her ilün padişahı kendümi ihdas eder?" didi. Ol kişi eytdi: "Evvelden türei sultanidür." Osman Gaazi gazaba gelüb eytdi: "Yörü" ayrık bu arada turma ki sana ziyanım tokunur! Bir kişi ki, malını kendü eliyle kasbitmiş ola, bana ne borcu var ki râygân akçavire?" Bu sözi OsmanGaaziden halâyık işidicek, eytdiler: "Ey hân! size dahi gerekmezse, bu pazarı bekliyenlere âdettür kim bir nesnecik virürler, tâ ki bunların dahi emeklerizâyî olmaya." "Osman) eytdi: "Çünkü öyle dersiz, her kişi ki bir yüki sata, iki akça virsün eğer satmıya, hiç nesne virmesün." 28

Barbar: Emegi ile nesne edinenden bağ almayı aklına sığdıramıyor. Medeni vurguncular, hazır yeyicilerin de "bekleme" emegi diye uydurdukları mantık yoluyla, barbar kendine istemese bile, onu sömürmiye alıştırıyorlar. Naimânın İkinci Tavr'ı izah edişi de buradan başlar. Ortak ve eşit kardeşlik nedir.

"Devletinin zuhuruna sebep olan kabile ve aşiret gibi ehali ki, zafer şerefine ortak ve devlet menfaatlerini paylaşıcıdırlar; olmayacak surette barbarlık (bedâvet) zamanı alışmış oldukları ortaklığa gazâlanıp uzanma ve istilâ ile nazlanmaya, dudak bükmiye başlasalar gerektir. Canları isteyince çeşitli dileklere kalkışıp, mutlak iktidarın mizacına zararlı iştahlanmalarını ve havalarını yürütme semtine gider olmağışün, çirkin davranışlar

ve had aşırı hareketler ortaya çıktıkta, burunlarını kırmak ve gözlerini sındırmak için özel köleler ve satın alınmış kullar gibi bağış ve nimet borçlu kimesneler peyda edip, ihtiyaç vaktinde anlar ile yardımlaşarak ve toplaşarak eskileri tedip ve zapt altına almalı. Ve muayyen bir mertebede disiplin ve intizama bağlayıp yaptığı işte bağımsız ve mutlak iktidar yetkisini olgunlaştırmış olmağla, devleti ortaklardan kurtarmalı ve büyüklük ve yükseklik şerefliğini kendi evinin insanlarına tahsis etmelidir." (Gerçi) aşiret ve kandaşlık gücü bir vehim işi (tutulacak doğru yoldur) ki, bir karından gelenleri ve yakınları oy ve düşünce birliğine ve bir arada geçinen akrabayı tek gönül ve görüşlü etmiye hakiki sebeptir. Bununla birlikte, parayla satın alınmış kul ve kölelerle, ücret ve nimet karşılığı hizmette kullanılan uşaklar ve gönül rızasıyla kulluğu kabul eden hür kişiler ve ikram, ih-sanlar verilmesi için kulluğa kendini veren mağara dostları da mecâz olarak kandaşlık hükmüne girer ve hele elele vermeleri kuvvetlenirse kabile ve aşiretten gelecek faydalara ulaştırır."

29

Naimâ'nın bu kadar sinikçe açıkladığı şey, besbelli, Aristotalis'in İskender'e öğrettiği:

"Herkes açıklandıkça daha gizli daha ağır sorumluluklu öğretimler, insanların özellikle (eski Grekçede) epoptik ve apakromatik dedikleri derslerdir." ³⁰ Kandaşlık bağları yerine kul ve ağa, köle ve efendi münasebetlerini geçirmek kolay edinilir bir bilim değildir. O hinoğluhinliği başka kimse çıkmadan öğrenen açıkgöz, eski Kan düzenli eşit ve kandaş toplumu ancak atlatabilirdi. Bu bilgileri Aristo yayınlanmış olmalıydı ki, hocasına küsme derecesinde içerliyen İskender'e şu mektubu yazdırmıştı:

"İskender'den, Aristoya selâm. Akromatik bilimi kitap-larınızı kamuya vermenizi onaylamıyorum. Yoksa, öteki in-sanlardan başka ne üstünlüğümüz kalacak, eğer bize öğrettikleriniz herkesin malı olursa?"

Bu çeşitli etkiler altında, eşit gaazilerden, şövalyelerden seçilmiş savaş başbuğu beyleşir - senyörleşir, padişahlaşır - krallaşır. Fütuhât ona yarar:

"Fâtih ulusun en dolaysız mümessili askerlik şefiydi. Zaptedilen ülkelerin emniyetli, dışarıda olduğu gibi içeride de başbuğ iktidarının kuvvetlenmesini gerektiriyordu. Asker başbuğluğunun krallık biçimine girme zamanı gelmiş idi. Biçim değiştirme oldu." "Bu deri değiştirmeye Franklardan Salien'ler iyi örnek olurlar:

"Basit yüksek asker başbuğluğundan, sahici prensliğe doğru kalıp değiştiren frank kralının ilk yaptığı şey, (zaptedilmiş topraklardan ibaret bulunan) halk mülkiyetini krallık mülkiyeti haline çevirsek halktan çalıp kendi tâbi adamlarına peşkeş çekmek oldu."31

Kralın ilk "hadem haşemi", Osmanlının "kapı kulu", "alt ordu şefleri", "şahs olarak askerî maiyet" idi. Sonra bunların arasına eskidenberi romenleşmiş Golvalar (dil ve yazı bilen roma "ketebe"si) ile, "kral divanını teşkil eden ve içlerinden kralın gözdelelerini seçtiği köleler, toprakbentler ve azatlılar" katıldı.

Osman Gaazi "bey" seçildi. Şeyh Edebâli'nin kızını aldı. Bunun üzerine: Kulaca kalesini yakmak, Karacahisarı almak, Göynük ve Tarakçı Yenicesini talan etmek, Köprühisar tekfurunu (Bizans derebeyini) esir almak gibi başarılar kazanınca, ilk işi seçiminde kendisine oy vermiş olan öz amcası Dündar'ı bir bahane ile öldürmek oldu.

"Bilecik tekfurı... Osman'a azîm ziyâfet idüb... gaazilere dahi in'amlar idüb elin öpdürdü. Osman Gaazi Bilecük tekfurunun beylenip kendunun elin öptürdüğüne rencide olup diledi ki, heman dem karvayıp tekuru tuta, amusu Tundarla müşavere etdi. Tunder eytdi: "Öte tarafta Germiyan oğlu aduv (düşman) ve bu etrafın kâfirleri hep bize düşman bunu dahi düşman idicek, bize duracak yer kalmaz" dedi. Tundarın bu sözü Osman'a güç geldi.

Kendünün hurucuna men'anlayıp okla Tundarı urup öldürdü. Anda yol kenarında yapma mezarı vardır." ³²

Amca Dünder'in söylediğinde öldürülecek kadar bir suç yok. Osman'ın amcası değil, herhangi bir gaazi, vaktiyle bundan çok daha yaman tenkitler yapmıştır. Kimse kılına dokunamamıştır. Besbelli, burada Naima'nın bahsettiği "devleti ortaklardan koruma emrinde müstakil" olmak için, karşı koyacakların "burunlarını kırmak ve gözlerini sıdırmak" asıl hedeftir. Nitekim Neşri de: Osman'ın "Hurucuna men'anlayıp" (bağımsız bey kesilmesine engel olunacağını anlıyarak) bu cinayeti gözdağı vermek üzere işlediğini açıklar.

Osman daha önce kendisine kul köle yoldaşlar edinmiştir:

"Osman dahi cenk iderek, "Hey!" diyince Osman'ın yanına hayli yiğit cem' olup dönüb Eskişehir beyinin halkını münhezim kılub, Harmankaya Kâfirlerinin Tekuru Köse Mihali tuttular. Andan Osmân bey Köse Mihali bahadır olmağın öldürmiye kıyamayub, günahını af idüb âzad itti. Köse Mihal dahi hemen can ve dilden Osman beye Etbâile nöker olup gerçek muhibbi oldu. Ol Harmankaya dahi Köse Mihalın şimdi oğlu oğlanları mâlikâne mütesarrıflardır." ³³

İslâmlukta, para ile İslâm olmuş "Müellifetül kulüb"ler, Kureyş elebaşısının oğlu Muaviyeyi sivirtmek için, idealist müslüman Ali'yi ve sülâlesini kuruttular. Ona rağmen, Muâviye İslâm sosyal havasını boğamadığı için, ölürse yerine halife seçmeyi "Ummet Şûrâsı"na (halk meclisine) bırakma sözünü vermek zorunda kaldı. Ancak, böylelikle vakit kazanıp, bağışlar, parayla adam satın almalar yolundan Kureyş aristokrasisini yeniledi. O zaman vilâyetleri oğluna "Bi'y'at" ettirdi (oğlunu halife "seç" tirdi.) İşine gelmiyenleri acımaksızın kılıçtan geçirtti. İslâmlığın beşiği Mekkeyi bile, eski kandaş kent geleneklerinden ayrılmadığı için yakmaktan, yıkmaktan çekinmedi.

Kudüsteki "Kubbetül-hazdrâ"yi Kâbe yapmak isteyen "Haccâc-ı Zâlim", innemelmüslimune ihve: Şüphe yok müslümanlar kardeşir" şiarına bağlı kalan 120 bin kişiyi kılıçtan geçirdi.

İskender, Jüpiter'in Mısır'daki ünlü Aınmon tapınağına vardığı zaman Profet (yalvaç) sözde pek iyi Grekçe bilmediği için "**paidion**: Oğlum" diyeceğine "**paidios**: Jüpiterin oğlu" diye çağırmıştı. Ona rağmen, kendisinin Allah oğlu olduğuna kendisi bile uzun süre inanmadı. Okla yaralanınca: "Dostlarım, yarandan kan akıyor: "Tanrıların damarlarında dolaşan likör değil" dedi. Şölen sırası gök gürleyince dalkavuk Anaxarque ona:

"Jüpiterin oğlu bütün bu gök gürültüsünü hep sen yapıyorsundeki mi?" deyince İskender, kankardeşliği eşitliğine aykırı ve belki yoldaşlarını kendinden uzaklaştıracak bulduğu bu dalkavuk sözüne karşı şöyle bağırır:

"Senin beni angaje etmek istediğin gibi ben dostlarımı korkutmaya bakmıyorum. sen soframda satrap başı yerine balık yedirdiğim için benim şölenlerimi alçaltansın!" ³⁴

Fakat, bu kandaş bağıllığı "birinci tavr" da kaldı.

Arbel meydan muharebesini kazanıp, Dârânın kızını aldıktan ve Pers İmparatorluğunun yerine geçtikten sonra işler değişti. Önce biraz fazla açgözlü ve gösterişçi davranan arkadaşlarına:

"Unutuyor musunuz ki, zaferimizin hedefi yenilenleri taklit etmemektir." ³⁵ diyen adam, Skitleri de kovalayıp Amazonlarla uzlaştıktan sonra, kendisi "barbar kıyafeti" dedikleri Pers medenîlerinin kılığına girdi. Bu henüz Pers şahlarının tâcı, donu ve uzun entarisi değil, "Medlerinkinden daha az ihtişamlı" bir Pers-Med arası kıyafetti. Gene de "Makedonyalıların bu manzara hoşlarına gitmedi." ³⁶ Aristokrat sihirbaz anası Olimpiyatoğlu İskender'e gizli gizli yazmaya başlamıştı bile:

"Umumiyetle dostlarına iyilik et, kendilerine asilce davran:

ama bugün onları krallarla bir ediyorsunuz. Böylece çok taraftar edinmelerine imkân veriyorsunuz, aynı zamanda kendinizi tecrit ediyorsunuz."

Barbar yoldaşlığında (burada Greklerin "barbar"ı değil, Morgan'ın "barbar" insanı demek istiyoruz) herkesin herşeyi açık iken, İskender bu mektupları, vakti gelince uygulamak üzere arkadaşlarından saklıyordu.

"Yalnız bir defa, âdeti olduğu üzere Héphestion'la birlikte mektubu açarken birlikte okudu; İskender arkadaşını okumaktan menetmedi. Parmağından mühürünü çıkardı ve Héphestion'un ağzına bastı." ³⁷

Bu hazırlık, sivrilen barbar şefin kendi kandaşlarına karşı kumpastı. Artık okul kitaplarına dek geçebilmiş derideğiştirme, "İ inci Tavr"a geçme başlayacaktı. İskender, dış zaferi sağlar sağlamaz, içeride kalleşliğe başladı.

"Afganistan'a dönüşünden sonra İskender'in hayatında ve ahlâkındavukua gelen değişiklik, silâh arkadaşlarının endişesini mucip oldu. İskender istedi ki, bütün dünya kendisine tapsın ve önünde diz çöksün. Makedonyalılar bu zillet verici teşviklere isyan ettiler." "Tartışma üzerine, İskender, en aziz arkadaşlarından Klidüs'ü öldürdü. Başka bir arkadaşını demir kafese koydu." ³⁸ "Arkadaşlarını Pers kadınlarıyla, Asyalı kadınlarla evlenmeye teşvik ediyordu. Kendisi de Daryüs'ün kızıyla evlendi... İhtiyar Makedonyalıları memleketlerine yolladı. Onların yerine, İranlı zâbitler (subaylar) ve askerler koydu ve bunlara çok iyi muamele etti." ³⁹

"İlkin Tesalyalıları "2000 talent verip memleketlerine yolladı." (Plütark, 42) "Barbarlar (yabancılar, yenilenler) içinden 30 bin delikanlı seçip Grek harflerile öğretilen ve Makedonya askerlik temrinlerine tâbi tutarak yetiştirdi" ⁴⁰ Bu sultanlaşma gidişinde yalnız ağzını mühürlediği Héphestion "herşeyi tasvip etti. "En iyi iki dostundan Cratére "daima

*ülkesinin âdetlerine sadık kaldı." Philotas: "hiç değilse her-
kesten çok o İskender'i Asya'ya geçmiye kıskırtmıştı." İki oğlu
savaşlarda ölmüştü. "Makedonyalılar arasında en büyük itibara
sahipti." İskender onu - oğluna işkence yaparak - cephede
öldürttü! 41*

Böylece, Amon yalvacının Tanrı oğlu saydığı İskender,
derebeyleşip gericiliğe düştüğü çağdaki İslâmlıkça da
"Zülkarney" (çifte boynuzlu) kutsal kişi oldu. "Ve yes'eluneke
an Zülkarney (senden Zülkarneyni soruyorlar) Yehûd ve
müşrikler sormuş: "Ol İskender Rûmidir ki Fars ve Roma ve
bir söze göre Doğuya ve Batıya padişah idi. O ecelden
Zülkarneyn denilmişti. Grekçede iki boynuz:

*"Miğferinde hayran olunacak büyüklükte ve beyazlıkta iki
kanat" 42 tan kinayeydi. "Nuh aleyhisselâm evlâdındandı. Anın
peygamberliğinde ihtilâf olundu... Yürüdüğünde önünce nur gidip
ardından zulmet anı sarardı." 43*

Naimâ bu insanın Allahlaştırılması gidişini bütün incelik-
leriyle kavramıştır. Onun için saltanat, devlet kurulurken
"Asayet'i sâbika: Geçmişin kandaş tutkunluğu" bir yana
bırakılmadıkça başarı kazanılamıyacağını anlatır:

*"Geçmiş asabiyetten ayrılıp seçkin, özel bir kavm seçip
haslaşmaya kavuşmak saltanatın icaplarından ki, gerekince
herhangi birinin yardımıyla başkasının başkaldırmasını ve kafa
tutmasını def etmek mümkün olsun. Ve bu ayırım ve imtiyaz
övülecek işler ve güzel hasletler üzerine dayanan, herkesçe
tanınan liyakata bağlı bir itidalli inayetle olmaya muhtaçtır ki,
başkalarının hulûsunü ve geçmişte hizmet etmiş olanların sa-
dakat ve güvenlerini kaçırmassın." (Tarihi Naimâ,) "Yüce
devlette (Osmanlılıkta) an asıl kılıç ve kalemler vesaire haslar
ve hizmetliler "tarik" (mesleklerinin çoğaltılmasında ve
ocakların edep, tören ve giyimleri ve kanun tarzları birbirlerine
aykırı usullere ve kurallara ayrılmış olmasında hikmet budur."*

Böylece, Kanteşkilâtından başka bir şey tanımayan barbar toplum içinde bütün ek ve kökleriyle devlet kurulmuştur. Sınıfsız ilkel sosyalist toplumdan, sınıflı ve sultanlı, imtiyazlı medeniyete geçilmiştir. Ondan sonraki gidiş bütün antika medeniyetler için "mukadder ve meşum" sayılan gelişme olur.

BEZİRGÂN MEDENİYETİNİN YÜKSELİŞİ

3 - "*Tavr'ı sâlis*": "*Rahat ve sükûn ve emniyet vaktidir. Mülk ve malı tahsil, iradı elde etmek ve nafaka verişte iktisat ve mal çoğaltma ve büyük yapılar ve geniş kaleleri tamireyleyip mühtaç olup hak edenlere bağış ve ikram*" (Naimâ) alır yürür. Bu, ortaya çıkan özel mülkiyet münasebetli, kişi imtiyaz ve "hak"ları güden ekonomi temelidir. Artık Osman Gaazi:

"Baç ta ne olur? Bir kişi ki malını kendü eliyle edinmiş ola, bana ne borcu var ki akçe vire?" diyemez. Kimsenin böyle şey düşünmemesi için de üstyapı geliştirilecektir.

"*Sadık ve hulûskâr olduğu tecrübe edilen istidatlı kimesneleri işin başına getirüp... Askerlerin ve hizmetlilerin (memurların) maaşların genişletmek*" yeni düzenin siyâsî prensipleri olur." Devletin sahipleri çekişmesiz ve ortak, öyle tedbirlerinde müstakil ve tam istibdat (dikta) ile kanunları tanzim ederler. Bu sayede, eski usul "*asabiyete (kankar-deşliğine)* ve onlardan yardım istemiye hacet olmaz. Ve değme hâlle kimesne itâat yularından baş kaldıramaz." (Naimâ)

"Üçüncü Tavr" klâsik tarihlerin öge öge bitiremedikleri yükseliş çağıdır. İkinci tavr: Siyasî, idarî yerleşme, üçüncü tavr: Sosyal ve ekonomik gelişim devridir. Osmanlı tarihinin ikinci bölümünde Fatih'ten Kanuni'ye dek gidiş budur: Başta dürüst müstebit; ordu, memur muntazam maaşını alır. Kayırmadan çok "*müstehakına*" bağış sağlanır. Çünkü, toprak ekonomisindeki "*dirlik düzeni*" üretici güçleri eski medeniyette uğradıkları baskıdan kurtarmış, az çok yeni bir gelişime kavuşturmuştur.

Ama, klâsik tarihler, bu temel olayla pek uğraşmazlar.

BEZİRGÂN MEDENİYETİNİN DURMASI

4 — "Tavr'ı râbi": Üçüncü tavırla varılan en yüksek ekonomik ve politik seviyede durmaktır. Naimâ bunu "**kanaat ve müsâleme**" çağı sayar. Toplum ondan önce aldığı hızın athalet hassası ile yürür. Yeni bir şey yaratmaktan çok "**geçmişlere uyuş**" ve "**selefleri taklit**" ile geçinilir.

Satıhtaki görünüş çok parlaktır. "Büyüklerin zenginliği" göz kamaştırır, askerın rahatı yerindedir. "Herkes", (yani üst sınıflarda herkes):

"Yorucu çalışmalardan hâli ve fârig (aylak ve caymış) olur." Alt sınıflar, reâyâ gık demeden onlar için çalışmaktadır.

Ama, o parlak kabuğun altında ufunet başlamıştır. "*Durmayalım düşeriz*": Rütbe alma "*kıskançlıkları ve çekişmeleri*" ("*Tenâfüs: Sen ben kavgaları*) yağma Hasanın böreğine alışan ve masrafları boyuna artan ulu kişileri tepiktirmeye başlar. Bütün debdebe ve saltanat, yukarıdan aşağıya, basamak basamak hazıryiyciler arasında "*teâti*"-i irtişa" (rüşvet alıp verilmek) işini kızıştırır. Eski nispeten namuslu, az çok idealist devlet adamları ortadan kalkmış: Şimdiki "*Ricâl mutlaka mala meyilli*" efendilerdir. Tabî bütün sivils sosyetenin vurgunu ahlâk haline getirdiği bir toplumda, eli silâh tutanların sonunadek seyirci kalmaları güçleşir: Asker içten içe "*tezvirât*" (dedikodular) ile "perde dışı duruş ve hareketlere başlar." 45

Gerçekte "müzevirlik" resmî ve sivil hırsızlıkların kaçınılmaz sonucudur. Yeniçeriler hep kabahatli gösterilir: Kimse onların ellerine geçen latince "ücret" sözcüğünden gelme "*saları*" adlı "Aluge" (yulaflık) paranın boyuna kalplaştırılan "züyuf akça" (enflasyonlu para) ile niçin ödendiğini sormaz.

Toprak düzeni derebeyileştikçe, beylerin ve bezirgânların bin bir yoldan aşırıp aşındırdıkları toprak toprak geliri gittikçe

azalır. Bu temel çapulculuğu devlet gelirinin başlıca kaynağı olan **toprak gelirini** eksilttikçe hazine de bulunmayan kıymetli madeni, kalp akça çıkararak çoğalmış göstermek gerekir. Fakat o zamanlar modern medeniyetin, Çini zapteden Moğollar çağından kalma kâğıt para usulü pek yoktu. Kalplaştırılan akçenin ne kadarının "züyuf" olduğu, gümüşe ne kadar bakır karıştırıldığı kolayca anlaşılabilirdi. Züyuf akçayla sarrafa ve pazara çıkan asker, pahalılığın, resmî devlet hırsızlığından geldiğini öğreniveriyordu. Hoşnutsuzluk daha çabuk artıyordu.

O zaman, normal ücretle karnı doyurulamayan, halka karşı kullanılması için de sayısı bir türlü azaltılamayan askeri "**dış**" **maceralarla** oylamak, "**ganimet**" peşine düşürmek, "**şan**" ve "**şeref**" uğruna oylamak gerekiyordu. bu oyunu Naimâ'dan güzel açıklayan bulunamaz:

"(Askerlerin) kargaşalık ve köülüklerini battal etmek için, sefer meşekkatleriyle uğraştırılmaları bizzarure lâzımgelir. Düşmanlardan öc almak ve ülkeyi genişletmek ve kâfirleri kahretmek behanesiyle kapatılması güç bir kapı açılır." 46

Naimâ, dürüst bilim adamı olarak bu işlerin içyüzünü kimden öğrendiğini de saklamaz. İmâm Makrizî'nin "**Kitabüssülûk Li Ma'fireti Düve'l ül Mülûk**" (devlet ve hükümdarlar mârifetine giriş kitabı) adlı eserinden anlar: Sırf sivil iç savaşları tavsatmak için, İslâm tarihinde "muazzam donanma ile Akdeniz yahılarına istilâ" yolu böyle açılmıştır. Bir orduyu, içeride huysuzlaşınca, dışarıda uğraştırmak firavunluğu, demek Nemrut çağından öncelere çıkan bir **durma** çağına basmış, antika tarih metodudur.

Olgunlaşan medeniyet, o yüzden ateşli hastalığa tutulmuştur. Zafer kazanılırsa: Modern krizlerden sonra görünen refahın, sonra daha büyük krizleri getirişi gibi, gelgeç, aldatıcı bir istikrar umulabilir. Zafer gecikirse, felâket tepeden iner. Her savaş, kendinden sonraki daha büyük savaşlara kapı açarak, iç

tezatları besler, büyütür. Toprak temelinde tarım üretimi, büsbütün kankıranlaşır. Dış harp, iç fesadı, iç fesat dış harbi kovalıyarak, rezil çenberini kurar. "Seferler ard arda gelip, zahmetler boyuna uzarsa mal kaybı ve insan telefetme" çoğalır. Harp etmekten, zaferleri değerlendirmeye vakit vakit kalmaz. Onun için Naimâ, bu rezil çenbere düşmektenense:

"Sefer gailisi bertaraf, boş günlerde işleri düzeltmiye himmet." 47

öğüdünü verir. Tabiî, kimsede dinliyecek kafa kalmıyorsa...

BEZİRGÂN MEDENİYETİNİN ÇÖKMESİ

5 — "Tavr'ı Hâmis": Durmuş medeniyetin son konağını Naimâ: "İsraf", "İzaat" (yitirme), "İtlâf" (öldürme) sözcüklerle özetler. "Kurenâ (baştakine yakın olan adamları) haketmeksizin cömertçe beslenirler Acıyp ve Gariyp yapılar ihdas edilir. Toplanmış hazineler ve kadınlar ve başka iştiha açıcı s ü s ve ziynetler..." ortalığı kaplar.

Bütün antika medeniyetlerde işleri bu kerteye düşürten ekonomik "ikiz kardeşi" Tefeci-Bezîrgân sermaye sahiplerine, Naimâ "Hainler: Havane" sıfatını takıyor. Onların devlet makinesini ele geçirişlerine, düşman ordusunun millet toprağına saldırması gibi bir "istilâ" adını veriyor. Ve kim ne derse desin, ilkel sermaye ile devletin kaynaşması, memlekette en korkunç Alicengiz oyununa kapı açıyor.

Osmanlılıkta ilk aynî irad sistemini üstün tutan "dirlik düzeni" yerine geçirilen, nakdî irad sistemini üstün getirmiş, "kesim düzeni" sonunda varılan : Mukataacı, mültezim, sarraf üçüzlü çıkmazında, bütün müslümanların ortak mülkü olan miri toprakların büyük ölçüde çalınış nizamı egemendir. Yalnız toprakta çalışanlar ve toprağın kendisi değil, temeli toprak ekonomisine dayanan devlet de prekapitalist sermaye (eşref, âyân, mültezim, sarraf) işbirliği sayesinde mütegalibe çapulundan

kıvrır. Devlet tam bir Timurlengin fili olur. Devlet masaf-
larına:

"Miri mallardan başka etraftan toplanmış bedenî angarya
ve vergiler" yetmez. ⁴⁸

Temeli bezirgân - derebeyi farelerince aşınmış bir toplumun
öteki bütün siyasî hukukî, ahlâkî, felsefî, dinî ve ilh üstyapısında
iler tutar yer kalamaz.

*"İyi zamanlarda hükümdar ve vezirler himmeti ile yararlı
hizmetler ve tevcihat yapılmış olan kimseler yanında, mal yığmış
olanlardan yardım dilenir: Giyim, zahire ve matahlar (mallar)
ve mücevherler alımıyla devlet sayesinde muazzam sermayeye
nâil olanlardan istikraz iktıza eder. Anlar-dahi züğürtükten dem
vurup cüz'i şey verseler, "Hânümanımız berbâd oldu!" deyu
feryade başlar." ⁴⁹*

Artık boğuşma üst tabakaları sarmıştır. Harp önlenemez,
sürer. İstikraz yetmez, arttırılır. Derebeyice ödünç almalarla
müsadereler: Çapulu zenginler katına doğru çıkarır. Onlar,
çalışan fakir halk gibi kaderlerine küsemezler. Birbirlerine
düşerler. Yahut, Osmanlı usulü: Koyu dindarlık ayranları kabarır.
Naimân'ın güzelce anlattığı gibi, kimi "Hacılığa", kimi Mısır'a
çil yavrusu gibi kaçırlar.

İster istemez istikraz adıyla müsadere yollu iş zenginlere
dayanır... Etraftaki zâlimler dahi, malı bol olanlara el uzatırlar...
(Ve meşhur:) Sermayedarlara ürküntü gelür. Memleketin
malı bol olanları ile Devlet atabeğlerinden kimisi şerefli hacılığa,
kimisi Mısır diyarına veya uzak ülkelere mal kaçırarak için, türlü
türlü hilelere başvururlar" ⁵⁰

*"Savaş adamları; barış huzurunu, sefer kederi üzerine
tercih ederler." "Her şahsın yaşlılığı saç ve sakal aklı olduğu
gibi, sosyal toplulukta da ziynet (süs) zuhuru çokkünü
nişanesidir." ⁵¹*

Ve son vuruşu yapacak barbar, toplumun altlı üstlü bütün

sınıf ve zümrelerince, kurtarıcı gibi beklenir.

SONUÇ

Osmanlı tarihçisi burada duruyor. Gözüyle gördükleri ve bildikleri bu kadardır. O zamanedeğin bütün medeniyetler ve onların doğurduğu dinler, tarihöncesini "**cahiliyet zamanı**" sayarak unutturmak için ellerinden geleni yapmışlardır.

Osmanlı tarihçisi, kendi bildiği alanda, başlıca konusu ve hedefi olan devleti oldukça gerçek anlatmıştır. Bu anlatışta eksiklikleri şudur:

1 — **Genellikle:** Ustaları İbni Haldun'un tarihte aradığı maddî temeli, ekonomi münasebetlerini almazlar. Tarihin yalnız politika kabuğu üzerinde araştırma yaparlar.

2 — **Özellikle:** Tarihi son duruşmada daima yönelten üretici güçler içinden: Yalnız barbar toplumun **tarihsel** (gelecek-görenek) güçleriyle, **sosyal** (kollektif aksiyon) güçlerini hesaba katarlar. Asıl daha derinde daha kesince işliyen ve pek

göze batmasalar bile, tarihsel ve -sosyal üretici güçlere yol ve yön veren **coğrafya ve teknik güçleri** hiç ağıza almazlar.

Bu yüzden bütün anlattıkları olaylar ve kanunlar asıl sebep-netice gidişi bakımından askıda kalır. Kadim toplumların bütün altüstlüklerine birinci sebep olan **üretim temeli: Muaz-zam TOPRAK MESELESİ** ile o problemi içinden çıkılmaz uçuruma sürükliyen değişim münasebetleri: Müthiş **TE-FECİ-BEZİRGÂN** sermayenin tüm toplum temellerini (Sebâ seddini delen fâreler gibi) kemirip yıktıkları açıklanmamış kalır.

Referansları:

1-G."Essai et; 2- İ.H. Mukaddemat, 27; 3- Keza 4;- Keza, 27; 5- Hacı Halife: "Takvimüttevarih" "Faide"(Giriş), Ebubekir elyazması, 1081 (1736) Köpr. Küt. 6- Génès, 913; 7- Takvimüttevarih, Faide; 8- Tarihi Naima, Köp. Küt. nüs. 10; 9- Takv. Faide; 10- Tar. Nama 30; 16- Tarihi Naima, ilk mabaa baskısı, Mukaddime, s. 34; 17- Ahteri kebir, s 574; 18- T. Naima; 19- Babür; "Vekaayi" C. 11. s. 129 Ank. 1946; 20- Mehmet Neşri: " Kitabı Cihan Nüma, c.1 s. 68; 21- Keza s. 72; 22- F. Engels: L. Origine etc. 1931. Paris, 195; 23- Neşri Keza s. 78; 24- Keza 68; 25- Keza 86, 88; 26- Plutarque "Vied' Alexandre" Paris s. 38; 25- Keza, 86, 88; 26- Plutarque "Vied' Alexandre" Paris s. 38; 27- Neşri, s. 82; 28- Neşri s. 111; 29- T. Naima, s. 35; 30- Plütark: Vie d' Al 3. ; 31- F. Engels: Orig. etc. s. 195, 196; 32- Neşri s. 94; 33- Neşri: 76; 34- Plütark, 28-29; 35- Keza 40; 36- Keza 44; 37- Keza 47; 38"Umumi Tarih", 252; 39- Keza, 252,253; 40- Plütark47; 41- Keza 48; 42- Keza 22; 43- Tefsir'i Tibyan vel Mevakip 25; 44- Keza 36; 45- T. Naima; 46- Keza Mukad-dime, 38; 47- Keza 36; 48- Keza; 49- Keza, 39; 50- Keza 32.

Tarih- Devrim-Sosyalizm
Tarihsel Maddecilik Yayınları,
1965 S. 154-175

JEAN HUSS

Huss, 1369 yılında, Çekoslovakya'da Husinetz'de yoksul bir ailenin evlâdı olarak dünyaya gelmişti. Prag Üniversitesinde öğrenim gördü. 1400 yılında papaz, 1401 yılında felsefe fakültesinin dekanı, 1402 yılında hem rektör hem de Betleem kilisesinin vaizi oldu.

Hayatı boyunca fakirlerden yana olduğunu hareketleriyle gösterdi. Kiliseye mensup olanlarla, lâikler arasında bütün farkların kaldırılması gerektiğini ve Hristiyanların ancak ahlâki üstünlüklerine göre yargılanmalarının doğru olduğunu ileri sürüyordu. Wiclef'in fikirlerinin etkisinde kalan Huss, papazların günah çıkarmasına ve azizlere tapılmasına da karşıydı. Wiclef'in; "Sosyalizm, devleti zayıflatma şöyle dursun, tam tersine kuvvetlendirir. Çünkü, mülkiyetle ilgilenen vatandaşların sayısı ne kadar çoksa, topluluğun servetine de o kadar ilgi artar. Menfaatlerin ortaklaşılığı birlik doğurur, birlik ise kuvvetin kaynağıdır." diyen fikirlerini benimseyen Jean Huss 1413 yılında Papa tarafından afaroz edildi. Huss bütün gücünü, kilisenin reformla düzeltilmesine ve Çeklerin ulusal menfaatlerinin savunulmasına yöneltmişti. 1413 yılının sonunda, toplanan dini kurulda fikirlerini savunmak için Constance şehrine geldi. Toplanan kurul üyeleri, Huss'un rafizi olduğuna karar verdi. Jean Huss 6 Haziran 1413 'de ateşe atılarak yakıldı.

Jean Huss'un yakılmasından sonra; ılımlılar grubunu teşkil eden "Utraquist" akımı ile, toplumsal bakımdan köklü bir değişim isteyen "Tabor" akımı ortaya çıktı. 1436'ya kadar süren bu iki görüş, yapılması gereken reformlar konusunda fikir birliğine varmış değillerdi. İkisi de görüşlerini sonuna kadar savunuyor ve birbirleriyle çatışıyorlardı. Ama ortak düşmanla savaşmak için de birlik oluyorlardı.

Papa, "Hussite" hareketini önlemek için 1420 yılının Mart ayında Haçlı Seferi yapılmasını tavsiye ediyordu. Bunun üzerine

Taborite'ler, Utraquiste'lerle birleşti. Haçlı ordusu beş kere hücum etti, her seferinde de yenildi. 1433 yılında barış yapıldı. Bu anlaşma, Utraquiste'leri tatmin ettiği halde, Hussite ordusunun çekirdeğini teşkil etmiş olan radikal Taborite'leri memnun etmemişti. Bunun için Hussite hareketi ikiye bölündü ve sol kanadın tek başına kalarak zayıflamasına yol açtı. Zayıflayan Hussite hareketi, daha sonra 1525 köylü ayaklanmalarını etkilemiş ve reform hareketlerine kaynak olmuştur.

Avusturyalı şair Alfred Meisner Taborite'leri şöyle anlatır:
Birbirine benzeyen evleri vardır,
Yardıma koşmaya hazır,
Birliktir hepsi, bir örnek elbiseler giyinirler,
Tek bir masanın çevresinde oturmuşlardır.
Onlarda ne "senin" ne "benim" vardır.
Bütün malları ortaktır.
Kimisi toprağı işler
Kimisi gülerek gider savaşa,
Dünyayı ele geçireceklerini umarak.

Sosyalist

JOHN BALL

John Ball, 1381 İngiltere köylü ayaklanmasının lideridir. John Ball: "Dostlarım! İngiltere'de işler kötü gidiyor; servet ortaklığı olmadıkça, efendiler ve toprak köleliği ortadan kalkmadıkça, insanlar arasında eşitlik sağlanmadıkça da kötü gitmeye devam edecektir. Efendiler hangi hakla bizi egemenlikleri altında tutuyorlar? Bu hakkı almak için ne yapmışlardır? Bize niçin baskı yapıyorlar? Onların yiyip içtiklerini üreten biz değil miyiz? Onlar ipekli elbiseler, kürkler giyiyorlar. Oysa bizim sırtımızda kaba urbalar var. Onlar bol bol şarap içip, en güzel yemekleri yiyorlar. Oysa biz kara ekmek yiyip, su içiyoruz... İçinde yaşadıkları lüksü bizim emeğimiz sayesinde elde ediyorlar." diyordu.

1377 yılında İngiltere Kralı Edvard III ölünce, yerine 11 yaşındaki Rişard III geçmişti. John Ball, "kral olarak 11 yaşında bir çocuğu başta tutan ülkeye yazık" diyordu. 1381 yılında başlayan köylülerin ayaklanması, İngiltere'nin bütün Güneydoğu bölgesine yayılmaya başladı. Londra'nın Kuzey ve Güney bölgelerindeki köylüler de; bir çok şeflerin önderliğinde ayaklanmayı sürdürdüler. Ayaklanan köylüler Londra'ya doğru yürüyüşe geçtiler. Yürüyüş sırasında, şehirlerdeki yoksul halk kendilerine yardım etti... Londra'ya girdiklerinde bütün atölyelerdeki işçilerin de kendilerinden yana olduğunu gördüler. Bankerlerin evleri yağma edildi, şehrin kapıları tutuldu.

John Ball ayaklanmış bu kitlelere etkileyici konuşmalar yaptı. Kral, asiller, dükler, arşövekler korkularından kaleye sığındılar. Şehre hâkim olan ayaklanmış köylüler, asilleri cezalandırdılar. "Biz adaletin ve hakikatin savunucularıyız, hırsız değiliz!" diyorlardı.

Güçlenen köylüler kaleye yürüdüler. Kralla görüşmek istediklerini söylediler. Teklifi kabul eden krala: Eşit ve hür olacaklarını tekrar ettiler. Bu görüşmede köylü şefleri bulunmamışlardı. Durumu fırsat bilen kral; köylülere isteklerini kabul

ettiğini, köylere dönmelerini öğütledi... Bu sözlere kanan köylüler Londra'da silâhlı küçük bir grup bırakarak bölgelerine çekildiler.

Bunu fırsat bilen asilzadeler kalan köylüleri vahşice öldürttüler. Ardından daha geniş bir katliâma girişerek ayaklanan köylülerin hepsini kılıçtan geçirdiler. John Ball'de yakalanarak öldürüldü.

İşçi - Köylü kardeş;

Büyük zenginlerin ve patronların sahte sözlerine kanıp, haklı mücadelenden taviz verme, vazgeçme!..

Sosyalist , Sayı:11 (4)

29 Aralık 1970

THOMAS MÜNZER

15-16. yüzyıllarda, Almanya en zengin ülkelerden biriydi. Daha 13. yüzyılda Nurmberg, Augsburg ve Ulm tacirleri, Hanse teşkilâtında toplanmışlardı. Bunlar Kuzey Denizinin bütün ticaretine hakim durumdaydılar.

Ferdinand'ın torunu Charles I. evlenmeler ve politik anlaşmalar dolayısıyla hem İspanya Kralı, hem de Charles - Quint adı altında Almanya İmparatoru olmuştu. Böylece 1516 - 1556 yılları arasında İspanya ile Almanya arasında sıkı bir bağ kurulmuş oldu. Charles Quint, Hanse teşkilâtındaki Tefeci-Bezirgânların malî kontrolü altındaydı. Büyük toprak sahipleri, Tefeci-Bezirgânlar ve din adamlarının baskısı gittikçe artmıştı. Köylüler, küçük zanatkârlar, yoksullaşmış asiller, işini kaybetmiş askerler hayat pahalılığı ve ağır vergiler yüzünden tedirgin bir durumdaydılar. Köylüler; tohumun "büyük aşar"ı, hayvanların "küçük aşar"ı ve "üçüncü demet" etin aşarı gibi vergiler altında inliyorlardı.

Bu durum karşısında mal ve mülkün ortaklaşa olmasını isteyenler çıktı. Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde; 1525 yıllarında ve bu fikirler etrafında doğan, gelişen harekete Anabaptist hareket denildi.

Alman Anabaptist hareketinin lideri Thomas Münzer; daima zenginlerin, senyörlerin ve ilımlı reformcuların karşısına çıkarak, ezilen yığınların yanında yer almıştır. Stolberg'de doğmuş, Leipzig'de ve Frankfurt'da teoloji okumuştur. Luther'in reformcu, teslimiyetçi tutumundan ve Frack'ın mistik, pasif davranışlarından şıyrılan Thomas Münzer, ateşli bir aksiyon adamıydı. Almanya'nın güney batısında "İncilin Düşmanları" adı altında bir teşkilât kurmuştu. İşçi ve köylü yığınlarına; "yakında dünya değişecek ve iktidar halka geçecektir" diye haykırıyordu.

1525 yılının Mart ayında ayaklanma başladı. Ayaklananlar;

kilisenin demokratik olarak yönetilmesi, İncil'e dayanmayan bütün vergilerin kaldırılması, toprak köleliğinin lâğvedilmesi, haksız yere alınan toprakların geri verilmesi, sular ve ormanların köy topluluklarının hizmetinde olması, tarafsız mahkemeler kurulması gibi isteklerini 12 maddede açıkladılar.

Başlangıçta büyük başarı elde edildi. Fakat asiller, köylüleri müzakerelerle oyalayıp asker topladılar. Köylüler; teşkilâtsız olmaları, birlikte ve tek bir yönetimden idare edilmemeleri yüzünden 130.000 ölü vererek yenildiler. Hâkim sınıflar, Anabaptist hareketini tamamen durdurmak için her türlü çareye baş vurdu. Liderler idam edildi. İkinci bir ayaklanmayı da bastıran zenginler, Anabaptist hareketini tamamen ortadan kaldırdılar.

Sosyalist , Sayı:12 (5)

5 Ocak 1971

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

MARKS-ENGELS

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

1925'ten 1935'e dek Türkiye'de sosyalizmin her türlü kanuncil düşünce ve davranışı tam 10 yıl yerin altına itilmişti. Basın Kanunu, gazete çıkaracak adamın neredeyse bugünkü değerle milyoner olmasını emrediyordu. *Kitap* çıkarmak için kapitalist olmak şart koşulmamıştı. Yalnız, bir kitap iktidarın hoşuna gitmezse, o kitabı yazan kadar, basan matbaa da suç işlemiş sayılıp "*Adaletin pençesine*" veriliyordu.

Adaletin ne "*arслан*" olduğunu herkes biliyordu. Onun "*pençesine*" düşmek hiçbir matbaacının işine gelmezdi. Bu yüzden bütün matbaalar, siyasî polisle dünyada eşine rastlanmadık bir içten işbirliği yapıyorlardı. Yoksa ahtaları ağlatılırdı. Anayasada "*sansür*" yasak edilmişti. Ama her matbaacı, başını durup dururken belâya sokmak istemiyorsa, bastığı kitabı sansür etmekle görevliydi. "*Ben ne bilirim kitabın ne yazdığını?*" diyemezdi. Türk Ceza Kanunu'nca : Kanunu bilmemek, kimseyi cezadan kurtaramazdı. Bileydi!

Ya kitap, basılmadan müsveddeleri gizli polise gösteriliyordu, yahut kitap basıldıktan sonra, daha satışa çıkarılmadan gizli polisçe toptan alınıp en hafifinden yokediliyordu. Bu sonuncu metod daha uygun bulunuyordu. Kitabı yazan meteliksiz takımın elinde avucunda bulunan varını yoğunu harcaması, ayrı bir para cezası gibi kesiliyordu.

Matbaacının sansüründen, gizli polisin ya sansüründen ya müsaderesinden kurtulmuş bir kitap piyasaya sürülebiliyorsa, bunun anlamı açıktı : O kitabı yazan, hep "*Adaletin pençesinde*" inim inim inilecekti! O yüzden, pek çok yazarlar, Abdülhamid'in Sansür'ünü arar olmuşlardı.

Çünkü İstibdadın sansürü hem açık, hem huyu suyu belli bir heyetçe yapılıyordu. Şimdi sansürün katmerlisi vardı. Ayrıca da insanın parası, toplatılacak bir kitap için çarçur ettiriliyordu. İstibdadın sansürü daha dürüst davranıyordu. Kitabın içinde beğenilmeyen sözleri siliyor, yazarı suç işlemiş duruma

düşmekten kurtarıyordu. Cumhuriyetin "*Hürriyet'i Matbuatı*" (Basın Özgürlüğü) : insanın hem yazısına, hem parasına, hem de canına bir tuzak kuruyordu.

İşte 1935 yılları bu şartlar altında "*Marksizm Bibliyoteği*" adıyla bir seri yayın yapıldı. Bu seri yasaklanırsa, onun yerine geçmek üzere, her kitabın arkasına bir de : "*Tarihî Maddecilik Kütüphanesi*" diye yedek seri adı takıldı. Bugünkü "*Tarihsel Maddecilik Yayınları*", 1939 yılı Yavuz'un çelik sintinesinden denizin dibine indirilen "*Tarihi Maddecilik Kütüphanesi*" nin yeni-arı-öz Türkçesi ve dolaysız süregelişidir.

Kaç kitabın *sansürle*, kaç kitabın *baskınla* yokedildiğini biz de unuttuk. Çıkanlar arasında "*Marx - Engels Hayatları*" adlı özetçiği Nâzım pek istemişti. Çıkmasıyla, satılmaya fazla meydan verilmeksizin yitmesi ve bitmesi bir oldu. "Nâmuslu Tüccar" kitabevleri, seri yayınlarımızı "*camekâna koymak*" şöyle dursun, eşiğinden içeriye atlatmıyorlardı. Daha becerikli olanları kitapları bir eliyle bizden alıyor, öbür eliyle gizli polise veriyorlardı.

O yüzden, vaktiyle gün ışığına çıkabilmiş olan kitapların çoğundan bugün birer tânecik olsun elimizde yok. "*Marx - Engels Hayatları*" kitapçığı da o kayıplara karışanlardandı. Bakın şu işe (bu satırları tam yazarken kapı çalınıp mektubu gelmekle adını sanını hatırlatan) "*Tunalı*" bir dost o kitapçığı saklayabilmiş. Zahmet edip getirdi. Genç arkadaşlar ikinci baskısını tam 35 yıl sonra yapıyorlar.

Kitapçık, çok daha geniş bir yazının her yanı kesilerek budanmış özetidir. Kimi yerlerde sözün ansızın kısılması, kimi yerlerde birden başka konuya atlanması, o acımaksız budama ameliyatının kapanmış yara izleridir. 35 yaşına basmış bir yazı, artık bizden çıkmış, bugün pek moda olan "*bağımsızlık*" niteliğini kazanmıştır. Onun bir satırına bile dokunmaya hakkımız yoktur. Yalnız çok gayretli bir arkadaş, kimi Osmanlıca sözcükleri değiştirmek zahmetini lütfetti.

35 yaşında insanların bir ülkede ihtilâl yapıp devlet başkanı

oldukları çağdayız. 35 yaşındaki kitapçığın kılına dokundurtmamak hakkıdır. O hakka saygı gösterdik. Bu bakımdan "*Marx-Engels Hayatları*" kitapçığı, -mahkemede yemin eden tanıklar gibi,- "*Gördüğünü hiçbirşey saklamadan, bildiğini hiçbirşey katmadan*" nasılsa öylece söyleyeceğine "*nâmusu üzerine söz*"vermiş bir 1935 şahidi ve şehididir.

Gerçi "*Tarihsel Maddecilik Yayınları*" ayrıca : "*Karl Marx'ın Özel Dünyası*" kitabını çıkardı. Marks için daha genişçe ayrıntı isteyenler oraya bakabilirler. Ama şimdi çıkan kitapçık, o bütün bir bilinçli ömür boyu tek vücut , tek beyin, tek ruh olup çalışmış iki yoldaşı sayfalarda da ayırmamış olmak kadirbilirliğini taşıyor.

Bu meziyetiyle : *Gerçek* düşünce ve devrim arkadaşlığının ne olabileceğini, bilimcil sosyalizm kurucularının eşsiz birliğinde ve ölümsüzlüğe eren candan kaynaşmasında yeni kuşağa kısaca sezdirebilir, azıcık örnek verirse, kitapçık görevini yerine getirmiş sayılır. Ve bu 35 yıl sonra dirilişi, okurlar ona çok görmezler.

11.7.1970

MARKS VE ENGELS

Karl Marks'ın en sevdiği söz, Lâtin şâiri Terans'ın şu cümlesi idi : *"İnsanım! İnsancıl olan hiç bir şey bana yabancı kalamaz."*(*)

Marks ve Engels'in bütün hayatlarını anlatmak ne mümkün. Biz bu iki büyük adamın ancak şu : *"İnsanım"*, diyen taraflarına kısaca işaret edeceğiz. Marks ve Engels'in hayatı, en az bir yüzyılın tarihidir. Ve bu yüzyıl, kasırgalı sosyal altüstlükler ve hârikalar devridir. Koca bir devir, burada, üç beş sayfa ile çiziltilerilemez.

Marks ve Engels... "ve" si fazla : Marks-Engels!... Onlar, daima "bir" adam oldular. Eğer, bir gün onların destanı yazılacak olursa, eminim ki söze şöyle başlanacaktır : "Vaktiyle Marks-Engels adında bir insan vardı. Fakat o ne büyük, o ne çok insandı."

Karl Marks'ın Yetiştirilmesi

Marks, 5 Mayıs 1818 de Ren ırmağının suladığı Trev kasa-basında doğar. Anası, XII nci yüzyılda Felemenge gelip yerleşmiş Macar yahudilerinden . Dedeleri haham. Babası avukat Hanri Marks : Yahudilere karşı yapılan aşağı kast muamelesinden kurtulmak ve yüksek sosyete içine karışabilmek için, 1824 te dinini değiştirerek hristiyan olur.

Aile : Marks'ın üzerinde ilk tesirleri yapan şüphesiz ailesidir. Fakat onun "aile" si bir değil, âdeta iki idi : 1- Kendi baba evi, 2- Baron Ludvig von Vestfalen evi, Baron'un kızı Jenni ile oğlu Edgar, Marks'ın çocukluk arkadaşlarıdır. Sonradan: Jenni, Marks'a hayat yoldaşı, Edgar Prusya hükûmetine nâzır, yâni Marks'a düşman olacaktır.

(*) Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın vasiyeti ile bu söz Topkapıda'ki mezar taşına yazılmıştır.(Yayıncının notu)

Marks'ın babası, serbest fikirli bir bilim ve sanat âşığıdır. Oğluna Lok gibi İngiliz materyalistlerini, Rasin, Volter, Didro gibi ileri fikirli Fransız yazarlarını okuttu. Bu suretle Marks, insan fikirlerinin anadan doğma gelmediklerini öğrendi.

Baron von Vestfalen, yarı Alman, yarı İskoçyalı bir asilzâde sıfatıyla, Marks'a romantik edebiyatının çaşnısını tattırdı : Homer ve Şekspir gibi... Marks'ın kızı Eleanor : *"Bu yazarlar, onun daima en sevdiği yazarlar olarak kaldılar."* der. Gerçekten Marks'lar, ailece Şekspiri ezbere bilirlerdi.

Marks, ilk eseri olarak *"Demokrit ve Epikür'de Tabiat Felsefesinin Farkı"* kitabını, "evlâtlık aşkı" beslediği Baron'a ithaf eder. Onun "Derinden derine kani idealizm" ine hayrandır. Fakat bu hayranlığa yakından bakılsın. Marks için idealizm : *"Geriletici hayaletlerin gölgesi önünde asla gerilememiş"* olmaktır: Promete'nin Allahlara isyanı gibi bir idealistliktir. Aynı eserin önsözünde, Promete Allahların hizmetkârı Ermes'e bağlıyordu :

"- Emin ol ki ben, şu sefil âkibetimi, senin uşaklığınla asla değiştiremeyeceğim; gerçekten ben, Baba Zeüs'ün uşağı ve habercisi olmaktansa bu kayanın üstüne mihlanmaya, fazla değer veririm." "Felsefe takviminin evliya ve şehitleri içinde Promete ilk safı tutar.

Çevre : Fakat birçok insanlar gibi Marks'a da, hayatını belirlendiren ilk hız, ailesinden ziyade içinde büyüdüğü sosyal çevreden gelir. Aristokrat ve zengin yahudiler hep Hamburg ve Frankfurt gibi ticaret merkezlerinde bulunur. Trev yahudileri fakir fukara takımıdır. Bu yüzden, yahudiler aleyhindeki bütün eziyetler bu biçârelerin başında patlar. İlk gazeteciliğe girerken yazdığı *"Yahudi Meselesi"* nde, Marks, âdeta yüz yıl önceden Hitlerizm'e şu cevabı veriyordu :

"Tanımı gereği, hristiyan; teori yapan yahudi oldu; yahudi ise, dolayısıyla pratik hristiyanıdır, ve pratik hristiyan tekrar Yahudi haline gelmiştir." *"Yahudinin hayal edilen milliyeti, bezirgânın, para babasının milliyetidir."* *"Toplum Yüdaizmin ampirik esasını, yâni alış-veriş ve şartlarını ortadan kaldırmayı başardığı gün, yahudi imkânsız bir şey olur."* *"Yahudinin sosyal kurtuluşu demek, toplumun çiftlikten*

(Yüdaizmden) yakasını kurtarması demektir."

Renani, Almanya'nın en sanayici bölgelerinden biri idi ve hâlâ da öyledir. Lâkin Trev, o zamanlar henüz Ortaçağı yaşamakta. Etraf bağlık bahçelik. Nerede asma, orada üzümün kızları ve oğulları : Marks'ın şarap aşkı bu bağlarda başlar. Fakat Marks, hiç bir şaraptan almadığı asıl büyük sosyal aşkını da gene Trev bağlarından alır : Oradaki küçük köyl Ortaçağşartları içinde çabalar. Marks, civar köyleri bol bol gezer. Temiz hava ile birlikte ciğerlerine, çalışkan köylünün derin yoksulluğu da siner. İhtimal ilkin o bunun farkında bile değildi. Nitekim, ilk gazeteciliği sırasında kendisine "komünist" dedikleri zaman, o komünizmin ne olduğunu bilmiyordu. Fakat nedense, *Ren Gazetesi* ile, büyük arazi sahibi kır ağalarına saldırıyor ve güçlü mücadeleyi beceremeyen pısırik burjuvazi ile alay ediyordu.

İlktahsil : Marks'ın ufaqlığı hemen hiç bilinmiyor. 12 yaşından 17 sine kadar Trev lisesine gider. Okul hayatı için kızı Eleanor der ki : *"Arkadaşlarının hem sevdikleri, hem de pek ürküttükleri Karl Marks, - seviyorlardı, çünkü daima bir muzipliği cebinde taşırdı; istihzadaki mahareti yüzünden de ürküyorlardı,- okulun alışılmış göreneğini izledi."* O zamanki Almanya'da lise : Geçmiş temsil eder, hukuk, ahlâk, tarih gibi eski mânevi ruh bilimlerine önem verirdi. Bununla beraber tahsil, babadan aldığı maddeci zevki Marks'ın zihninden silemedi. Bir gün hocası, öğrencilere, büyüyünce ne olmak istediklerini, ödev şeklinde sordu. Marks'ın cevabı enteresandır. İnsanın meslek seçmekte serbest olmadığını, gerek ihtisas ve gerekse hayat yolunun daha önceden, hemen kestirilemez bir takım sebeplerle çizildiğini anlatıyordu. Ne kadar realist ve tarihcil determinizme doğru bir seziş, değil mi ?

Üniversite : Marks, liseden sonra Bonn Üniversitesi'ne girdi. Fakat ancak bir sömestr kaldı. 1836 Ekim'inde Berlin Üniversitesi'ne geçti. Orada edebiyat, hukuk ve bilhassa felsefeye sarıldı. Bir sene sonra babasına yazdığı 10 Kasım 1837 tarihli mektubundan bir parça :

"Reel ile ideal (olan ile olmalı) arasındaki idealist zıddiyet karşıma büyük bir engel gibi dikildi... Yavaş yavaş idealizmi

birakıyorum. Fikirleri bizzat realite (olanlar) içinde aramaya başlamış bulunuyorum.

Marks, artık bilimin şarkısını söylüyor... Ona göre şiir, ancak bu coşkun şarkıya ara nağmesi, "peyrev" olabilir. 1837 yılındanberi "Genç Hegelciler" arasındadır: *Doktor Klub'e* devam ediyor. O devirde hissedilen devrimci mayalanışın sebeplerini arıyorlar, sollaşıyorlar.

1841 de, Marks, adigeçen ilk felsefe eseri ile doktora tezini veriyor, hayata atılıyor.

Friedrich Engels'in Yetiştirilmesi

Engels, 28 Ekim 1820 de, Marks'dan iki yıl sonra, fakat gene Ren ırmağının suladığı Barmen şehrinde dünyaya geldi. Bu ırmak, iki şehir gibi, iki adamın da, daha doğarlarken alınıyazılarını birleştiriyor gibiydi.

Aile : Engels'in babası, Ermen ismindeki dostuyla birlikte, Barmen ve Mançester'de iki fabrika açmış zengin kapitalistlerdendir. Ailesi, bir rivayete göre, Almanya'ya iltica etmiş Hügno'lardan Anj isimli bir Fransız'ın neslidir. (Hügno, Almanca "Eidgenosse : Yeminli yoldaşlar" sözünden gelme ve Calvinist mezhebi taraftarlarına verilmiş bir isimdir). Fakat Engels'in ana babası, bu rivayeti kesinlikle reddederek, kendilerinin soyca sırf Alman ecdatlı olduklarını ispata uğraşırlar. Muhakkak ki, Engelsler ailesi on altıncı yüzyıla kadar çıkar. Hatta bizim Engels, elinde zeytin dalı tutan bir melek ile süslü bir arma altında dünyaya gelmiştir. Zeytin dalı ve melek resmi barış işareti olduğuna göre, Engels ailesi besbelli zorba derebeylerden değil. Anlaşılan ismin Engels (anj yâni melek) oluşu da bundan. Belki de bu asil aile Ren tâcirleri arasında burjuvalaştıkça melekleşmiş, yahut tanınmış bir mevki sahibi oldukça aristokratlaşmıştı. Her ne ise. On yedinci yüzyıldan itibaren görüyoruz ki, Engels ailesi, gayet zengin, gayet kozmopolit eğilimli eski şayak fabrikatörleri arasındadır.

Çevre : Marks ailesinin tersine. Engels'in babası koyu

mutaassıp bir Protestan dervişi idi. Para işlerinden boş kalan her ânını zikrütakva (koyu dindarlık işleri) ile geçiriyordu : Tıpkı, ticaret ve sömürüyle para yağmak gibi bir "Hidayet'i Rabbaniye" (Hak yoluna erişme) ilhamını insanlarda İncil'i Şerif imanı kadar kökleştiren eski Kalvinistler gibi... Tabii ufak Engels bu tesirden ilkin kurtulamazdı.

Yalnız, köy muhitinde büyüyen Marks'ın gene tersine olarak, Engels'in sanayici bir bölgede oturması imdadına yetişti. Essen gibi bir maden sanayii merkezine yakın olan Barmen, Kuzey Ren'in pamuklu endüstri merkeziydi. Sanayi ve ticaret hayatı her zaman daha hareketli ve değişkendir. Bu yüzden Engels, daha az klâsik terbiye yollarından geçerek, daha çabuk hayata atıldı, gürültülere karıştı, hatta daha erken komünist oldu.

İlk tahsil : Engels ilk tahsiline Barmen'de başladı. Elberfeld Real okulunda tahsilini bitirdi. Bu okul da Marks'ınki ile zıt idi : Realskul, hayat mektebi demekti. Filozof ve profesörden ziyade, hayat adamı yetiştiriyordu. Engels orada ekonomi, ekonomi tarihi, etnoloji gibi yeni bilimlerle tabiat bilimlerini öğrendi.

Engels bir ara üniversiteye girmeyi düşündü. Fakat aile işlerinin icaplarını da atamazdı. Klâsik eğitimden hoşlanmayan Engels ile, onu çekirdekten yetiştirme bezirgân görmek isteyen babası, ilk ve son defa olarak bir noktada birleştiler : 17 yaşına basan Engels, Almanya'nın en ticari merkezlerinden biri olan Bremen'e yollandı. Orada üç yıl tüccar yamaklığı yapacaktı.

Hayat: Engels dindar geldiği Brem'de, zamanın devrimci yazarlarından kendi memleketlisi Hanri Hayne ile Bern'in tesirine kapıldı. Böylece softa babanın oğlu çarçabuk zındıklaşmıştı.

19 yaşına gelen Engels, artık silâha sarılır gibi kaleme sarılmış, serbest düşünceli Alman demokratlarındandır. İlk işi kendi kendini inkâr etmek veya ricat yolunu kesmek oldu. Yâni içinden çıktığı muhitte kendi arasındaki köprüyü havaya uçurdu : Oswald takma imzasıyla çıkan yazıları çocukluk muhitini acı

acı kırbaçlıyordu. Sonra Wupperthal mektupları gelir. (Vupper, Barmen ile Elberfeld arasındaki vâdinin adıdır). Bu yazılar, bütün o semtleri ve tanınmış kişilerini gayet iyi anlatmaları bakımından dikkati çekti.

Yıl 1841. 20'sine adımatan Engels, kaleme sarıldığından daha bir ateşlilikle silâha sarıldı. Zengin bir fabrikacının oğlu sıfatıyla Berlin muhafız topçusuna gönüllü yazıldı. (Sonradan, Sedan harbinin neticesini önceden haber vermekle, "General" lâkabını hak etmesi böyle başlar).

Devrimde Birleşme

Yıl 1841 ilâ 1842. Berlin: Marks-Engels oradalar.

Marks: Bir top gibi ağır. Babasını gömdüğü 1838 yılından beri, üniversitenin çalışma odasında. Kitaplardan başını kaldırmayarak profesörlüğünü bekliyor.

Marks'ın dostlarından Moiz Hess 2 Eylül 1841 tarihinde Averbah'a yazdığı mektubunda diyor ki :

"- En büyük ve belki de en gerçek çağdaş filozof Dr. Marks, -benim putumun adı budur,- henüz gepgenç bir adamdır. Ortaçağ politikasına ve dine son can alıcı darbeyi o indirecektir. O, en derinfelsefî ağırbaşlılığı en keskin espri ile birleştirmiştir. Ruso, Volter, Holbah, Lessing, Hayne ve Hegel'in bir tek insanda birleştiklerini tasavvur et, amma birleştiklerini diyorum, üstüste yığıldıklarını değil : O zaman, Marks'ın ne olduğunu anlarsın..."

Bu ejder, henüz 23 yaşına basan Karl Marks'tır!

Engels : Bir gülle gibi atılğan... "*Şelling'in İfşaat Felsefesi*" adlı broşürü, Bakunin'in (Rus anarşistinin) sanılıyor. Gönlü azgın Fransız ihtilâlcilerin hayaliyle tutuşmuş. Dilinden Fransız ihtilâlinin marşı, Marseyez düşmüyor. Tanrısından bir dileği var: Fransız ihtilâlinin idam satırı olan giyotine boynunu kopartmak!

O sırada, Föyerbah'ın "*Hristiyanlığın Özü*" adlı eseri çıktı. Birdenbire "insan, felsefenin merkezi konusu haline geldi" ve birçok sol gençler gibi Marks ve Engels de, aniden materyalistleştiler. Adeta bir meydan harbi bekliyorlar.

Zaman : Çok beklemezler. Doğu Avrupa'da 1848 ihtilâlleri yaklaşmakta. İşçi sınıfı siyasî mücadeleye girmekte. İngiltere'de makina düşmanı hareket yerine, 1836 'da devrimci Şartist harekete geçer. Fransa'da 1831' de Lyon ipek işçisi : "Ya çalışarak yaşamalı, ya çarpışarak ölmeli", diye ayaklanır. Paris'te Alman, Belçikalı, İsviçreli işçilerin de girdikleri Blânkî cemiyeti 1839'da hükûmet darbesi yapar. Neticede : Müebbet kürek cezası, ecnebler hudut dışına... Ren bu hareketlerin burnu dibinde. Zaten uzun müddet Napolyon idaresinde, Fransız ihtilâl kanunlarıyla idare edilmiş bir yerdir. Marks-Engels o yerde yetişirler. 1818'den beri gelen Alman hürriyet eğilimi, 1831'de kovuşturmaya uğrar. Kaçanlar 1834' te Paris'te "*Demokratik Cumhuriyetçi Sürgünler Cemiyeti*" ni 1836'da "*Gizli Doğrular Cemiyeti*" ni kurarlar., 1844' te başlayan iktisadî buhran, hatta "Polis Komiseri" ni bile komünistleştirir. *Manifest*'in dediği gibi : "*Avrupa'ya bir hayalet taklaç olmuştur. Komünizm hayaleti.*"

Marks : Devrime sırf bilim yoluyla gelinebileceği kalp bir iddiadır. Tam tersine, devrim bilimine, mücadele yol açar. Marks ve Engels buna örnektir.

1842'de müstebit hükûmet Marks'a üniversite kapısını kapayınca, o da hayata atıldı. Ruge'nin *Alman Yıllığı*'na yazdığı sansür makalesi yasak edilir. Liberal Ren burjuvalarının *Ren Gazetesi*'nde 1842 den 43'e kadar çalışır. Fakat Mazel köylülerini savununca kendisine komünist denilir. Çekilir. *Hegel Hukuk Felsefesi*'ni eleştirirken, hukukçıl ilişkilerin insan ruhundan değil, sivil toplumun ekonomik ilişkilerinden çıktığını görür. 1843 Haziranında evlenir; Kasımda Paris'e gider. Sosyalistlerle sabahlara kadar tartışır. Ruge ile birlikte *Fransız-Alman Yıllığı*'nı çıkarır. Buna yazı gönderen Engels ile 1844 Eylül'ünde buluştuktan sonra, işçilere daha çok bağlanır : "*Bunların dudaklarında kardeşlik bir lâf değil, bir hakikattir*" der. *Vorwaerts*'de Prusya aleyhtarı makaleler yazınca, Gizo tarafından Fransa dışına atılır (11 Ocak 1845). Paris'te başladığı iktisadî araştırmalarına Brüksel'de devam eder ve tarihcil maddeciliğin esaslarını, işçi devrimciliği ile birlikte bulur.

Engels : Engels Berlin'de komünist fikirleri edinir. 1842 de Kolonya'ya geçen Marks'a uğrayarak, Manchester'e gider. Orada

gelişmiş bir kapitalizmin işçiyi nasıl ezdiğini görür. Ve bir aşkcağız... İrlandalı işçi kız Mary Burns onu İrlanda tarihi kadar, işçi hayat ile de yakından ilgilendirir. R. Owen'in *New Moral World*'ine, Şartist *Northern Star*'a, *Ren Gazetesi*'ne makaleler, sonraları *Alman-Fransız Yıllığı*'na meşhur Umrîs'ini gönderir.

Üç işçi : Blânki darbesi üzerine koğulan "orman etüdyanı" Şaper ile onu "canlandıran" Baver ve daha sonra "orta boylu herkül" Moll, Londra'da "*Doğru Ligi*" ni kurmuşlar. Engels Lig'e girer. İşçinin aydını nasıl adam ettiğine şu sözü delildir : "*Bu üç gerçek insanın, o zaman henüz insanlaşmak üzere olan benim üzerimde yaptıkları güçlü etkiyi asla unutmuyacağım.*" 1844 güzü Paris'te Marks'a uğrarak Barmen'e döner. Siyasî toplantıları hiç kaçırmaz. Eylül'den itibaren Marks'la başlayan mektuplaşmalarında fabrikacılığına lânetler okur. "Romanesk bir şergüzeşt" geçirir. Mançester'de topladığı malzemelerle : "*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*" eserini yazar. Böylece Doğrular Cemiyeti, Şartist hareketi ile Marksizmi birbirine kaynaştırmış olur.

1845'ten Sonraki Hayat ve Faaliyet Şeması

Marks'la Engels'in birleşmesi ile beraber Avrupa devrim ve işçi hareketinde yeni bir çağ açıldı. Marks'ın ve Engels'in hayatı bu çağla karışır. Biz ondan sonraki kırk elli yıllık mücadele döneminin şemasını bile burada maalesef veremeyeceğiz. Yalnız çeşitli aşamalara işaret edelim :

A- 1845 ten 1850 ye kadar : Marks ve Engels sahnede beraber.

I- Temas ve tartışma yılları (1845-46). Pratik : Alman Vayting ve İngiliz sosyalistleri ile temas. Brüksel'de "*Komünist Muhabere Komiteleri*" kurulur. Teoride Marks'ın "*Serbest Değişim üzerine Nutuklar*"ı, "*Föyerbah'a dair Tezler*" i. Marks ve Engels'in birlikte yazdıkları : "*Kutsal Aile*", "*Alman İdeolojisi*" Alman fikriyatından kopuşlar.

II- Yazışma ve Bağ kurma yılları (1846-47). Pratikte : Fransız hayalci sosyalistlerinden Prudon ve taraftarı Grün ile kopuşma. Teoride : Prudon'un "*Yoksulluğun Felsefesi*" ne karşı

Marks'ın yazdığı "*Felsefenin Yoksulluğu*".

III- *Nüfuz ve örgütlenme yılları (1845-48)*. Pratikte : "*Komünistler Ligi*" kurulur. Teoride : Onun yayın organı bir dergi ile, programı "*Komünist Partisinin Manifesti*" çıkarılır.

IV- *İhtilâl ve isyan yılları (1848-50)*. Pratik : İhtilâl (Evvelce Fransa'dan kovulan Marks, şimdi Brüksel'den de çıkarılır. Oradan Almanya'ya geçer). Teorik organ "*Yeni Ren Gazetesi*" dir.

B- *1850 den 1870 e kadar* : Sahnede Marks yalnız başına. (Engels, Mançester'den dolayısıyla işbirliği yapar).

I- *1850 gericiliğinden 1857 buhranına kadar* : Kalifomiya ve Avustralya altın madenleri kapitalizme yeni bir hız verir. Komünistler Ligi dağılır (1852). Teorik olarak, bird taraftan, geçen devrim ve sonuçlarının bilânçoşu yapılır: "*Fransa'da Sınıf Mücadelesi*" (1851)., "*Lui Bonopart'ın 18 Brümeri*" (1852), "*Almanya'da Devrim ve Karşıdevrim*", "*Kolonya Komünistlerinin Dâvasına dair İfşaat*" (1853) eserleri çıkar. Diğer taraftan, geçinme zoruyla, *New York Tribune* adlı Amerikan gazetesine gayet önemli makaleler gönderilir. Ve nihayet, yeni cihan ekonomik hadiselerinden de ilham alınarak, Marksizmin ekonomik alandaki araştırmaları tamamlanır.

II- *1857 buhranından 1864 Birinci Enternasyonal'e kadar* : Marks'ın "*Ekonomi Politiğin Tenkidine dair*" (1859) ve "*Bay Fokt*" (1860) eserleri, Buhran 1844 ilâ 47 de yalnız Kara Avrupasındaiken, şimdi İngiltere ve Amerika'yı da sarar. Almanya'da "*Genel İşçi Derneği*" İngiltere'de "*Tradünyonlar*" şeklinde büyük ve siyasî dilekli işçi teşekkülleri kurulunca, Avrupa ölçüsünde bir İşçi Birliği lüzumu hasıl olur. 28 Eylül 1864 tarihinde Londra'da Leh isyanı hakkında yapılan ikinci uluslararası toplantıda, Marks'ın teklifi üzerine : "*Enternasyonal İşçiler Cemiyeti*" kurulur. *Yasa'sını* ve *Açış Konuşması'nı* Marks yazar.

III- *1864 ten 1871 Paris Komunasına kadar* Marks Birinci Enternasyonal'in ruhudur. Pratikte : 1865 Londrakonferansı, 1866 Eylül Cenevre, 1867 Lozan, 1868 Brüksel, 1869 Bâl kongreleri. Teoride : Büyük anıt eser *Das Kapitalist* (1863 te biter, ama tekrar gözden geçirilir). "*Kapitalin Üretim Prosesi*" adlı birinci

kitap 1867 de çıkar. Öteki ciltler Marks öldükten sonra çıkar. İkinci "*Kapitalin Değişim Prosesi*", üçüncü "*Kapitalist ÜretimTüm Prosesi*" adlı kitapları (1885 ve 1889 tarihlerinde) Engels çıkardı. Bu eserler Fransızcada (4+4+6=) 14 cilt tutar. Kapitalin IV. cü kitabı, Marks'ın deyiimiyle : "*Teorinin Tarihi*" dir. Fakat bunu Kautski 1904 te "*Artı-Değer Teorisi*" adıyla bastırdı. (Fransızcaya 6 cilt olarak : "*İktisadi Mezhepler Tarihi*" ismiyle çevrilmiştir).

C- 1871 *Paris Komunası'ndan sonra* : Birinci Enternasyonal'in, Marks'ın ve Engels'in sönüşleri (İkinci Enternasyonal'in doğuşu).

1- 1871-1873 : Enternasyonal'in son günleri. Fransız-Alman harbinde Fransız ordusu İmparatorla birlikte esir düşünce (2 Eylül 1870) Paris halkı ve işçisi, seçim yaparak, Paris'i teslim eden burjuva hükûmetine karşı 28 Mart 1871 de *Paris Komunası'nı* kurdu. Fakat Fransız burjuva hükûmeti Alman ordusuyla birleşti ve 131 gün doğuşen Komuna'yı 28 Mayısta ezdi. İnkilâbın bozulması işçi hareketine de tesir etti. Enternasyonal içinde anarşist Bakunin taraftarlarının dedikoduları, serserice suikastleri üzerine, Enternasyonal merkezi, 1872 Eylül Lâ Hey kongresinden sonra Engels'in teklifi ile Amerika'ya nakledilir. (1876 dan sonra fiilen yok olur). 1870 denberi Mançester'den Marks'ın yanına dönen Engels, bütün işleri ondan devralmıştı.

II- 1873-1883 : Marks'ın son günleri. Marks siyasetten tamamen çekilir. Dehası yoksullukla artık yıpranmıştır. Nihayet zihnî aczi önünde ezilerek, kan tüküre tüküre son nefesini verir. (14 Mart 1883, saat öğleden sonra 3 e çeyrek kala).

III- 1870 ve 73 den sonra Engels : Bir taraftan Marks'ın on cilt tutan II ve III cü kitaplarını çıkarır. Yeniden basılanları, başka dillere tercümelerini gözden geçirir. Diğer taraftan dağılan Enternasyonal'in yerine doğan millî sosyalist partileri arasında bizzat irtibat rolü oynar. Uluslararası hareketin babalığını yapar. Nihayet bütün bunlardan kalan boş zamanlarında : Mesken meselesine cevap. Alman meclisinde Prusya rakısı gibi risalelerden maada, "*Almanya'da Köylüler Savaşı*" nı kitap halinde yayınlr. Diğer yazdıkları : "*Tabiatda Diyalektik*" (Marks-Engels arşivleri s. 141-281) : *Antidühring*" (1877 de Vorwaerts'de,

1878 de kitabı); "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Menşei" (1886) : "Ütopik Sosyalizmden Bilimcil Sosyalizme" (1880), "İngiltere : Maddeciliğin Beşiği" (1892), "Maymunun İnsanlaşma Prosesinde Emegın Rolü" ve ilh...

1889 bir Mayısında Paris'te İkinci Enternasyonal kuruldu. Engels karışmadı : Nasihat veriyordu. 1893 Zürih kongresine sade bir davetli olarak girdiği zaman, gördüğü müthiş alkışlar ve saygılı kabul ile, uluslararası işçi hareketinde ne kadar tanınıp sevildiğini anlamıştı. Fakat o, 1890 Mayıs 1'indeki işçi gösterilerinden beri görmek istediğini görmüş ve "Marks yanımda olmalıydı" demişti 15 Ağustos 1895 'de gözlerini ebediyen kapadı.

Türkiye ve Marks-Engels

Osmanlı tarihinin önemli bir dönüm noktası da Kırım harbidir. Türkiye'de ecnebi istikrazlar ve borçlar tarihi Kırım harbiyle başlar. 1853 ile 1856 Rus-Türk harbi sırasında, Avrupa'nın 1848 ihtilâlleri boğulmuş, irtica baş göstermişti. İngiltere'ye çekilen Marks, geçinmek için gündelik gazetelere makale yazmaya mecbur kaldı. Bu mecburiyet onu cihan siyasetiyle ve bilhassa cihan siyasetinde önemli bir yer tutan Kırım harbiyle dolayısıyla da Türkiye işleriyle yakından ilgilendirdi.

O sırada Çar, cihan gericiliğinin şefi sıfatiyle, Avrupa inkilâbının en büyük düşmanı idi. Prusya kralı Çarın kayınbiraderi idi. Avusturya'da Macar ihtilâlini bastıran Çarı, Avusturya kralı "baba" gibi sayıyordu. Ocak 1853' te Çar Nikola İngilizlerle birleşerek, Boğaziçiindeki "hasta adam" ın, yâni Türkiye'nin mirasını paylaştırmak istiyordu.

Bu hal, Türkiye'nin cihan politikasındaki durumunu gayet diyalektik bir mevkiye sokmuştu. Osmanlı İmparatorluğu, geri ve Asyaî bir memleket olmasına rağmen, onun Rusya tarafından alt edilmesi, cihanda gericiliğin kuvvetlenmesi demek olacaktı. Gene bu tarihcil diyalektik yüzünden, örneğin, müstebit Osmanlı pâdişahı, Macaristan'dan kaçan ihtilâl elebaşlarını her şeye rağmen himaye ediyordu. Bu objektif cihan durumunu göz önünde tutan Marks ve Engels, *Yeni Ren Gazetesi*'nde şunları yazıyordu :

"Türkiye'ye karşı açılacak bir savaş ister istemez Avrupa savaşdır. Bu münasebetle ayağını sağlam bir surette Almanya'ya basarak orada karşı devrimi tamamlaması, Prusyalıların Nöyşatel'i zaptederek nihayet inkilâbın merkezi olan Paris'e doğru yürümelerine yardım etmesi, Kutsal Rusya için aranılıp ta bulunmuyan şeydir."

Marks'ın ve Engels'in bütün görüşleri birer birer gerçekleşti. Avrupa isyanlarında Rusya "Avrupa'nın Jandarması" oldu. 1848 Şubat devrimi Paris'te patlak verdiği zaman, gerici Fransız generali Kavenyak, el altından Rusya Çarıyla devrime karşı ittifak yaptı. Ve neticede, Rusya boğazlarda hâkim olmak istediği andan itibaren, İngiltere'yi karşısında buldu.

Marks ve Engels kendilerini bazılarına "bir Türk" zannettirecek derecede şiddetle Çar düşmanı idiler. 9 Şubat 1854 tarihli mektubunda Marks Engels'e yazıyordu :

"Urguharı'la buluştum. Hayretimi mucip olan komplimanı şu oldu : Makalelerin bir Türk tarafından yazıldığı söylenebilirmiş, fakat benim bir evrim taraftarı olduğumu bildirişim, onun bu fikrini hiç te teyid etmiyormuş."

Türkiye'nin cihan politikasındaki yeri, Türkiye'nin iktisadî durumu, Türkiye dahilindeki milliyet meseleleri, Türkiye'de mevcut sınıflar ve münasebetleri. Marks ve Engels tarafından kaleme alınan makalelerde hayret edilecek bir anlayış ve açıklıkla tesbit edilmiştir. Bunlardan bazılarını okurken, insan ilgi ve bilginin derecesi önünde duralar. Örneğin : Osmanlı ordusu Tuna'yı geçmemeli; eğer Karadeniz Rus sahilinde falan noktaya Türkler asker çıkarırlarsa, Rus kalelerinin direnme gücü hiçe iner, gibi askercil ince taktik ve strateji tahminlerine kadar bu makalelerde ayrıntı bulunur.

Bütün bunları bu dar sayfalar içinde özetlemek bile mümkün değildir. Ayrıca "Türkiye ve Karl Marks" diye büyükciltlerle etüd edilmeye değerler.

Marks'ın Özelliklerinden

Bünye : Marks, karayağız, levend yapılı, arslan heybetli bir adamdır. Onu 29 yaşlarında gören Rus yazarı Anyekov şöyle tasvir eder :

"Bizzat kendisi, enerji, irade gücü ve bükülmez kanaat sahibi bir insan örneği, aynı zamanda dış görünüşü bakımından da çok dikkate değer bir tip idi. Başının üstünde siyah bir yele, eller kulla örtülü. Elbise çaprazlama düğmelenmiş. Dışarıdan görünüşü ve tavırları epey garip geldiği halde bile, gene ister istemez hürmet telkin eden hak ve kuvvet sahibi bir insan hali var onda. Hareketleri sallapati, ama cesur ve emin. Tavırları her türlü monden âdabı muaşerete doğrudan doğruya meydan okur. Fakat bu tavırlar bir istihfaf şemmesi (küçümseme sezintisi) ile mağrurdurlar. Madenî bir tınlama ile çıkan keskin sesi, insanlar ve şeyler hakkında verdiği kökten (radikal) yargılarla olağanüstü ahenkli düşüyor. Ancak hiç bir tezat götürmeyen buyurucu sözlerle merâmını ifade ediyor. Ve her buyuru sözcüğü, içimde âdeta sancıya benzer bir iz bırakarak, her dediğine damgasını vuran bir tonla renk ve anlam kazanıyor. Bu ton, onun ruhlara hükmederek kanunlar çizmek hususundaki tarihcil görevine karşı duyduğu derin güven ve kanaatini ifade ediyordu. Gözüm önünde, insanın kimi hayalinde tasavvur ettiği biçimde bir demokratik diktatör canlanmıştı."

Çalışma tarzı : Marks "Bilim egoist bir zevk olmamalı, insanlık için çalışmalı" der. Bilimin sınıfcıl özelliği üzerinde durur : 1848 ihtilâlinde Paris tıp fakültesi yaralı işçiye bakmayınca, kükrer : "Fakir fukara için bilim mevcut değildir." Çok okur : Fizyolojiden Jeolojiye kadar bütün okuduklarıyla dövüşür. Yâni eleştirici gözle okur. Okumayanı sevmez. Bu yüzden Libkneht'e pek içerler.

Kaleme almadan önce çok derin araştırır. Her düşünceyi ilk ortaya atanı arar. Filân meşhur adamın sanılan fikrin, falan meçhul adama ait olduğunu meydana çıkarır : "Tarihcil adâleti icda ediyorum. Herkesin hakkını kendisine veriyorum", der. Kapital'in 20 sayfası için, kütüphane dolusu anket ve rapor gözden geçirir. Arazi meselesini aslından tahkik için, 50 yaşına rağmen Rusça 'ya başlar ve altı ayda Puşkin'leri, Gogol'ları anlar.

Engels, Kapital (kitap II) önsözünde : "Marks'ın bizzat kendisinin dahi çok kere okuyamadığı meşhur yazısı" ndan bahseder. Onun yazışı da : "Hem güç, hem kolaydı : Çünkü in-

celenen konuya ait vakalar ve fikirler aklına birdenbire yığınla hücum ediyorlardı; gücü çünkü bilhassa bu bolluk, fikirlerinin tamamen anlaşılmasına engel oluyordu." (Lafarg). Bu hal özel yazılarında göze çarpar: Almanca söz söylerken dilinden ansızın Fransızca bir atasözü, İngilizce bir lâf pelesengi fıskırır. "*Konuşur gibi yazılmış, sık sık kabaca müstehzi ifade ve deyimlere rastlanan, araya İngilizce ve Fransızca teknik termler serpiştirilmiş ihmalci bir üslûp: düşünceler, yazarın ruhunda nasıl gelişirlerse, öylece kâğıda dökülüyorlardı."* (Engels: Kapital, Kitap II, Önsöz).

Yazdıklarını beğenmez. "*Son bir defa gözden geçirmediğçe yazılarını başkalarına göstermek mecburiyeti onu öldürürdü."* (Lafarg). Bu yüzden Manifest'i geciktirince, merkez komiteden "*kendisine karşı gerekli tedbirler alınacaktır*" ihtarını alır. Kapital için acele eden Engels'e yazar: "*Çalışmamın yetersizliği ne olursa olsun, bir meziyetleri varsa o da, artistik bir bütün teşkil etmelerindedir."* Balzak'ın "*Meçhul Şâheser*" etüdü var: Dahî bir ressam kafasındaki çizmek için tablosuna bütün ömrünce her gün sonsuz rötuşlar yapa yapa, onu bir renk der-yasına çevirir. Bakan hiç bir şey görüp anlamaz. Fakat artist, dalgın gözleriyle, önünde tahayyül ettiği şâheseri seyretmek-te...

Marks, eserleri karşısında kendini Balzak'ın ressamına benzetir. Evet, deha çok kere kendi aczile güzelleşir ve büyür. Fakat, hayır. Marks belki kendini asla tamamen anlatamadı. Lâkin çizdiği tarihçil tablo, yalnız devrini değil, geçmiş ve gelecek çağları bize ilk defa apaydın göstermedi mi?

İş müddeti: Marks'ın çalışması devlerin güreşmesi demekti. Kendisini tanıyan işçi Lessner nakleder: "*Marks çok kere derdi ki: 8 saatlik işgünü talep ediyoruz, ama kendimiz 24 saat içinde çok defa bunun iki misli çalışıyoruz. Gerçekten Marks maalesef pek fazla çalışıyordu. Yalnız Enternasyonal'la uğraşmasının ne kadar zaman ve enerjiye mal olduğunu görmiyen tasavvur edemez. Halbuki Marks, bundan maada hayatını kazanmağa ve tarihî, iktisadî etüdlerine malzeme toplamak için uzun saatlerini Britiş Müzeum'da geçirmeğe mecburdu."*

Marks'ın Kugelman'a mektuplarından: "*Eserime gelince,*

günde 12 saat onu kopya etmekle meşgulüm" (15. 1. 1866). "Enternasyonal işi vaktimi o kadar alıyor ki, hiç bir gün sabahın üçünden önce yatamıyorum." (14.9.1870). Ve her devrimcinin başındaki dert: Günün 24 saatinde boş bir dakikası kalmadığı halde, "işsiz" yaşamak: "İş yoluna koymaya gelince, kitabım bitmezden önce bir iş tutmam söz konusu değildir. Yoksa, çoktan, vaziyetimin elîmlîğinden sıyrılabilirdim." (12.12.1868). "Düşün monşer ki, eğer gün 48 saat olsaydı, gene aylardan-beridir, günlük işimi bitirmiş olmyacaktım." (27.7.1871).

Hastalık, işini durdurmaz, başka şekle sokar: *"Hastalığım esnasında (ki umarım yakında geçecektir) yazamadım. Ama mideleri bu çeşit yemi hazmetmeğe benimki gibi alışmamış kimseleri mâriz kılmaya yetecek kadar koskocaman istatistik vesair malzemesi yuttum." (6.3.1868)*

Birşey yapamıyacak hale düşünce haykırır: *"İşte, gene bir çok haftalarım kayboldu." (11.1.1868). "İki aydan fazla vaktim (hava tebdilinde) gümledi. Eserimin bitmesi de uzamakta! İnsanın çat diye çatlıyacağı geliyor!" (6.4.1866).*

Günlük hayat: Lafarg, Marks'ın âdeta bir günlük "mi-katnâme"sini (yaşantı düzenini) şöyle çizer: *"Marks geceleri gayet geç vakit yattığı halde, sabahleyin daima saat 8 ile 9 arasında ayakta bulunur. Kara kahvesini içer, gazeteleri gözden geçirir. Ondan sonra çalışma odasına gider. Orada öğleden sonra saat ikiye üçe kadar kalırdı. Ancak yemek için ve bir de akşamları, hava müsait oldukça Hampstead Heath yanında bir gezinti yapmak için işini bırakırdı. Gündüzün kanepesi üstünde iki veya üç saat kadar uyurdu. Gençliğinde tüm gecelerini çalışmaya feda ettiği olurdu. Çalışmak onun için bir ihtiras olmuştu. İşe o kadar dalıyordu ki, çok kere yemek yiyeceği aklına gelmiyordu. Sofra zamanlarında yemek salonuna inmesi için bir çok defalar çağırılması lâzım geliyordu. Ve daha son lokmayı yutar yutmaz, hemen çalışma odasına çekilirdi. Marks gayet az boğazına düşküncü. Hattâ iştahsızlıktan şikâyet ederek, jambon, isli balık, turşuluk hıyar, havyar gibi çok baharlı şeyler vasıtasıyla bunu yemeye uğraşırdı. Dimağının muazzam faaliyetinin cezasını midesi çekiyordu. Bütün vücudunu dimağına feda ediyordu; en büyük zevki düşünmektir. Gençliğinde felsefe hocası*

olan Hegel'in şu sözünü tekrarladığını çok kere işitirdim : Bir haydudun caniyane düşüncesi, gökyüzünün bütün hârikalarındandahabüyükve asildir. Marks odasında yürüyerek çalışırdı, denilebilir. Ancak bir an için, yürürken kafasında hazırladığı şeyi yazmak üzere otururdu. Yürürken ve konuşma canlandıkça, yahut enterasan bir çığıra girdikçe durarak çene çalmağı pek severdi."

Marks, gececi idi. Kugelman'a : Fakat diyordu, ben gece işine çok alışığım. Gündüz okur, gece yazarım." (6.7.1866).

Geçim : Marks'ın, kendi emeğı ile Engels'in yardımından başka gelir kaynağı yoktur. Normal hayatını ancak kalemiyle kazanabilir. Halbuki, zamanın devrimci gazeteleri para ile iş göremez. Marks ancak New York Tribune adlı Amerikan gazetesinden makale başına 1 sterlin alır. Bari devamlı olsa ... 1857 buhranı üzerine Marks 2 yıl açığa çıkarılır ve içerliyerek kendi kendisini yer : "Bu çeşit bir paçavranın sizi kendi sandalı içine almasını bir talih eseri saymaya mahkûm olmak, cidden berbat şey. Fakir fukaranın evlerinde yaptıkları gibi kemikleri döv, öğüt çorbasını yap.. İşte böyle bir kumpanya içinde insanın bayağı mahkûm edildiğı siyasi uğraş buna varıyor. Eşeklik bende ki, bilhassa son zamanlarda değil, fakat yıllardan beridir, o rezillere paralarından çok fazla şey vermek vicdanlılığını gösterdim." (Engels'e mektup).

Bir ara koca Marks iş aramaya çıkıyor. Şimendöfer müstahdemliğine razı. Fakat, kaligrafi imtihanından dönüyor : "Ailemle birlikte kaldırım üstüne atılmamak için bir şimendöfer ofisine başvurdum. Bilmem talih mi, talihsizlik mi demeli ? Yazımın kötü oluşu bu yeri ele geçirmeme engel oldu." (Kugelman'a 18.12.1862).

Marks'ın üzüntüsü, o ömrünü tüketen Kapital'i içindir. Yoksa : "Bizzat kendim Amerika'ya gitseydim, buna (işsizliğe) bir çâre bulurdum. Ama, Avrupa'da kalmayı ve beni daha birçok yıllar işgal edecek olan eserime devam etmeyi bir vazife sayıyorum." (23.8.1866).

Avrupa'da Marks'a iş mi yok ? Çok.. Fakat, o imzasını her yere harcayamıyor : "Eğer yanılmıyorsam, daha önce de size anlatmış olduğum gibi, bizzat Bucher benden Königliche Pre-

ussische Staatszeitung'un iktisadi muhabiri olma klğıını istemişti. Şu halde, görüyorsunuz ya, ona benzer gelir kaynaklarını kullanmak isteseydim, başka hiçbir üçüncü kişinin araya girmesine hâcet kalmaksızın bunu yapabilirdim." (7.1.1867).

İşsizlik, borç ve tefecileri Marks'a musallat etmekte : "Sizden öğrenmek istediğim şey, en az iki yıl için yüzde 5 veya 6 faizle 1000 taler kadar bana ödünç verecek birisini veya azlık birkaç kişiyi (çünkü mesele her ne pahasına olursa olsun ale-nileşmeye gelmez) tanıyıp tanımadığınızdı ? Şimdi ödünç almış bulunduğum ufak tefek meblâğlar için yüzde 20 ilâ 50 faiz ödüyorum. Bununla beraber, her şeye rağmen alacaklarını daha uzun süre boşuna bekletmem; ve beni, az buz değil, zincirinden boşanacak bir kızılca kıyamet tehdit etmektedir." (13.10.1866).

Marks, her gazeteğe yazamadığı gibi, her adamdan da ödünç alamaz : "Hemen birkaç satır. İşçilerin bana yazdıklarına göre doktor Jakobi tam bir burjuva olmuş, özel işlemlerinden dolayı kendisini hiçbir suretle rahatsız etmemek lâzımdır." (25.10.1866)

Marks bunu şahsi gururundan yapmaz. Dâvâyı düşünür : Zamanın demokrat burjuvaları, işçi önderlerini halkın gözünden düşürmek için hep bu para oyununa başvuruyordu. Nitekim, kan kusturucu yokluklara katlandığı halde bile, Marks'ın bizzat şahsına, işçi sırtından geçiniyor iddiasıyla hücum eden her Fokt'lar bulundu. Öyle muhterem ve meşhur tabiat bilginlerinden Alman profesörü Fokt'lar ki, - Tuileri sarayının arşivleri Cumhuriyetçilerin eline geçtiği zaman, - Fransız imparatoru Napolyon III ten bir çırpıda 40 bin frank ihsan aldıklarını gösteren listeler, - Marks'ın önceden sezdiği gibi, - meydana çıkmıştı.

İbrete değer. Kendi yarısı olan Engels'ten başka hiç kimseden Marks yardım ve hediye istemez. Örneğin, tam zamanında Kugelmann 15 sterlin gönderiyor. Marks, Almanya'daki en samimi dostunun bu yardımına cevap olarak : "Onu, size geri vereceğim bir avans olarak kabul ediyorum." diyor. Aynı dostuna kitap ısmarlarken, hatırlatıyor : "(F i y a t b i l d i r i m i i l e b i r l i k t e) tedarik ederseniz memnun olurum." (III.1.1868).

Marks, o boğucu teorik çalışmasını kendi çıkarı için yapmaz.

Bir ara Engels'le Kugelman'ın bazı teşebbüslerini sezinler. Bunu, "himaye" ve "reklâm" sayarak, der ki : *"Bu gibi şeyleri faydadan çok zarar verici ve bir bilim adamının karakterine sığmaz sayarım."*

Marks, -yeryüzünde biricik : İşçiye savunan ve sahibini "sömüren", - *Kapital*'inden cigara parası bile beklemez. Lafarg anlatır : "Marks müthiş tütün içerdi. Bana derdi ki : " *"Kapital, onu yazarken içtiğim cigaraların parasını bana asla getirmeyecektir."* Fakat Marks daha müthiş bir kibrit müsrifi idi : *Çok kere piposunu veya cigarasını unuttur ve sonra yakmak için inanılmayacak kadar kutularla kibrit harcardı."*

Hani, Lafarg'ın dediğine bakılırsa, "Baba" Marks'a koskoca *Kapital* cigara değil, kibrit parasını bile getirmemiş demek...

Odası : Marks'ın zamanında bir ziyaretgâh olan Maitland park Road'daki çalışma odası : "Birinci katta bulunuyordu. İçine bol ışık veren geniş penceresi parka bakıyordu. Şöminenin iki yanında ve pencereye karşı kitaplarla dolu, gazeteler ve el-yazıları taşan gözler bulunuyordu. Şöminenin karşısında ve pencerenin bir yanında kâğıtlar, kitaplar ve gazetelerle dolu iki masa vardı. Odanın ortasında, en aydınlık yerde, küçük ve gayet basit, üç ayak uzunluğunda, iki ayak genişliğinde bir masa ile tahta bir koltuk mevcuttu. Koltukla kitap gözleri arasında deri bir divan vardı. Marks, dinlenmek için zaman zaman bunun üzerine uzanırdı. Şöminenin üzerinde gene kitaplar, cigaralar, sigaretler, tütün paketleri, mektup tartıları, kızlarının, karısının, F. Engels'in, Wilhelm Wolf'un fotoğrafları ile karışmış duruyorlardı." (Lafarg).

Kitapları : Marks, kâğıt ve kitaplarına hiç kimsenin bir düzen veya daha doğrusu bir düzensizlik vermesine müsaade etmezdi. Oysa düzensizlik ancak görünüşte idi : Gerçekte her şey yerli yerinde idi; Marks istediği kitabı veya defteri daima kolaylıkla buluyordu. Hattâ bir konuşma sırasında bile, ansızın lâfı kese-rek, söylediği sözü veya verdiği rakamı bizzat kitabının içinden bulur gösterirdi. Marks'la çalışma odası bir tek vücuttu. Oradaki kitaplar ve kâğıtlar, kendi organları imiş gibi Marks'a itaat ederlerdi.

"Kitaplarını yerleştirmek hususunda hiç bir simetriyi hesaba

katmazdı : Büyük ve küçük boydaki ciltlerle risaleler birbirlerine karışırlardı. Kitapları hacimlerine göre değil, muhtevalarına göre tasnif ediyordu. Kitapları Marks'a lüks eşya değil, iş âleti hizmetini görüyorlardı. Derdi ki : Onlar benim kölelerimdir, ve keyfimin istediği gibi bana hizmet etmeğe mecburdurlar." Kitaplarını, biçimlerine, ciltlerine, kâğıdının veya basılışının güzelliğine bakmadan örseler, köşelerini kıvrır, kenarlarını kalem çizistirmeleriyle örter ve tarihî pasajların altlarını çizirdi. Oraya notlar yazmıyor, fakat sadece, arasıra, yazar hududu aştığı vakit bir nida veya soru işareti atıyordu. Altlarını çizmek için kullandığı sistem, aradığı fıkrayı kolayca bulmasını mümkün kılıyordu. Şayanı hayret olan hafızasında iyice tutabilmek için, not defterini ve kitaplarındaki altı çizili fıkraları aradan yıllar geçtikten sonra tekrar okumak âdeti idi. Hegel'in nasihatine göre, bilmediği dillerde yazılmış mısraları ezberlemek suretiyle, gençliğinden beri buna idman etmişti." "Marks'ın, bilimcil araştırmalara tahsis edilen uzun bir hayat süresince özenle toplanmış binden fazla ciltlik kütüphanesi, kendisine gene yetmiyor, onun için Marks uzun müddet Britiş Müzeum'un haremli devamacısı idi ve kataloglarını tütün içer gibi süzerdi."

Marks yalnız kendi evindeki kitaplarla, Britiş Müzeum gibi tozlu kütüphane arşivleriyle de yetinmez. Sahafları, okka ile kitap satanları da kalburdan geçirirdi. Kapitali için gereken malzemenin bir kısmı, böyle ucuza tedariklenmişti. Marks, İngiliz sanayi müfettişlerinin raporlarından çok yararlanmıştı :

"Marks bu mavi kitapların içinde gayet çok malzeme buldu. Bu kitaplar Avam veya Lordlar kamarası üyelerine dağıtılır. Bu efendilerin bir kısmı kitapları atış hedefi gibi kullanırlardı : Üzerlerine ateş ederler, merminin deldiği sayfa miktarına göre kurşunun tesir derecesini anlarılardı. Diğerleri aynı kitapları kilo ile satarlardı ve en iyisini de bunlar yaparlardı. Çünkü Marks'ın, zaman zaman uğradığı bir Long Acre tüccarından bütün bir eski kağıt tomarını ucuzca satın almasını mümkün kılmuş olurlardı." (Lafarg)

Bazı özellikleri : Marks yorulunca ya volta atar, yahut çok roman okur : Bilhassa 18. ci yüzyıldan Fielding ve Tom Jenes,

modernlerden Pol dö Kok, Ch. Lever, Aleksandr Duma baba, V alter Skot, Servantes, Balzak.. Neşeli ve sergüzeştli şeyleri sever, üzüлünce matematiğe dalar : Karısı hasta iken namütenahî hesap (Sonsuzluğa giden rakamlar) üzerine yazdığı eseri, uzmanları gayet değerli bulur. Bazan da, evde karısı ve kızları yokken, açık saçık şarkıları, gençlerle birlikte curcunaya çevirir. Pazarları çoluk çocuğun emrinde, yoldaşlarla beraberdir : Neş'e ve nükte saçan, dünyanın en sevimli arkadaşı olur, gülmeye bayılır. Kır gezintilerinde, zabıtaya rağmeniçilir. Eşeklere binilir. 8 gün kolunu kaldıramayacak bir cehitle kestane ağaçları taşlanır.

Marks'ın zaafa karşı büyük zaafı, kadın ve çocuk önünde görülür. Meselâ 1867 Haziranında Londra'da asker gidişli, eşyası çok bir Alman kızına rastlar. İngilizlerde yardım âdeti yok. Kız Marks'ın istasyonuna gideceğini söyler. Marks, yardımı kabul eder. Fakat yolda anlaşılır ki, Marks güneye, kız kuzeye gidecektir. Ne çâre bir kere söz veren Marks gerisin geri döner. Kuzey istasyonuna saat 2' de varılır. Ne görsünler ? Tren 8 de kalkacak. Marks tam 6 saat bekler. Kız kim olsa beğenilir ? Marks'ın can düşmanı Alman başbakanı Bismark'ın yeğeni !...

Gene o zamanlar Londra'da karısını dövmek moda. Marks, *"Karı döveni öldürünteye kadar pataklasa gam yemez"* diyen Libkneht anlatıyor. Bir akşam otobüse binmişler. Yolda bir meyhane, önü kalabalık : *"Meyhaneden bir kadın çılgılığı : Katil var ! İmdat ! Marks alelâcele otobüsten fırladı, ben arkasından, kendisini alıkoymak istiyorum. Ama uçan kurşun tutulur mu ? Bir göz açıp kapayıncı kendimizi kalabalığın ortasında bulduk, ve yol veren kalabalık arkamızdan tekrar kapandı. Ne oluyor ? demeye kalmadı, sarhoş bir kadın kendisini eve götürmek isteyen kocasıyla çatıştıyordu. Dövüşen çift bizi görür görmez, barışarak üzerimize yürümeye başladı. Beriden etrafımızdaki kalabalık gittikçe daha ziyade çemberini sıkıştırarak "melun yabancılar"a karşı tehditkâr bir vaziyet alıyordu. Kadın hidetinden deli gibi Marks'ın üzerine sıçradı, Muhteşem siyah sakalından yakalamaya çalıştıyordu. Ben kasırgayı yatıştırmaya çabalıyorum, ama nâfile. Tam zamanında savaş meydanına yetişen iki güçlü kuvvetli İngiliz polisi olmasaydı, insancıl*

müdahale teşebbüsümüz bize pek pahalıya mal olacaktır."

Marks "yoksul çocuklara mıknaatısla çekilmiş gibi sokulurdu. Belki yüz defa fukara mahallelerinden geçerken ansızın yanımızdan ayrılır, kapı eşiğinde palasparelerle oturmuş bir çocuğun saçlarını okşayarak, elceğizi içine bir peni veya yarım peni sıkıştırmaya giderdi." "Marks için çocuklar âlemi tamir edici bir ihtiyaç, içine tazelik veren bir rahatlıktı."

"Hampstead Heath'de zaman zaman "süvari" oyunu oynardık. Marks kızlarından birisini omuzları üstüne kor, ben ötekisini alırdım. Artık, hadi bakalım kim daha iyi tırıs gidecek. Arada sırada ufak bir süvari muharebesine tutuşurduk. Zira kızcağızlar oğlanlar gibi kabadayı idiler ve düşüp vurulmaya ağılamadan tahammül edebilirlerdi."

"Bir gün torunu Coni, "Mağribi"yi (yâni Marks'ı) atlı tramvay haline çevirmek şeytanlığını aklına koymuş, başladı Marks'ın omuzlarını deh çüş mahmuzlamaya.. Engels ile ben de arabanın atları oluyorduk. Arabaya iyice koşulmamızla beraber. Maitland Park Road'taki Marks'ın küçük evinin arkasında bulunan ufacık bahçe içinde bir koşudur, nasıl diyeyim, vahşice bir dört nala gidiştir tutturduk." "Artık gidiyorduk, Çüş ! Deh ! Her milletin dilinden çılgınlık : Almanca, Fransızca, İngilizce : G o o n ! Yallah ! Hurra ! ve koca "mağribî" öyle dört nala kalktı ki, ter alnından aşağı şakır şakır akmakta. Engels yahut ben yavaşlar gibi olmayalım. Merhametsiz arabacının kırbacı ıslık çalarak ense-mizde şaklıyor : "Haydi be ! kötü beygirler, ileri !" Bu hal, Marks'ın damaladığı ve Coni ile işi müzakereye döküp bir mütareke akdettiği ana kadar sürdü." (V. Liebknecht)

Aile : Marks gerçek bir aile babasıdır. Çalışmak için hastalığa meydan okurken bile : Kugelman'a "Sağlık icaplarına uymaya, aileme hürmeten, arzum hilâfına mecburum" der. Karısı Jenni : "Parlak, hayran edici, boylu boslu, nâdir güzellikte, kibar görünümlü bir kadındır." (Lesner). Kendisi Arjil doklarından, kardeşi Prusya nâzırı olduğu halde, "sanki prensleri karşılıyormuş gibi bir nezaketle ve iş elbisesiyle ameleleri karşılardı." "2 Aralık 1881 de komünist ve materyalist olarak öldü." (Lafarg). Toprağa merasimsiz gömülürken, Engels şöyle demişti : "Eğer dünyada en büyük saadeti başkalarını mutlu

- 1) **En değerlendirdiğiniz meziyet nedir?**
İnsanlarda sâdelik, Erkeklerde kuvvet, kadınlarda zaaf. (o sırada Vokt'un sal dınları yüzünden Marks'ın karısı hastadır)
- 2) **Sizin ayırdedici karakteriniz nedir?**
Amaçta birlik.
- 3) **Sizce mutluluk nedir?**
Dövüş.
- 4) **Sizce felâket nedir?**
Boyuneğme.
- 5) **Bağışlamaya en eğgin bulunduğunuz kusur nedir?**
Birisine kolayca gösteriliveren güvenç.
- 6) **Sizi en çok tiksindiren kusur nedir?**
Kulluk
- 7) **Zıddınıza giden?**
Martin Tupper. (Bir anlık başarı uğruna her türlü tafrafuruşluğa düşen İngiliz şâiri).
- 8) **Beğendiğiniz uğraşı?**
Eski kitapları kurcalama.
- 9) **Beğendiğiniz şâirler?**
Şekspir, Eşil, Göte.
- 10) **Beğendiğiniz nesirci?**
Didro.
- 11) **Beğendiğiniz K a h r a - m a n l a r ?**
Spartaküs, Kepler.
- 12) **Beğendiğiniz k a d ı n k a h r a m a n ?**
Gretchen. (Karısı)
- 13) **Beğendiğiniz çiçek?**
Defne. (Kızı Lora'nın isminden kinaye).
- 14) **Beğendiğiniz ad?**
Laura, Jenni
- 15) **Beğendiğiniz renk?**
Al.
- 16) **Beğendiğiniz y e m e k (dish)?**
Balık (fish).
- 17) **Beğendiğiniz t i r y a k i sözü**
-İnsancıl olan hiçbir şey bana yabancı kalmaz."
- 18) **Beğendiğiniz us?**
Herşeyden şüphe. (Görünüşe aldanmamak).

(*) Parantez içindeki açıklamaları ben kattım. HK.

kılmak olan bir tek kadın varsa, o da Jenni'dir."

Marks'ın 2 oğlu ve 1 kızı ufakken yokluktan öldüler. Büyüyen 3 kızından : *"En genci Eleanor, oğlan karakterli lâtif bir çocuktur. Marks karısına takılırken, kız olarak dünyaya getirdiği Eleanor'un cinsinde yanıldığını söylerdi. Öteki iki kızı, insanın tasavvur edebileceğinden daha lâtif ve daha âhenkli bir tezat teşkil ediyorlardı. Büyüğü madam Şarl Longe, babası gibi mat renkli ve gayet siyah saçlı, kara gözlü idi. İkincisi madam Lafarg penbe ve kumraldı. Altın renkli gür saçları sanki arkalarında batan güneşi saklardı. Anasına benziyordu."* (Lafarg).

Marks : *"Çocuklar ana babalarını terbiye etmelidirler"* der. Daha 25 yaşında işçilerin *"baba Marks"* dedikleri adama, çocukları *"Mohr; Mağribi"* çağırırlar. (Saçlarından ve renginden kinaye). O bu ismi imza gibi kullanır. Kızları işçi hareketine karıştılar. Büyüğü 1882' de öldü. Küçüğü 1898' de kocasından ayrılınca; ortancası kocası Lafarg'la birlikte kendisini faydasız sayarak 1911' de intihar etti.

Marks ailesinin bir önemli uzvu da, çocukluğunda madamın hizmetine giren köylü kızı Helen Demut'tur. Evin imtisat başkanıdır. Marks'ı satrançda yener, ama *"Marks'ı tenkid edenin ondan çekeceği vardır"* (Lafarg). Son günlerini Engels'in evinde geçirir. Marks'larla aynı yerde gömülüdür.

İtiraflar : Marks, iki büyük kızının bazı sorularına şu şaka yollu cevapları vermişti :

Hastalık : Marks'ın son 15 yılı, tipik bir artiritik hastalıklar serisiyle kaplıdır. Kırkıncıdan sonra, *"Proletarya hastalığı"* dediği: kan çıbanları ve şirpençeler başlar. Kugelman'a mektupları anlatır *"Kesiliyor, biçiliyor, s e c u n d u m l e g e m a r t i s* (tıp sanatının bütün kurallarına uyularak) *gerekli tedavi yapılıyor, ama apseler gene durmadan çıkıyor. Öyle ki iki üç gün bir yana bırakılırsa, sekiz haftadır zoraki istirahatteyim."* (30.1.1868). *"Kopel bize gelmiş, Maalesef kendisini kabul etmedim : Zira lâpalar içinde yatıyorum."* (6.4.1868). *"Eski kan gülleri (biraz şâirane ifadei meram edelim) bana öyle taktik bir ustalıkla saldırdılar ki, yazmak için yerimde oturamıyorum."* (17.4.1868). Ellisinde karaciğere ağır basar : *"Karaciğerim yüzünden fazla ateş geçirdim."* (1868). *"İlkbahar aylarında daima tutan ve beni her*

türlü zihin işinden alıkoyacak kadar rahatsız eden karaciğer hastalığından haftalardanberi musdaribim." (11.5.1869). Nihayet akciğere de çatar : "Bana gelince, Hanovr'da son kalışımданberi yakalandığım öksürük hâlâ devam etmekte." (14.2.1870) 1874 te : "Baş ağrıları, uykusuzluklar" ve ilh...

Burjuva basını her gün öldüğünü yazar. Dostları tekzip eder. Marks metin bir stoisizmle haykırır :

"Kes, şu gazetelerle çene yarışını ve bir daha ağzını yorma. Artık daha az cevap ver. Ben kendim, İngiliz gazetelerinin zaman zaman öldüğümü ilân etmelerine mücade ediyorum ve bu sebeple en ufak bir hayat eseri göstermiyorum. Dostlarım vasıtasıyla kamuoyuna sağlık haberimi veriyormuş gibi gözükmekten daha çok canımı sıkan şey yok. H a n i b u i ş t e b ü y ü k s u ç l u s e n s i n." (Kugelman'a, 19.1.1874).

Ölüm : Engels'in aksine, Marks çalışma melekesini çabuk tüketir. Hekimden bir saatçik izin alsa hemen işe başlar. Azıcık çalışsa dimağ sektesiyle karşılaşır ve o zaman : "Kafasız bir mahlûk olmak istemeyen her insan için çalışacak kabiliyette bulunmamak bir idam kararıdır" der. 1881 de karısı ölünce ve 1882 de Cezayir yolculuğunda plörezi'ye, kızı Jenni ölünce tekrar bronşite, sonra akciğer apsesine tutulur. Engels : "Her sabah yolun köşesini dönerken, Marks'ın perdelerinin inmiş olması düşüncesiyle soğuk bir ter döker." Nihayet Marks kan tükürerek, "İki dakika içinde sakın ve acısız söner."

Engels'in, mezar başında 17 Mart 1883 te söylediklerinden :

"14 Mart öğleden sonra üç çeyrek kala düşünücülerin en büyüğü düşünmekten kaldı... Darwin nasıl organik tabiatın gelişim kanununu keşfettiyse, tıpkı öylece Marks da insan tarihinin gelişim kanununu keşfetti." "Lâkin bilim adamı Marks, onun varlığının yarısı bile değildi. Marks için bilim, tarihi harekete geçiren bir güç, devrimci bir güçtü." "Zira Marks, herşeyden önce bir devrimciydi." "O, müstebit hükümetler tarafından olduğu gibi, cumhuriyetler tarafından da sınır dışı edildi. Muhafazakâr burjuvalar tarafından olduğu gibi, müfrit demokratlar tarafından da iftiraya uğradı. O hiç aldırmadan, bütün bunları çörçöp gibi yolu üstünden kaldırıp attı ve ancak pek muhtar (zorda) kaldıkça cevap verdi. Gene Marks, yeryüzünde, Sibiryâ maden kuyularından kalkarak, Avrupa'yı aştıktan sonra Kaliforniya'ya kadar

uçsuz bucaksız bir tesbih gibi uzanan binlerce devrimci işçi tarafından yüceltilerek, sevilerek ve ağlanarak öldü." "Marks'ın adı ve eserleri yüzyılları aşarak yaşayacaktır."

Marks, Londra'da Haygeit mezarlığında ailecek gömülüdür. Bebel, mezarına anıt dikinek istedi. Kızları razı olmadı. Sovyetler kemiklerini Kızıl meydana taşımak istediler. Torunu Longe; -güya Marks'ı karısından ayırmamak bahanesiyle,- buna engel oldu.

Engels'in Özelliklerinden

Bünye : 26 yaşındaki "Engels, iriyarı, dümdüz bir İngiliz gibi kibar ve ciddi tavırlı..." idi. (Anyenkov'tan). Fakat, "zaten Engels de, Marks ailesindendi. Marks'ın kızları ona ikinci baba derlerdi." (Lafarg). Onun için, 1890 'da, Marks'ın kızı Eleanor'u dinleyelim:

"Engels 70 yaşındadır. Lâkin hiç göstermez. Daha vücudu daruhukadar gençtir. Altı kademlik boybosunu o kadar canlılıkla muhafaza eder ki, bu derece yaşlı olduğu akla gelmez. Kırışmaya başlayan koca sakalı yüzünün iki yanından taşar. Siyah saçlarına bir tek ak bile düşmemiştir. Yahut hiç olmazsa bir ak tel, ancak dikkatli bir araştırma ile bulunur... Tanıdığım erlerin o en gencidir. Ve hatırladığıma göre bu son 20 yıl içinde de ihtiyarlamadı." "1869' da olduğu gibi 88 'de de o, bulunduğu çevrelerin ruhu mesabesinde idi." "Transatlantiklere yolculuğumuz esnasında hava nasıl olursa olsun, güvertede bir gezinti yapmaya, yahut bir bardak şarap içmeye her zaman hazırıdı."

Mizaç : Bir arşivci : "Engels kuru ve soğuk bir adam izlenimini verirdi" der. Oysa, Eleanor anlatır : "Engels ailesi gözönünde "gaddar küçük yaramaz" idi. "Küçük yaramaz" ın "büyük adam" olduğunu ailesi belki şimdi bile anlamamıştır." "Mizacındaki neşeyi annesinden tevarüs etmiştir." "Babamın olduğu kadar, Engels'in karakterinin bir noktasında da biraz durmak isterim : Babamı daima sinik ve müstehzi, dostarının olduğu kadar düşmanlarının da başına yıldırımlarını yağdırmaya hazır bir jüpiter (Allahlar babası) gibi tasvir ederler. Halbuki onun içe işleyen, tatlı, neşe ve şefkatle dolu güzel elâ gözlerini bir defacık olsun gören, onun başkalarına da geçen gülüşünü bir defacık olsun işiten, bilir ki, müstehzi ve soğuk Jüpiter hülyalarla dolu bir varlıktır. Engels de hep müstebit bir diktatör, keskin bir tenkidci gibi tasvir edilir. O katiyen böyle değildir." "Onun

affedemeyeceği bir tek şey vardı, o da sahtekârlıktı." Vazife ve parti disiplinine herkesten fazla bağlı bulunan Engels, hiçbir vakit aşırı derecede ham sofü (püriten) değildi. Onun kadar insanları anlamaya, küçük zaaflarımızı bağışlamaya kimse yatkın olamaz."

Alçak gönüllülük : Marks, Tenkid'inin önsözünde Engels'in "Umrîs: Deneme" sini "dâhiyane" bulur ve Kapital'inin en önemli noktalarında hep bu yazıyı anar. Gene Kapital'inde, Engels'in "İngiltere - İşçi Sınıfının Durumu" kitabını "bewunderungswürdig hayran edici" sayar. Bunlar tarîcî maddeciliğin ilk yazılarıdır.

Ona rağmen, Engels, Marksizm için hep : Kendime ancak ufak bir kısmını atfedebileceğim bu eser" der. Almanya'da Köylü Savaşı" kitabının önsözünde : "Tarihin biricik maddecî görüşü olan bu görüş, bana değil, Marks'a aittir", kanısını bir daha açıklar. Marks öldükten sonra, Manifest'e yazdığı 1883 tarihli önsözde tekrarlar : "Bu temelli fikir Marks'ın münhasır ve mutlak malıdır". 1885 te Antidühring'inde unutmaz : "Bu kitapta işlenen görüş, en büyük kısmı bakımından Marks tarafından, ve ancak pek ufak bir kısmı da benim tarafımdan konulup geliştirilmiştir." Nihayet 1888 de çıkan Ludvig Föyerbah ile duyana duymayana son defa olarak bildirir : "Temel ve güdücü fikirlerin çoğu... Marks'ın emeğinin ürünüdür... Benim getirmiş olduğum şeyi, Marks bensiz de pekâlâ başarabilirdi. Fakat, Marks'ın yaptığını ben asla yapamazdım. Marks hepimizi geçiyor, hepimizden fazla uzağı, daha geniş ve daha süratle görüyordu. Marks bir dehâ (jeni) idi; bizlerse, olsa olsa birer istidat (talân) idik... Onun içindir ki teori haklı olarak Marks'ın ismini taşıyor."

Böylece Engels, daima Marks'ı kendisinden üstün gördü ve üstün gördüğü için ona daima omuz verdi. Eleanor der ki :

"Engels'in diğer bir özelliği ve belki en önemli karakteristik noktası feragatidir. Marks'ın yaşadığı sırada şöyle demek âdeti idi : "Ben ikinci kemanım. Oldukça müzikçiliği becerebildiğimi de sanıyorum. Fakat, orkestramızda Marks gibi bir birinci keman bulunduğundan son derece memnunum." Bugün (Marks ölmüştür) orkestrayı idare eden Engels'tir. Ve o, kendi deyimiyle "ikinci keman" olduğu zaman nasıldiyse, gene öyle sâde ve alçakgönüllüdür."

Bu hususta ustalarımızdan ne kadar çok ders almaya muhtacız!

İşbirliği : Marks'la Engels'in fikirleri gibi eserleri de çok defa

birbirlerine kaynaşır. Birçok yazılarda Marks'ın cümlesi nerede biter, Engels'in ki nerede başlar, bilinemez. Bazan Marks yazar, Engels de imzalar : *Manifest*'te olduğu gibi. Bazan Engels yazar, makale Marks'ın imzasıyla çıkar : *N.Y. Tribune*'de çıkan "*Almanya'da Devrim ve Karşıdevrim*" yazılarının Marks'a atfedilmesi gibi. Bununla beraber, gerçekte eser gene, ne yalnız Marks'ın, ne yalnız Engels'indir. *Manifest*'i Marks kaleme almıştır, ama, Engels'in ondan önce yazdığı "*Vaiznâme*" si ile "*Komünizmin Prensipleri*" isimli eserler *Manifest*'e önyak olmuştu. *Gene Tribune*'de 1852 Ağustos'una kadar Marks bir şey yazmamıştı, fakat yazılacak şeyler hakkında Engels'e bir çok malzeme ve notlar göndermişti. Elhasıl, Marks tarafından yazılan *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltleri, Engels tarafından matbaaya verilmiş olmaktan çok, kaleme almış gibidir.

Marks, Engels'siz yapamazdı. Örneğin, Ditzgen'in bir kalem denemesi hakkında diyor ki : "*El yazısını okur okumaz cevap veremedim. Zira Engels'in bu hususta ne diyeceğini öğrenmeyi bekliyorum.*" (Kugelman'a, 5.12.1868). Marks, *Kapital*'in ilk önsözünde : "*Hiç paye vermediğim sözde kamuoyuna gelince*" der. Buna karşılık ise : "*Engels onun için bütün bir kamuoyu idi. Onu ikna etmek, fikirlerinden yana kazanmak için Marks hiçbir şeyi ardına komazdı.*" (Lafarg)

Marks'a, Engels'ten ödünç almak teklifini yapan Kugelman şu çetin cevabı almıştı; "*Onun nezdinde benim lehime bir üçüncü kimsenin hiçbir vesile ile müdahalede bulunmasını istemem.*" (Kugelman'a, 25.10.1868)

Arkadaş Sevgisi : Engels ezelî âşıktı. Fakat o , denilebilir ki tarihin en temiz "çoban aşkı" nı ülkü kardeşliğinde sevişti leri Marks'la yaşamıştı. Engels : "*Şu Fransız madmazelleri olmasa hayat yaşanmaya değmezdi*" derken bile hep, Marks'ı Paris'te şöyle bir karşılıklı kadeh tokuşturmayaya kandırmak amacını güderdi. Marks, Engels'i "arkadaş"lara ta ıtırken, en sevdiği bebeğini etrafındakilere gösteren bir çocuk gibi heyecanlanırdı. Lafarg der ki: Marks "*Engels'i bana göstermek için tâ Mançester'e kadar benimle beraber gitmişti.*"

Eleanor yazar: Engels Mançester'de iken, "*iki dost hemen her gün mektuplaşıyorlardı. Mavro'nun, - babamı evde böyle anardık, - Engels'ten gelen mektupları okurken, yazan adam önünde imiş gibi, açık açık : "Canım bu böyle değil!", yahut "Hakkın var!" ve ilh... deyişini hatırlarım. Fakat hiç gözümün önünden gitmiyen şey. Mavro'nun o mektupları okurkenki*

gülüşüdür. O kadar kuvvetli gülerdi ki, göz yaşları yüzünden aşağı akardı."

"Engels Mançester'i terketmek üzere olduğunu bildirdiği vakit, bu haber, Marks ailesi için gerçek bir bayram olmuştu. Uzun süre geleceğinden bahsedildi, duruldu. Geleceği gün Marks sabırsızlıktan çalışamaz hale gelmişti. Buluştukları vakit, iki dost bütün gece oturarak, tütün ve içki içmekle, son görüşmelerinden beri geçen bütün olayları birbirlerine anlatmakla sabahı buldular." (Lafarg).

"Bundan sonraki on yıl içinde Engels, her gün babamın yanına gelirdi." "Birçok kimselerin havsalasına sığmıyacak kadar geniş ve çeşitli konular üzerinde tartışırlardı. Çok defa da, birbirlerinin yanında hiç konuşmadan yürürler, yahut her biri o sırada kendini en çok uğraştıran meseleden bahseder. Nihayet, son yarım saat içinde her birinin başka başka konular üzerinde konuştuklarını fark ederek, kahkahalarla gülerlerdi." (Eleanor)

Fedakârlık : Engels yalnız Berlin topçu alayında değil, bütün hayatında "gönüllü" oldu. Mançester'deki hayatı, tamam 20 yıl süren böyle bir gönüllü kalebentlikti: 1848 devrimleri bozulup ta irtica yılları başladığı zaman, hiç olmazsa Marks'ı, mücadele ve araştırmalarında yaşatmak gerekti. Ve o zaman Engels, kendi bilimadamı ve devrimci sıfatını, Mançester'deki fabrikanın kalem efendiliği içinde hapsetti. Bir taraftan Marks'la fikir alanındaki işbirliğine devam etti; diğer taraftan kâtiplik ve gazetecilikle beş on para kazanıp kendisini ve Marks'ı geçindirmeye çalıştı.

Mançester Gardiyan'a göre, Engels 1850 den 83'e kadar Marks'a : 4 bin sterlin (150 bin lira kadar)* gönderdi. 1869 da, her yıl 350 sterlin gelire karşılık hissesini Ermen-Engels şirketine sattı. Böylece şirkete, Marks'ın ve kendisinin hayatını temin şartını kabul ettirmiş oluyordu.

Engels ayarında orijinal bir bilim ve kavga adamı düşünölsün. Bir de onun ihtiras derecesinde benimsediği mücadele ölküsü uğruna, ölkü mücadelesinden velev kısmen ve geçici olarak çekilmeye katlandığı göz önüne getirilsin. Bu, ancak her aşkın üstünde olan hakiki ölkü yoldaşlığı ile izah olunabilir. Onun için : *"Bu durumdan şikâyet eden asla Engels olmadı! Bilâkis o, vazifesine neşe ve sükûnla devam ediyordu. Hidematı şakkası (ağır kürek cezası) sona erdiğinde onunla beraberdim.*

(*)1994 döviz kuruna göre bu rakam yaklaşık 240 milyon liradır. (Yay. notu)

Bütün şikâyetsizliğine rağmen, bu acı yılların ona neye malolduğunu o zaman anladım. Bir sabah, sonuncu defa olarak yazıhanesine gitmek üzere ayakkabılarını giyerken : "Artık bu sonuncudur!" diye sevinçle ve zaferle haykırdığını hiç unutmuyacağım. Birkaç saat sonra, onu beklemek için sokak kapısının önüne oturmuştuk. Evinin karşısındaki tarlacıktan doğru gelişini gördük. Bastonunu havada sallıyor ve taşkın bir neşe ile şarkı söylüyordu. O akşam şampanya ile bayram ettik. Hepimiz sevinç içinde idik. Şimdi bunları hatırladıkça gözlerim yaşıyor." (Eleanor Marks)

Bilim ve Pratik : "Marks Engels'le iftihar ediyordu. Dostunun bütün mânevi ve zihnî meziyetlerini ballandıra ballandıra anlatmakla bitiremiyordu. Engels'in olağanüstü bilgi zenginliği, Marks'ı coşturuyordu." (Lafarg). *"Engels'in bilgileri olağanüstü çeşitli idi. O, hemen hiçbir şeyin yabancısı değildi. Tabiat tarihi, kimya, botanik, fizik, filoloji (1870 de Figaro gazetesi 20 dilden anladığını yazıyordu), ekonomi politik ve daha ne diyeyim, tâ askercil taktike bile vakıftı."* (Eleanor)

Marks'la Engels'in birbirini tamamlamaları, çeşitli bilgi alanlarında işbölümü yapmalarile mükemmelleşmiştir. Örneğin, 1853 te "korkunç" Şark meselesi için Marks Engels'e başvurdu. 1855 te, Avrupa orduları hakkında aylık Amerikan dergilerinden Putnam's Review'e yazmak için, Marks Engels'e bildiriyordu : *Eğer vaktin makale yazmağa müsait değilse, bana malzeme göndermen lâzım, ben yazarım. Ama, o takdirde, konu hakkındaki cahilliğim belli olduğuna göre, netice ister istemez acıklı olacaktır."* (Mektupları)

Ma ks'la Engels'in mektuplarında çok kere şu özellik göze çarpar : Marks daima de in teorinin hamurunu yoğururken, Engels onâ hep pratiğin mayasını katar. Örneğin, bir sosyalist biblioteği açmak düşünüldüğü vakit, Engels fikirlerini şöyle anlatır : *"...Burada teorik yararı PRATİK ETKENLİĞE (*) feda etmek gerekeceğini sanıyorum."* *"Her ne olursa olsun Almanlar üzerinde PRATİK VE KESİN BİR TESİR (*) yapacak ve bizden önce başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan bizi koruyacak eserleri almak mutlaka gereklidir gibi geliyor bana."* (Marks'a mektup, 17.3.1845)

Marksizm, onun için (Pratik + Teori) nin en yüksek sentezi oldu. Kuru teori bazan Engels'i cidden çileden çıkarırdı : *"Zaten*

(*) Majüskülliyen, HK.

bu teorik geniş getirmeler her gün biraz daha fazla canımı sıkıyor. Ve hâlâ "insan" hakkında kaydetmeye mecbur kalınan her söz, ilâhiyata, soyutluğa veya kaba maddeciliğe karşı yazılması gereken her satır beni çıldırtıyor. Bununla beraber biz, yalnız kalemimizi kullanmaktan öteye geçmediğimiz sürece (ve fikirlerimizi doğrudan doğruya ellerimizle veya gereğinde yumruklarımızla gerçekleştiremedikçe) yapılacak bundan daha iyi bir şey yoktur." (Marks'a mektup, 20.1.1845)

Engels'in, bir zaman pratiğine atıldığı askerlik hususundaki bilgisi, onu dost ve düşman gözünde "general" liğe terfi ettirmişti : "*(Yazdığı) makaleler genellikle adını gizlemek istiyen bir generale atfolunuyordu. Amerika'da yapılan bir tahmine göre, bu, general Winfield Scott'un tâ kendisi idi. Bu zat, Amerika'nın en tanınmış generallerinden olup, 1853 te sol Whig (Liberal) Parti tarafından başkanlığa aday gösterilmişti.*" (Palmerston Girişi). "*Engels, Sedan meydan muharebesinde Fransız ordusunun ezileceğini önceden haber verdi. O zamandanberi aramızda lâkabı general oldu. Kızkardeşim ona general Staff derdi. Bugün bu ismin daha geniş anlamı vardır. Engels, bizim işçi ordumuzun generalidir.*" (Eleanor)

Çalışma : Engels'in gençliğinde nasıl ve niçin çalıştığını, örneğin "*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*" adlı eserini yazarken Marks'a gönderdiği şu mektuptan anlıyabiliriz : "*Kulaklarımın üstüne kadar İngilizce gazete ve kitaplar içinde gömülüüyüm. Oradan, İngiliz proleterlerinin durumu hakkındaki kitabımı çıkarıyorum.*" "*İngilizlere işledikleri günahların güzel bir kataloğunu çıkarıyorum.*" "*Zaten kendiliğinden anlaşılır ki, semerine vuruyorum, fakat maksadım eşeğidir.*" (19.11.1842)

Buradaki "semer" İngiltere ve "eşek" Almanya'dır.

F. Engels, 70 yaşından sonra bile ne ibret alınacak şekilde çalıştığını *Kapital* üçüncü cildinin önsözünde şöyle anlatır :

"Beni önce ve bilhassa sıkın şey görmemdeki devamlı zaaf oldu. Bu zaaf beni birçok yıllar yazı işlerimden uzak durmaya mecbur etti. Ve hatta şu anda bile, ancak müstesna hallerde sun'i ışık altında yazmama imkân veriyor. Reddedemiyeceğim başka

işler de üstüne eklendi : Marks'a ve kendime ait eserlerden yenilerinin basılması ve eskilerinin tercümesi, dolayısıyla, -yeniden etütlere girişmeden yapamayacağım,- düzeltmeler, önsözler, tamamlayıcı ilâveler; fakat bilhassa birinci kitabın (Kapital'in) İngilizce tercümesi... Bu başımın metninden ben sorumlu olduğumdan, çok zamanımı alıyor. Son on yıl zarfında uluslararası sosyalist edebiyatının müthiş çoğalışını, ve hele Marks'a ve bana ait eserlerin birçok tercümelerini takibeden her insan : Çeviricilere faydalı olabilecek kadar bildiğim ve çalışmalarını gözden geçirmek mecburiyetine girdiğim dillerin sınırlı oluşundan dolayı kendimi şanslı saymama elbette hak verecektir. Fakat bu alandaki edebiyatın çoğalması, ancak bizzat ona karşılık düşen uluslararası işçi hareketinin çoğaldığının işaretiydi. Ve bu hal de bana yeni yeni vazifeler dayatıyordu. Genel çalışmalarımızın ilk günlerinden beri, Marks'la benim, çeşitli ülkelerdeki milli sosyalist ve işçi hareketleri arasında aracılık vazifesini kısmen üzerimize almamız gerekmişti. Hareketin bütünündeki genişlemeyle birlikte işimiz de çoğalıyordu. Marks hayatta olduğu sürece, - herşeyde olduğu gibi, burada da,- işin büyük yükünü üzerine almıştı. Fakat ölümünden sonra, boyuna çoğalan işler artık yalnız benim sırtıma biniyordu. Gerçi, zamanla çeşitli işçi partileri arasında doğrudan doğruya ilişkiler kurulması bir kural haline geldi ve bereket versin gittikçe de geliyor. Ama yine de, teorik çalışmam bakımından isteyebileceğimden daha sık olarak yardımına başvuruluyor. Elli yıldan fazla bir süreden beri harekete faal olarak katılmış benim gibi bir kimse için, bu durumun dayattığı işleri derhal yapmak kaçınılmaz bir vazife oluyor. Tıpkı 16 ncı yüzyılda olduğu gibi, çalkantılar içindeki çağımızda da : Sosyal meselelerde salt teorisyen geçinenler ancak irtica kampında bulunurlar; ve bundan dolayı bu baylar, gerçek teorisyenler olmak şöyle dursun, irticanın basit birer meddahından başka birşey değildirler.

"Londra'da oturmaklığım yüzünden, parti temaslarımı kışın bilhassa yazışma yoluyla, yazın ise hemen daima şahsen yerine getiriyorum. Bunun yanında, sayısı daima artan memleketlerde ve sayısı daha da çok artan bir sürü yayın organlarıyla hareketin

gidişini izlemek mecburiyeti, ara vermeden çalışma gerektiren işleri ancak kışın ve bilhassa senenin ilk üç ayında başarmamı mümkün kılıyor. İnsan yetmiş yaşına girdiği zaman beyin zarları meş'um ve mukadder bir yavaşlıkla işliyor. Güç bir teorik meselede, eskisi kadar kolayca ve çabucak ara vermelerin üstesinden gelinmiyor. Dolayısıyla de, bazen öyle oluyor ki, bir kış esnasında tamamen bitmemiş olan bir işin büyük bir kısmını, ertesi kış yeniden ele almak gerekiyor."

Ustalarımız böyle çalıştılar. Ve böyle çalıştıkları için öyle usta oldular.

Ölüm : Engels, son günlerinde İkinci Enternasyonal'in kongrelerine karışmaz; yalnız, öğrencilerine öğüt verirdi. 1893 teki Zürih kongresine de bir dâvetli gibi gitmiş ve öyle kalmak istemişti. Fakat o ne müthiş alkış ve yüceltme tufanı idi! Engels o zaman, bütün dünyada ne kadar tanınıp sevildiğini görmüştü.

Artık gözlerini sükûnetle kapayabilirdi : 5 Aralık 1895 te Engels, emsalsiz bir parçası olarak geldiği koca tabiata tekrar karışıp gitti. (Cesedi yakılıp, külü Kuzey denizine savruldu).

Devenir Social yazıyordu: "İlk safta bulunabilecekken, kendi gönlüyle ikinci safta kalan bir adam öldü. Fikir, onun fikri ölmedi, ayaktadır." "Büyük işçi ölmüştür. Kudretli ellerinden fırlayan çekiç yerededir. Belki uzun zaman orada kalacaktır. Fakat onun örsünden çıkan silâhlar daima şurada, sağlam ve parlaktır." "Ne Marks, ne Engels herkesten ziyade ve hiç kimse ile ölçülemiyecek surette hazırladıkları büyük işleri gerçekleştirmiş görmek sevincine eremediler; fakat şayet insanlar, kendi iyilikleri için çalışanların hatıralarını saklamayı bilirlerse, bu iki büyük adam kendi hatıralarının ölmezliğini temin etmişlerdir."

Tarihsel Maddecilik Yayınları 1970

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

LENİNİZM NEDİR?

Marx ve Engels'in en güçlü yanları şudur: Sınıflı toplum sömürücülerinin uydurdukları "üstün insan", "insanüstü" kavramına bir daha geri getirilemezcesine son vermiş olmalarıdır. Tarihte her gerçek devrimci o gerçek için çarpıştı.

İslam ve İnsan

Antika çağların en son ve en büyük devrimcisi Muhammed Mustafa da o gerçeği ortaya koydu.

1- Kur'an diliyle: "Mâ ene, illâ beşerûn mislikûm" (Ben tıpkı sizin gibi insandan başka hiçbir şey değilim) demekten korkmadı. Çünkü safkan devrimci olması Muhammed'e yetip artıyordu. Kâbe'de putları kaldırırken, herşeyi insanüstü, üstün insan gibi görmeye ve göstermeye yatkınlaştırılmış bulunan çağdaşlarına bir uyarıda bulunuyordu. Hiç kimseyi insandan başka bir şey saymamalarını, allahlaştırılmış insanların, gene insan oyunağı birer put olduklarını öğretiyordu. Sezgiyle buluşu buydu.

2- "Hâtem'el Enbiya" (Yalvaçların, Peygamberlerin sonuncusu) olduğunu söylerken de, aynı Muhammed aynı sezgi gücüne dayandı. Gelecek sınıflı toplumlarda, egemen sömürücü ve soyguncuların insanı kafadan silahsızlandırmak için uydurmaya girişebilecekleri yeni yeni "Üst-insan" kukla putlarını şimdiden ve ebediyyen kırmak istedi.

Her soyguncu sınıf, kendi imtiyazlarını büyük çalışan yığınlara olağan ve önüne geçilmez şeymiş gibi yutturmak ve kusturmamak için, kalkar. Muhammed'den başka yeni yeni "peygamberler" düzerdi; kendi dalaveresini haklı çıkaracak başka "Allahlar" uydurabilirlerdi.

Muhammed, o alçakça gerici zalimlikleri köklerinden kazımış olmak için: "Artık, benden sonra peygamber yok!" di-

yordu. "Sakın, insanlar allahlaştırılmasın! İşte görün: Ben de sizin gibi insandan başka bir şey değilim."

İnsanlığın insanlığa getirdiği en büyük ve en son gerçek bu oldu.

Muhammed anlaşıldı mı? Ne gezer.

İslamlığın, ilk dört "Hülefâyı Raşidiyn" (Uçmakla muştulanmış Halifeler) çağı henüz sonuna ermemişti. Parayla müslüman olmuş "Müellifet'ül Kutup" (Gönülleri uzlaştırılmış) eski kodamanlar, subaşlarını kestiler. Bunlar eskiden Muhammed'i öldürmek istemişlerdi. Müslümanlara türlü işkenceler yapmışlardı. Ettikleri tutmayınca, pişman göründüler. Kaleyi içinden fethetmek üzere, herkesten çok müslüman göründüler. Şimdi müslümanlığın alinyazısını çizecek iktidar Kureyş kodamanlarının entrikacı ellerine geçmişti.

Neden? Çünkü, Kuran'ın "Mülk Tanrınınındır" ilkesi yerine, "mülkiyet egemen Tefeci-Bezirgân efendi + eşraf + ayan + hacıağalarındır" ilkesi geçirilecekti. Çünkü sınıflı toplum baskın çıkmıştı. Müslümanlık gibi devrimci demokratik bir atılış, derbeyleştirilmiş saltanat kılığında soysuzlaştırılacaktı. Tarih, henüz "tekerrür" etmekten kurtulamamıştı.

O yüzden, Muhammed'in tezeği bile olamayacak sürü sürü halifeler, dejenere sultanlar türedi. Bunlar İslamlığın ve Kuran'ın bütün devrimci yanlarını baskı altında soysuzlaştırdılar. Böylece Allaha karşı çıktılar. Ama sözde koyu müslüman kaldılar. Kendilerini: "Allahın yeryüzündeki gölgesi" ilan ettiler.

Bilimsel Sosyalizmin Dev Gücü

Marx ve Engels adlı ülkücüler, modern işçi sınıfını, proletaryayı keşfettiler. İşçi sınıfı, önüne geçilmez devrimci bir yığındır. Antika tarihi de, modern tarihi de yığınlar yaratmıştır.

Öyleyse proletarya yığın hareketi kişi kerametlerine kapılamaz. İnsan insandan başka bir şey değildir. Üstinsan ya da insanüstü gösterişleri, hep çalışan namuslu insanları kandırıp kul etmek için uydurulmuştur. En sinsi ve namussuzca yalan dolan yığının yaptığını kişi kuklalarına mal etmektir. Bu gerçeği Marx-Engels yıkılmaz madde temelleri üzerine oturtular.

Bu işi yapmak ne demektir?

7 bin yıllık tarihi "ayakları üstüne" getirmektir. O günümüze dek düzülmüş bütün masallar ve uydurulmuş bütün büyüler çözülmüştür. Kütüphaneler dolusu düşünce anıtları temellerinden yıkılacaktır. Elde edilecek sağlam taşlarla yeni baştan kurulacaktır.

Bunun için en önce yapılacak iş nedir? Alışılmış skolastik (medreseci) ve metafizik (madde ötesi) mantık ve metod sapıklıklarını köklerinden kazımdır.

Varlığın en şaşmaz biricik devrimci mantığı ve metodu: Diyalektik materyalizm'dir. Bilinen ve bilinmeyen bütün insan kavramları, bilimleri, düşünceleri, davranışları alanında: Diyalektik materyalizm doğru dürüstçe uygulanırsa, başarıya ulaşılabilir.

Marx-Engels, o dev işe giriştiler. Gerçekten, görülmedik anıteserler yarattılar. Tek vücut ve tek ruh olmuş o iki proletarya devrimcisi nasıl çalıştılar? Bütün bilinenleri çağdaş devrimci savaşlar ile denetlediler. Teori pratikle sınıksız denetlenerek doğduğu için, çoğu yanılmaz şahikalar gibi yükseldi.

Marx-Engels teorisini ele alanlar büyülenmiş gibiydiler. Daha Marx-Engels yaşarken bile, çarçabuk, bilimsel sosyalist metinleri ezberlemekten başka yapılacak teorik iş kalmadığı eğilimine düştüler.

Marksist Cücelerin Softalığı ve Yobazlığı

Bu eğilimle ele alınan en değerli eser, ne hale geldi? İster istemez, müslüman sarıklıların Kur'an sûrelerini ve ayetlerini kullanışlarına çevrildi. Doktrin derinliğine anlaşılmaksızın, gözü kapalı tekerlemeler kılığına sokuldu, Marksizm, o skolastik ve metafizik kafayla, hayattan ve savaştan koparıldı. Teorik incelemeler. Dogm (Nass) denilen ölü formülleri soyutça kıyaslamalara çevrildi.

Böylece, insanlığın en yaman diyalektik evren kavrayışı olan bilimsel sosyalizm donduruldu. Kendilerine Marksist diyen bir sürü dogmatizm çömezliklerine meydan boş kaldı. Teori alanında siyirilenler ezberci softalığa düştüler. Pratik alanda davrananlar, sözde "devrimci" yobazlığa kalkıştılar.

Kuran'ı softaca, müslümanlığı yobazca ele alanları gören Muhammed: "Ben Arabım, ama Arap benden değildir" demek zorunda kalmıştı. Tıpkı onun gibi, bilimsel sosyalizmi "teori softalığı" ve "pratik yobazlığı" biçimine sokan dogmatikler önünde Marx-Engels: "Allah bizi şu marksistlerden kurtarsın" anlamında yaka silker oldular,

Marksizm softaları ve yobazları, dillerinden Marx'ın Engels'in bir formülü düşmeksizin ağız açmıyorlardı. Olaylara göz yumup destur çekmek stili: Marx'ı anlamak, Marksist olmak mıydı? Hayır. Marx'a, ya da Engels'e tapmak perdeydi. O perdenin altında, bilimsel sosyalizm en tehlikeli dogmatizme çevrilerek öldürülecekti.

Marksizm softaları yanılıp teoriden pratiğe geçtikleri zaman ne yapıyorlardı? Kendi sapıklıkları uğrunda, Marx'ı Engels'i yalancı şahit etmek suçunu işliyorlardı. En sonunda, bu saçmalamalar işçi sınıfı düşmanlarına yarıyordu. Tahrif edilen Marksizm, sürü sürü aylıklı burjuva ve feodal bilginlerinin ağızlarında çürük sakıza çeviriliyordu.

İleri Batı Allameleri Dışında: Bilim Kimin Haddine!

Doktrin, tam "diyalektik" bir suikaste uğratılıyordu. Bilimsel sosyalizm softalarıyla yobazları düşünce ve davranış tekkesi kurmuşlardı. Görünüşte son derece koyu inanmışça Marksizm'i savunuyorlardı; gerçekte, son derece abdalca vurdum duymazlıkla Marksizm'i haksız saldırılara ve oportünist, revizyonist soysuzlaştırmalara hedef ediyorlardı.

Hayat durur mu? İleri Batıda ideoloji gübreleşmesi nedensiz değildi. Üretici güçlerin ekonomik gelişim dinamizmi gibi, devrimci sağanaklar da yerlerinde saymadılar. Devrime gebe bulutlar, modern medeniyet beşiği Batı Avrupa'dan başka yerlere doğru uzaklaşıyordu. Devrim Batı'dan uzaklaştıkça, Marksizm softalıkları ve yobazlıkları da aynı Batı'da büsbütün soysuzlaştı. O zamana dek "üstün insanlar" çalımı bilim üstün insanları devrim canlılığından büsbütün koptular. Teori'nin harman yeri sayılan Batı Avrupa atmosferini en boğucu revizyonizm ve oportünizm gazları kapladı.

Devrim kasırgalarının en yıldırım bulutları Çarlık Rusyası üzerinde toplanmıştı. Devrimler bilimi ve metodu olan bilimsel sosyalizm de, ister istemez orada canlandı. Bütün gücü ve gerçekliği ile rönesansını yapabildi.

Gelin görün ki, Çarlık Rusyası yeryüzünün en karanlık, en geri, en karşı devrimci düzenini yaşıyordu. Şimdi ne olacaktı?

İkinci Enternasyonal'ın Marksizm göklerine kanat germiş Zümrütü Anka Kuşları, ulu "teorisyenler"i vardı. Onlar dururken, "altı kaval" (ekonomisi sömürge), "üstü şişhane" (politikası emperyalist) Çarlık'ta kim adam yerine konabilirdi? Gerinin gerisi bir ortamda Marksizm'i, geliştirmek şöyle dursun, iyice "ezberleyecek" kimse, ne haddine, çıkabilir miydi?

Devrimin Demirden Yörüngesi Rusya'da

Kazın ayağı öyle çıkmadı. Muazzam kültürlü "Batı Uygarlığının, ünlü ve şanlı yüce üstadları eskidikçe küflendiler. Topuğuna varılmaz derin Marksistler, ikinci Enternasyonal, - Lenin'in deyimi ile, - "Paladin"leri (saraylıları) koktukça ko-kuştular. Üzerine oturdukları sözde "Marksizm" yumurtalarının hepsini birer birer cılk çıkardılar.

Sosyalizme fersah fersah uzak ve yad saydıkları Rusya'da ne oldu? Devrim kasırgası azıttıkça, onu bilime ve bilince çıkarmanın sosyal determinizmi kendisini kafalara zorla dayattı. Çıkar yolu Marksizm'den başka hiçbir yerde bulamayan insanlar belirdi.

Çünkü toplum, metafiziğin düz mantığı ile yürümüyordu. "İleri" emperyalist ülkeler devrim açısından durmuşlardı. Toplum, diyalektiğin çelişkiler yolu ile ilerliyordu. Avrupa'nın, hatta Asya'nın en "kültürsüz" "yarı barbar" ülkesine adımını atmıştı. Çarlık Rusyasında modern devrim demirden yörüngesine girmişti.

Sosyal devrim kasırgasının uzun süren ilk yıldırımlı serpintileri kesilmiyordu. O serpintiler ortasında, çekik Moğol gözlü bir çocuk okulda okuyordu. Çar'a suikast yapmak suçu ile öldürülen ağabeyisinin sunduğu Kapital adlı kitapla dünyaya gözlerini açtı.

Marx-Engels'ten beri ilk defa Marksizm'i o anladı. En müthiş devrimci teori en korkunç devrimci pratik ile birlikte onun başına gelmişti. Öldürülen anarşist ağabeyisinin anısı, ona, ömrü boyunca Marksizm'in ana kitabını uzatacaktı. Viladimir İliç Ulyanof, ağzı süt kokan çocuk yaşında: Eylemi kitaba, kitab eyleme yazmayı öğrendi.

Gene Sol Softalık ve Yobazlık

Bugün hangi milletin hangi sınıfından olursa olsun, azıcık düşünmeyi bilen her kişi; Marx-Engels'ten sonra, Lenin'i okumak zorundadır. Hatta, kestirme yoldan duru kavrayışa ulaşmak isteyen kişi, Marx-Engels'i Lenin'den okur. Çünkü Marx-Engels'te az çok soyut olan perspektivler, Lenin'de: Somut pratiğin mihenk taşına vurularak uygulanmış ve geliştirilmiştir. Tohumu güç tanıyanlar, ağacını daha kolay tanıyabilirler.

Doktrinin gelişimi ve uygulanışı, Lenin kişinin bir mucizesi midir? Antika çağlarda olsa, büyük yığınların gözünde olağanüstü herşey bir üstinsan'ın insanüstü büyüğü olarak tanınırdı. Modern Çağda Türkiye denli geri ülke insanları için hâlâ dünya görüşü öyle mistik bulutlar ötesinde kalır. Lenin, onu yüzeyde benimseyenler için bir yarım tanrıdır, başka tanrıya tapanlar için bir sihirbaz Şeytandır. Neden? Çünkü, her ülkenin tarihsel madde temelleri, antika çağ gibi, o çağdan kurtulup çıkamamış kafalar için tek sözle yoktur.

Yüzyıllar boyu sürüp giden bütün eğitim, öğretim, kültür, mantık işleyişimize bakalım. Türkiye falan zamanda niçin yenik düşmüştür? O zamanki padişah kişi olarak yetersiz bulunduğu için. Eğer o padişahın yerinde öteki padişah ya da paşa bulunsaydı: Türkiye şan ve zafere boğulurdu. En "devrimci" geçinenlerin düşünce ve davranışları, o dağ başında bunalmış köylününkinden ayırdedilemez: 1917 devrimi neden başarı kazandı? Lenin kişinin bulunmasından. Bugün Lenin ölmüş. Ulu devrim için kim gerek? Canlı mucize Mao. Mao'yu Türkiye'ye bir getirebilse her gerilikten o saat kurtuluruz!

Oysa, Lenin Türkiye'de dirilse, Mao kılık değiştirip içimize gelse, onları ilk sarakaya alıp taş tutacaklar, gene o Leninizm ve Maoizm softaları ile yobazları olacaktır. Çünkü softalar ve yobazlar yalnız gericilikte bulunmazlar, sözde ilericilikte de çoğunluktadırlar. Madem ki o Mao ya da Lenin: Ceplerinde bize hazır birer "sosyalizm zaferi"ni getirmemişlerdir, demek ne Mao'durlar, ne Lenin'dirler! Marksizm softaları ve yobazları için Rusya Lenin'i değil, Lenin Rusya'yı yaratmıştır. Çin Mao'yu

değil, Mao Çin'i yaratmıştır... Böylece açık koymazlar konuyu. Koysalar, kendi kendilerini kepaze edeceklerini bilirler. Ancak, perukalarının altında gizledikleri eğilim budur sol softaların.

Prensipte Bükülmezlik-Taktikte Kıvraklık

Devrimin de, devrimcinin de toplum yapısından ister istemez çıktığına en iyi bilinen örnek Lenin'dir. Yeryüzünde devrim şartları Çarlık Rusya'sı üzerine yığılmıyorsa, Lenin Rusya'da değil, başka yerde olurdu. Dünya ölçüsünde en kritik devrim şartlarının yalnız Rusya'da son kerteye dek dinamikleşmesi, Marksizm'in her yerden çok orada kesinlikle anlaşılmasına ve geliştirilmesine yol açtı.

İleri Batı ülkelerinin sunturlu Marksistleri, evrenin en saçma demagogileriyle Marksizm'i tırtıklar larken, oportünizm, revizyonizm, ministeryalizm vs. sapıtmalarıyla bocalarken, dünyanın en "geri" Çarlık ülkesinde o hastalık karantina altına alınıyordu. Bu revizyonizmi karantinaya alanların başında uzun yıllar: Lenin değil, Plehanof geliyordu. Bu gerçeği bize en iyi anlatan Lenin'in kendisidir. Der ki:

"Ve bu Marx'ı 'rektifiye etmelerin' (düzeltmelerin) hakiki sınıf anlamı üzerinde durmak yararsızdır, iş kendiliğinden anlaşıyor. Yalnız şunu gözden kaçırmayalım: Uluslararası sosyal-demokrasi içinde, mantık sonuçlu diyalektik maddecilik bakımından, burada revizyonistlerin döküp saçtıkları inanılmaz yâve yavanlıkların eleştirisini yapan bir tek Marksist Plehanof'tur." (Lenin: Marksizm ve Revizyonizm, 1908)

Bu tesadüf müdür? Ya da Plehanof'un dehasından mı ileri gelir? Ne o, ne bu. Toplumun devrimci gidişi, revizyonizmi eleştirecek insanları dünyanın en "geri" ülkesinde buluyor, ortaya çıkarıyor, yetiştiriyordu. Bu gerçekliği Lenin anlıyordu. Hem de ne zaman. 1905 Devriminden 3 yıl sonra. O 1905 yılı

ki, Plehanof, ayaklananlar için "silaha sarılmamalıydılar" kanısını açıklamıştı da, Lenin'in sert eleştirisine uğramıştı.

1908 yılı Plehanof, makineler için söylendiği gibi: "Miadını doldurmuş"du. Leninizm en canalcı noktalarda bütün çizileri ve boyu posu ile doğmuş, büyüyordu. İlkel köy komünasını modern sosyalizmin manivelası ve kişicil küçükburjuva zılgıçlığını (terörizmini) başlıca "devrimcilik" sayan Narodniklerin ipliğini pazara çıkarmıştı. Terörcü "Halk Dostları"nı teorik güçle yenmişti. Hangi Mirası Tavında Dövüyoruz? (1897), Ne Yapmalı (1902), Bir Adım İleri, İki Adım Geri (1904) vb... ideolojik ve pratik bütün problemleri çözmüştü. Ayrıca sosyal devrimin ilk provasını da yapmıştı. Rusya'da Devrimin Başlangıcı (Ocak 1905), Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği (1905), Moskova Ayaklanmasının Dersleri" (1906) vb... Bütün açıklığı ile aydınlanmıştı.

Ona rağmen, devrimci içgüdüleri devrimci bilinci ile yarışan ve kişi yırtınmalarının, kişi böbürlenmelerinin yaratabildiği kargaşalıkları ve dağınıklıkları eliyle tutan Lenin en yaman eleştirilerini sakınmadığı sırada bile, hareketin belirli dönemecine dek yararlanılacak güçleri kolluyordu. 1908 yılı bile, Plehanof'u: "Uluslararası... Revizyonistlerin... Eleştirisini yapan Tek Marksist" sayıyordu. Prensip savaşında ne denli amansız vurucu ise, taktik ve pratik alanlarda o denli böbürlenme, parçalanma, dağılma eğilimlerini durdurmaya, düzeltmeye çalışıyordu.

Prensip Pazarlığı ve İkircikliği Yok

Prensip neydi? Marx ve Engels'in yarım yüzyıl teorik ve pratik alanlarda durmaksızın savaşılar kurdukları bilimsel sosyalizm doktriniydi. Onu kim "revizyon"a tâbi tutmak isterse, affedilemezdi. Çünkü, Marksizm'in temel ekonomi ve sınıf

prensiplerini, kimi küçükburjuva allameciklerinin yüzeyde kalmış yakıştırmalarıyla sözde düzeltmecikler, masum yanılmalar olamaz. Bu hevesler basit bir anlayışsızlıktan doğma teorik ve taktik fikir ayrılıkları sayılamaz. 1908 gibi, hareketin durgun yıllarında, o çeşit hevesler aydın bireycinin "Düşünce Özgürlüğü" kılığında görünebilir.

"Bugün çoğu kez yalnız fikirler düzeninde, yani Marx'ın teorik düzeltmelerini öne sürüşler başımızdan geçiyor; şu anda pratik olarak işçi hareketinin yalnız revizyonistlerle taktik fikir ayrılıkları ve bu taban üzerinde görülen bölünmeler gibi birkaç özel mesele başımızdan geçiyor." (Lenin: a.g.e.)

Bu teorik düzeltmecikler ve taktik meselecikler yalnız ve ancak "bugün" fazla zararlı görünmeyebilirler. Halk dilinde: "Rakı, şişede durduğu gibi, vücutta da uslu durmaz" denir. O "anodin" (entipüften) gibi görünen meselecikler de: Devrim hareketinin alevlendiği günlerde ansızın en büyük problemlere dönüşebilirler. Şimdi göz yumulacak ufak tefek şeyler, o zaman işçi sınıfının başına olağanüstü dertler açabilir. Bunun vebalini devrim çeker:

"Yarın proletarya devrimi bütün çekişmeli meseleleri vahimleştirdiği zaman, yığınları yönetmenin belirlenmesi için dolaysız bir değer taşıyan noktalar üzerinde proletarya devrimi bütün fikir ayrılıklarını yoğunlaştırdığı zaman, dövüşün ateşi içinde düşmanları dostlardan ayırmaya, düşmana kesin darbeler indirmek üzere kötü çıkarları söküp atmaya, proletarya devrimi bizi zorladığı zaman, o vakit bu şimdi uğraştıklarımızdan, şimdi başımıza gelenlerden işçi sınıfı çok çekecektir." (Lenin: a.g.e.)

Meselelerin böyle zaman zaman kendi zıtlarına dönüş di-yalektiği Marksizm'in ana prensibidir. O prensipte hiç kimseyle pazarlığa girilip ikirciklik gösterilemez. Bir ABA'cı Bayan'ın toylara yutturmak istediği gibi: Teoride "yumurtanın kapıya

gelmesi" de beklenemez. Teori öngörü içindir. Artçılık, kuyrukçuluk, gericilik gerekçesi teori olamaz. Yeter ki problem yakıştırmaya olmasın. O zaman Marksizm prensipleri üzerinde en ufak düzeltme ya da ikirciklik hevesleri ile dövüş, gelecek büyük meydan muharebesinin ilk hazırlık çarpışması olur:

"19. yüzyıl sonunda, devrimci Marksizm'in revizyonizme karşı ideolojik dövüşü, küçükburjuva elemanlarının her türlü tereddütlerine ve zaaflarına karşın, davasının topyekün zaferine doğru yürüyen proletaryanın büyük devrimci anlayışlarını prelüt'ünden (önhabercisinden, provasından) başka bir şey değildir." (Lenin: a.g.e.)

Marksizmin Orjinal Gelişimi

Küçükburjuva aydınının görülmedik sözde orijinalite döktürme züppeliği, bir daha geri gelmemecesine, işçi hareketinin perspektifi içinde yokedilmiştir. Burada artık teori ile pratik gibi, kişi ile doktrin de en yüce sentezine, birliğine kavuşmuştur. Marksizm demek, bilimsel sosyalizm demektir. Bilimsel sosyalizm demek Marksizm demektir. O denli ki, bilimsel sosyalizmin kurucusu 2 insan (Marx-Engels) iken, teknik kolaylık olmak üzere, alçakgönüllü "melâike"nin (Engels'in) adı ile terim uzatılmamıştır: Yalnız Marx adı doktrinin damgası olmuştur. Marx demek, doktrin demek olmuştur. Bilimsel sosyalizme de kısaca Marksizm denilivermiştir.

Artık Marksizm'in doğru mu, yoksa yanlış mı olduğu biçiminde sözüm ona "bilimsel tartışma", "fikir hürriyeti" maskaralıklarıyla vakit yitirilemez. İşe bakılır. Pusula eldedir. Pusula bin yıl önce ne idiye, bugün de odur. Marksizm de 1848-1859 yılında ne idiye, 1901-1905-1917 yılları da odur. Bütün mesele o pusulayı her ülkenin kendi orijinal şartları içinde "pusulayı şaşırmadan" uygulamayı bilmektir. Ancak o zaman, Marx-Engels'ten beri toplumun geçirdiği gelişimler değerlendirilebilir. O yeni değerlendirmeler, Marksizm'in ge-

lişini olur.

Lenin bu duru görüş ve rahat zeka ile dünya ve Çarlık Rusya'sı denilen kendi ülkesine baktı. Ama, pusulayı şaşdırmamak için, önce kendi topluğunu kıyasıya inceledi. Çarlık Rusya'sı, Batı'nın klasik burjuva demokratik devrimini bir türlü yapamamış, yapamıyordu. Batı burjuvazisi, yapar yapmaz, derebeyi kalıntıları ile halka (işçi ve köylü yığınlarına) karşı ittifak yapmıştı. Rus burjuvazisi kendi devriminden korkuyor, onu gerçekleştirmek görevini yerine getirmemek için, Çar atasının kuyruğu altını yalıyorak nefis körletmeye çalışıyordu.

Neden? Çünkü en basit insanlık hakları çiğnenen işçi sınıfı daha şimdiden istibdada karşı savaşıını sermayeye karşı savaşın bilinci içinde yürütüyordu. Birinci basamak demokratik devrim içinde: Burjuvazi gerisin geri kaçıyor, proletarya kuşkusuz, ikirciksiz ileriye gidiyordu. Öyleyse burjuva demokratik devrimine de öncü ancak proletarya olabilirdi. Marx-Engels çağı Almanya'sı için de az çok durum böyleydi. O durumlarda ne yapılması gerektiğini Marksizm dahice işaretlerle belirtmişti. 1848 Batı Karaavrupası için kaçırılan fırsat, 1900'ler sonrası Doğu Karaavrupası için kaçınılmaz bir gerçeklikti.

Revizyona (düzeltme kalpazanlıklarına) hiç gelmez olan Marksizm'in o gerçeklik içinde işlenmesi, önyargı, bönyargı yapmaksızın, Marksizm'in orijinal gelişimini verecekti. "Devrimci teorisiz, devrimci pratik olamaz" inancının ve metodunun yeri burasıydı. Leninizim, belki kendisi de pek farkına varmadan doğmuştu.

Öncü Proletarya Partisi

Sosyal devrim diyalektiği ansızın çelişkilerini bir arada çatıştırdı. Devrim burjuva devrimiydi, ama burjuvazi devrime öncü olamazdı. Proletarya devrimciydi, ama işçi sınıfı kendi ülküsü olan sosyalizmden önce burjuva devrimini

gerçekleştirmek zorundaydı... Marksizm'den başka hiçbir doktrin bu olağanüstü çapraşık durum önünde çıkar yolunu bulamazdı. Marksist Leninizm yolunu en ufak bir kuşkuyla ve korkuyla yer bırakmaksızın buldu.

Burjuva demokratik devriminin öncüsü: Proletaryadır. Bunu anlamayan popülizm küçükburjuva sapkınlığıdır. Mahkûmdur. Tepelenir. Ancak köy komünalarından modern komünizmi kurmak isteyen popülizm tepelendi diye, devrimde köylü yığınlarının özel büyük yedek güç rolü unutulamaz. Köylü de burjuva mıdır? Evet. Ama, modern kapitalist büyük burjuva değildir. Tersine, kapitalizmin her gün mülksüzleştirdiği, derebeyliğin ezip insanlıktan çıkardığı en yoksul ve en mazlum bir yığındır. Müthiş soyulup ezilen köylülük: Devrime öncü olamaz ama, öncü proletaryanın en sadık devrim müttefiği olur. Çünkü, işçi sınıfının öncü olacağı devrim, herşeyden önce köylülüğün toprak ve halk demokrasisi özlemlerini gerçekleştirir.

Som devrim böylesine elle tutulur olunca, "Ne Yapmalı?"dır? Devrim lafla olmaz. Siyasi iktidar savaşı yapan örgütlerle olur. Bu örgüt proletarya partisidir. Proletarya partisi, küçükburjuva kuruntuları ve bocalamalarıyla savsaklanamaz. "Bir adım ileri, iki adım geri" atmakla kurulamaz. Devrim bir sosyal savaş ise, parti: Yalnız savaşçıların çelik çekirdiği olabilir. Her gönüllünün kendi kendine katılıvereceği "Dingonun ahır": Devrimci parti adını alamaz.

Siyasi örgütte, partide: Demokrasi mi, yoksa merkeziyet mi ağır basacak? Böyle bir soru ve ona beklenen mutlak karşılık, ancak burjuva ajanları ile küçükburjuva palavracılarının mız çıkartmak ya da kaçamak yapmak için önerdikleri provokasyonlar ya da arka kapıcılardır. Septe boğazını geçince arkadaki bütün kayıkları yakan kararlı yiğitler için: Merkeziyet de, demokrasi de, dövüşün ateşi içinde ölçülüp değerlendirilebilir. Ne iki buçuk pozcu küçükburjuva ya da bozguncu burjuva avantüryesinin afurtafuru için "merkeziyet" taslanır; ne bir sürü

tabansız küçükburjuva ya da hinoğlu hin burjuva ajanının gözlere "bilgincil kül atmak" çeşidinden tükenmez, kararsız gevezelikleri için "demokrasi" ötülgenliğine karılır.

Leninizmin Adsız Doğuşu

Leninizm'in bütün ana prensipleri 19. yüzyılın bitip 20. yüzyılın başladığı yerde gün ışığına çıktı. Şimdi o prensiplerin toplum laboratuvarında sınanmasına sıra gelmişti. Aralıksız silahlı savaş: (1904 Rus-Japon Savaşı) ile o kanlı bunalımların fışkırttığı sosyal devrim: (1905 devrimi) yanılmaz Marksizm'i yaratıcı düşünce ve davranış çabasıyla geliştiren Leninizm'in hemen yüzde yüz yanılmazlığı ve evrensel teorik güçlülüğünü ispatladı.

Proletarya öncülüğünde (işçi + köylü) ittifakı: Sovyetler (işçi-köylü-asker-sivil halk heyetleri) biçiminde yerden biterce fışkırdı. Burjuva demokratik devriminin geniş tabanı köylülük problemiyle, onun spesifik bir türü olan milliyet problemi yerli yerine oturdu. Devrim strateji ve taktiğinde, büyük köylülük ve milliyetler yedek güçleriyle İşçi Sınıfı özgücü arasındaki ilişkiler üzerine yapılan düşünce ve davranış çizileri: Menşevik ve Bolşevik sınırlarını bütün kesinliğiyle aydınlattı.

10 yıl sonra I. Emperyalist Evren savaşı patlayınca, Leninizm teorice ve pratikçe dört başı mamur bir doktrin olgunluğuna erişmişti. Bu eriş, elbet Marksizm'in dünya ölçüsünde gelişen bütünlüğüne giriyordu. Ama, her şeyden önce Rusya denilen bir ülkenin yüzde yüz yerli malı, orijinal ekonomi ve sınıf ilişkilerinden güç olarak olgunlaşmıştı.

Onun için, korkunç Emperyalist Savaşın patlattığı bütün

meseleleri en büyük ayıklık ve serinkanlılıkla ele almayı, çözümlemeyi bildi. Batı'nın bütün suntuurlu sosyalistleri, "kendi" işveren sınıfları yanında emperyalist savaş kredilerine oy verdiler. "Kendi" emperyalizmlerinin "sonuna dek zaferi" uğruna birbirlerine meydan okudular. Çarlığın Meclisi Duma'da Emperyalist Savaşa karşı çıkanlar, uluslararası sosyalistlerin ihanet ve şövenizm maskelerini düşürenler Leninciler oldu.

Böylece Leninizm: Bir ülkenin proletarya savaşından aldığı güçle uluslararası ölçüde etkili olmaya girişti. Bu ölçülere kavuşmakla kendiliğinden evrensel devrimci teori niteliğini kazandı. Ancak henüz adı yoktu. Rusya dışında ne Bolşevik, ne Lenin adını işiten, hele anlayan yoktu. Bolşevik: Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde kalıyordu. Lenin de, o partinin adsız bir savaşçısıydı. Adamın adı: Vladimir İliç Ulyanaf idi. Çar Polisi Okrana'dan başka hemen kimse o adla bir sosyalist bulunduğunu bilmiyordu bile...

Leninizm: Dünya teorisi olmak için, Rusya pratiğinde doğruluğunu ispatlayacaktı. Ne var ki, Rusya problemini bütün dünya problemi dışında hiç bir zaman görmedi ve koymadı. Dünya hangi genel durumdaydı? Marksizm'in geçen yüzyıl haber verdiği bir eşsiz örneksiz muazzam Evren Savaşı içine gömülmüştü. Kapitalizmin bu kanlı uçuruma ister istemez yıkılacağını Marx-Engels açıklamışlardı. Oraya gelinmişti.

Emperyalizmin Teorisi

Marx-Engels'ten beri kapitalizmde neler olmuştu? Büyük bir değişiklik, hatta tam diyalektik bir tersine dönüş, altüstlük olmuştu. 19. yüzyılın serbest rekabetçi kapitalizmi, 20. yüzyılla birlikte tekelleşen kapitalizme dönmüştü. Öyleyse, ilk iş, Marx-Engels'in bıraktıkları yerden alıp, kapitalist toplumun geçirdiği gelişimi değerlendirmeliydi. Bu yapılmadıkça, ne Rusya'nın, ne dünyanın içine düştüğü: Ne Evren Savaşını, ne o savaşın getireceği sonuçları kavramak elden gelemezdi.

Savaş, toplumun derinliklerinde uyuklayan bütün köklü meseleleri, bir anda alevli biçimleriyle suyun yüzüne çıkarmıştı. Sosyal-Demokrasi içindeki bölünüşler, milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin çizip çizmeyeceği, şu ya da bu ülke "Milli Gurur"unun altında yatan problem, Avrupa Birleşik Devletleri parolasının içyüzü, en sonra ansızın herşeye kan ve ateşle saldıran Emperyalist Evren Savaşı ve bu savaş önünde Marksizm iddialı İkinci Enternasyonal'ın "arş'ü ferşiyle" gümlüyüp yıkılışı, vs. nedendi? 20. yüzyılla birlikte dünyayı saran tekelci kapitalizm yüzündendi. Lenin oturdu. 1916 Ocağından Kasımına dek, hatta 1917 Nisan yayımına dek, hep o: "Kapitalizmin son aşaması olan Emperyalizm" üzerine kısa, açık, kesin araştırmalarını işledi. İnsanlık'en az çeyrek yüzyıldanberi, kapitalizmin ekonomi temelini şiddetle çatlatan o emperyalizmle çürüyüp dökülüyordu. Büyük kapitalist metropollar (anayurtlar) arasında yıllarca süren gümrük savaşları, mal alışverişi engellenince, bütün kutsal milli sınırları hiçe sayıp çiğneyen sermaye ihraçları, hammadde ve pazar tekellerini sağlamak için canavarca sömürge politikaları ve paylaşımları, barışta biriken kapitalistler ve tekeller arası çelişkilerin dünya savaşlarıyla bir çözüme bağlanma kaçınılmazlığı, bütün sınıf, politika, devlet, kültür, din, mantık, ahlak, psikoloji vb. gibi üstyapı alanındaki soysuzlaşmalar... Toptan gelip yeryüzüne ve her ülkeye musallat olmuş finans kapital (mali sermaye) tahakkümüne dayanıyordu. Bu, emperyalizmin ve emperyalist savaşın eksi, olumsuz yanındı.

Bu gerçekliğin vardıgı sonuç ne olabilirdi? Son aşamasına gelmiş kapitalizmin kanlı bunalımlar içinde yıkılışı olurdu. Birinci Emperyalist Evren Savaşı o yıkılışların en göze batıcı biçimlerinden biriydi. İnsanlık, Marx'ın "Zur Kritik" önsözünde belirttiği az çok uzun devrimler çağına girmişti. 1905 yılları Rusya'sında nasıl Rus-Japon savaşı, hemen ardından 1905 devrimini getirdiyse, topkı, öyle, ama onunla kıyaslanamayacak ölçülerde daha yaman devrimlerde 1914'te patlak veren şu I.

Emperyalist Evren Savaşı ardından dünyayı yerinden oynatacaktı. Bu da emperyalizmin ve emperyalist savaşın, söz yerindeyse artı olumlu yanı olacaktı.

Devlet Teorisi

Leninizm, henüz "Leninizm" adıyla tanınmadan, kendi çağının ekonomik ve sosyal yapısını ve o yapının ister istemez vardığı sosyal devrimi evrensel teori olarak aydınlattı. Devrim pratiği kör bir çığ gibi insanlığın üzerine yıkılıyordu. Bu çığın altında ezilip kalmamak için, bilinç alanına çıkarılması gereken en önemli teorik problem ne idi? Lenin, o noktada bir göz kırpmı kadar bile ikiciliğe kapılmadı.

"Devrimin temelli problemi, iktidar meselesidir." (Lenin: Parolalar dolayısıyla.)

Devrim nerede olacak? Engels onu da bir mektubu ile açıklamıştı. Emperyalist Evren Savaşı patladığı gün "Gaçına'da esir olan Çar devrilecektir." Yani, Marksizme göre, devrim en keskin biçimiyle Lenin'in ülkesine bir göktaş gibi düşecektir. İktidar meselesi de özellikle orada günün en yakıcı gündemi olacaktır. Rusya'da devrim iktidarının somut problemleri, 1905 Devrim olayları içinde bütünü ile prova edilip tartışılmıştır.

Ama, o tartışmalar genel strateji ve taktik problemler üzerineydi. Şimdi iş başa geliyordu. Ana prensipler üzerinde iktidar meselesi tasarlanmıştı. İşçilerle-Köylülerin Demokratik diktatörlüğü olacaktı. İkinci Enternasyonal "kocakarılarının" insanları en çok şaşırttıkları bu iktidar meselesiydi. Lenin, o problem üzerine yıllar yılıdır Marksizm'in bütün teorik ana düşüncelerini not olarak derlemiştir.

1917 yılının en civcivli "nalla mih arası" günleriydi. Demokratik burjuva devrimi Çar'ı devirmiş, proletaryanın sosyalist devrimi kapıyı kırarca çalışıyordu. Bu sıra, iktidar probleminde en ufak bir aksama, tarihin gidişini sapıttırabilirdi. "Beyinsiz

İşgüzarlık"ların hiçbirisine yer vermemek için, devlet meselesi tartışılmaz durulukta teorik açıklığa kavuşmalıydı. Lenin, o "anacık babacık gününde" yeniden oturdu. Boş kalmış kaçak saatlerinde, notlarını dökümleyerek, 1917 Ağustos ve Eylül aylarında, "devlet ve devrim" eserini yazdı. Ve şöyle dedi:

"Günümüzde Devlet meselesi, politik ve pratik bakımdan olduğu gibi, teori bakımından da özel bir önem kazanıyor. Emperyalist Savaş, tekelci kapitalizmin devlet tekelci kapitalizmine doğru kalıp değiştirmesini adamakıllı aceleleştirdi ve şiddetlendirdi. Mutlak kudretli kapitalist gruplaşmaları ile her gün daha sıkı sıkıya kaynaşan devletçe, çalışan yığınların canavarca ezilişi gittikçe daha çok-kendini dayatıyor.

"Uluslararası proletarya devrimi açıkseşik olgunlaşıyor. Devrimin devlete karşı tutumu pratik bir önem kazanıyor... Çalışan yığınları genel olarak burjuvazinin etkisinden kurtarma dövüşü, "devlet"e karşı olan oportünist önyargılarla dövüşmeksizin olağanlaşamaz."

Pratik Taktik ve Parola Diyalektiği

Leninizm'in bütün ana ilkeleri ateşin içinde durulup, yalın kılıçlar gibi takılıp kuşanıldıktan sonra, artık yapılacak her iş bir zahmet değil, yararlı bir zevk olur. Bunu gene en iyi, Lenin'in kendisi söyler. "Devlet ve Devrim" broşürünün bir VII. Ayrımı vardır: "1905 ve 1917 Rus Devrimlerinin Deneyi" o ayrımda ele alınacaktır. Lenin: "Bu Ayrım'ın başlığında işaret edilen konu öylesine gepgeniştir ki, ona ciltler dolusu yazı ayrılabilirdi ve ayrılmalıydı" der. Ama o ayrıma bir satır bile katamaz.

Çünkü Lenin'i Ekim Devrimi kısıkıvrak yakalamıştır. Artık teorik söze yer kalmamıştır. Sonra iş yıldırım hızıyla ardarda ve dalga dalga gelip çarpmaktadır. O zamana dek düşünebildiysen düşündün. Şimdi yapabildiğin düşünce plan-

larının uygun davranışlarla gerçekleştirilmesi gelmiş çatmıştır. Onun için Lenin, "Devlet ve Devrim" in Birinci Baskı Sonsözünü şu kanı ile bitirir:

"Bir devrimin deneyini yapmak, o devrim üzerine yazı yazmaktan daha hoş ve daha yararlıdır." (Petrograd, 30 Kasım 1917)

O zaman, bütün yapılacak iş, diyalektiğin oynak manivelasında her an değişebilen momentlere göre: En kıvrak, en çabuk, en kararlı biçimde düşünüp davranmaktır.

1917 Şubat 27'den Temmuz'a dek, parola: "Bütün İktidar Sovyetlere!" idi. Çünkü "O zaman iktidar istikrarsız denge halindeydi.

Geçici Hükümetle Sovyetler, serbestçe rıza gösterilmiş bir andlaşma ile iktidarı paylaşıyorlardı. Sovyetler, hür, yani hiç bir dış ve silahlı baskıya uğramayan işçilerle askerlerden biçimleniyordu. Silah halkın elinde, halk üzerine çöken hiçbir baskı yok. İşin temeli buydu. İşte o, her türlü devrimin barışçıl gelişimine elverişli olan ve garanti veren şey buydu." (V. İ. L.. Parolalar Dolayısıyla, s. 197)

Demek, o denli kanlı bıçaklı ihtilal delisi sanılan Leninizm, tam 4 ay 7 gün: "Barışçıl Devrim gelişimi"nden, ünlü deyimiyle "Kansız İhtilal"den yana idiler. Çünkü "27 Şubat günü bütün sınıflar Çar'a karşı birleşik idiler." Çünkü: "Sovyetler, sınıf yapıları gereği, işçiler ve köylüler hareketinin organlarıydılar, işçi-köylü mutlak iktidarının haphazır biçimiydiler. Eğer Sovyetler bütünüyle iktidarı elde etmiş olsalardı, küçükburjuva yığınlarının başlıca kusuru, baş günahı olan kapitalistlere güvenivermeleri, pratikle bir yara itilebilecekti; kendi faaliyetlerinin deneyiyle alaşağı edilebilecekti. İktidarın tümünü elinde tutan Sovyetlerin kucağında iktidardaki sınıfların ve partilerin birbirlerine helef selef olmaları kendiliğinden olabilirdi. Bir an bile hiç gözden kaçırılmaması gerekir ki, yalnız o Sovyetler içinde

temsil edilen partilerle yığınların genişliğine ve derinliğine serbestçe dalbudak salmış içtenlikle bağlılığı: Burjuvazi ile andlaşmak denilen küçükburjuva kuruntusunu barışçıl yoldan silip süpürmeye kapı açabilirdi. İktidarın Sovyetlere geçişi salt geçtiği için sınıflar arasındaki ilişkileri değiştirmezdi, o ilişkilerde hiçbir şeyi değiştiremezdi; köylülerin küçükburjuva karakterinden hiçbir şey değiştiremezdi ama tam zamanında, köylüler burjuvaziden koparıp ayırmaya ve köylüler sonra birleştirmek üzere işçilere yaklaştırmaya var güçle yardım ederdi." (a.y., s. 19)

4 Temmuz'dan Sonra İşler Tersine Döndü

"Karşıdevrimci burjuvazi hükümdarcılar ve Yüz-Karalar ile birlikte yürümek, kısmen ürküterek, sosyalist revolüsyoner ve menşevik küçükburjuvaları kendisine bağladı, ve fiili devlet iktidarını Gavaignac'lara cephele kafa tutanları kurşuna dizen ve Petrograd'da bolşevikleri kılıçtan geçiren askercil klike teslim etti." (a.y., s. 199)

Böyle bir durumda, hâlâ: "Bütün İktidar Sovyetlere!" parolasını atmak, "donkişotluk", "halkı aldatmak" olurdu. Çünkü o sıra Sovyetlerin iktidarı istemesi ya da alma kararı vermesi yetermiş, "Sovyetler içinde cellatlarla uzlaşmış partiler varmış" sanmak olurdu o parola. Şimdi: "Meselenin temeli şudur: İktidar artık barışçıl yoldan ele geçirilemez." (a.y.)

İsyan Güzelsanatı

O zaman artık boş hayale kapılmanın yeri yoktur. Olmayacak şeyi olurmuş göstermekte, olacak şeyi olmazmış gibi göstermekte, kendini ve halkı aldatmaktır. En alevli ihtilal günlerinde bile Marksizm: Önce barış yoluyla, insan kanı akmaksızın sosyal devrime gidilmesine uğraşır. İşveren sınıfı, her zamanki gibi, kişi çıkarı uğruna dünyayı süngü ve kurşunla

yangına vermeye girişince, küçükburjuva yığınları da, gene her zamanki gibi, horozu gören tavuk gibi zorun altına siner ve bir avuç burjuva terörcüsüne taparsa, barışla yapılacak iş kalmamıştır.

İsa'nın: "Bir yanağına vururlarsa, öbür yanağını çevir" diyen köle buyrultusu, çöken antika toplum parolasıdır. Firavun'a karşı isyan bayrağını kaldırış Musa usulü: "Göze göz, dişe diş" parolası günün parolası olur. Buna, kimi tatlısı sosyalist ve revizyonistleri: "Blankizm" mi derlermiş? Marksizm, bir avuç soyguncunun zılgıdı önünde armut toplamak değildir. Zorlanırsa İsyan da olabilir. Yalnız Blanqui'cilikten apaçık ayırdını yapan başlıca 3 prensibe uyar.

1- Öncü Sınıf: *"İsyan, başarılı olmak için, bir komplot (gizli bir çetenin suç işleme kararı) üzerine değil, bir parti üzerine de değil öncü sınıf üzerine yaslanır."*

2- Devrimci Halk: *"İsyan Halkın devrimci atılğanlığı üzerine yaslanmalıdır."*

3- Yükselen Devrim Dönümü: *"İsyan, gittikçe yükselen devrimintarihsel bir dönüm noktasında fişkırmalıdır: O noktada, halk öncüsünün faaliyeti en güçlü olur: O noktaya gelinince, düşman saflarındaki ikircilik (tereddüt)ler ve cılız, kararsız, çelişkilerle dolu devrim dostlarının ikircikleri en güçlü olur."* (Lenin: Marksizm ve İsyan, s. 386.)

Leninizmin 1917 Eylül 26-27 günü Marksizm'den aldığı derslerle özetlediği ve açtığı "İsyan" prensipleri bunlardır. Bunlar ise, görüldüğü gibi: Ne bir kişinin, ne bir partinin, ne bir zümrenin, hatta ne de bir sınıfın, "öncü" de olsa tek başına eğilimi, dileği, hele keyfi için olmaz. Çünkü olamaz. Bütün bir milletin devrimci hızı son aşamasına dek yüceldiği "tarihsel dönüm" anında ve noktasında isyan önüne geçilemez bir akım olur.

Mustafa Kemal'in Samsun'a indiği gün durum buydu. Yunan Ordusu 'nun İzmir'e inişi, önüne çıkanı kurşunlayışı; iktidarda olan (İtilafçı - Komprador + Tefeci - Bezirgan) düşman sınıflarda ve (İttihatçı - Komprador + köylü-halk) yığınlarında ikirciliği, kararsızlığı, çelişkileri son aşamasına vardırmıştı. Toptan Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i hak gibi derneklerle antiemperyalist dövüş ve devrimci atılganlık hızını en güçlü biçimlerde gösteren (Anadolu Burjuvazisi + Sünufü Devlet) öncü sınıfları ve zümreleri: Her ne olursa olsun, "ölümden öteye köy yok" deyip en güçlü dirence başlamıştı.

İstanbul'da muazzam Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün gelenek göreneklerini temsil eden padişahlık ile, onun toplattığı "Misak'ı Milli" kararı almış Türkiye Mebusan ve Ayan Meclisleri mi vardı? Onların durumu, tam 1917 Temmuzundan sonraki Rusya'nın Kerenski Hükümeti ile "Demokratik Konferansı" durumu idi. Lenin onun için şöyle diyordu:

"Bizce yapılacak en büyük hata, en berbat parlamentocu soysuz cücelik, Demokratik Konferansı bir parlamento yerine koymaktır: Çünkü o Demokratik Konferans kendisini Parlamento (Millet Meclisi) ve Devrimin egemen Parlementsusu olarak ilan etseydi bile, herşeye karşın hiçbir şeye karar vermiş bulunamazdı: Karar vermek ona düşmez. Petrograd ile Moskova'nın işçi mahallelerine düşer." (a.y., s. 388)

Tıpkı, Mustafa Kemal'in: Artık İstanbul'da iş yok, karar vermek Mebusan Meclisine değil, Anadolu'ya ve Ankara'ya düşer, deyişi gibi Onun için Kuvayı Milliyecilik çarçabuk bir (Mustafa Kemal'in kullandığı deyimle): "Ruptür" (kopuşma) zorunda kaldı. Çünkü Lenin'in deyimiyile: Artık "uzun nutukların, genellikle "Söylevler"in uygunsuzluğu, devrimin selameti için hemen dolaysız aksiyon gereği" tartışılmaz.

"Burjuvazi ile bir kopuşma, şimdiki bütün hükümet üyelerinin istifaları, vatani "ayrı" bir paylaşıma hazırlanan

İngiliz-Fransız emperyalistleriyle tam bir kopuşma mutlak bir zarurettir; derhal bütün iktidarı devrimci proletaryaca güdülen devrimci demokrasinin eline geçirtmek gerekir." (a.y., s. 390)

Mustafa Kemal aynı işi yaptı. İstanbul'la (yani Saray ve Komprador burjuvazi ile). İngiliz-Fransız-İtalyan-Amerikan emperyalizmleriyle derhal kopuştu, "Meclis'i Mebusan"ın Millet Meclisi olmak, karar almak şöyle dursun, kendini kurtaramadığı çarçabuk anlaşıldı. Milletvekilleri gece yarılarını kuduz kovalamaca basılıp Malta'ya gönderildi, Mehmetçikler nöbette öldürülerek İstanbul resmen (sanki daha önce değilmiş gibi) işgal edildi.

Bu durumda isyan etmeyecek bilinçli adama vatan haininden başka ne ad verilebilirdi? Lenin de onu anlatır:

"Yaşadığımız şu anda, isyan bir güzel sanat sayılmazsa, güzelsanat olarak ele alınmazsa, Marksizme sadık kalınmış, devrime sadık kalınmış olamaz." (a.y., s. 391)

Kemalizm gibi Leninizm de isyan güzelsanatını becerdiği ve başardığı zaman öz adını aldı.

Kıvılcım Gazete 1989

LENİN VE TÜRKİYE

Dünyada Rusya Volga demektir.

Lenin Volga'nın çocuğudur.

Babası halk okulları müfettişliğinden kıdem hakkı ile asalet ünvanını almıştır. İliç, 22 Nisan 1870 günü Simbirs'k'de (şimdi Ulyanovski) doğdu. Volga'nın; yer esiri köylüleriyle, kürek mahkumu işçileriyle ve köle milletleriyle (Kazan, Samara ve Türkleriyle, Tatarlarıyla) düşüp, kalkarak büyüdü. Ömür boyu da o insanlardan kopuşmadı. Yalnız onlar için yaşadı.

15 yaşında Çernişevski'nin "Ne Yapmalı?" eserine tutuldu. 16 yaşında, ağabeysinin Petersburg'dan getirdiği K. Marx'ın Kapital'ine sarıldı. Bir gün, yaptığı okul ödevini suratına atan öğretmeni Vladimir Ulyanov'a bağırды;

"Neymiş o sözünü ettiğiniz ezilen sınıflar, yani, işleri ne onların burada?"

17 yaşındaydı. Üniversiteli ağabeysi Aleksandr ile ablası Anna, Çar II Aleksandr'a suikast yapmaktan tutuklandılar. Anaları çırpındı durdu. 8 Mayıs 1887 günü Narodnik ihtilalcisi genç Aleksandr, Schlussemburg kalesinde idam edildi. Tek aile erkeği kalan İliç o zaman, kendilerinin ezilen sınıftan olduklarını ve ezilen sınıfların ne olduğunu daha derince kavradı. Ve:

"Hayır dedi. Başka yol tutacağız. Yol bu değil!..."

Narodnikliğin, (Halk dostları) zılgıtın, anarşizmin, nihilizmin sonu gelmiyordu stibdat devrilecekti. Ama çıkar yol terör değildi. Terör bir çarı öldürüyordu, yerine daha berbat başka çar çıkıyordu.

İliç, Kazan Üniversitesi'nde bir ihtilalci "Kurjok"una, (yuvarına) girdi. Yaşı benzemesin, üniversite hocaları, polisler, gericilikte yarışa kalkmış turalaklardı. Üniversite tüzüğüne karşı yapılan öğrenci ayaklanmaları üzerine 4 Aralık gecesi İliç tutuklandı. Komser bu delikanlıya baktı baktı:

"Önünüzde duvar var yahu. Siz duvara karşı ayaklanıyorsunuz!" demişti.

İliç'in karşılığı şu olmuştu:

"Evet, duvar... Ama çürük duvar. Parmağınla dokunsan yıkılacak."

Kimdi o ihtilalci Narodnikler? Türkçeye Fransızcadan aktarmışlar: **"Popülizm"** diyorlar. Çocukların ağzında bir sosyalizmden sapma sözcüğü, isteyen istediğine takıyor. Bir gazete halkın anlayacağı dille çıkarsa, ona **"popülizm yaptı"** diyorlar.

Polis müdürü, vali vururlar, devlet başkanına suikast hazırlarlar. Bunlar eğer gizli polis ajanı değil de, sırf ideal uğruna yapıyorlarsa terörü, sosyal maksatları vardır. Hatta sosyalistleri beğenmeyen anarşistlerin paraloları **"eylemleri uyarı"**dır. Bir zalimi öldürürlerse yeryüzünde sömürü kalkar sanırlar.

Rusya'da Narodniklerin amaçları sosyalizmi kurmak sayılır. Nasıl kuracaklar? Her ülkedekinden **başka** türlü, Rusya geri ülke. Orada kapitalizme uğramaksızın, **doğru** sosyalizme geçmenin gerekçesi, Slav kırlarında kalmış **"Miç"** adlı ilkel köy komünaları olabilir. Bizdeki **"imece"**li köylere benzeyen köy komünaları Narodnikler için tek tutamaktır. Sırf ona dayanarak şu üç tezden yola çıkarlar:

1. Rusya'da kapitalizm **"iğreti"** (arizi) dir.
2. İşçi sınıfı öncü **özümlü** olamaz.
3. Köy imecesinden doğru sosyalizme varılacaktır.

Bu tezler neye benziyor? Tıpkı gene yaşı benzemesin Türkiye'de anti-kapitalist miyiz, yoksa anti-empyrialist miyiz? Yahu işçi sınıfının objektif veya subjektif şartları ve varlığı proletaryanın **"öz örgütünü"** nü mü, yoksa üvey örgütünü mü kurmaya elverir mi, elvermez mi? Küçükburjuva öncülüğünde sosyal devrim olur mu, olmaz mı?.. Gibi masa başı yarenliklerine

İliç, tam beş yaz boyu köy anketleri tertipleledi. Rus köy yaşantısında gelişen sosyal sınıf **ayrışmasını** izledi. O sabırlı araştırmaya dayanarak: **"Köy Yaşantısında Yeni Ekonomik Hareketler"** incelemesini yazdı. O zaman legal ün yapmış Narodniki-Liberal Dergisi, bu incelemeyi yayınlamaya

tenezül etmedi.

İliç, öğrenim disiplinine saygılıydı. Petersburg Hukuk Fakültesi'ne 1889 senesi başvurdu. "Az emniyetli" kişilerle düşüp kalktığı öne sürülerek o sene atlatıldı. Ancak 1890 senesi girebildi. "Burjuva öğretimi"ne boşvermedi, 1891 senesi, **Roma Hukuku Tarihi, Medeni Hukuk ve Usulü, Ticaret Hukuk ve Usulü, Ceza Hukuk ve Usulü, Rus Hukuk Tarihi, Kilise Hukuku, Kamu Hukuku, Ekonomi Politik, İstatistik, Hukuk Ansiklopedisi, Hukuk Felsefesi** üzerine yapılmış sınavda, 33 aday içinde tek "pekiyi" derece ile başarı kazanan öğrenci oldu.

1892 Martından sonra artık züğürt ve yoksul Rus ve Tatar köylülerinin çarlık düzeni içinde gürültüye getirilen davalarına bakıyordu. İlk savunduğu suç: "Çar işleri iyi yapmıyor dediği için Allaha, Meryem Ana'ya, kutsal üçüze ve haşmetpenah imparator hazretlerine karşı gelmiş" olmak cinayeti idi. Ancak bu iğneyle kuyunun kazınamıyacağını biliyordu. Dört sene Samara yuvarlarında (Kurjuklarında) Rus tarihini ve ekonomi sistemini inceleyen konferanslar verdi. Bu konferanslar daha sonraki "Halk Dostları (Narodnik) Kimlerdir ve Onlara Karşı Nasıl Dövüşülür?" gibi yazılarına taban oldu.

Bu Marksist metotla yüzde yüz yerli orjinal teorik araştırmalar, hiçbir zaman pratikle denetlenmekten uzak kalmadı. İliç, Samara'daki bilimcil sosyalist yuvarı: Nijni nevgorad, Viladimiri Petersburg Marksistleriyle bağlantıladı. Cezaevinde yatan Fedosseefle mektuplaştı anlaştı. İki insan "Volga Anaçko"yu önemli bilimcil sosyalizm merkezlerinden biri yaptı.

31 Ağustos 1893 günü İliç Petersburg'dadır. O sene Rusya'da işçi yığın hareketleri başlayacaktır. Plehanov'un güttüğü **Emeğin Kurtuluşu** (Trudoviki) grubu onuncu senesini doldurmakta ve işçi hareketine girmektedir. 1880-1890 seneleri Lenin'in deyimi ile "Sosyal demokrat hareketin güçlenip büyüüş" on senesidir.

Bizim - artık hiç değilse- 27 Mayıs sonrasına 1960-70 senelerinin benzemesi gereken 1880-90 seneleri iki sentezi doğurur.

1. Sosyalizm ile işçi sınıfı yığın hareketinin birleşimi.

2. Marksist yuvarların amaç-araç birliği yaparak proleteryanın politik öncülüğü ile kaynaşması.

"Aşama" budur. "Yuvar"lar çağı bitmiştir, bitmelidir.

"Yuvar" nedir? İleri işçilerin soyut bilimcil sosyalizm öğrenileridir. Yuvar içinde gerçeklikle bağımlılığı önemsenmemiştir. Burjuva düşüncesinden "bağımsızlık" diye diye: Teori ülke politikası dışında genel "bağımsız" bir kategori durumuna sokulmuştur. Yuvarlar, yahut dağınık yuvarlar "aşaması" artık bitmelidir. "Mujiğin çakmaklı tüfekte savaşa gitmesi" durmalıdır. Bu ilkelciliktir (Primitivizmdir). İlkın kaçınılmaz hatta bir süre için gerekli olan yuvarcılık, yeni aşamada tersine dönmüştür. Hareketi geliştirecek yerde baltalamaya başlamıştır. Geçen aşamanın en doğru gibi gelen düşünce ve davranışları, şimdi diyalektiğin baştan savılamaz kanunu ile en yanlış biçimler ve parolalar haline gelmiştir.

YENİ ve daha yüksek basamağa nasıl atlanacaktır? Teorik ve pratik alanda ilkelciliği yenmekle Narodnikçilerin sacrosent (kutsal ve aziz) teorik temaları görünüşün en göze batan bir yanını bütünmüşçe ele alıp dünyalarını o tek yanın üzerine kurmaktır. Yığın içinde politik aksiyon yerine şeytanı bile şaşırp kaçtıracak "piyasa" yahut "pazarlar sorunu denen şey üzerine" kıyasıya mız çıkarmalarıdır.

Bu sözde "sorun"(mesele) nedir? Kısaca şudur: Kapitalizm girdikçe köylüleri iflas ettiriyor. Köylü iflas ettikçe iç pazar ölüyor. Parasız bir kapitalizm yaşamıyacağına göre : Rusya'da kapitalizm "iğreti"dir. Ne güzel, ne "akar suları durdurur" keskin nişancı "mantıklı" ispat değil mi?

Oysa, yalnız Rusya'da değil dünyanın her yerinde kapitalizm ancak köylüleri ve esnafları iflas ettirmekle sömüreceği "hür işçi"leri bulur ve gene kamu ve küçük mülkleri çalıp çırpma ile sermaye birikimini yapar. Bunun "genel olarak " (Bu lafı Narodniklerle liberaller pek severler). "İğretilik" neresinde? Kenar sapık burjuva ve küçük burjuva "İdeolog"larında. İliç alçakgönüllü somut araştırması ile kapitalizmin gelişim şemasını çizmiştir. Tabii ekonomi kapalı kutu olmaktan çıkınca "pazara" açılır: Bu basit bezirgan ekonomidir.

Onun kendi **pazar** kanunlarıyla gelişimi kapitalizme ulaşır. Yol budur.

Şu bizim Yön'izm adını verebileceğimiz, küçükburjuva ütopyasını andıran Narodnikçiliğin hesabı, proletaryanın yığın hareketleri önünde teori açısından kolayca aşıldı. Ama, ardından kulakları görünen çok daha "saygı" toplayan burjuva sosyalizmi "arz-ı endam" etmekte gecikmedi. Bunlar, çok daha oturaklı "bilgi"liklerine toz kondurulamaz "otorite"lerdi.

Krassin gibi heybeti dağ deviren ideologlar, "sol" sahneyi kaplamışlardı. Bunların ağır aksak "bilim" temaları hazır Narodnikçilik tepelenirken "fırsattan istifade" kapitalizmi en ince yoldan savunmaktı. Bütün kürsüler, bütün meydanlar, bütün satarlı gazete, dergi, kitap olanakları onlarındı. Sapıklıkları yahut saptırma "teori"leri iki noktada toplanabilirdi.

1. "**Rusya'da kapitalizmin gelişim karakterini ve somut biçimlerini**" yalnız **pazar** ekonomisi açısından, sözde sırf objektif belgelere dayanarak açıklıyordu... İliç'in bu sapıklara verdiği karşılık kestirme oldu: Marksistlerin derdi gücü, **burjuvaziye** pazar aramak değildi; işçi sınıfını örgütlemektir.

2. Onlar Rusya'da kapitalizmin yalnız "**ilerici**" veya "**Devrimci**" karakteri üzerine basıp, sosyalizm maskesi altında kapitalizm meddahlığına ve yordakçılığına çanak açıyorlardı.

Bu pis yordakçıların Türkiye'deki prototipleri, "**Kadroculuk**" adlı cılk "**ideologluk**"luktan, TİP'in tepesine indirilmiş "**takma kelle**"lerin, hala "**Forumlar**" dirilterek becermeye çalıştıkları mahut "**Devletçiliğimiz**" kılıklı burjuva sosyalizmidir. Onlar Rusya'da **Legal Marksist** kuklaları denildi.

Oysa **kapitalizm** yalnız "**ilerici**" veya hele bizdeki kadar sade suya, "**devrimci**" olmakla kalmazdı. Kapitalizm kendi **olumlu** yanında, **gene** kendisi için dahi **sonsuz olumsuz** yanları bulunan bir düzendi. Onun getirdiği yığınla **iflaslar**, yığınların izafi (görecil) **yoksullukları** sosyal **çelişkileri**, tarihte görülmedik ölçüde büyütüyordu. Ve ister istemez bütün kapitalist **çelişkiler**, Gordiyos'un kör düğümü gibi kesecek modern bir sosyal sınıfı, proletaryayı, kapitalizmin "**mezar kazıcılarını**" yaratıp çoğaltıyor, örgütleyip bilinçlendiriyordu.

Legal Marksizm, bilimcil sosyalizmin anarşizme, popülizme, nihilizme, narodnovoltsi (halk iradesi)ciliği ve ilk adlarını alabilecek tüm küçükburjuva sosyalizmlerine karşı giriştiği eleştiriyi tek yanlı kullanıp popülizme batırırken kapitalizmi şanlandırma eğilimidir.

Daha öncelere gitmeye ne hacet?

Çarlık gibi Osmanlılık da, **Kapitalizmin** ölüm çağı olan emperyalizm çağında batmış. Kar'ı kadim bir lenduha antika imparatorluktur. Her iki imparatorluk da hemen hemen aynı günde ikinci emperyalist evren savaşı içinde battı. Çarlık yerine **Sovyetler** düzeni geçti. Osmanlılığın yerine **Türkiye Cumhuriyeti** düzeni geçti.

Dünyanın en geri çarlık ülkesinde insanlar yarım yüzyılda dünyanın en ileri ülkesi olarak, dünyanın yarı üretim kapasitesini tekelinde tutan Birleşik Amerika ile uzayda ve düzeyde at başı birlik yarışıyor. Aynı yarım yüzyıl içinde Türkiye Amerika'dan buğday gelmese aç kalacak bir Amerikan üssü ve uydusu durumunda en acıklı işsizlik ve pahalılık cehennemi kesilmiştir.

Lenin'in anısı, bu açıdan değerlendirilmelidir. Hiç değilse kendilerini sosyalist sayanlarımız, o 19. yüzyıl sonunda kalmış görünen **popülizm** ve **legal marksizm** ilkeçiliğinden kurtulmanın bilincine varabilirler ve varmalıdırlar. "**Yuvar çağı**"nın primitivizmi artık bir daha geri gelmemecesine bitmeli ve geri tepmemelidir. Bu da ancak ve yalnız aşiret reisliği, tekke maşırık'ı azamlığı üslubunda süregelmiş yuvarlar ölçüsünde **çete savaşı** yerine ülke ve dünya ölçüsünde değerlendirilmiş işçi sınıfı **örgütünün** ordulaşması, ordu savaşı, politik ordu savaşı yapması ile olur.

(*Aydınlık Sosyalist Dergi/ Nisan 1970,*)

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

HİKMET KIVILCIMLI'NIN KENDİ KALEMİNDEN HAYATI

"Osmanlı İmparatorluğu Makedonya'sının Priştine kasabasında Hüseyin Bey Posta-Telgraf Müdürü iken, eşi Münire Hanım'dan Hikmet doğuyor. Kosova vilâyetinin İştîp kazasında hastalanıyor. Bir gece, Bektaşî tekkesi türbesinde yatan Ali Baba, sandukasından fırlayarak Seher teyzesinin rüyasına giriyor. Çocuğun iyileşmesi isteniyorsa, Ali adıyla adlandırılması o zaman Hazreti Ali gibi "Kılıcı kuvvetli" olacağını, yoksa öleceğini bildiriyor : Hikmet "Ali" oluyor. Henüz konuşmasını beceremezken, Pakize teyzesinin (okuduğu kız mektebine götürüldükçe, kucaktan sıralar üstüne çıkarılıp davul taklitli nutuklar çekiyor, iyi alâmet değil...

"Hüseyin Bey Yemen-Hicaz. PTT Başmüdürlüğüne aktarılıyor. Gidiş o gidiş. Çocuk babanın adını bile anmıyor. Seher teyze ve subay enişte ile Koçan'a Cumâibâlâ üzerinden Bulgar eşkiyası baskını atlatılarak Drama'ya iniyor. Serez'den dupduru hatırlayabildiği tek şey : Demiryolu üzerinde bayram eden kalabalıklar ortasına bayraklarla donanmış bir tren gelince, vagonlara sinmiş sakallı Abdülhamit paşalarının kırmızı feslerini didik didik yırtıp havaya fırlatan *Hürriyet* oluyor.

"Bunun üzerine anıları silik bir İzmir-Aydın-Muğla'ya gidiş tekrar İzmir çeşmeliğine dönüş: Balkan Harbi patladığı gün çocuk kendisini yeniden İştîp'te buluyor. Ulusların kanlı göçü başlamıştır. Çocuk, Birkaç güne kadar geri dönmek üzere, göçmenler mahşerine kapılıyor. Bir omuzda taşınamaz Manliher tüfeği, öbüründe Kur'ânı Kerim kesesi. Yollarda kaybola ola, yayan Köprülü'ye, bir buğday vagonuna ulaşıyor. Trenle, yarı aç inilen Selânik'te : Çocukları insan ve hayvan ayakları altında çiğneyen *Panik'in*, bezirgân yanında bir hafta *Çırak'lığın*, kırk para kazanmak için yarım saat süren tesadüfî *Hammal'lığın*, yatılıp ta bir daha kalkılmayan *Ölüm'ün* ne olduğunu acı acı öğreniyor.

"Bir aile kolunun bulunduğu İstanbul'a geçiş. Zâbit Murat dayıyla Erzurum yerine gidilen Kuşadası. "Delice Emin Efendi'nin iptidâî ve rüştiye mektebi. Tahta tüfeklerle asker talimleri

: Ateş-Barut-Bomba lâkapları. İlk sinema salonunda :

"Bahriyeliyiz biz sağımızdan solumuzdan
Cûşân ederiz yıldırımı her dağımızdan."

"Efes harabelerinde, diz çökerek hedefi II'den sahici mavzerle vuruş. Birinciliğe Celâl Nuri'nin "*Tarih'i İstikbâl*" kitabından ödül : Düğmesine basınca göklere uçan koltuklar. Saltanatları dinamitle havaya uçuran nihilistler. Teravihten sonra namaz kıla kıla sahura dek câmide uyuya kalış. Çatıveren Birinci Cihan Harbi. Her Allah'ın puslu günü Sisam adasından sökün edip kasabacığın üç beş yapısını delik deşik etmecesine yıldırımlar yağdıran İngiliz ve Fransız savaş gemileri. Pâkize teyzenin 38'likle vuruluşu. İnsanların tavuk gibi öldürölüşü.

"İkinci Muğla'ya gidiş. Aydın-Söke yollarında açlıktan, bitkinlikten can vermiş "tebdil havalı" Mehmetcikler.. Muğla İdadi'si, sonra Sultanî'si. Trampetçilik. Fifre. Çekirge mücadelesi. Nıfsıye, Nay. Mezarlığın sakız ağacına bağlı, gözleri camlaşmış, kurşuna dizilen sayısız asker kaçakları, her gece bir karakolu basan eşkiya Demirci'nin kestiği başlar. Karakolda çeşit çeşit İşkenceler. Murat dayının ölümü. Tatilde âşâr damgacılığı. Ekin harmanlarının güzelliği. Ölümünden sonra daha acı gelen Osmanlı imparatorluğu'nun bozgunu.

"İzmir Yunan işgalinde. Depolardan silâh çekme. Kuvayımillie gönüllülüğü. Havada meteliği tabancayla vuran Yörük Ali Efe. Zeybekler. Aydın Cephesi. Çine köprüsü. "Köyceğiz Kuvayımillie Askerî Kumandanlığına tâyin" ediliş. Toprak beylerinin vurdum duymazlıkları ve nobranlıkları. Dağ Türkmenlerinin sıcak ana yüreklilikleri. Litoğrafya'da elle basılan *Menteşe* gazetesi. Bolşevikler! Kızılar! Bayrağımızın rengi. Elaltından İtalyanları çağıran Mutasarrıfa karşı gizli gençlik teşkilatı ve hücumlar. Muğla ansızın İtalyan işgalinde. Yunan'a karşıymış : "Gâvur değil mi ?" Yağlı boya kartal resmiyle yayan Marmaris yolları... Sıtmanın mezarlığa çevirdiği tüm köyler. Rodos'tan İstanbul'a aktarma.

"Vefa Lisesi Müdürünün Kuvayımillie kalpağını ve çizmelerini "talebeliğe yakışksız" buluşu. Ailenin kökten işçileşmesi. Ali Kemal : "Kalpak bir alâmet'i üriş oldu. Kalpaklıyı nerde görürsen vur!" Sultanî 9'dan İmtihan ile İstanbul Tıp

Fakültesine. Ölüm kalım. "Tıbbiye'i Askeriye'i Şâhane"ye müsabakayla müstezadlı gazel :

"Ey melce'i ûlvî, ebedi hislere mâkes

"Sail sana bîkes

"Ya sen de serap, sen de mi mâsumlara kâbûs

"Bir tâlihe pâbûs ?

Sınıfta çıkan "Yıldız" dergisinde mistisizm :

"Çiçekten buluttan bir şenme alıp

"Hû! dedik meclis'i rindâne geldik

"Bir lokma, bir hırka, bir kûlâh kâfi

"Yunus'la biz bir imtihâne geldik

"Coştuk ta, yâhû âsûmâne geldik."

"Tıbbiye camiinde askeri inamın arkasında tek. sâdık cemâat: Hikmet Hüseyin Efendi! Tıbbiye de İstanbul gibi İngiliz işgali altında. "Dünyayı sarsan" broşürler, gazeteler. "*Kül yâ eyyühelkâfirûne...*" sûresinden materyalizme atlayış. *Türk Ocakları, Kurtuluş, Aydınlık* mecmuaları. Sosyalizm... Anadolu'ya bütün sınıflarıyla geçme hazırlığı. Gelen gizli emir : "Şimdilik derslerinize çalışın!"

"Geceyarısı 101 pâre topla Cumhuriyet îlanı. *Cumhuriyetçi Terakkiperver Fırkası. Vazife* gazetesi. *Orak Çekiç* dergisi. Akaret'lerde *Parti Kongresi. Aydınlık* dergisinin *Özel Gençlik Nüshaları*. Orak Çekiçli postalar. Roza Lüksenburg ve Karl Liebkneht'i flütle anış. İhbar, 1925 (1341) yılı Tıbbiyeyi bitiriş. İngilizle Musul meselesi. *Birinci Şark isyanı* : Şeyh Sâid. Türk Ocağın'da söylev. Tophane Bekirağa Bölüğü'ne "Kapital" ile giriş. Ankara İstiklâl Mahkemesi. "*Tarikat'ı Selâhiye*". "Silk'i askerî". "Zat'ı şâhânenin atabe'i ülyasına suikast maddesi. 10 yıl kürek.

"Ne sıraları, ne günleri sezinlenemez batıp çıkmalar. 1928 yılı yeniden "Düyûn'u Umumiye" borçları. "Gitsinler Sultanlarından alsınlar. Demokraside mepus tâyin edilmez" İzmir'de ? "Ameleden adamları iktidara getirmek" suçu. 4 yıl, 6 ay, 15 gün.. Siverek yerine: Afyon-Konya-Adana-Müslümiye-Mardin-Diyarbakır yoluyla : "Elaziz Kürdistan'ın Payitahtıdır" ve "alfabesinden cebr'i âlâsına değin" sosyalizm..."

1935 yılı MARKSİZM BİBLİYOTEĞİ

YAYINLARI'ndan ÇIKAN TERCÜMELERDEN :

1- Gündelikçi iş ile Sermaye (Marks) :

3- Karl Mark'ın Hayatı Felsefesi Sosyolojisi (Lenin), 4- Karl Marks'ın Ekonomi Politikası Sosyalizmi Taktiği (Lenin) 6- Ludwig Feuerbach Klâsik Alman Felsefesinin Sonu (Engels), Kapital, (Marks) vs..

ÇIKAN TELİFLERDEN :

2- Edebiyatı Cedide'nin Otopsisı,

5- Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı,

7- Emperyalizm Geberen Kapitalizm,

8- İnkilâpçı Münevver Nedir ?

9- Marksizm Kalpazanları Kimlerdir ?

-Marks-Engels'in Hayatları,

-Demokrasi : Türkiye Ekonomi Politikası.

1938-3 Donanma Kor. Askerî Mahkemesi'nin ilânı "İşbu kitaplar, erbaşlar tarafından okunmuş ve benimsenmiş ve bu hâl ileride Donanma disiplinini sarsıcı mahiyette görülmüş olmağa kanaati vicdaniyeyi tamme ile" 15 yıl.

1954 yılı.. Türkiye Filipinlerden geri.

Kuvayimilliyeciliğimiz (Gerekçe).

Vatan Partisinin Kuruluşu. Tüzüğü, Programı,

Siyasetimiz,

Soğan Ekmek Kongresi.

1957 Seçim Kampanyası. İslâm Hümanizması üzerine Eyüp Söylevi. İlk dini siyasete âlet etmekten, sonra Vatan Partisi'ni kurmaktan Harbiye Kumandanlık hücrelerinde 6 ay aralıksız bir tek gün, gün ışığı görmeyiş. 2 yıl Sultanahmet aydınlık cehenneminde tutukluluk. Beraat, Münire anne'nin ölümü.

1960yılı MBK Açık Mektuplar . Anayasa Projesi. 1965 : Tarih. Devrim Sosyalizm. İlk Sosyalizm'den Kapitalizm'e İlk geçiş : İngiltere, Türkiye'de Kapitalizm'in Gelişimi. Birinci ve İkinci Muvayimilliyeciliğimiz.

YAYINCININ NOTU

Dr. Hikmet Kıvılcımlı 'ya 1970'li yıllarda prostat kanseri teşhisi konur. Yurt dışında tedavisi mümkün görünmektedir. Bu şansını kullanamadan 12 Mart'ta idam istemiyle yargılanmak askeri mahkemece aranmaya başlanılır. Kıbrıs üzerinden yurtdışına çıkar. Kaçaklık günlerini "Anılar" adlı kitabında ayrıntılarıyla anlatır. 11 Ekim 1971'de Belgrat'ta kansere yenik düşer.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı kendi kaleminden yaşam öyküsünü başlıklarla verirken 1965 ve daha sonrasına değinmemiştir. Okurları aydınlatma bakımından 1965 ve sonrasının çok bilinen olaylarını ana başlıklarla vermekte yarar görüyoruz:

TİP'e üyelik başvurusu. Suat Şükrü Kundakçı, Kerim Korcan, Sadık Göksu gibi yakın arkadaşlarının da TİP'te çalışmaları. Samsun'da yayınlanan Çaltı Gazetesi'nde TİP'e teklifler; Uyarmak için Uyanmalı, Uyanmak için Uyarmalı, Atma Avcıoğlu Din Kardeşiyiz ve birçok yazısının yayınlanması. YİS (Yapı İşçileri Sendikası)'in örgütlenmesine öncülük ve aktif katılım, DİSK'in kuruluş sürecinde YİS'in de yerel olarak protokole imza atmasını sağlayış. 1965 Tarihsel Maddecilik Yayınları ve Tarih Devrim Sosyalizm adlı en önemli eserinin yayınlanması. 1967 Sosyalist Gazetesi'nin yayınlanması. Türk Solu Dergisi'nde yazılarının yayınlanması 1970'lere gelindiğinde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın şu eserleri yayınlanmıştı:

Toplum Biçimlerinin Gelişimi (Ekim Yayınevi)

Devrim Zorlaması Demokratik Zortlama (MDD eleştirileri)

Oportunizm Nedir?

Halk Savaşının Planları

Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu

Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi

Emperyalizm Geberen Kapitalizm

Karl Marks'ın Özel Dünyası

Marks-Engels (2. baskı)

27 Mayıs ve Yön Hareketi (Ant Yayınları)

Tarihsel Maddecilik Yayınları yukarıdaki kitapları yayınlarken Dr. Hikmet Kıvılcımlı Aydınlik Sosyalist Dergi, Proleter Devrimci Aydınlik Dergisi'nde de birçok makalesini yayınlamış, İPSD (İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Derneği)'ni kurmuştu. Sosyalist Gazetesi'ni yeniden yayına geçmesiyle (1970), YİS ve İPSD'nin yığın çalışmaları daha da gelişmiş, onun tezlerine gönül veren gençler Dev-Genç, Dev-Lis gibi gençlik örgütlerinde aktif ve etkin rol oynamışlardır. 12 Mart 1971 öncesinde "Anarşi Yok Büyük Derleniş" broşürüyle sosyalistlere çağrıda bulunan Dr. Hikmet Kıvılcımlı aynı günlerde Vatan Partisi Gerekçe ve Programını yeniden yayınlamıştır.

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

HO AMCA'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Aydınlık Sosyalist Dergi
Ocak 1970 Sayı:1-15
5.9.1969

İnsan Ortak Emegi ve Sahip Çıkanlar

Ho Şi Minh öldü mü? Bir insan son soluğunu verdi.

Yeryüzünde her an bir insan son soluğunu veriyor. Bunda yaşıyanları dehşete düşürecek bir şey bulunmuyor. İnsan, herşey gibi: Gelir, yaşar, gider. Kendinden az çok bir şey bırakır. Bir çocuk yahut bir anı. Hepsi o kadar. Milyarlarca insan kollektifi içinde, kollektife adsız bir emek izi bırakmıyan yoktur.

Ve sahici insan da budur. Milyarlarca insan arasında bir kişinin öldükten sonra da kendisinin olan "**özel mülkü**" maskaralığına düşmeksizin dünyaya gelmek. Ömür boyunca milyarların adsız emeğine bir adsız emek daha yaratıp katmak. Sosyalizmin, milyonlarla tarih-öncesi yılları böyle geçmiş. Kimse milyarlarca insan içinden sivrilip kendi övülen yahut yerilen damgasını birşeye vurmamış. Modern sosyalizm insanı niçin o gerçek rahatlığa kavuşmasın? Çünkü, "**özel mülk**" yalanı gelenekleştirilmiş.

Her millette, yedisinden yetmişine her insanın şakıdığı kıvrak dil kimin "**özel mülkü**"? Düşünürken, davranırken, anlaşırken, sevişirken konuşulanlar hangi "**dâhi**" yaratıcının "**kişicil damgası**"nı taşıyor? Hiç kimsenin ve herkesin. Gerçeklik bu.

Sonra, o milyonlarca yıllık insan topluluğunun milyarlarca adsız emekleriyle yaratılmış, doğanın en güzel varlığı insan dili hazinelerinden birkaç mücevheri kurnazca çalmış, babasının malı gibi satmış sivri kişileri düşünelim Artistleri, romancıları, edebiyatçıları, filozofları, bilginleri, daha bini bir paraya "**aydın kişi**"leri, politikacıları, komutanları, ve ilh., ve ilh. demek istiyoruz... Hep aynı kural: Milyonca insan yaratacak, birkaç "**sivri**" benimseyecek!

Bezirgân ekonomi soygunundan önce öyle "**sivri insan**"lar yoktu. En güzel halk havaları "**kişi**" olarak kimin malıdır? Bilinmez. Bezirgânlıktan (sınıflı toplumdan), hele "**modern**" kapitalizmden beri insan tekleri azdılar. "**Şu benimdir**" demek için

yapmadık kalpazanlık bırakmıyorlar. Kendileri yok oluverdikleri gün neyi alıp götürebilirler toplumdan? Hiçbir şeyi. Saatlerce katafalkları önünden kalabalık kervanları da geçse, altından tabutları ehram kaleleri içinde de saklansa, onların milyarlar içinde bir adsız emeği, enerjisi varsa o kalmıştır. Onu da, varsa ve kaldıysa, ne kendisi, ne başkası bilemez.

Kamu Ermişliği ve Ho Şi Minh

İnsanlık tarihi içinde her zaman bu sosyallik değişmez kalmıştır. Sosyalizm, önünde sonunda "özel kişicillığe" ağır basmıştır. Ho Amca'ya ne mutlu. Böyle önsüz ve sonsuz bir sosyalizm çabası içinde, en gerçek emeğin adsız ruhu gibi göçtü. Bütün ömrünce "kişi" olarak "si v r i"liği ile hiç kimseye batmadı. En rezil düşmanı Amerikan emperyalizmine bile, en yalınkat hakkın kılıcı gibi batarken: "Tek kişi" olarak değil, bütün bir Vietnam halkı olarak savaştı. Onun için, Emperyalizm ondan aldığı yarayı hiç bir zaman onduramayacaktır.

Onun için, "Ho Amca"nın ölümünde, "yaşıyanları dehşete düşürecek hiçbir şey bulunmuyor!" İsa'nın Musa'nın, Solon'un, Muhammed'in, Marks-Engels'in, Lenin'in ölümünde hiç kimseyi "dehşete düşürecek bir şey" olmadı. Ho Amca'nın ölümü de öyledir. "Özel kişi" olarak o göçtü mü? İsterseniz öyle olsun. İsa'nın, Musa'nın, Solon'un, Muhammed'in, Mark-Engels'in, Lenin'in emekleri milyarlarca kişinin adsız emeği içinde bir kollektif bütün olarak var oldu. Ho Amca'nın emeği de öyle.

Hazreti Muhammed'in çılgılığı şu idi: "Mâene (Ben hiçbir şey değilim) illâ (meğer ki) beşerün misliküm (sizin gibi insan olayım)!" Marks'ın benimsediği çılgılık ta şu oldu: "Homo sum (İnsanım) humani nihli (insancıl olan hiçbir şey yok ki) a me alienum puto (bana yabancı kalsın)!" Ve dünyada, "Bâkiy kalan hoş sadâ" onlaroldular. Ho Amca'nın tüm ömür çılgılığı şurada toplandı: "Ben sosyalistim. Sosyalizmden başka hiçbir şeyim yoktur!"

Onun için "Ho Amca"nın ölümünde "hiç kimseyi dehşete düşürecek hiçbir şey" olmadı ve olamazdı.

Bezirgân Ham Ervahlar

Ama, ölümü herkesi "dehşete düşüren" insanlar yok mu? Çok. Tümen tümen. Hele bezirgân, yâni sosyal sınıflı medeniyet patladı patlayalı, yeryüzü, irili ufaklı sürüyle "yaşıyanları dehşete düşürecek" ölümlerle doldu.

Kendileriyle birlikte, karılarını, sazendelerini, askerlerini de aynı mezara diri diri gömdüren nemrutların, firavunların bugün iğrenilen toylukları bir yana. Çelik kralları, petrol imparatorları yanında rahmetle anılan antika bön kralları, padişahları, İmparatorları da artık ciddiye alan iki buçuk "mukaddesatçı" adlı Finans-Kapital seyyar satıcısından başka kimse kalmadı.

Adım başında "ölümü yaşıyanları dehşete düşürecek" sümüklü böceklere basmadan yürünmüyor bugün. En ısmarlama cumhurreisi, ya da tükürülmüş milletvekili, kokuşmuş bakan, başbakandan, en ciğeri beş para etmez CIA ajanına, yahut "eline dört bin lira geçen 600 lira aylıklı" işkenceci polis hafiyesine dek ortalık "yaşıyanları dehşete düşüren" ölüsü kandillilerle kaplı. Onlara sözümüz yok. Onların "Allah belâlarını vermiş."

Sözde "Sosyalist" Ham Ervahlar

Şu "bizim" denilen ortalık kıyılı-"Sol" yahut sağlı sollu "Sosyalist" kesilenlerimizin "yaşıyanları dehşete düşürme" özençlerine ne buyrulur? Kimi 40 yıl, yerin altında tınak ucuyla fiskelemekten usanan yarım buçuk bağırsak asalağı soğulcan. Kimi İşçi Sınıfının gerisinde bırakılanları her sabah hazırca yiye yiye şiştikçe, ne bok olduklarını kimse bilmiyor sananlar. Bunlar "kenefe jandarma yazılmış" leşleriyle "yaşıyanları dehşete düşürmek" hevesindeler.

Kimi kırk yıl, izini tozunu şeytan görmemişlerden. "demokratik" hürriyetçi tatlı su "sosyalist"leri, yahut acı su "reformcu"ları kesilmişler. 27 Mayıs furyasında kellerine geçiriliveren "köktenci, dönüşümcü, dönük" "kahramanlık" külâhlarına bürünmüşler. Çok böbürleniyorlar. Anasının rahmine, çıkar çıkmaz kusan frengili "veled'i zinâ" gibi, "kursak"larındaki çürük çarık düşünce süprüntülerini saçmalayanlar. Saçmalamak uğruna, aylak aristokrat

döküntüsü şaşkın ördek ödleliklerini taşıyor. Gözü politika çöplüğünde kalarak geberişleriyle "yaşayanları dehşete düşürme" sevdasındalar.

Adsız Ho Yüce Sosyalizm Muştulayıcı

Bu çeşit, sosyalizme gübre bile olamayanlara Ho Amca'yı anmak, değmez. Ogibileri belki dehâlâ: "**Bir türlü sosyalist**" sayabilecek temiz işçi, köylü, genç arkadaşlara Ho Amca'yı anmak gerekir. Nedir bu **Ho Amca**?

Yazık ki ne "**paşazâde**" ve ne "**çarıklı köylü**"... Nguyen Sinh Huy adlı memurcuğun dölünden. Doğduğu yılı bilen yok. 1890 diyen de var, 1892 yazan da... Ya adı? O büsbütün hem var, hem yok. 15 adından, 10 yaşındaki: **Tât Thasih** (Umutlu). 20 yaşında Hue lisesinden, Fransa'da bahçıvanlığa geçer. 1914 yılı İngiltere'de süpürgecilik, aşçı yamaklığı yapan **Nguyen Ai Kuok** (Yurtsever Nguyen): 1931 yılı gıyâben idama mahkûm edilir, ve tam İngilizlerce Fransızlara teslim edileceği sıra, Honkong Hastahanesinde kan kusa kusa ölür!

Evet ölür. Ve doğumu ile olduğu gibi ölümü ile de kimseyi "**dehşete düşürmez**". 1945 yılı, Hiroşima'da Atom bombası patlar, 4 gün sonra Vietnam'a "**Genel Ayaklanma**" emri veren **Ho Şi Min** (Aydınlatıcı Adam) 2 Eylül'de Vietnam Başkanı olur. "**Ellerinde çocuklar için şekerleme ve portakallar. Yağmurluğunun havı dökülmüş. Sandalları delik. Kaşları şaşmış. Bakışı çocuksu. Paltosunun tersi ile ağzını siliyor ve hasır üstünde yatıyor... Fukaracık gibi yaşıyor. Lenin gibi davranıyor. Eşkiyalığa çıkmış Eizzeden Fransuva.**"

Avrupalı onu böyle görüyor. O Paris'te sömürgeci devlet adamına şöyle diyor:

"Evet, bu işin düzelmesi otuz saniyede de olur, otuz ay da sürebilir. Eğer bizi savaş zorunda bırakırsanız, siz benim on insanımı öldüreceksiniz, ben sizin bir adamınızı. Ama bu paha ile de gene ben kazanmış olacağım."

Fransız gazeteciyle böyle konuşuyor:

"**Dünyaya kendi hürriyetinin edebiyatını vermiş sizinki gibi bir millet, ne yaparsa yapsın, bizde**

dostlarını bulacaktır; bilseniz Mösyö, nasıl bir hırsla her yıl Victor Hugo'yu, yahut Michelet'yi okurum... Bu diller yok mu, onlar insanı yanıltmaz; onlar sizdeki ufak halkın, bizimkine öylesine garipçe benziyen küçük insanların dilidir... Ah! Mösyö, sömürgecilik insanları böylesine değiştirecek denli kötü mü olmalıydı?"

Ho'nun Evrencil Diyalektik Stili

Ho Amca'yı 1946 yılı da, 1962 yılı da: "Ha neredeyse bayılacak" denli cılız haliyle yakından tanıyan Fransız yazarı Jean Lacouture şu sonuca varıyor:

"İşte, kıvrak yumuşaklık ile dizgin vurulamaz enerjinin, politika muhayyeleri ile prensipler üzerinde sıkı duruşun, yurtsever geleneklere başvuru ile Marksist inceliyişin o taklit edilemez kaynaşmasıdır ki, Ho'nun orijinalliğini yapar. Bu sentezler sürekli olacaklar mı? Ho'dan sonra yaşıyacaklar mı? Otuz yılı aşırıdan beri Dong ve Giap gibi adamları yetiştirmeyi bildiği için, ondan başka, Hanoy iktidarına bir kollejyal (elbirliği ile çalışma) karakteri vermeyi bildiği için, öyle görülüyor ki, iktidardakötüye kullanılacak kişicilik ve ondan çıkacak veraset (yerine kimin geçeceği) meselelerinin tehlikesini önlemiş bulunuyor. "Ho Amca"nın kendi halkına yaptığı hizmetlerin sonuncusu da bu olacaktır." (10 Eylül 1969)

Yalnız "KENDİ HALKINA" mı? Hayır. Bütün yeryüzü halklarına verilmiş en son ders olmalıdır, "Ho Amca"nın yapabildikleri. Ve bu yalnız EN SON DERS değil, EN BÜYÜK DERS'te olmalıdır hele geri ülkeler Sosyalistlerine. Hele bizim gibi yarı Bâbil artığı, yarı derebeyi artığı, bir hayli de Finans-Kapital karışığı bir ülkede en acıklı eksik Ho Amca'nın çelişkili bütünlükleridir.

Bizim Cücelerin Dev Aynaları

Sosyalistlerimiz, kazıklaşmayı "enerji" sanıyorlar. Üç beş

"Marksist" formül ezberlemekle **politikada** "üstâd" geçiniyorlar. Dünyanın dört bir yanından "çevirme" bilgileri, kendi ülkelerinin **orijinal** gelenekleri yerine koyuyorlar. Bu korkunç teori ve pratik **boşluklarını** doldurmak için de: **TEK** başlarına **yanılmaz papa** hazretleri olmaktan başka hiç bir **"elbirliği ile çalışma"** zahmetine katlanamıyorlar.

O zaman karşımıza halk düşmanları için **gülünç**, dostlar için **ağlanacak** pozlarla çıkıyorlar. Herhangi **"adam kıtlığında"** sakalına sarılınan keçi, o saat kendisinin **"Abdurrahman Çelebi"** olduğuna inanıyor ve inanmıyanları boynuzlamakla, **"sınıflar savaşı"** yapmayı birbirine karıştırıyor. Burnunun altına bir iki parmak bıyık takmakla, **"Balkanlarda bir tâne"** yaşı benzemesin **"Stalin"** kılığında hazır iktidar tahtırevânını bekliyor.

Tahtırevân gelse, hele bir gelse, sen onlarda gör kerametlerin manda tezeğinden iri kallâvîlerini. Çarçabuk ülkenin her köşebaşına çatık kaşlı heykellerini diktirerek, **"sosyalizm"** adına en maydanozlu köftehorlukları yutturacaklardır. İki zart zurtla bir milleti o **"aşama"**dan, bu **"aşama"**ya terbiyeli maymunca hoplatmayı becerivereceklerdir. Bu mârifetlerine bedel, **"tarihe"** gireceklerdir, **"be birâder!"**

Böyle tarihe değil, hazır mezara bile girilemeyeceğini, girilse bile, koskoca Stalin gibi adamı mezarından bile çıkaracaklarını bütün **"sosyalizm"** avantüryelerine, bütün anarşist palavracılara, bütün kendini devaynasında görmüş kurusıkı teori ve pratikcülerine en büyük anlamcıl silleyi hiç iddiasızca ve bütün yaşıyışı, düşünüşü, davranışı ile vuran adam Ho Amca'dır.

Üç Tip Sosyalizm Kalpazanı

"Kırk yıl" dile pelesenk olmuş. Hangi **"kırk yıl"**: Eksiksiz elli yıldır yerin altında, yerin üstünde: Bu akşam pâyever, ertesi sabah babasını asacak **"sosyalizm kalpazanları"**ndan bu ülke ülkücülerinin çektikleri, birinci şube işkenceleriyle yarışmıştır.

Maksatları nedir? Kendilerine sorsanız, alacağınız karşılık hep develeri güldürecek birbirini çürüten küçükburjuva ermemişlikleri, yahut ne oldum delilikleri gibi görünür. Bıyık altından gülerek, yahut burnunuzu tıkayarak geçersiniz. Gene de

yaptıklarından utanmak şöyle dursun cesaret alırlar. İt ürür, kervan yürür. Gün gelir, neden öyle "Namus korumakçın horozdan kaçtıkları" anlaşılır. Ya falan yol kavşağına dek zor sürüklenen "Yolda seğırticiler"dirler; ya "maaşın kaç" olduğunu sorup sağlama bağlamadıkça "Cehenneme" gidemiyen "kafasız işgüzar" kapıkullarıdır; yahut da yerli yabancı binbir maskeli ajandırlar.

Teorik ve Pratik Ho

Yeni sosyalist kuşağımızın bütün o bitmez, tükenmez fışkırlardan kurtulması için gerekli en yanılmaz **sosyalist** mi-henk taşını (Kriteriyumu) Ho Amca veriyor. Bu veri iki noktada toplanıyor:

1 — **Teoride:** Kenditarihinin ve toprağının **düşüncesini** yapmak;

2 — **Pratikte:** Kişi sivriltmiyen elbirlikçi **davranış** yapmak.

Ho Amca'nın bu iki alanda **ayık ve alçakgönüllü** emeğini **burjuva** basınından olsun edinebiliriz. Bakın Batı Emperyalist anayurtlarının kapitalist kültürlüleri ne yazıyorlar Ho Amca için:

1 — **TEORİCE:** Gelenek-görenek üretici güçlerine temelli önem verildi.

"Vietnem'in tarihi ve medeniyeti: Oranın araştırmalarınınca modern çağdan hayli önce, komünist partisi davranışından hayli önce başlatılıyor; Hanoy insanlarına göre komünist partisi, to-parlasan, ancak bin yıllık geleneği tamamlayıp devam ettir-mekten başka birşey yapmamıştır."

2 — **PRATİKÇE:** Her kim olursa olsun "**KİŞİ TAPINCI**" ile sivriltilmemeye önem verildi.

"Ho Şi Minh" in konuşmalarda mevcut bulunmayışı hiç

şaşılabak şey değıldır... Kuzey Vietnam'da Başkana sonsuz saygı besleniyor; ama ne bulutlara çıkarılıyor, ne putlaştırılıyor... Kollektif bir zihniyet rejime adamakıllı damgasını vurmuş, ve düzeni Marksizm yanlı olan başka ülkelerdeki yanlıtlardan sakındırmıştır.

"Ho'nun cezaevi karneleri, bir milliyetçinin çektikleri üzerine yapılmış düşüncelerden kuruludur. O milliyetçi de ötekilerden biridir; yazılanlar halkın elinden düşürmeyeceğı bir incil değıldır. Ho'nun resimleri mi? Çok az var... yahut hiç yok. Evlerin duvarları üzerinde, kooperatiflerde arasıra Ho Şi Minh'in bir dergiden kesilmiş fotoğrafı gözüdür, ama orada Ho, hiç bir vakit yalnız değıldir."

Millî Putsuz Millî Mücadele

Vietnam'ın (Türkiye'deki 30 Ağustos kadar) alını yazısını değıştiren büyük zaferi, Dien-Bien-Phu savaşı mıdır? Müzesini geziyorsunuz:

"Dien-Bien-Phu muharebesinin, başkentteki gepgeniş salonda tasviri: Giap'ın kişiliğinden çok Vietnamlıların kişiliğini değılendirişor. Millî Tarih Müzesi'nde olduğı gibi, taşra sergilerinde de bölgenin geçmiş canlandırılırken, sunulan, açıklanan, kutlanan şey bir ulusu zafere ve bağımsızlığa yetmiş bir canlı Buda değıl, bütün bir kollektif varlıktır." (J. Decornay, 4 Eylül 1969)

Millî Kurtuluş Savaşı mı? Onu millet yapmıştır.

"Basında ve radyoda birisi örnek olarak verilirse, o kimse ya bir köprünün savunucusudur, yahut bir Güney çetesinin başıdır. Günün kahramanı sorguya çekildi mi, yaptıklarını anlatıyor, mücadele arkadaşlarını işte ortak gösteriyor, ama arasıra onları

ziyarete gelen keçi sakallı ihtiyarı ağzına almıyor."
(Keza)

Doğrusu da, sosyalistlik bir etiket değilse: **Sosyalistçesi** de bu değil midir? Birisi geride aklını, ötekisi cephede canını ortaya koymuş. Akılsız can kaybı boşa gider,ama canını ateşe atan bulunmasa akıl kaç para ederdi? Neden canını veren unutulsun da, aklını veren göklere çıkarılıp tanrılaştırılsın? Bezirgân düzen için bu, kaçınılmaz olabilir. Sosyalizme nasıl sığdırılabilir?

Şeylerin kör akışı ile sığdırıldı. Hattâ Paranoid (zincirleme hezeyanlı) çılgınlıklara dek sığdırıldı. Önüne geçilemezdi, o zaman. Ama "Kıyamete dek" geçilemiyecek miydi? Ho Amca onun karşılığını verdi. Halkın deyimi ile "**Götü boklu**" kişilere tapınmayı kaldırdı. Kişi tapıncı maskaralığının hiç değilse bundan böyle gerekmediğini ispatladı.

Sosyalizmin geleceği için az büyük kazanç mı bu?

5-7-1969

Aydınlık Sosyalist Derği, Ocak 1970

TARİHTE BÜYÜK DEVRİMCİLER / DR. HİKMET KIVILCIMLI

**İNKILAPÇI MÜNEVVER
(DEVİRİMCİ AYDIN) NEDİR?**
Hanri Barbüs

Barbüs'ün Ölümü Ve Dünya

Barbüs'ün ölüsü önünde: "Üç gün iki gece devrimci Matem Marşı, bir dakika bile susmadı." Ve bütün çalışan Moskova — bizde ancak vurguncu fırıncılar önünde ekmek alınırken görülen — bir üşüşme ile ordu oldu, geçit yaptı.

Barbüs Fransızdı. Moskova, Fransa değildi. Nede n bu coşkun yas?

Barbüs'ün ölüsü ardında: "Kızıl bir bayrak ve başak ormanı içinde, komünistinden sosyalistine ve radikaline kadar, yumruklarını havaya sıkmış" 300 bin Parisli insan ırmağı saatlerce, taşta taşta aktı.

Barbüs komünist idi. Paris, henüz komünayı boğan bir emperyalist ocağıdır. Bu gün Habeş katliamında, Mussolini faşizmine 1 milyar kredi açan kredi açan gerici hükümeti merkezinde, bir bolşevik uğruna, bu yüzbinlerce insana Paris'i çiğneten nedir?

Yeryüzünün beşte dördünü tutan Emperyalist dünyasından hiç bir hükümet şefi, hiç bir devlet başkanı, ülke kralı veya Roma papası, Barbüs'ün adına bir başsağlığı göndermedi. Fakat, Çin kulisinden, Arjantin köylüsüne kadar yeryüzünün beşte birini dolduran milletler ve insan toplulukları içinde nerede bir yığın örgütü dünyaya geldiyse, oradan sol Fransız gazetelerine, Barbüs'ün ününü yücelten ve insanlığın olgun bilincini bir alev bayrak gibi yükselten bereketli

(*) Bunu yazan şair Nazım Hikmet'tir. (Bay şair merak etmesin; Fabrika cehenneminde "ateşi okumayan" işçi yoktur.)

(**) Bunu söyleyen Doktor Fuat Sabri'dir. (Meğer bizde ne çok Barbüs varmış ta bizim haberimiz yokmuş.)

(***) Bu saçmayı küflü barutuna katan Profesör Suphi Nuri'dir. (Böyle "kutupları keşfeden" bilginlerimiz sağ oldukça, Türkiye kültürünün niçin buz tutmadığına şaşmalı!)

(****) Bunu da atan -ne bileyim ne- B.Kerim Sadı Nevzat Gürken'dir. (Karl Marx'ın, Waytling'e bağırduğu söz ne çabuk unutulmuş: "Cehalet bu güne kadar hiç bir vakit, hiç kimsenin işine yaramamıştır.")

bir **Hommage** (saygı) sağanağı, haftalarca süre ile bardaktan boşanırcasına yağdı.

Bu milletleri kim zorladı? Barbüs dünyayı bu kadar nasıl sardı?

Barbüs Ve Entellektüellerimiz

Ne "Barbüs'ün "Ateş"ini okumayan bir işçinin... kafası yarım"dır. "(*) demek, ne, "Ben de aşağı yukarı aynı yollarla aynı neticeye gelmişim"(**) sanmak; ne "unutmayalım ki (BARBÜS) üstad siyasi değildir, politikacılık etmiyor... ezcümle menfaatsizdir (?)! (***) saçmasını savurmak ,ne de Barbüs'ü "ta başından itibaren (****) komünizmin ateşin bir koruyucusu" ve "bütün dünyada"ki emperyalizm düşmanlığının en... en... en... büyük "Ruhu" saymak hem kafamızı doyurmaz, hem de gerçek Barbüs'ü aydınlatmaz.

Barbüs deyince bizim aklımıza "sapına kadar adam yok!" dedikleri "adam" gelir.

"Bizde adam yok!"

Niçin? İşte , bize bunu , yani; adam olmayı, Barbüs pekala öğretebilir. Ve. biz yalnız bu kadarcığını olsun anlayabilir ve anlatabilirsek, ancak o zaman,Barbüs'ü ağzımıza almakla geviş getirmeyi birbirinden ayırt edebiliriz.

"Büyük adam, küçük adam..." Barbüs, ne büyük, ne küçük adam, sadece: **Adam'dır.**

Onun için, bizde resmi otoriteliliğin veya şarlatanlığın dışında,ezilen yığınların gönlünde "**adam olmak**" veya "**adam görmek**" isteyenlere bir güzel örnek: Barbüs'tür.

Barbüs'ün Tarih Öncesi

Barbüs, 62 yaşında bir devrim delikanlısı olarak öldü. Fakat Barbüs "**ta baştan itibaren**" Barbüs değildi. hatta onun gençleşmesi bile "**ta baştan itibaren** olmadı. tersine, Barbüs 35 yaşına kadar ihtiyardı. Ondan sonra doğdu ve gitgide gençleşti.35 yaşına kadar Barbüs "**Ağlayan**

kadınlar":Pleureuses" (şiir), "Yalvaran Erkek-ler:Suppliant" (Roman) sınırlarında sızıldanmıştı.

20 yaşında (yani **Ağlayan Kadınlar'ı**) yayınladığı 1895 yılında -kendi deyimi ile- "sessizliği öldür"erek edebiyata girdi:

*"Çılgın acımlar besleyen;
Yıldızlı bir ışıkla uçan gönlüm için
Sözler büyük bir rahatlık veriyor;
Oysa ben henüz konuşmuyorum."*

şiiri ile sahneye atılan Barbüs, "henüz" iyimser gözükür. Yalnız biraz sorup anlamaya yönelik olan mantığı onu düşündürür:

*"Ey! henüz söylenmemiş sözlerin
Daima hazır olan okşamaları ;
Ey! yarını bir hazine gibi görmenin
İnsana getirdiği büyük ve mutlu bayram...
Henüz elde edilmemiş zaferler,
Henüz esrarengiz duran sahalar,
Tüm hoş giden söz verişler..."*

(Sessizliğin Ölümü)

Ancak, kitlelerin, hayatın, hareketin dışında kalmış bir "ölü edebiyat"tan ne çıkardı? Tam 15 yıl, tanesiz bir değirmen gibi hepsöylenmemiş sözler öğüten Barbüs de en sonunda bıktı, usandı. İnsanın adeta kendi kendine "konuşmuş" olması ile "**büyük bir rahatlık**" duyamayacağını artık o da anlamıştı. Yarına harcanmayan bir "**acıma ve ışık**" "**yarına bir hazine**" yapamıyordu. Bu sebeple, köşeye çekilerek geçen 15 edebiyat yılı, gerçekten "esrarengiz saha"ları, "hoşa giden söz verişler"i

(*) Cehennem romanında Barbüs, bir otel odasının tavana yakın yerindeki çatlaktan yanındaki odaya gizlice bakarak, gördüklerini anlatır.

ve "elde edilmemiş zaferleri" ile Barbüs'ü vakitsiz "ih-tiyarlatmak"tan başka bir şeye yaramadı.

1908'de Cehennem'i ni yayınladığı ve "yüksek bir şiir şekline ve güzelliği inançlarla kucaklaştıran bir esere inanıyorum" dediği zaman Barbüs, hala, aşağı kalabalıkların "biz"liğine inememiş bir, "ben" idi:

"-İşte ilk ve son çığlığımız: Ben!" (Cehennem)

Ve, sadece "ben" olarak kalmanın "hiç"liği önünde, Nirvana'yı özleyen bir doğu dervişi gibi Mistisizme gömülüp, susuyordu:

"Öyle sanıyorum ki, çevremizde, dört bir yanda birtek kelime var, yalnızlığımızdan sızıp çıkan ve en sevinçli anlarımızın üstündeki peçeyi sıyrıp atan tek kelime; Hiç!" (Cehennem)

Sağı solu, önü arkası hiç olan, yeri göğü hiçlikle dolu gören bir insan için yaşama ve varlık ne kelime? Gene hiç! Onun için, 35 yaşındaki Barbüs'ün gözünde din safsatalarının uydurduğu "din yalanlarının", "din küfürlerinin kullandıkları" cennet ve cehennem deyimleri gerçekte: Hayat ve ölüm, demektir. Ama herkesin sandığı gibi değil, Barbüs'ün anladığı anlamda, yani: Hayat = Cehennem; ölüm = Cennet idi.

"Kiliselerin büyük mezarı içine götürdüğümüz şeyden başka cennet yoktur. Yaşama korkusundan başka cehennem yoktur."

Barbüs yaşıyordu. Demek bir cehennemin içinde idi. Ve şu halde yazabileceği roman da ancak bir Cehennem olabilirdi.

Buraya kadar gelen Barbüs'te şu dört özelliği buluyoruz:

1- Barbüs "sessizliği haykırtan" kuvvetli bir yazar idi: "Bende bazen yüce bir şey vardır" derken yanılmıyordu.

2- Hayattan usanmıştı: İnsanları, "ışığı tanrılardan çalan, barsaklarında her an birbirinden başka yeni bir acı duyan, akşamdan akşama paramparça olan "Promete'ye" benzetiyor-

du. Fakat insanlık niçin böyledir? Onu açıklayamıyordu. Promete'nin ciğerini yiyen "puhu kuşu, sanki babasının yuvasına giriyormuş gibi insanın üzerine uçuyor" da ondan... sanıyordu: Barbüs'e göre bu "puhu" insanın "arzu"su idi.

"Bizim, arzu yüzünden hep böyle olduğumuz muhakkak."

Nerdeyse: Allah pes, baki heves diyecek.

Fakat, hemen ümidi kesmeyelim. Barbüs, Promete'ye özeniyor. İyi belirtir. Çünkü Karl Marx da iliklerine kadar idealist olduğu 25 yaşlarında Promete'yi ideal insan sayıyordu.

3- Gerçek aşık ve arayıcısı idi: "Esrarengiz ilham yok. Gerçeği çaldım. Bütün gerçeği çaldım" dediği zaman bile gene kendi kendine sormaktan geri kalamıyor:

"Kim, her şeyi söylemek cesaretini gösterecek? Her şeyi görmek dehası kimde olacak!"

Her şeyi görmek ve söylemek ülküsü: İşte Barbüs'ü o çilekeş mistisizm denizinden kurtaracak yol...

4- İnsanın dışında birşey tanı mıyordu: "Fakat ne hirafevi puhu, ne tanrı var" dedikten sonra:

"İnsancıl özlemin incilini, bizi hayattan hayata, yapıp ettiklerimize doğru iten şeyin müthiş ve basit incilini kim yazacak?" sorusuna, sanki bir insan kültüne, insanı Allahlaştıran gerçekleştiren bir laik tarıkata varıyordu. İnsanın etrafındaki herşeyi hiçe sayan Barbüs, bu hiçliğin ne demek olduğunu Cehennem'in son cümlesinde şöyle yasalaştırıyor:

"Hiç. Öyle sanıyorum ki bu ne yokluğumuz, ne felaketimizdir, tam tersine, bizim gerçekleşmemiz ve ölümsüzleşmemizdir, çünkü her şey bizdedir."

Bu insan kültü, acaba bir hümanizm = insaniyetçilik ışığı mıydı? Ve acaba bu ışık, yukarıda işaret ettiğimiz yolu, dünya devrimi meydanına gidinceye kadar aydınlatacak mıydı?

Görüyoruz o kadar kuvvetli psikolojik tahlilleri ve coşkun realist üslubu ile herkesin dikkatini çeken Cehennem'inde bile

genç Barbüs: Toplum ortasında yapayalnız kalmış, bir çatlağın aralığından dünyayı seyreden ve bir deliğin önünde çarmıha gerilmeye can atan" (*) melankolik, romantik, kötümser, bezgin, karanlık... aşınmış bir dağ gibi hasta ve ihtiyarlamış gözükür.

Bu aşınmış, ihtiyar dağın üzerine düşen bir yıldırım: **Evren savaşı!** Onu birdenbire canlandırdı, çimlendirdi. Bambaşka bir dünyanın renk ve hayatı ile çiçeklendi: Hasta vücudunu çürüten kuvvet ve ateş, gerçek Barbüs'ü diriltti, kurtardı ve yükseltti... Barbüs ondan sonra Barbüs oldu.

Barbüs Platonik Veya Dönek Değildir

Bu sanki "Barbüs'ün prehistory'si" sayabileceğimiz geçmişini hatırlamak, onu küçültmez. Çünkü bu durum, içinde yaşadığı çevrenin, az çok tarihsel bir zorunluluğu idi. Fransa, halen küçük burjuvazisi çoğunluk olan bir ülkedir. Orada bütün ve büyük bir devrim göreneği ve düşüncesi ile kökleşmiş, asır görmüş bir burjuvazi ağır basar. Küçük burjuva entellektüeli Barbüs, hakim etkilerden pek kolayca yakayı sıyıramazdı. Kapitalizm'in ise çatır çatır sallanıp dökülmeye başladığı ilk evrensel iflas krizi ancak evren savaşı ile açılmıştır. Onun için, İzvestiya gazetesinde Karl Radek'in dediği gibi; Evren savaşı biter bitmez:

"Barbüs'ün derhal komünist olmayışına da hayret etmedik. Bu Fransız aydınının, henüz kendisini ciddi ve çetin komünist ordusundan ayıran bir hayli prejüeleri vardı. O aydınlık arıyordu. Fransız uygarlığının güzel geleneklerine varis olan ansiklopedistlerin yerini tutan Barbüs, dünyayı savaşın dehşetlerinden kurtaracak manivelayı kamuoyunun teşkilatlandırılmasında arıyordu... Fakat en sonunda anladı ki..."

İnsanîyetçilik, saldıranı meydanı boş bırakan bir teslim bayrağından ibarettir. Ve o zaman, yani 1922'de Komünist Partisine girmek istedi ve girebildi.

Fakat Barbüs'ün karakterli devrimciliği asıl ondan gözükür. Barbüs'ün geç gelmesi değil, geldikten sonraki gelişimi

önemlidir. Bu bakımdan, bizdeki bazı bulaşık unsurların bastırdıkları kara çukurla, Barbüs'ün bulutlara eren başını karşılaştırmak bile gülünçtür. Fakat öyle bir karşılaştırma yaparsak, Barbüs'ü özellikle şu iki noktada tertemiz ve yüce buluruz:

1- Barbüs, başında şöhret olmadığı sürece bazı temelden hokkabazlıklara başvuran ve bir baltaya sap olur olmaz nevre dönen külâh kapıcı bir aydın değildi. Tam tersine, Barbüs, edebi bir güç olduktan sonra dahi, bu gücünü sonuna kadar kullanmak imanı ile devrim cephesine geçti.

2- Barbüs'ün idealistliği, bir mektep kaçkının toyca heveskarlığı, saman alevi gibi yanıp sönen bir, "gençlik heyecanı," satılık bir blöf, sahte bir sabunköpüğü değildi. Biraz havalanınca, çıktığı yeri unutan, kitleden çaldığı nefesi, kendi "ruhu" sanan bir balon değildi.

Barbüs bir kez yönünü bulduktan sonra geriye kaçışlarla bocalamadı. Bir gülle gibi hedefine atıldı ve yörüngesini kaybetmeksizin düşmanın başı üzerinde kronometrik bir şarapnel gibi patlamayı bildi.

Barbüs Nasıl Barbüs Oldu?

Barbüs'ü "Cehennem"den kurtaran ve bizim Barbüs yapan şu üç şarttır: 1-Kitle ve hareket adamı olmak; 2-Teşkilat adamı olmak; 3-Enternasyonal adam olmak.

I- Hayat ve kitle adamı oldu: Barbüs, bir yazardır. Fakat direktif yukardan değil, aşağıdan, hayatın ve kitlenin kendisinden alır. İki yıl, cephenin ateş hattında, "Puvalü" denilen evren savaşının Fransız Mehmetçikleri ile omuz omuza dövüştü. Ancak ondan sonra :

"Milletler, kendilerini şu veya bu şekilde çalıştırıp soyan-

(*) Barbüs'e dair usulen forma karalayan Kerim Sadi, Dimitrofun yazısını şöyle kırparak sakatlar: Yazının başından sonundan 26 satırını alır. Aslı kitle ve savaşla artistin ilişkisine dair olan ve bize bir şey öğreten ve platonik "devrimci"leri utandıran 43 satırı yutar!

ların derisini aşarak sömürücülerin göbeği üzerinde anlaşılabilecektir." Düşüncesi ile yazdığı "Ateş"inde, o satırlardaki ilhamın kimden geldiğini şöyle anlatır: (Ağzı şekerli dükkânı kokan bir Puvalü siperde Barbüs'e emekleyerek yaklaşır:)

"-Hişt hemşeri; bana bak! Sen madem ki yazarsın, ilerde askerlere dair de yazacak, bizden bahsedeceksin, değil mi?

-Elbette yavrum. Senden, bizim can yoldaşlarından ve hayatımızdan bahsedeceğim.

-Bana bak! Şey...

Puvalü başı ile, not almakta olduğum kağıtları gösteriyor. Kalemini boşa tutarak onu dinliyorum. Bana bir sorun açmak istiyor.

-Bana bak! Kusura kalma hemşerim... Senden bir dileğim var. Diyeceğim şu: Eğer kitabında bizim imanını yokları konuşturacaksan, onları olduğu gibi mi söyleteceksin, yoksa usturublayacak mısın? Malum ya; biz, kaba saba laf ederiz...

-Anam babam; ben, kaba olsun maba olsun her lafı yerli yerine koyacağım, çünkü doğrusu budur.

Ama, hişt bak! Böyle edersen, sen ayar tipler, işin doğrusuna bakmazlar da, sana, domuz herifin biri demezler mi?

-Olabilir, fakat, gene ben öyle diyeceğim ve o tiplere aldırmayacağım." (Le Feu)

İşte Barbüs, kitleyi böyle dinledikten ve yangını gördükten sonradır ki, ışığa kavuştu:

"Koyu karanlık iki bulut yığını arasından sakın bir aydınlık sızıyor. Bu ışıktan çizgi ne kadar cılız, ne kadar yaşlı, ne kadar zavallı ve düşünceli olursa olsun, gene gösteriyor ki, güneş vardır." (Le Feu'nün son sözü, 1915 Aralık)

Bunun için Barbüs'ün Ateş'i bütün Fransa'da ve bütün dünyada, bunalan gözleri kamaştırıcı bir şimşek keskinliği ve çabukluğu ile yankılar uyandırdı.

II-Barbüs, hareket ve teşkilat adamı oldu: 1916'da çıkan Ateş, 1917'de edebi Gonkür ödülünü kazandı. Fakat Barbüs, bizim edebiyat Donkişot'ları gibi, bu zaferceğizin üstüne manda gibi yatmadı. Kitle yayılımına borçlu olduğu ününü, Bab-ı Ali kaldırımlarında kaşık kaşık yiyerek ense ve kese şişirmeğe bakmadı. Barbüs, bizim Donkişotların rüyalarında bile göremeyecekleri kadar kuvvetli, kudretli ve doğrucu, yüksek

verimli bir eli kalem tutardı: Birer ok gibi hedeflerine giden, **Aydınlık, Olan Olacak, Bir Savaşçının Sözleri, Zincirleme** gibi romanları yanında; **İsa, İsa'nın Yudaları, Ülüv, Zola** gibi yazıları da yaratıyordu. Fakat yakından bakılırsa Barbüs, anarşik bir ün لازمılığı içinde kuru edebiyat kakası karıştırmakla birşey yapılamayacağına inananlardandı. Bu sebeple edebiyat silahını, bütün ezilen ve bunalan kitlelerin kaynaşan hareketi içinde, ezilenlerin bilinçli birliği ve teşkilatı uğrunda usta bir silahşör gibi kullanmayı bildi.

A - Ateş: Büyük emperyalist savaşında, adsız askerin için için isyanını anlatır. Ateş'in aydınlattığı zemin üzerinde, daha Gonkur ödülünü aldığı yıl (17 Mart) A.R.A.C. (Cumhuriyetçi eski savaşçılar derneği)ni kurdu. 1 Mayıs (1919) dolayısıyla Lyon'da eski savaşçılar ve savaş yaralılarının ilk kongresini açtı. Yani, **Ateş**'te canlandırdığı savaş ezilenlerinin dileklerini, hayatta yasalaştırdı.

B - Aydınlık (klarte): 1920'den beri hak ve adalet uğruna birleşmeye çağırıyordu. "**Fikir işçilerini proleterya ile yanyana, Fas savaşına karşı durmaya çağırışı**" 1925 Temmuzunda Fas sömürge halkını kılıçtan geçiren Fransız emperyalizmine karşı ana vatan aydınlarını, işçi sınıfı ile birleşmeye çağırıyordu. Emperyalist savaş aleyhtarlığı lafta kaldıkça neye yarardı. 27 Ağustos 1932'de Amsterdam'da Roman Rolland'la beraber, "**emperyalist savaş aleyhtarları kongresini**" teşkilatlandırdı ve emperyalist savaş aleyhtarları dünya komitesinin başkanı oldu. İşte Aydınlık vs. edebi tezlerini de böyle gerçekleştirdi.

C - Cellatlar: Balkan emperyalist bızdıklarının devrimci ezilenlere karşı yaptıkları işkenceleri, yerinde görerek anlatıyor ve reddediyordu.

Faşizm kurbanlarını kurtarmak için, yalnız **Cellatları** yazmakla kalsaydı, kendi kendine ihanet etmiş olurdu. 4 Haziran 1933'de Paris'te "**Faşizm aleyhtarı enternasyonal kongresine**" önyak olan Barbüs, o zamandan beri, "bütün

anti faşistler ile Thaelmann'ı kurtarmak için, enternasyonal komite"nin başında çalışıyordu.

1928'den beri Mond, kültür uğruna faşizme savaş açtı ve açıyor ilh...

Görülüyor ki Barbüs adeta içgüdüğü ile, arkasından bir organizasyon getirmeyen ajitasyon-propogandanın, sıfır olacağını anlıyordu, Onun için her edebiyat atılımını bir kitle hareket ve teşkilatı ile hızlandırmayı bildi.

Böylece Barbüs'de, ajitasyon-propaganda ile organizasyon birbirlerini tamamlayarak kuvvetleniyordu. 1932'de "**Devrimci Yazar ve Sanatkarlar Derneği'ni**"ni kuranlardan biriydi. Aynı teşkilatın teorik organı olan **Komün'ü** de Gorki, Romen Rolland ve Andre Jit'le birlikte; Barbüs yönetiyordu.

Onun için Barbüs, Dimitrof'un -nedense Türkçeye çevrilirken kesilip atılmış olan (*) — sözlerinde işaret ettiği gibi şu iki basit gerçeği hayatı ile ispat etti.

- a - Gerçek artist, kitle hareketinden ayrılamaz.
- b - Gerçek artist, yalnız sözde değil, özde, işte ve dövüşte de artisttir.

III - Nihayet Barbüs, enternasyonal bir kan oldu: Daha ilk, "Cumhuriyetçi eski savaşçılar derneği"ni kurarken, Barbüs savaş biter bitmez, bütün Fransa'nın ve dünyanın savaşçılarını birleştirmek prensibini ortaya attı. Nitekim 1920 yılının işçi 1 Mayıs'ında Cenevre'de "**Eski Savaşçılar Enternasyonalı**" şeklindeki birbiri ile döğüşenleri, elele verdir-meye girişti.

O, inançlarını fare deliğinde saklayan tavan arası aydınlardan değildi.

1920-21 yılından itibaren, III'üncü Komünist Enternasyonal'i'nin safları arasında yeni bir dünya kurmaya gittiğini, dünyaya bildirdi. Sovyetler'e iftira bulaştırmak isteyen kirli insanlara, "**işte bakın, Gürcistan'ı ve Rusya'yı ne yaptılar**" eseri ile cevap verdi.

Ezilen Fas ulusu ile birlikte Fransız emperyalizmine karşı

çıktı. Balkan'da cellatların elinde inleyen devrim kurbanlarının yanına koştu. Enternasyonal İşçi Yardımı'nın Antiemperyalist Lig'in kurucularından oldu.

Sağlığının eriyip çürümesine rağmen 1922 ile 1930 arasında; Anti-emperyalist, faşizm düşmanı olan, veya savaşçıları toplayan bütün enternasyonal kongrelerde militanlık yaptı. "Enternasyonal emperyalist savaş aleyhtarları" teşkilatları ile, faşizm aleyhtarları teşkilatını, bir tek savaş ve faşizm aleyhtarları şeklinde birleştirmek girişimi ondan geldi.

Hastalığına bakmayarak 1933 sonbaharında "Amerikan savaş ve faşizm aleyhtarı ligi"ni kurmak için Amerika'ya baştan başa dolaşan ve mitinglere katılan, o idi.

"Savaş Aleyhtarı Gençlerin Enternasyonal Kongresi"ni o canlandırdı. 1934 yazında - bizde panik uyandıran- "Dünya Kadınlar Kongresi" ile "Brüksel Üniversiteleri Kongresi"ne aktif surette katıldı. 1935 yılının 30 Ağustos'unda, veremli ve arteryas-kleoritik ciğerlerini buzlu Moskova'nın kızıl yüreğine feda ederek, VII. Komitern Kongresi uğruna devrim şehidi giden de o oldu.

Barbüs'ün Ana Fikirleri

Barbüs, dünya devriminin yazarı idi. Niçin? Barbüs, son "Enter nasyonal Yazarlar Kongresi"nde öz olarak edindiği bu düşünceyi, ta Aydınlıktan Mond'a kadar gelen uzun edebi savaşlar ile savunur. Barbüs; birlik, düşmanlık ve dostluk denilebilecek baslıca üç şey etrafında seferber olur. Bu seferberlikte onun sloganı: İnsanlık kültürünü korumaktır. Barbüs'ün elinde tuttuğu ve yükselttiği meşale, kültür'dür. Fakat kültür deyince akla hayattan kopmuş, soyut, metafizik, mutlak ve ölü bir kalıp gelmesin. Tam tersine, Barbüs'te kültür, bugünkü büyük ve devrimci sosyal politik savaşın edebi ifadesi, ta kendisidir. Çünkü Barbüs artisttir. Kültür meselesinde

Barbüs'ün diyalektik hareket mantığı şunlardır:

1 - **Tez:** Şovenizm- savaş ve faşizm **düşmanlığı**.

2 - **Anti-tez:** Kafa ve kol işçilerinin **birliği**.

3 - **Sentez:** Sovyet ve ezilen ulusların kurtuluşu **dostluğu**.

Barbüs, emperyalizmin şoven, militarist ve faşist hareketlerine, yani kapitalizmin özüne düşmandı. Çünkü o hareketler ile, o öz; **kültürü** mahvetmek üzere idiler. Kapitalizmin bu kültür düşmanlığına karşı nasıl durulabilirdi?

Ancak birtek yol ile; bütün-kafa ve kol çalışanlarının (aydınlar ile işçi ve köylülerin) tek cephe ve tek ordu olmaları ile. Bütün dünya gericiliğini durduracak olan en geniş çalışanlar birliği, ne şekilde gerçekleşebilir? Sosyalizm biçiminde. Barbüs onun için Sovyet dostu idi ve emperyalizme savaş açan geri memleket ve sömürge isyanlarının dostu idi.

Barbüs bir aydın sıfatı ile bu düşüncelere nasıl erişmiştir? Onu bizzat kendi ağzından dinleyelim. Barbüs'ün sanat anlayışı üç noktada toplanabilir:

-I-

Sorunu şöyle koyar:

1 - *"Bu günün ve yarının yazarına düşecek görev, realiteyi olduğu gibi ayırt etmek olduğuna göre, yazar sosyal gerçekliğe bakınca görür ki, bu olan biten, esas itibarı ile birbirinden farklı iki eğilimden, iki kılmıldan, bu ikisi arasında bir dövüştür ibarettir. Bu kurulu düzeni muhafaza etmek isteyenler var, bir de, o düzeni adalet ve genel çıkar yönünde değiştirmek isteyenler var."*

Yani bir devrim isteyenler, bir de istemeyenler var. Bu iki kampı görmeyen yazar, içinde yaşadığı devrin en büyük gerçekliğini anlamıyor demektir. Böyle bir yazarın tonla kağıt tüketen bir kalem efendisinden, veya efendisinin dikte ettiği hesap pusulasını dolduran cahil kahya ve uşaktan farkı yoktur. Böyle kimseler, hiç olmazsa yazarlığın adını pislemesin, gitsin daha namusluca başka işlerde çalışsınlar. Bu gün ve yazarın yazar olmanın ilk şartı, devrimle gericiliğin güncelliğini görecektir. yetenekte olmaktır.

2 - *"Fakat en esaslı akımları birbirine karıştırmamak, sadece ayırt etmek yetmez, seçmek gerekir. Bu akımlar karşısında ve içinde bir durum almak gerekir. Çünkü burada manevi unsurlara, hareket ahlakının unsuru da karışır. Bir kere girişilmiş bulunan sosyal faciaya bilinçli şekilde karışmak gerekir."*

Madem ki ister istemez toplum içinde yaşıyorsun -toplum dışında yaşayan insan olmaz- madem ki toplum da devrim ve gericilik diye iki akım, insanlığı iki orduya bölmüştür, sen de, bu iki ordudan birinin içindesin. Avcı, önünde başını kara gömen keklik gibi, içinde bulunduğun durumu boşyere görmemezlikten geçiştirmeye kalkışacağına, mertçe bile bile kabul et; ya devrimden, ya gericilikten yanayım de... Aksini zaten yapamazsın, bari ikisinden birini seç... Koyun gibi şu veya bu akımın peşinden sürükleneceğine, insan gibi şu veya bu akımda bilinçli rol oynar... Hareketin ahlakı budur. İleri veya geri gidebilirsin ama, ortada duramazsın. Hareket durmamaktadır ve tarih durmaz, akar. Devrimci mi, gerici mi? Onu açıkça göstermemek edebi ah-laksızlıktır.

"Mademki, insanın insanı tarafından ezilmesi ile bundan çıkan bütün sonuçlar, birbirleriyle bağlı bir sistemden ileri gelmektedir... Çaresiz bütün yolsuzluklar birbirine bağlı bulunurlar. Ve bütün gelişmeler yekdiğerlerini tutarlar."

Kapitalizm bir sistemdir ve iki zıt kutba bölünmüştür. İyi ve fena her olay bütün sistemin üzerinde olumlu veya olumsuz bir etki yapmaya zorunludur. Onun için olumlular olumlu, olumsuzlar olumsuz etkilerinde ortaktırlar. Bu iki zıt kutbun ortası olan ateş hattı üzerinde hiç kimse duramaz. Bu iki kutbun dışı, yani, toplum dışı ise, başka bir dünya, başka bir yıldız demektir ki; öyle bir şey görmüyoruz. Şu halde tarafsız insan yok mu? Evet, tarafsızlık iddiasında olanlar var. Bu gibiler, özellikle burjuva liberalizminin etkisi altında düşünen küçük burjuva aydınları arasında çoktur.

"Aktüel burjuva liberalizminin getirdiği düşünce kargaşalığını, kendinden geçmeleri, manevi çatlakları mübalağalandırmak gayet kolaydır. O liberalizmdir ki, bir çok şahsiyetlere kemali saffetle, kötü bir niyet beklemeksizin, hele hiç temkinini bozmadan dört bir yana diğerlerine bin tebessüm saçarak, mürteci ve bilameliye gayri insani bir takım vaziyetler almak imkanını verir. Bu zatlar afiyet ve sıhhte

yaşadıkları halde, kafalarının içinde öldürücü bir takım teadlar beslerler. Heyhat ki; paradoks yapmış olmadan, birçok münevverlerin zihniyetini bu cihetten malül saymak mümkündür."

Entellektüellerin, çoğunlukla maaşlarını hakim sınıftan almaları ve küçükburjuvanın özel mülkiyet prejüjeleri ile yüklü bulunmaları, çok kere onları böyle sade suya "tarafsız" geçinmek kaygısına düşürür. Demek "tarafsızım" diyenler var. Fakat sakın, şeyhin kerameti kendinden menkul olmasın? Acaba gerçekten "tarafsızlık" denilen şey var mıdır? Daha açıkçası, bu "tarafsız" bayların yaptıkları nedir? Nitekim Barbüs'te:

"İdealin, soysuz dünyaya zararı dokunmayacak kadar yüksekse, ta bulutlar arasında tünediği."

Ayrı tutulan görüşlere işaret eder. Ancak gerçekte, sonuç itibarı ile aynı tutulan görüşlerden ne çıkar? tarafsızlık mı? Barbüs hayır diyor:

"İkisi ortası durum yoktur. Hayrul umuru evsatuha (işlerin hayırlısı, ortası değildir. Bir üçüncü durum kuruntu ve hayalettir. O hayalete yönelenler, demokratik özgürlükleri savunmazlar, tehdit edilen kültürü savunmazlar. Olsa olsa, bir an için kendi keyif ve istihaleatlarını savunurlar. Hareketsizlik mi, dediniz?"

Hayır, onun adı; kötü harekettir. Onlar bütün tarafsızlar gibi, kendi tembellikleri, boşvermişlikleri ile, kurulu iktidarı kuvvetlendirmiş olurlar. Onlar, bütün "apolitik lasiyası"ler gibi, hakim politikaya yardım ederler. Ve bunun sebebi daima aynıdır. Çünkü, bütün yolsuzluklar ve kötülükler bir tek vücut halindedirler. Derin düşünülmüş bir "bütünlük anlayışına katışmayan her türlü manevi görüş, tuzla buz olur gider" (a.b.ç., H.K.) "Hatta sosyal ve manevi yoksulluklarını bir prensip ve bir süs haline getiren sanat için sanat sekterleri bile, kollektif yaşamdan ayrılışları ile, işi olurlarına bağlayıcı (konformist) ve tutucudurlar."

-II-

Böylece, bir taraf tutmanın gerekliliğini ispat eden Barbüs, bu sefer döner, tutulacak tarafın neresi olduğunu araştırır. "Kim haklı?" Barbüs; Pekala biliyorsunuz ki, der, evrenin durumu ve geleceği sorunu bu kadar yüksek olarak ele alındığı zaman, şu meşhurlar meydana çıkar: "Gerçeğin kimde olduğu bilinir mi?" Bilmedikten sonra, ne diye yazarlığa kalkarsın?

Barbüs'e göre:

"Şeylerin esasına dair olan metafizik gerçek sorunu, hiç bir zaman kapanmayan bir tartışma kapısı açar." Onunla bir işimiz yok. "Fakat söz konusu olan metafizik gerçek değil, sosyal gelişimdir. Burada gerçek, uygulamalı bilimlerin koruma ve uyarıları kadar çıplak bir açıklıkla gözükür." O halde arayacağız; Acaba gerçek, ahlaki bir kültür gütmekte midir? "Bir söylentiye göre, yazarın daima ahlaki bir kanuna boyun eğdiği hikaye edilir. Hiç bir sanat eseri bile ahlak dışı olmadı. Fakat ahlakiyet var, ahlakiyetci var. Ve bugün genellikle üstün olan resmi ahlakiyet, yani sınıf ahlakiyetidir. Çünkü meşhur bir ünlü sözün dediği gibi, bir devrin ahlakiyeti, o devirdeki hakim sınıf ahlakiyetidir."

Şu halde, bir sanat eserinin sırf ahlaki olması, gerçeğe uygun bulunması demek değildir. Kapitalist sınıfı için ahlaki sayılan insanın insan tarafından soyulması veya ezilmesi, ezilen halk yığınları için en büyük ahlaksızlıktır. Habeşistan'ı çapul etmek, faşizm için, uygarlık ahlakıdır. Proleterya kültürü açısından ise, en emperyalistçe ahlaksızlıktır. Bu gün birçok ahlaki saydığımız şeyler, hakim sınıfların rezaletlerinden ibarettir.

Gerçek nerede? Barbüs'e göre, edebî gerçeği; insanlığın ilerici prensibinde aramalıdır. İnsanlığın gelişimi hangi yoldadır?

Bu gün insanlığın gelişimi için iki yol var: 1 - Nasyonalizm ile, 2 , Enternasyonalizmden hangisi doğru? Barbüs millî kültür sorununu ele alıyor:

"Biz bütün kuvvetimizle, milli kültürlerin, sömürge halkları yörelerindeki kültürlerin serbestçe ortaya çıkmasını istemeye ve bu çıkışa yardım etmeye mecburuz. Zaten sömürge yörelerinin kültürleri kuruluş yoluna girmiş bulunuyorlar. Fakat şu şartla ki, içine kültürü zehirleyen, onu insanların aleyhine çeviren, ayrılık sokucu ve karşıt unsurlar sokulmasın. Gene şu şartla ki, bu alandaki bağımsızlık geçici olarak karşıt olmasın. Zira insanların geleceğine ve ilerlemesine karışan her şey, ister bir rejim, ister bu rejimden çıkan kültür olsun, kendiliğinden bir şey olarak değil, amaçlarına ve sonuçlarına bakılarak us'u vurmalıdır."

Barbüs bu düşünceyi beslediği için, sömürge ayaklanmalarının ve milli kurtuluş hareketlerinin taraftarıdır.

Fakat, milli kültürün bu anlamda konuluşu ancak Sovyet'lerde, yani enternasyonalizmde sonuna kadar mümkündür.

Klasik şekliyle Nasyonalist kültür bunun taban tabana zıttıdır. Barbüs'e göre:

"Gerileyiş ve doğuş prensiplerine, en etkili gerekçe ve sağlam kanıtlar veren şey Nasyonalizmdir."

Niçin? Çünkü:

"Bütün zulüm güçleri, çözülmesi zor milli bir fikre ve dolayısıyla milli kültürün yönüne, rolüne değen yolsuz ve uğursuz bir doktrine dayanırlar. Dünyanın altıda beşinde devlet doktrini olan Nasyonalizm'in amacı, toplumun alt tabakalarında çırpınan kalabalıkların Enternasyonalistleşmesini tepelemektir. Nasyonalizm anti-üniversaldır. (Enternasyonalizme zıt). Hatta yeryüzünün "bütün ülkelerinde yerleşmiş olsaydı bile" gene anti-üniversald olurdu. Nasyonalizm'de millet yüce bir amaç, bir duvar haline gelir. Düşünce bütün ülke arasında ve başka her ülkeye karşı bir tek ülkenin büyüklüğü uğruna, zaptedilir ve angarya altına alınır. Aile duygularına, millet ölçüsünde agrandisman yapılır, ve bu soyut nesneye saldırgan bir anlam ve yön verilir. Büyük ortak yuva, bir kale, şu halde bir hapishane kılığına sokulur. Sosyal insanı öldürmek için vatandaş öldürülmediği zaman, vatandaşın içinde sosyal insan öldürülür. Kışkırtma ve patlama özü olan şövenizm, (fanatik milliyetçilik) polis iç savaşını tutuşturur. Ve birbirine uymayan bir insanlar kitlesini, yanyana karmakarışık bir halde yabancılara karşı kin beslemeye ve savaş açmaya sürükler. Artistik eser yaratanlar davar gibiuslandırılırlar. Işık taşıyanların iş ve güçleri, artık meşaleleri geri çekmekten ibaret kalır. Bundan böyle, yalnız millet aleyhinde değil, halk aleyhinde millet vardır. Bu, Acem kılıcı gibi iki yüzü de keskin bir militarizm olur. İşte düşünce aleyhinde suikast ve hata denilen şey budur. Hiçbir milli kültür, sırf kendi yeteneğine göre ölçülüp biçilmiş ve başkasında bulunmayan bir insancıl ahlaka sahip olma hakkını taşımaz. Denebilir ki, nasyonalizm yüzünden insanlık parça parça doğranır ve parçalar sonuna kadar birbiri ile boğazlaşır dururlar."

Ya hele faşizm devrinde: Barbüs'ün tarifince:

"Faşizm ve faşistleşme: Pa rababalarının silahlı ve yola

(*) Kültürün toplumdaki büyük rolünü kaynaklarından itibaren kavramak için, bibliyoteğimizin VI. numaralı "Sosyete ve Teknik" kitabına bakıla.

(**) Barbüs, Lenin'in "NeYapmalı" ve "Komünizmin Çocuk

getirici kaba egemenlikleri şeklindedir." Ve "faşizm derece derece yayıldıkça biz de, şu dünya iç savaşının son aşamasında bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Bu, artık yirticiliğin uygar anlayışa karşı açtığı savaşın daniskasıdır."

Tahlilini buraya getiren Barbüs der ki: "Nasyonalizm ile Enternasyonalizm" arasında, insanlığın gelişimi ve kuruluşu sorunu, şöyle konur:

1 - *"Nasyonalizm: İsteddiği gibi manevela oynatmak için, burjuva diktatörlüğüne zorunlu olan bir şeydir."*

2 - *"Enternasyonalizm: Adaleti ve barışı korumaları için, insanlara zorunlu olan bir şeydir." Tabii burada "insanlar"dan amaç, "çalışan "insanlar"dır. Nitekim çalışan insanlara karşı burjuvalar, insandan başka bir şey sayılırlar.*

Böylece ne insanı insana, ne milleti millete ezdirmeyen Enternasyonalizm, insanlığın biricik ilerletici sistemi. biricik kültür ideali ve biricik gerçek olur. Sorun bu kadar aydınlandıktan sonra gene: "gerçeğin kimde olduğu bilinir mi?" diyenlere, Barbüs şu cevabı veriyor: "Kitap sanatkarı demek olan yazar, ona paralel ve simetrik bir yoldan gerçeği bulma ve -deyim yerindeyse- icad etme görevi ile yükümlü olan bir bilgin kadar kategorik şekilde şu cevabı verir: "evet bilinir!" ve anlayışın olaylar karşısında verebileceği en şerefli cevap da budur."

Hala tereddüt eden, yolunu şaşırان, işkillenen var mı? Barbüs'e göre bunlar, akıldan yana zoru olan, baba hindi gibi kabaran korkak bir takım cahillerden başka kimseler değildir.

"Bu kararsızlık, bu yönünü bulamayış, bu endişe şimdiki duruma özgü zihin hastalıklarından birisidir. Pesimizle katmerlenen, özellikle bir hayli yüksekte atma ve biraz da korku ile desteklenen bir cehalet buhranı şeklinde ortaya çıkar."

-III-

Önce, dünyada iki kültür kampı olduğunu gördük. Nasyonalizm ve Enternasyonalizm. Kültür ideali olarak enternasyonalizmi seçtik. Şimdi ne yapacağız?

Premsipler atılmıştır. Buraya kadar söz idi. Bundan sonra hareket başlar. Bu hareket Barbüs için üç şekilde kendini

(*) Moskova'da yeni yapılan yeraltı treni.

gösterir. a) Emperyalist savaflara ve faşizme karşı kültürü ve enternasyonalizm düşüncesini savunma; b) Sözleri, eylemleri savunmak için, kafa ve kol işçilerini birleştirme; c) Gerek enternasyonalizmi, gerek çalışanlar birliğinin enternasyonalisi demek olan, sosyalist Sovyetler Birliğini koruma.

A-Aydınlar, kültür savunmasında birleşmelidirler: Niçin? Çünkü:

1 - Bundan kaçınamayız: Çağdaş kültür akımlarının üstünde egoist bir bağımsızlık iddiası boşunadır. "Havalara kaçıp saklanmamızı, inzivaya çekilmemizi olaylar yasak ediyor."

2 - Yoksa kültür aleyhimize döner: Kapitalizmde, kültür tekelinden yararlanan imtiyazlılar, aydınlardır. Buna karşılık, onlara düşen borç, kültüre karşı nankörlüğü nimet etmemektir. Yoksa aleyhimize dönebilir:

"Nihayet aydın işçiler, herkese ait olan kültürün emanetçileridir. Kültür kendi başına kendini koruyamaz. Eğer onun savunulması başkalarına bırakılırsa o başkaları, kültürü kendileri için, bizim aleyhimize, yani herkesin aleyhine kullanacaklardır."

3 -Yahut yazarlıktan çıkarız:

"Madem ki burada yazarın rolünden bahsediyorum ve yazarın hiç bir şekilde rolünden ayrılması ve yazıcıdan başka bir şey olması söz konusu değildir, onun ilk yapacağı şey; bir fikri ta realiteye kadar savunmaktır. Bir fikrin savunması ise, yazarın onu aydınlatmasından, gözlere göstermekle de kalmayarak, ruha ve gönüllere işlemesinden ibarettir."

Kültürü savunmak için ne yapmalı? Barbüs tarihten örnekler alır:

"Edebiyat denilen o tam sanatın sanatkârlar arasında kurulu düzene karşı devamlı bir muhalefet ve ayaklanma geleneği vardır." Eski Roma'da Nirjil, Lukras, 16'ncı yüzyılda, La Boetie, 17'nci yüzyılda ansiklopedistler, hattâ romantizm ve natüralizmin, idealistlik ve hümanistlik hakkında yaptığı bazı kaçamaklar, hep, devrimçi kültürün savunulmasını temsil ederler. Yalnız hepsinin bir kusurları vardır: Dağınıklık ve sistemsizlik... "Evet, fakat orada şampiyonlarını yetiştirmekten geri kalmayan ve daima bazı sosyal krizlerin arkasından gelen bu asil ve cesur gelenek, ne genel, ne de sistemli bir şey oldu."

Ve bu geleneği temsil edenler, uzun yüzyıllar içinde tek başlarına kalmış bir alay kişiler olmaktan kurtulamadılar. Özellikle, modern ve çağdaş zamanlarda bunun en büyük sebebi, klâsik hümanizmanın karmakarışıkçı özelliğinden, zihinsel geriliğinden, manevî yoksulluğundandır ve Fransız devriminin mirasçısı olan kapitalist burjuvazinin egemenliği altında kalan bizlerin, içlerimize işlemiş olan burjuva zihniyetimizdendir."

Şu halde aydınlara düşen iş, devrim geleneğini savunmak için burjuva kültürünün bulaşık fikirlerinden yakayı kurtarmak ve kendi aralarında sistematik, sürekli bir birlik örgütlemektir. (*)

B- Aydınlar, çalışan kitlelerle birleşmelidirler: Niçin? Çünkü:

1 - Lâfla peynir gemisi yürümez:

"Anlayışın, ruhun ve kültürün platonik bir biçimde savunulması boş lâkırdıdan ibarettir. Platonik savunma, dünya gerçeğinin kıvılcımları ile yapılmış maytap oyunundan başka bir şey değildir. Ancak realizm sayesinde yerle gök birleştirilir."

2 - Kitlesiz aydın, gemisiz kaptana benzer: Yazar ve aydınlar, emperyalizme, kapitalizme, şovenizme ve faşizme karşı kültürü savunacaklardır. İyi ama, hangi sosyal mekanizmaya dayanarak? Bu sebeple:

"Kültürü biz (yani aydınlar) yalnız başımıza savunamayız. Bir büyük düşünür, yalnız keşif kolu ile zafer kazanılamaz; demişti. (**) Biz de, büyük çalışan kitlelerle birleşmeye zorunluyuz. Çünkü, işçi kitleleri, toplumu eşitlik ve doğruluk çerçevesinde kurmak istiyorlar. Ve bu işin eridirler de. Onlarla birleşmeye zorunluyuz. Zira kurtarıcı olan, yalnız onlardır."

C- Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Birliği ile Dostluk: Yeryüzünde bütün milliyet meselelerini kökünden halleden, kafa ve kol işçilerini birleştiren, sömürüyü kaldıran, sosyal devrimi başaran biricik sistem Sovyetimizdir. Emperyalist savaşın, faşizmin ve her türlü gericiliğin en büyük düşmanı, çalışan ve ezilen kitlelerin en büyük kalesi, orasıdır. Şu halde insancıl kitlelerin ideal vatanı, Sovyetler ülkesidir. Barbüs 23-5-1935 tarihli Monde'da bu düşüncesini şöyle yasa-laştırıyordu:

"1917'den beri tarihçe ne olup bitti? Ekim insanları bir Sosyalist devlet meydana getirdiler. Bu devlet, ötekiler gibi, çeşitli milliyetlerden birleşik, gerçek bir yeryüzü kutasıdır. Bolşevikler, sosyalistler birliği içinde gerçek enternasyonal düzenli kanuna dayanan bir milletler rejimi kurdular. Bu rejim sosyalizm yollarında yürüyerek milli çelişki ve anlaşmazlıkları nihai barış ve barış içinde bir arada yaşamaya götürdü. Eğer bu rejim tüm dünyaya yayılmış olsaydı, ne bizim için, ne başkası için ortada savaş, faşizm ve gerici yırtıcılıklar sorunu kalmazdı.

Şu halde bizim idealimiz bu hedef olmalıdır. Çünkü; kamu özgürlüğünün saldırıya uğraması, yoksulluk, savaş gibi bizi kemiren ve tehdit eden uğursuzlukları ta kökünden söküp atacak tek şey sosyalizmdir."

Barbüs'ün Son Günü

Sovyet yazarlarından Mişel Keltzof, Barbüs'ün Moskova'da geçen son günlerini ve halkça nasıl tanındığını şöyle yazıyor:

"Telefon çalıyor. Pek iyi tanıdığım uyumlu ve biraz kısık sesi işitiyorum.

— Görüyorsun ya, üç ay içinde, tam üç şehirde tekrar karşılaşıyoruz. Ve şüphesiz, Moskova'da da beni görmeye siz geleceksiniz. Gripe tutuldum. Doktorlar dışarı çıkmamı yasakladılar.

Fakat Barbüs odada kapalı kalamıyor, ikide bir dışarıya sıvışıyor. Bir toplantıda beni görünce çapkınca göz kırparak dedi ki:

— Haydi, kimse farkına varmadan gidelim metroda (*) bir tur yapalım; sonra gene geliriz, kimseye çaktırmayız.

Metroda Barbüs büsbütün çocukça bir sevinç ve heyecana tutuldu. Geçitlerde ve merdivenlerde uzun uzun dolaşiyor, derin derin nefes alarak coşuyordu:

— Yok doğrusu, bu, bana anlattıklarından çokdaha güzel. Hayrete şayan! İnsan burasını gördükten sonra, Paris metrosunu hatırlamaya bile sıkılıyor. Paris metrosu bunun yanında pis bir kuyu gibi kalır!

Vagonda iki genç kızın arasına sıkıştı. Herkes onu tanıdı ve her taraftan ona doğru gülümseniyordu. Komünist Gençler Enternasyonalî işaretini taşıyan bir genç Barbüs'e sokuldu.

— Merhaba Barbüs yoldaş, sadece elinizi sık mama izin veriniz.

Barbüs, genç Moskovali'nin elini iki eli arasına aldı ve bir müddet kuvvetle sıktı. Açık bir gururla bana döndü:

— *Burada da Paris'teki kadar tanınıyorum.*

Sağ ve solundaki iki kızla konuşmak istedi.

— *Adınız nedir?*

— *Ksenya Şapovalova.*

— *Ksenya mı? Bak sen, ben gene bu ismi ancak Rus romanlarında olduğunu sanırdım.*

— *Amma fikir ha! Ben bir romandan çıkmıyorum. Seyahat ediyorum. Gorki şehrinden geliyorum.*

— *Gorki'den mi? Gördün mü ya, işte tam roman budur. Sizin Gorki'niz olağanüstü güzel Devrim romanları yazdı ve bu romanlar şaşılacak derecede ömürlü oldular. Ne akıllara hayret veren ülkeniz var. Bunu ona lütfen tercüme eder misiniz...*

Tercüme ettim... vagonda bulunanların hepsi gülmeye başladılar ve en uzun gülen Barbüs oldu. Bütün bütün neşelenmiş, gençleşmiş, tanınmaz hale gelmişti. Kendisi ta uzaklarda, yabancı diyarlarda baskı yapan hütün can sıkıcı kuruntularından kurtulmuş gibiydi.

Fakat vücudu sinsî bir düşmanın dişleri ile kemirilmişti. Bu görünmez öldürücü düşman, o kadar seyrek gülen bu gözleri ebediyen kapatmak için son hamlesi ile saldırmaya hazırlanıyordu."

Barbüs'ün emek arkadaşı Matmazel Anet Vidal anlatıyor: Barbüs ölüm döşeginde iken "Habeşistan'dan haber var mı?" diye inliyor. "Hele iyileş te, onu sonra düşünürsün" diyen Anet Vidal'a Barbüs şu cevabı eriyor: "Bu anda kimsenin dinlenmeye hakkı yoktur."

Ve Barbüs son nefesini Fransa diye değil, "Habeşistan Habeşistan" diye veriyor.

Barbüs, daha ilk şiirlerinde, "gelecek" için "iman serhoşu" iken, bir gün insanın hatırasında kendisinden nelerin kalabileceğini şöyle mısralamıştı:

Yiğitlik delisi olan gururum.

İşte bu ilk, taze "yiğitlik gurur" dur ki, henüz 20'sini dolduran Barbüs'e sanki manevi bir saltanat vadediyordu:

"Sağlam ve kutsal bir ümit
Ta içinde pırıl pırıl yanıyor
Ve sonsuz şükranı nimetim
Kral olacağım saati bekliyor."

Barbüs'ün umduğu "Krallık" ne biçim birşey olacaktı? Kendisi şöyle der:

"Yoksulluğun ihtişamı olacaktır."

Gerçekten o "muhteşem bir yokluk" haline geldiği gün gönüller ülkesinde "Kral" oldu.

Barbüs saraylı bir kral olmadı, zaten o böyle bir şey olmaktansa yok olmaya bin kere razı idi. Fakat, hiç bir ölü kralın arkasında görülmeyen milyonların kızılca kıyameti, Barbüs'ün tabutunu zalimlere ve emperyalizme karşı çekilmiş bir devrim bayrağı gibi göklere çıkardı. Bu mahşerin "ihtişamı" önünde, Barbüs'ün "şükranı nimet"i nasıl "sonsuz" olamazdı!

Bizde niçin adam yetişmiyor? Boyları "parmak çocuk"u geçmeyen şöhret delisi cüceler dolu da, niçin "adam" yok?

— Çünkü, bu günün adamı: Hayatın, kitlenin, ve teşkilâtın enternasyonal adamıdır. Ezilen kitlenin hareket ve teşkilât hayatına karışmayan ve bu hayatın evrensel özelliğini anlamayan kimseye bugün, "adam" denmiyor.

Barbüs öyle bir adamdı?..

Barbüs'ün "Türkçeye tercüme"sinden daha çok Barbüs'lerin Türkiye'de doğmasına özenelim. Çünkü Barbüs "tercüme" edilemez. Barbüs bir parlak "kitap!" değil, savaşçı bir "hayat"tır.

1-10-1935

Marksizm Bibliyoteği

No: VIII

İkinci Baskı Çağrı Yayıncılık 1980

Marksizm Bibliyoteği :I Kitabından alınmıştır

Devrimler; insanlığın tarih-ezilen yığın kollektivizmi ve kişi üretici gücünün şahikası olan "**büyük devrimcilerin**" eseridir. Devrimlerin yeterince menziline ulaşamadığı ve her türlü liberalizmin "meşru" görüldüğü günümüz şartlarında "**Tarihte Büyük Devrimciler**"i incelemek devrimci inançlarını prensiplerini koruyabilen dostlarımıza bilinç aşısı olacaktır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Sosyalist Gazetesi ve değişik yayın organlarında yayınlanmış yazılarından derlenen bu kitap; bu amaç için yayınlanmaktadır.

Türkiyemizde "Büyük Devrimciliğe" öykünen megolamanlara ithaf olunur.